

Vesna Lemaić
Iva Hlavač
Lamija Begagić
Lana Bastašić
Míma Simić
Urška Sterle
Jelena Anđelovski
Jelica Kiso
Olja Savičević Ivančević
Olga Dimitrijević
Dragoslava Barzut
Nataša Sukič
Biljana Staković Lori
Suzana Tratnik
Jasmina Tešanović
Jelena Lengold
Jasna Žmak
Jelena Kerkez
Nora Verde
Šejla Šehabović
Lejla Kalamujić

Pristojan život

lezbejske kratke priče sa prostora Ex Yu

biblioteka
POSEBNA IZDANJA

izvršna urednica:
Dragoslava Barzut

Grupa autorki
Pristojan život
Zbornik kratke lezbejske priče sa prostora Ex Yu

izdavač:
Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava
Majke Jevrosime 42/31
labris@labris.org.rs
011/322-7480

urednica knjige:
Dragoslava Barzut

prevoditeljka sa slovenačkog:
Ana Ristović

lektura i korektura:
Dragoslava Barzut

dizajn korica i grafička priprema:
Dragana Nikolić

štampa:
Artprint, Novi Sad
oktobar 2012.

tiraž:
1000

PRISTOJAN ŽIVOT

lezbejske kratke priče sa prostora Ex Yu

Vesna Lemaić

Iva Hlavač

Lamija Begagić

Lana Bastašić

Mima Simić

Urška Sterle

Jelena Anđelovski

Jelica Kiso

Olja Savičević Ivančević

Olga Dimitrijević

Dragoslava Barzut

Nataša Sukić

Biljana Staković Lori

Suzana Tratnik

Jasmina Tešanović

Jelena Lengold

Jasna Žmak

Jelena Kerkez

Nora Verde

Šejla Šehabović

Lejla Kalamujić

Sadržaj

PREDGOVOR	9
Vesna Lemaić	13
MLADEŽ.....	13
NARAVNO DA TE VOLIM.....	17
DAŠ MI PULOVER?.....	26
Iva Hlavač	29
PRISTOJAN ŽIVOT.....	29
NEDJELJNI RUČAK.....	32
Lamija Begagić	35
NAS TRI.....	35
PUT U OUT.....	40
Lana Bastašić	48
CRVENI TROTOAR.....	48
ONA.....	55
Mima Simić	59
CANDY.....	59
TRINAEST DANA NA MJESECU.....	63
POVRATAK.....	67
Urška Sterle	71
LEZBEJSKE BAJKE, BAJKE ZA LEZBEJKE.....	71
DOMOVANJE.....	77
SIROMAŠTVO.....	87

Jelena Anđelovski	90
NE MOŽEŠ SRUŠITI LEZBEJSKU KUĆU.....	90
Jelica Kiso	94
TAJANSTVENOST, UVEK DONEKLE MRAČNA.....	94
SAN.....	101
Olja Savičević Ivančević	106
GRANICA.....	106
Olga Dimitrijević	113
BABA.....	113
Dragoslava Barzut	121
NAJDUŽI JE POSLEDNJI SAT PLUS BONUS TRACK.....	121
VENTIL.....	126
Nataša Sukič	130
NEPOVRATNO (ODLOMCI).....	130
UBIJ ME!.....	140
Biljana Stanković Lori	147
DORINABUNADA.....	147
Suzana Tratnik	154
NOVOGODIŠNJI POLJUBAC.....	154
PISMA ZATVORENIKA.....	157
HOBOTNICA.....	167
Jasmina Tešanović	183
BEZ IDEJA.....	183

Jelena Lengold	187
DEVET PIVA.....	187
NINA: JEDANAEST FRAGMENTATA.....	193
Jasna Žmak	200
HOMO ZA ŽMINJ.....	200
PROZA ZA POZU.....	202
Јелена Керкез	205
ПОЕТА МИЉЕНИЦИ.....	205
ДЕТЕ.....	210
Nora Verde	217
NAŠ PRIVATNI DŽIHAD.....	217
KALAMITI JANE.....	227
NAJOZBILJNIJE.....	230
Šejla Šehabović	232
RAZGRANIČAVANJE.....	232
Lejla Kalamujić	243
USNE.....	243
TRAMVAJ NA MJESECU.....	248

PREDGOVOR

Prirediti i realizovati zbornik tekstova ne znači i ponuditi publici gotov proizvod (jer procesualna priroda sakupljanja tekstova opovrgava primat zaokruženosti umetničkog dela). Jedan takav postupak pre je ukopčavanje i stavljanje u pokret simboličkog mehanizma čija će dva pokretača biti trenutak i mesto. Trenutak: 10. septembar 2012. godine, 15 sati i 12 minuta ako je verovati mom godinu i po dana starom laptopu. Mesto: Beograd. Do pre nekoliko momenata aktivno sam učestvovala u radu na *Lezbejskim kratkim pričama sa prostora Ex Yu*, a sad sam već zaokupljena načinom predstavljanja sadržaja *Pristojnog života* (21 autorka, 42 priče). Već je prelaz iz uloge spisateljice (zastupljene u *Zborniku* sa dve kratke priče) u ulogu urednice i one koja piše predgovor antispontaneistički međutim, pokušala sam da, gde god je to bilo moguće, ovaj projekat ostavim dovoljno otvorenim za sve vas koji/e ćete ga svojom percepcijom dovršiti.

Svako ostvarenje obojeno je jedinstvenošću početne situacije na koju se nadograđuje. Tako se i ovaj zbornik od 2010. godine tražio i u toj potrazi lutao i doživljavao različite transformacije. Ideja za okupljanje kratkih priča sa temom lezbejske egzistencije na prostoru Ex Yu prvi put je artikulisana na Balconn-u, regionalnom LGBT portalu gde je bilo u planu da se realizuje zbornik kratkih lezbejskih priča preko raspisanog konkursa. Nažalost, kako na konkurs nije stiglo dovoljno priča, trebalo je drugačije pristupiti radu. Zaokreti su ovaj zbornik učinili zanimljivim, i čitav rad na njemu sproveden je na *praksi zaokreta*. Tako sam odlučila da pretražim, zatražim čak i zamolim za priče koje su se danas našle jedna za drugom odnosno jedna pored druge.

Zamišljeno da je ovaj zbornik osvedoči „lezbejske motive“ u književnosti u regionu ili postjugoslovenskom književnom kontekstu. Njegov zadatak je da locira, evidentira, komentariše, izazove a pre svega otkrije ono što bismo danas mogli da označimo kao *lezbejsku književnost*. Dva su ključna pitanja na koja odmah treba odgovoriti. Ono prvo, pitanje koje je neizostavno u svim kritičkim osvrtima i književnim revidiranjima na ovim prostorima: koja bi to bila postjugoslovenska književnost? I drugo pitanje: šta bismo to podrazumevali pod postjugoslovenskom lezbejskom književnošću? Pod postjugoslovenskom književnošću podrazumevam skup motiva nastalih na zajedničkom intelektualnom nasleđu, koji međusobno komuniciraju. Ovo drugo pitanje u stvari provocira čitav moj rad na *Pristojnom životu*. Šta se danas može smatrati lezbejskom književnošću? Razmišljanja autorke ovog teksta idu u tri pravca kada govorimo o lezbejskoj književnosti i lezbejskim motivima u književnosti. Lezbejska književnost može biti:

- književnost koja je nastala u procesu ponovnog otkrivanja pojedinih tekstova koji tematski pokrivaju (i razotkrivaju) emotivnu, erotsku i druge relacije između dve žene. Dakle ona književnost kojom se danas bavi feministička, lezbejska i kvir teorija. Ona se prvenstveno trudi oko prikupljanja onog što može biti nazvano dosije o pisanju o lezbejskim odnosima: istorijske i tehničke informacije, susret sa različitim predrasudama itd;

- književnost proizašla iz aktivističkog rada. U tom pogledu lezbejska književnost se doživljava kao svojevrsni *upad u javni prostor*, koja je revolucionarna, veoma angažovana. Aktivizam na svoj način proizvodi smisao teksta, lezbejsku istoriju, teme, žanrove i strukture književnosti koju su pisale lezbejke;

- književnost koja tematizuje lezbejske motive odnosno lezbejsku egzistenciju, a da nije presudan pol, rodni identitet, kao ni bilo koji drugi identitet osim spisateljskog. Pojedini autori/ke biraju za svoje junakinje lezbejke jer sagledavaju položaj LGBT populacije

društveno, kulturno i politički važnim.

U toku rada postavila sam kao cilj dovođenje u isti prostor priče koje do sada nisu bile povezane. Priče koje ranije nisu imale priliku da se sretnu, slušaju, čitaju, dodirnu jedna drugu. U tom smislu, knjiga pred vama nije mogla da se nazove antologijom jer bi u tom slučaju značilo da ili autorke čine jednu specifičnu generaciju spisateljica ili da se estetskim rešenjem, formom i stilom mogu dovesti u vezu. Takođe, ono što je bila moja vodilja jeste i različiti spektar identiteta autorki pored onog spisateljskog. Mnoge od autorki zastupljenih u ovom zborniku prevazilaze tradicionalne umetničke forme. Kod većine autorki dolazi i do preklapanja identiteta (aktivističkog, performerskog, dramaturškog, muzičkog, esejističkog, feminističkog itd).

Naizgled, neke je autorke bilo nemoguće povezati ali lančana povezivanja, oznake jedne estetike, nastaju iz želje za spajanjem. A šta je povezivanje ako ne odbijanje da se udaljimo. Sa druge strane, nasuprot poetičkim razlikama videćete da postoji generacija mladih i najmlađih prozних autorki čiji kontinuitet u radu nagoveštava postojanje jasnog, a prodornog ženskog pripovedačkog glasa. Putem koji su utabale i kojim još uvek tabanaju Suzana Tratnik, Olja Savičević Ivačević, Mima Simić, Nataša Sukić, Jelena Lengold kreću se i Vesna Lemaić, Lamija Begagić, Lana Bastašić, Iva Hlavač, Urška Sterle, Nora Verde, Šejla Šehabović, Jasna Žmak, Lejla Kalamujić... Naravno, neke od ovih autorki su više, a neke manje afirmisane ali nesumnjivo svaka od njih ima izgrađenu poziciju pripovedanja, svoj *point of view* i *angle of vision*.

Graditi stvarnost znači otkrivati je, a umetničko delo je posledica toga, i nemoguće je to ne uočiti u radu, aktivnosti i životu pojedinih autorki. Njihov primarni fokus je umetnost intervencije i angažovana umetnost aktivističkog karaktera. Ovde prvenstveno mislim na Biljanu Stanković Lori, jednu od najznačajnijih aktivistkinja poslednje dve decenije upravo u tom umetničkom kontekstu, Uršku Sterle kao *stand-*

up komičarku, Mimu Simić kao muzičarku, Jasminu Tešanović kao performerku i režiserku koja je učestvovala na prvom jugoslovenskom feminističkom skupu 1978. kao performerka... Svakako veliki aktivistički staž za sobom imaju Suzana Tratnik, Nataša Sukič, Jelena Anđelovski, Vesna Lemačić, Jelena Kerkez...). Neke od njih imaju plodan pesnički identitet (Jelena Lengold, Olja Savičević Ivančević, Jelica Kiso, Jelena Anđelovski, Šejla Šehabović, Nora Verde...). Takođe, Suzanu Tratnik, Olgu Dimitrijević i Mimu Simić možemo prepoznati i kao esejistkinje i teoretičarke.

Za autorke u ovom zborniku teško je izabrati jedan identitet koji je dominantan ali ono što je sigurno, svaka od žena u zborniku jeste *self-made woman*, jer su usvajanjem različitih identiteta kreirale i potvrdile svoju slobodu.

Pristojan život, lezbejske kratke priče sa prostora Ex Yu ne iscrpljuje sve lezbejske motive u kratkoj priči na postjugoslovenskom prostoru jer i onda kada pokušaj projekta izgleda u potpunosti, tj. u skoro svim dimenzijama ostvaren i promišljen, ipak ostaju sfere koje nisu ušle u vidokrug preispitivanja. Nadam se da će u nekom narednom pokušaju biti prilike da ovo izdanje bude dopunjeno. Do tada ovo izdanje *Pristojnog života* biće potčinjeno procesu čiji apsolutni sudija jeste stvarnost.

Dragoslava Barzut

Vesna Lemačić

MLADEŽ

Učila sam te da čovek ne sme da bude ovca. A vidi sad sebe. Tvoja fotografija na internet stranici najvećih novina. Vidim tvoje oči, tvoja usta. Svoje oči, svoja usta. Ostatak lica ti je pokriven tamnom tkaninom da te policajci ne bi prepoznali. Kako da ne prepoznam? Tvoje mile oči su u gruboj suprotnosti s ustima koja nešto viču. Vidim tvoj krivi sekutić koji smo pokušali da poravnamo pomoću proteze, dok si još bila dete. Ali nije bilo nikakvog efekta, uporni zub je i dalje rastao u svom pravcu. Šta to vičeš? Za socijalnu pravdu, protiv izraelske okupacije Palestine, protiv zagađenja, za oslobađanje političkih zatvorenika? Pokušavam da se usredsredim na članak, zvuci televizora i radija se mešaju stvarajući potpunu zbrku. Proveravam mobilni, čekam da me pozoveš i kažeš, ne brini, mama, dobro sam, nije mi ništa.

Nije ti se dopalo kada sam ti rekla da sam pronašla tvoje slike i intervjuje na internetu. Izguglala si me, a, odgovorila si. I ja sam u tvom glasu prepoznala pitanje, zašto me špijuniraš?

Da, guglam te, često. Ima stvari o kojima mi ne pričaš. Ulepšavaš vaše akcije. A fotografije otkrivaju... grč na tvom licu. Kažu... na toj ne vičeš. Na toj se otimaš dok te izvlače iz živog štita demonstranata. To je jedna od naših taktika pasivnog otpora, objašnjavala si mi. I ovce znaju da prave živi štit, odbrusila sam ti. Nisam htela da te uvredim. Samo, plašila sam se da će te iskoristiti za kakve izopačene političke ciljeve. Tako si naivna.

Na drugoj internet stranici pronađem video snimak sa iste akcije. Vuku vas iz živog štita, jednog za drugim. Uniformirane ruke su poput

džinovskih klešta koja kidaju žive prstenove vaših tela. Zadihani ste, tvoja prijateljica viče. A ti čutiš, lice ti je napeto, sija ti se masna koža i zajapurena si. Nisi lepa, na tebi se vidi da se plašiš. A onda dolazi trenutak kada svaki put iznova zadrhtim. Znam, šta dolazi – 3:45 minut snimka. Policajac ti savije ruku i tvoja usta se iskrive, uporni zub se izazivački otkrije. Demonstranti te vuku za majicu, njena kragna ti se zariva u vrat, u onaj veliki mladež koji imaš od rođenja. Kada si bila tinejdžerka htela si da ga operišeš ali ja ti nisam dozvolila. Plašila sam te da možeš da dobiješ rak ako diraš u mladeže. Meni se to braonkasto ostrvce na tvom vratu dopadalo, nisam mogla da te zamislim bez njega. Nisam mogla da zamislim da ćeš jednom biti zakamuffiranog lica, poput teroristkinje. Kada sam izgovorila tu reč nasmejala si se. Ja sam za miroljubivi način protesta, objasnila si mi. I ovce su miroljubive, odgovorila sam ti.

Još uvek ne zoveš. Zašto neprestano srljaš u konflikte?

Možda je to moja krivica. Možda sam ti čitala pogrešne bajke, možda je bilo pogrešno to što sam te u biblioteci podsticala da sama biraš knjige. Čitala sam ti *Don Kihota*, a ti si se smejala na to da je Dulsineja bila ćorava i krezuba. Ništa nije delovalo. Tvoja vera u ideale je bila nepoljuljana, iako su ćoravi i krezubi. Boriš se sa vetrenjačama.

Jesu li te pridržali? Telefon i dalje ne zvoni.

4:05 minut snimka. – Išćupaju te iz živog lanca. Nogama se opireš o ragastov. Policajac te obori i već te vuku po ulici. Koprcaš se nogama kao buba. A onda desnu postavljaš među policajčeve noge. Spotičeš ga – uniformisani se jedva dočeka na kolena. Dojuri pojačanje. Zgrabe te za jaknu i navuku ti je preko glave. Smiriš se. Da li te je strah, da će te išutirati? Plašiš li se razdražljivog laveža pasa pored kojih te nose? Ne znam. Ne vidim ti lice. Vidim tvoje bele gaćice. Pantalone su ti povukli do polovine zadnjice. Isprva sam osećala sram i poniženje. Kada sam te pitala kako si sve to podnela, odgovorila si mi da se ne sećaš. Da sve neprijatne događaje brišeš iz sećanja i da ne gledaš fotografije i snimke

sa akcija. I da je za mene bolje da ih ni ja ne gledam. Ali, kako da ih ne gledam ako me još uvek ne zoveš.

Jesi li u zatvoru?

Ima stvari o kojima mi ne pričaš. Znaš, kada gledam sve te fotografije i snimke, čini mi se kao da sam sama sve to doživela. Možda zato što sam ih odgledala već nebrojeno puta. Znam da bi bila ljuta na mene kada bi to saznala. Ali, drugačije ne mogu.

Kada će te pustiti? Mogla bih da se raspitam, ali me je stid.

Čini mi se da toliko toga skrivaš od mene, i toliko je toga što bih volela da te pitam. Ali ne želim da budem napadna. I, onda sam prepuštena informacijama o tebi koje nekako pronalazim. Zato gledam sve te snimke i u njima tražim odgovore. Tvoje vršnjakinje su već mame, a ti protestuješ. Tvoje vršnjakinje izgledaju i ponašaju se u skladu sa svojim godinama. A ti si još uvek nezrela. Kopaš nos, sediš na betonu, smrdiš na znoj, nedovoljno se oblačiš, deliš piće sa nepoznatim ljudima i baš te briga za zarazne bolesti. Ko će ti već jednom poravnati taj tvoj uporni zub? Policija?

Jesu li te pustili? Zašto me još uvek ne zoveš?

Da li me se stidiš, pitala si me poslednji put. Zagledala sam se u tvoj mladež i odgovorila. Volela bih da te zaštitim, samo to. Opet si se nasmejala. Jesam li zaista toliko smešna? Ne shvataš me ozbiljno. Mnogo toga sam prošla na poslu, dok sam još radila na ulici. Znam šta znači izgubiti kontrolu. Ježim se pri pomisli na ono što sledi tome. I sad, ako te baš zanima, draga moja ćerko, da, možda čak gubim kontrolu. Znam kako je kada više ne možeš da se suzdržavaš...

I dalje ne zoveš. Znam. Rekla si da ne mržiš policajce, da su i oni žrtve sistema. Jesam li i ja žrtva sistema?

Sve što si mi ispričala bilo je to da te je policajka tada previše grubo uhvatila za sise – rekla si sise a ne grudi – dok je pregledala da li kod sebe imaš oružje. Smejala si se tome, a meni se sve zajedno činilo tako prostački. Čekala sam tvoje pitanje. Čekala sam. Da si me upitala,

udarila bih te, jer ne bih podnela. Da si me pitala. Da li sam i ja tako hvatala žene za sise? Da li sam bila gruba?

Znam kako je izgubiti živce na dužnosti. Znam... muka je... i počneš da guraš... grabiš... rušiš... lomiš... Toga se bojim.

I dalje ne zoveš.

Ima stvari o kojima mi ne pričaš.

Vidiš li u meni mamu ili policajku?

Ti nosiš mladež, ja nosim policijsku značku. Pripadamo različitim krdima.

NARAVNO DA TE VOLIM

Ukratko: nesrećno se zaljubiš, ne ide vam zbog jednog parčeta mesa, a onda se dogodi nešto fantastično. Međutim, prvo je mrak, u rukama držiš kofer i kesu, kada se otvore vrata pred tobom. U svetlosti nazreš siluetu koja dosta toga obećava i koja se izmakne i pusti te unutra. Staneš na klizavi parket u hodniku, sledeće čega se sećaš je ruka koja grabi kvaku i otvara ti vrata tvoje buduće sobe. Ona čeka kraj vrata, ti stojiš na sredini. Kaže da su svi koji su do sada dolazili da pogledaju sobu isprobali krevet. Još uvek stojiš na sredini, razmišljaš da li da priđeš krevetu i isprobaš ga onako kako su to učinili i svi drugi – ali, ona te preduhitri. Kaže ti da se odlučila za tebe, jer ga ti, za razliku od svih ostalih nisi – nudi ti osećaj da si nešto posebno, i to je dobro.

– To sve govori o čoveku. – Kaže. Ta rečenica govori o tvojoj novoj cimerki, govori o tome da o mnogim stvarima ima izgrađen stav, kao što ga imaju ljudi koji postavljaju svoje blogove na internetu.

– Odmah mi je bilo jasno da si jednostavna osoba.

Ne slažeš se sa njom; ali, to joj ne pokažeš. Ostavljaš otvorenom mogućnost da se jednog dana zaljubiš u nju. U tom trenutku zazvoni telefon. Čini se, kao da je to pomalo uznemiri. Pošto se ne pomeri sa mesta, kreneš ka telefonu. Ali, ne podigneš slušalicu, zaustaviš ruku iznad nje; njoj očigledno lakne, razmišljaš ko bi mogao da bude sa druge strane žice. A onda kaže: „Bolje, da nikada ne podigneš.“ U kuhinji ste, kada telefon opet zazvoni, ona se ovog puta ni ne trgne, zatvoriš vrata, telefon ostane napolju: pomišljaš na mogućnost ljubavnog odnosa u zajedničkom stanu.

Možeš odmah da kažeš da ćeš se zaljubiti u nju, kada izgovori: „U životu imam previše neprijatelja i premalo vremena.“ To izgovori

nekako usput: pri tom te uopšte ne pogleda, zavuče se u orman, njeni guzovi u tom trenutku izgledaju kao hokaido bundeve: očekuješ da će, na primer, reći: „Mnoge moje prijateljice su vegetarijanke, a ja...“ Ali ne, ona izgovori to što izgovori, i ti se zaljubiš u nju. Pre nego što je otvorila orman tvoja ruka je čvrsto držala viljušku, a sada je sasvim otvorena, dok iz ormara izleću kuhinjski moljci, veliki kao leptiri.

Dakle, to je trenutak kada iz ormara izlete kuhinjski moljci, koji baš i nisu tako veliki kao leptiri, ali ih samo ima veoma mnogo. Dakle, kako je bilo: ona se nagne preko radne površine ka ormanu, pred tobom se rašire dve hokaido bundeve, pomisliš da (kao i sve žene) ima dosta prijateljica koje su vegetarijanke, ali očigledno si joj draga, jer kaže: „U životu imam previše neprijatelja i premalo vremena.“ Otvori orman, iz njega izleti jato kuhinjskih moljaca, ima ih mnogo: ističu brojnost njenih neprijatelja. Otvaraš dlan: strasno se zaljubiš u nju – najprimerenija izjava u tom trenutku bi bila: „Od sada su tvoji neprijatelji i moji neprijatelji.“

Sada sedite za stolom, uzimaš šoljicu za dršku, pokušavaš da zamisliš u kojoj sobi ćete nakon nekog vremena spavati; i ona drži svoju šoljicu za dršku, ne znaš o čemu razmišlja; u drugoj sobi opet zazvoni telefon. Sada, na primer, može da kaže: „Nekad mi stvarno dođe da razbijem slušalicu.“ I da ti, na primer, na to klimneš glavom. Ali, ona ne izgovara ništa poput toga, telefon i dalje zvoni, a tebi se čini da je to pravi trenutak da joj otkriješ svoju empatiju. Uperiš palac iza leđa, ka zatvorenim vratima kuhinje: „Tvoj neprijatelj?“ Pitanje, naravno, postaviš tako da više zvuči kao neutralna izjava. Otvara oči. Protumačiš to kao potvrđan odgovor. Palac povučesh natrag, i nastaviš: „Smara te?“ Iz očiju počinju da joj se šire sve veći kolutovi. „Zašto ne podigneš slušalicu i ostaviš je kraj telefona?“ Zatrepeće; ustaneš: „Idem da ga isključim.“ I ona odlučno ustane. „Ne-e-e. Pusti ga, nek se muči.“ Da li je suvišno dodati da potom zapljeska rukama i kada ih raširi pred tobom, na oba dlana su joj zalepljeni ostaci kuhinjskog moljca? Ovo

poslednje je, doduše, naknadno izmišljeno, ruke joj, u stvari, ostaju čiste. Slušalicu ostavlja sa strane samo pre nego što odlazi na spavanje.

Prvu noć prespavaš u novoj sobi, a pred jutro te spopadne strašna glad. Te večeri ni ne takneš hranu, viljuška ti ostane u otvorenoj šaci, a onda je spustiš u sudoperu. I, ako istu stvar ispričaš ne spominjući viljušku – zbog nove ljubavi izgubiš apetit; sada razmišljaš samo o njoj, o svojoj novoj cimerki. Reč *novo* te uznemirava, a onda se upitaš da li njen neprijatelj još uvek stoji kraj telefona i pokušava da dobije vezu ili se noću odmara, jer mu ona omogućava nekoliko sati sna, tako što ona podigne i ostavi sa strane slušalicu. U tom gestu otkrivaš nešto uzvišeno i velikodušno, i na osnovu toga donosiš odluku. Imitiraš je: glasu iz slušalice ne pridaješ preveliki značaj, to izvedeš tako što izbrišeš iz svesti sliku muškarca koji stoji kraj telefona i misli na nju; celu stvar svedeš na telefon i na zvonjavu koja dopire iz njega. Ljubav ti se i dalje kotrlja po želucu, ne popiješ čašu vode, ostaneš u krevetu, prijatno je i bolno.

Možeš tako da nastaviš, dok ne prođe nekoliko dana kada te opet obuzme glad, zato se predugo naginješ ka otvorenom frižideru, što uopšte ne pomaže, jer tvoja polica je i dalje poluprazna; ali možeš da razgledaš hranu svoje cimerke, njene multivitaminske jogurte, njene paprike i pileću salamu. Odviješ je: nemarno je isečena i to te ne iznenađuje. Začuje se zvonjava telefona, tvoja glad uz to postaje udružena sa nervozom, što uopšte nije u skladu sa tvojom novom, jednostavnom prirodom. Zatvoriš frižider i prođeš pored telefona, njena vrata su zatvorena. Odeš u kupatilo i pustiš vodu, svoje korake u hodniku na taj način učiniš razumljivima: poseta toaletu. Opet prolaziš pored njenih vrata, pored telefona, vrata ostaju zatvorena, telefon i dalje zvoni. Pomisliš, ako podigneš slušalicu i glasno se javiš sigurno će izaći iz sobe. Ali, ne želiš da vršiš pritisak: možda pripada onoj vrsti devojaka koje vole da se stvari odvijaju polako. Nesumnjivo: ne podnosi napadne ljude. A s tobom je tako: voliš, imaš svo vreme

ovog sveta, i nemaš neprijatelje.

Konačno, pružiš ruku unutra, u frižider, ovog puta posegneš ka svojoj polici i zgrabiš jaje: hladno je – pomisliš, ali, samo pomisliš da u njemu nema žumanceta. Onda se dogodi nešto što ne možeš sebi da objasniš: telefon začuti, a jaje nikako ne možeš da razbiješ. Čini ti se da to nije moguće, zato pokušaš na sve moguće načine, i pokušavaš toliko dugo, da se na kraju dogodi čak i to da ona izađe iz sobe. U neverici te zatiče u kuhinji, ruke su ti crvene od truda, u jednoj držiš nož, u drugoj jaje i skoro da počinješ da veruješ da se upravo dešava nešto protivprirodno. Dakle: tvoje ruke su nadražene, jaje se ne odaziva, a ona svojim izlaskom na scenu menja tok događaja. Stane nasred kuhinje, kaže: „Ne znam... zaboravila sam po šta sam došla.“ Uhvati se za čelo, lepa kao što samo lepe mogu biti voljene žene, i u tom trenutku se raspukne jaje u tvojoj ruci: smrvi se na sasvim sitne komadiće. Dakle, ako se osvrneš unatrag i hoćeš da povežeš taj događaj sa jednom jedinom rečenicom: tvoja strast je bila jača od neukrotivog jajeta.

Kao što i predviđaš, s vremenom se dogode novi i novi koraci u poverenju. Priča ti o svojim bivšima i o poslednjem albumu grupe *The Stooges*. Nisu ti poznati, jednostavna si osoba, zato je pitaš kada joj je rođendan. Izjaviš joj ljubav.

A onda, nekoliko dana ne priča sa tobom, zatvara se u sobu: njeni koraci odaju utisak da joj se veoma žuri, dok ti počinješ da se plašiš da te pretvara u svog neprijatelja. Na tu mogućnost te upozorava i telefon koji neprestano zvoni. Kako da sudiš o budućnosti svoje ljubavi, kada iz njene sobe začuješ veoma jasno: *My Idea of Fun – Is Killing Everyone*. Neprestano jedan isti refren, koji ne obećava ništa dobro. *My Idea of Fun – Is Killing Everyone*. Shvataš da je prepuna mržnje i da joj je potrebna nežnost. *Now is the season for war with no reason! Now is the season for war with no reason*. Zbog toga to stanje predano pratiš: iščekuješ svoju priliku. Prođe nekoliko dana, i, ona donosi odluku:

legne na tvoj krevet.

Nakon dva sata, ležite na tom krevetu, gole i uplašene. Da li treba da ti kaže? „Nije bilo dobro.“ Trebalo je da kažeš: „Hajde da pokušamo više puta. Te stvari se ne podrazumevaju same po sebi.“ Pošto ćuti, nastaviš: „A možda si ti više vizuelni tip. Previše si žmurila.“ Nakon nekoliko trenutaka ne možeš da veruješ u ono što izgovaraš. Ali znaš da bez nove strategije nema ni nade, a ni nastavka.

„Isto bi bilo i ako bih gledala.“ I tu je kraj razgovora. Vreme je – da se pomeriš i da je puštiš da izađe iz tvog kreveta, ali ne činiš to: tihi bunt, jer ti uopšte ne pruža još jednu šansu. Pomišljaš da te okrivljuje, da sebe okrivljuje, dok unapred donosi odluku. A posebno, kada kaže:

– Prestani da se zavaravaš – žena si. Ni ti ne možeš bez kurca.

Onda se osetiš usamljeno, i ona se oseća isto. Tamo dole ste obogaljane. I zato ležite, zalepljene za veliki đon odustva orgazma. Pre ili kasnije ćete se, naravno, odlepiti; nadaš se da to neće biti uz reči: „Idem da se istuširam.“ Dogodi se drugačije, ti si prva; prozukulog glasa kažeš: „Možda bismo mogle da malo porazgovaramo o tome.“

– Ne, ne bismo. – Zastriže nogama. – Za mene je ta stvar završena, dodu pomalo tragično, pomalo odlučno. I sledeće što izgovori je: „Je li ti jasno?“

U tom trenutku ti je pre svega jasno da si nesrećno zaljubljena. I da ne smeš još jednom da joj kažeš: „Ne možeš da sudiš samo na osnovu jedne noći.“ Ali ovog puta ćutiš. A ona hoće da bude sigurna: „Da li ti je jasno.“ Nesrećno si zaljubljena. „Jasno“, kažeš. Fali ti jedno parče mesa.

Dakle, izgovorene su teške reči, međutim, telefon i dalje zvoni, još uvek ne može da bude kraj. Ona još uvek ima pompeznu zadnjicu, tako da bi svakoga zbolela ruka ko bi udario po njoj. I ti joj još uvek nisi rekla koliko ti se sviđa što kod kuće nikada ne nosi trenerku. Dakle, u tom trenutku telefon je na neki način spasonosan. Imaš osećaj da je sa druge strane čeka neka tajna i da ćeš jednom podići slušalicu. I zaista

odeš, i podigneš je. Sa druge strane je muk, a onda se najednom začuje razbrajalica:

Naravno da te volim, imajmo detence, koje će jednom reći, kao što je tatica: Naravno da te volim, imajmo detence, koje će jednom reći, kao što je tatica: Naravno da te volim, imajmo detence .

Sasvim novi osećaj ti se javi u palcu, spustiš slušalicu i u neverici se zagledaš u svoj prst. Onda podigneš pogled ka zatvorenim vratima njene sobe: „Još ćemo se mi sresti.“ Te reči te iznenade, jer zvuče kao pretnja. Odlučiš se: otvoriš vrata. Nema je tamo. Staneš na sredinu. Stvarno si neukusna, ali njena soba te podseća na vaginu. Sve što vidiš, nagovara te na ljubav. A kada na sredini sobe ugledaš tepih, ne možeš da veruješ svojim očima. Na podu ima prostrtu imitaciju prepariranog tigra sa glavom, prednjim i zadnjim šapama i repom. Izlizan je i glava mu je zastrašujuća. Pre nego što ga šutneš u glavu, zazvoni telefon.

Pred svitanje ležiš u krevetu, prisećaš se svoje prve noći u toj sobi i osećaš se iskorišćeno. Čekaš na snove, koje i na javi možeš da predviđiš: stojite kraj dugog zida, ona je veoma daleko, ali, možeš da nazreš da pokazuje prstom na tebe, tamo gde nešto nedostaje. Senka njenog prsta je razvučena preko zida kao grana i dodiruje te tamo, gde ti nešto fali. Ali, to je podnošljivo, sve dok se prst, tačnije, dok se senka pomalo ne odmakne i između nastane čvor: prazan čvor, od svih čvorova najprazniji. Kada se ti snovi okončaju, zaspiš tupim snom.

Sledećeg dana je zatičeš u kuhinji, upravo u trenutku kada zagriže; pileća salama u njenoj ruci slična je parčetu mesa: oblije te hladan znoj, sve što imaš dole je nedovoljna osnova. I tako počne subotnja agonija: za jedno parče mesa učinićeš sve. Osećaš veliku rupu ispod jetre gde bi mogla da strpaš svu istoriju, a želja za parčetom mesa bi i dalje ostala... Nemaš ga, da bi mogla da ga zalepiš preko rupe. To sirovo parče mesa, da njime sve zapušiš. Tvoje trenutno raspoloženje je čista fantazija: potrebno ti je, sve što ti je potrebno je jedno parče mesa, koje će visiti sa tebe. Zato neka već jednom zazvoni telefon. I telefon

zazvoni. Podigneš slušalicu iščekujući spas i on dolazi. Metalni glas sa druge strane recituje:

Naravno da te volim, imajmo detence, koje će jednom reći kao što je i tatica: Naravno da te volim, imajmo detence, koje će jednom reći kao što je i tatica: Naravno da te volim, imajmo detence, koje će jednom reći kao što je ...

Spustiš slušalicu. Raspoloženje ti narušava briga, prst ti je u zaista lošem stanju, otekao je sa svih strana. Pomišljaš da su uzrok tome ubodi stenica koje noću izmille iz tvog dušeka, možda nešto više naučno, na primer, degenerativne promene članaka ginekološkog porekla. Izuješ se da bi pregledala još i prste na nogama. Zavrneš nogavice, skineš čarape, sasvim su u redu. Ponovo se zagledaš u naduveni prst koji ne prestaje da otiče, a posebno kada postaneš svesna da u sebi recituješ: „Naravno da te volim, imajmo detence, koje će jednom reći kao što je tatica...“ Narastanje prsta sada očigledno napreduje. Mešavina straha i radoznalosti dovode te do toga da naglas, poput molitve, izgovoriš formulu – a rezultat je neverovatan: koža na vrhu prsta ti se raspukne, napolje prodre ljutito crvena glava. Izraste ti – penis. Uznemirena si. Postaneš svesna, takva stvar se ženama događa samo jednom u životu. Bila bi sasvim glupa kada je ne bi iskoristila. Priljubiš uho uza zid koji deli vaše sobe. *Attention thrills/ And then it kills/ They make you king/ then make you ill/ till you're alone/ Dead on your throne.* Ništa neobično, što prst odjenom počinje da ti pada, počneš da paničiš da ćeš bez njega opet biti kao obogaljena. Povратиš ga u život razbrajalicom koja nije tako nevažna za tvoju novu potenciju: penis ponovo dobija fantastične dimenzije.

Iz čiste ljubavi izraste ti penis. Ona zavrišti. Zavrišti još jednom: ovog puta kao da je ugledala monstruma. „Ne plaši se“, htela bi da kažeš. „Ne plaši se“, kažeš joj. Ne želiš da vrišti. Želiš da vam obema bude lepo. Sada, kada su ispunjeni svi uslovi. Obuzme te želja da svojim snažnim palcem probušiš Antarktiku. Ona je isprepadana; glupavo

izgovoriš: „Antarktik“, i sve što vidiš svojim unutrašnjim očima je reč POTUCATI. Prisebna si. Vidiš sebe, tvoja senka pada na zid. Stojiš uspravno. A iz ruke ti viri dug i debeo ud. Prav je, a na kraju, nekako, zakrivljen nadole; gledaš sebe u senki na zidu: penis se sve više nagineje ka njenoj glavi pokrivenoj rukama. Koja se, očigledno, plaši tvoje nove izrasline. Koja se plaši penisa. Koja se plaši onoga što ne nedostaje. POTUCATI TAKO, DA JE ZABOLI DUŠA, uz tu pomisao počneš ubrzano da dišeš. Ponovo pogledaš sebe dole, glavić je crven, kao da unutra žari i pulsira srce. Čuješ je, kako kaže: „Molim te, ne.e.e.“

Možda je upitaš: „Hoćeš li me sada voleti?“

Ona, pri tom, plače. Tvoja stvar počinje da splašnjava; panika, sećanje na prošli život bez penisa. Grozničavo počinješ da poput molitve mrmljaš razbrajalicu: „Naravno da te volim, hajde da imamo detence, koje će jednom reći kao što je i tatica: Naravno da te volim, hajde da imamo detence, koje će jednom reći kao što je...“ Ud ti se ponovo uspravi; ponosiš se time, a ona gleda u stranu: zato joj kažeš: „Pogledaj ga.“ Volela bi da ga gleda, to bi ti baš prijalo, zato sada upotrebiš imperativ: „Gledaj ga.“ Pošto reaguje sasvim suprotno, dakle, sve jače stiska kapke, isprobavaš drugačiju strategiju: čučneš kraj nje i nežno joj kažeš: „Vidi, šta imam, gle.“ Rukama pokrije oči i kaže: „Divno! Sada možeš da ga pokažeš celom svetu.“ Iznova se, po drugi put, zaljubljuje u nju, slobodnom rukom joj otkopčavaš šlic: ponovo zajeca: neuravnotežena je, i ti negiraš da si se ponovo zaljubila u nju. Grca, iz nje počinje da provaljuje, sve će uništiti. U tom trenutku, pogleda te pravo u oči i ne skloni pogled. Tvom penisu ne posveti nikakvu pažnju. Njeno ponašanje je neprimereno, ne odobravaš ga, zapevaš: „Naravno da te volim, hajde da imamo detence, koje će jednom reći kao što je i tatica: Naravno da te volim, hajde da imamo detence, koje će jednom reći kao što je i tatica ...“ Pogled joj se slama, zajeca kao žena i, oh, ne, od toga penis počinje da ti ponovo pada: ubiće te empatija. Zbuniš se: iskoristi to, skloni se na svoju teritoriju – otrči u svoju sobu i pri

tom prevrne telefon. U sobi opet svira ona pesma: *Now is the season for war with no reason/ Now is the season for war with no reason*. Zatvoriš vrata za sobom i ne upališ svetlo: igrate se predigre. Pipaš oko sebe slobodnom rukom, nadlanica desne ti je preopterećena, zato težak palac okreneš nadole i osудиš je na pogubnu sudbinu. Napipaš stolicu i postaviš je pod kvaku, a onda kreneš uza zid: levim dlanom tapkaš po zidu, a držeći ud u desnoj ruci kliziš po tlu. Nalećeš na predmete koje ne prepoznaješ. Pomisliš da je u međuvremenu razmestila stvari u sobi. Obideš sva četiri zida, kreneš dijagonalno preko sobe, pruživši ruke ispred sebe. Negde na sredini udariš o nešto meko i jedva uspeš da se uhvatiš za zavesu. Istrgneš je sa plafona, ponovo opipaš pod i naslućuješ o šta si se spotakla. Uhvatiš se za tepih, imitaciju prepariranog tigra, onog koji pazi na nju. Ustaneš, sada želiš da začuješ njen glas, kažeš: „Znam, gde si!“ Čuješ ubrzano disanje, za koje ne možeš da naslutiš odakle dolazi. Besciljno tumaraš naokolo, hodaš tamo-amo i svaki put se iznova zaletiš u tigrovu glavu, nigde svetla, nigde vrata – pomišljaš da sve vreme hoda za tobom, da ti je neprestano za petama, pri tom se tvoj desni palac smanji za polovinu, iz očajanja ponovo recituješ: „Naravno da te volim, hajde da imamo dete, koje će jednom reći kao što je tata: Naravno da te volim, hajde da imamo dete, koje će jednom reći kao što je tata...“ Sve brže i brže, sve grozničavije, tako da se sve u tebi oboji u crveno. Nisi okretna sa penisom, gubiš dragocene minute, žrtvi raste samopouzdanje. Čuješ kako se na drugom kraju sobe prevrće stolica, pomišljaš, hoće da pobegne. I, tada! od besa ti naraste neukrotivi, razjareni penis: istovremeno se u njemu pojavi želja da izbuši sve, čak i zube u njenim ustima – tada shvatiš, da je takav kakav jeste, totalno glup. Gurne te ka njoj, negde na sredini razdaljine između vas noga ti se zapliće u nešto poznato, pokušavaš da se uhvatiš za bilo šta, začuje se razgovetno „KrrrrCKkkk“. – Ležiš na trbuhu. *They steal your soul/ And keep it hid/ And that is why/ I hate mankind*. Ležiš i tuguješ. Nisi znala da dovoljno pažljivo rukuješ njim: slomila si ga, svoj novi ud.

DAŠ MI PULOVER?

Uopšte nije čudno to što si u klubu i što se sasvim smrzneš kada postaneš svestan da si izgubio pulover. I, sve se to dogodi kada u tvojoj blizini stoji devojka, čije su bradavice unakrst oblepljene izolir-trakom. Grudi su joj dovoljno velike da ne vise, i dovoljno teške da na njih vidno deluje gravitacija. Naravno, prideš joj i kažeš:

– Jesi li negde videla moj pulover?

Pita te imaš li cigaretu. Zauzvrat će ti ispričati kako trenutno stoje stvari sa tvojim puloverom; tako to ide.

Nisi baš siguran da li si je dobro razumeo, ali to i ne želiš. Jednom je neko rekao: „Nikad ne budi mesečara iz sna.“ Sada to kažeš ti njoj. Osvrneš se oko sebe – polugoli mesečari mrdaju guzicama i pretvaraju se da je sve u redu. Da nikome nije hladno, da nikome ne fali pulover –

– Imaš cigaretu?

Sedneš. Sada pokušavaš da ga vizuelizuješ. Kada sklopiš oči, pulover postaje enormno veliki. A kada pesnicama pritisneš slepoočnice, pulover se razvuče ispod rukava na levoj strani.

Prostoriju šaraju laserski zraci, znaš da ga dodiruju; ne znaš, gde je pulover. Odjednom ti sine da mora da je sigurno negde blizu. Da možeš da ga dosegneš rukom, a da se pri tom uopšte ne protegneš.

Na brzinu čučneš ispod stola. – Uključiš svetlo na telefonu. – Osvetliš.

Nema ga, ima samo onoga što nije pulover.

Neko te zgrabi za kosu i povuče natrag gore. – Devojka sa unakrst preplepljenim bradavicama stoji sa strane i kaže ti: „Imaš cigaretu?“

To se već dogodilo ranije, ili je u pitanju deža vi. Sve što ima na sebi jesu kosa, izolir-traka i farmerke. Svi oko nje mrdaju guzicama,

polugoli mesečari. Svejedno im je gde su njihovi puloveri.

Ne odustaješ, kažeš joj: „Tražim pulover. Svoj pulover.“

Nije u pitanju deža vi: devojci se sa strane odlepila izolir-traka: prošlo je neko vreme.

Sada primećuješ njenu prepunu tašnicu sa ukrštenim šavovima. Naravno da ne pomišljaš da je unutra strpala tvoj pulover. Zuriš u tašnicu, i kažeš: „Njegovi šavovi su bili unakrsni. Bili su to savršeni šavovi.“

Devojka prstom pritisne izolir-traku, koja se odmah ponovo odlepi.

Krene ka izlazu, ti za njom, jer ugledaš nekoga ko na sebi nosi tvoj pulover. Najpre ga dodirneš, ispod pazuha. Tvoj je – tip pulovera, koji ne kolje.

Onaj ti kaže: „Šta je s tobom? Pusti me!“

„To je moj pulover!“

Onaj kaže nešto, verovatno: „Ne dam ti ga!“

„Imaš cigaretu?“ kaže devojka koja već stoji pored vas, njene grudi su još uvek prekrštene, a izolir-traka se sve više odlepljuje – znak da napetost raste, da će se dogoditi nešto u vezi sa puloverom.

Počneš da mu ga skidaš. On te odgurne, ti se u pravom trenutku uhvatiš za donji rub, koji te kao elastika povuče natrag ka njemu. Devojka ga uhvati za kragnu, kaže: „Daš cigaretu?“ i pri tom gleda u tebe.

Kažeš joj: „Našao sam pulover. To je moj pulover.“

Držiš se svog pulovera. Onaj te opet odgurne, a ti se nagneš kao što to učiniš kada si na dasci za surfovanje. Kada nalet popusti, ponovo se uspraviš. Gledaš u devojku i kažeš: „Daj mi pulover!“ Ona mu povuče kragnu sve do sredine nosa i kaže ti: „Cigaretu?“ Pogledaš onog. Gleda u vas iza pulovera. Njegov pogled nije jasan.

Digne ruke: predaje se. Pustiš ivice. Ruke su mu i dalje podignute. Ona mu povuče pulover preko glave. Možeš da vidiš kako mu je izraz na licu neusklađen, a onda nestaje.

Tvoj pulover sakriva jednu njenu stranu. Kažeš: „To je tip pulovera, koji ne steže.“

Na drugi strani joj se oko bradavice izolir-traka uvila u četiri kovrdžice.

Obučes pulover, ona ti pruži otvorenu tašnicu. Sve se uspori. – Unutra je sve puno zbijenih cigareta. Štrče napolje kao zubi koje je te noći iščupala mesečarima iz kluba. Ništa je ne pitaš, postoji pravilo: Nikada ne budi mesečara iz sna.

Zato te ni ona te noći ne pita zašto imaš na sebi sve te pulovere?

Vesna Lemaić (1981) Svoj književni prvenac *Popularne zgodbe (Popularne priče)* objavila je 2008. godine i za njega dobila nagrade Zlata ptica (2009), nagradu Slovenačkog sajma knjiga (2009) i nagradu Fabula (2010). Dobila je i nagrade Radia Slovenija i Lapis Histriae za dve kratke priče. Smatra da su nagrade, između ostalog, dobre i za popunjavanje praznih rupa u biografijama. Godine 2010. objavljen je njen roman *Odlagališče (Deponija)*. Autorka je i jedne radio-drame koju je napisala za Radio Slovenija, voli da čita horor-priče, veruje u solidarnost i natprirodno i uvek je u lovu na nove ideale. U slobodno vreme radi u klubu u *Autonomnoj kulturnoj zoni Metelkova* i aktivna je u *Pokretu Occupy – 15. oktobar*. Osovala je krug čitalaca *Anonymous Readers* i vodi radionice kreativnog pisanja za mlade, kao i radionice trash pisanja. Živi u Ljubljani.

Iva Hlavač

PRISTOJAN ŽIVOT

Čovjek debelih obraza stiže mi ruku i govori kako mu je žao. Jedna ruka mu je na mome ramenu, a drugom uporno gnječi moje prste. Govori kako je moj muž bio dobar čovjek.

– Bio je stvarno dobar čovjek – kaže – svima će nam nedostajati. Onda se zagleda u mene i čeka da nešto kažem. Kao da sam obavezna nešto reći. Nešto uobičajeno za ovakve situacije. I ja kažem nešto uobičajeno, ne znam točno što, iscijedim neku rečenicu, uvijek sam bila dobra u tome da kažem ono što se traži od mene. On se polako odmakne i vidim ga kako nekoliko minuta poslije natače vino u čašu i grabi sendviče s pladnja, jedan po jedan, trpa ih u svoja velika usta i preživa tako da mu obrazi postanu još deblji. Svi oni imaju samo riječi hvale za mog muža, svima će im nedostajati, svi oni u svojim crnim odjelima, crnim haljinama, crnim cipelama, sve je crno crno crno. I moja kćerka je u crnom i njezin muž i dvoje djece, moja unučad. On joj drži ruku oko struka, ona mu stavlja glavu na rame, blijeda. Kako su samo lijepi u svoj toj tuzi, svi gledaju u njih, kako su samo lijepi. Prolazim od kuhinje do stola, stavljam nove sendviče na pladnjeve. Oni se prazne velikom brzinom. Karmine služe za nahraniti sve ove crne trbuhe, sve one koji su došli reći kako je on bio krasan čovjek, kako je bio dobar, svima je žao. Kako su samo divni, prokleta divni. Nitko mi više ništa ne govori, pričaju međusobno, tiho, da ne poremete tugu. Da ne poremete svu tu tugu, koja je obavezna, koja mora biti prisutna. On je bio tako divan čovjek. Hodam od kuhinje do dnevne sobe, sudoper

se puni čašama i pladnjevima, razgovori postaju sve glasniji. Želim im reći idite, želim reći znate gdje su vrata, gotovo je, želim nešto reći. Možda, mislim, ako odu, možda ću onda osjetiti nešto, možda ću osjetiti barem tračak žaljenja, možda je to zbog umora, mislim, sva ta napetost u mome tijelu, koja je daleko od tuge. Ali znam da nije tako, bit će isto i kada odu, to olakšanje u meni. On je bio tako divan čovjek.

Otvoreni lijes pružao je pogled na njegovo blijedo lice, koje se smješilo. Umro je u snu, sa svojih sedamdeset i četiri godine. Možete li to vjerovati, u snu. Imao je pristojnu smrt, pristojan pokop, pristojan život. Četrdeset i pet godina pristojnog braka, svakog jutra kava, dobro jutro, jutarnji poljubac, svake večeri – kakav ti je bio dan, svake noći – zagrljaj. Pristojan život. Kako je on imao dobar posao, ja sam ostala kod kuće. Udala sam se sa dvadeset godina i nisam završila višu školu za učitelje u koju sam krenula. Tako smo se dogovorili. Zatrudnila sam, poslije sam podvezala jajnike, to smo se isto dogovorili. Pristojan život. Jedna kćerka, dvoje unučadi poslije, izleti, ručkovi, suđe, veš, kolači, kakav ti je bio dan. Jedna je stvar, međutim, stršala iz svega toga, nikada izrečena, pometena pod tepih kao malo prašine, ali prisutna. Prvo između nas troje, onda samo između mene i njega, a sada je samo ja znam, njih dvoje su je odnijeli sa sobom, neizrečenu. I možda mi je zbog toga sada žao. On je bio jedini koji je još to znao, a sada ni njega nema, sada sam sama i čini mi se kao da se nikada nije niti dogodilo.

Prozor je bio prljav, ali jasno sam ga vidjela, njegovo izobličeno lice prije trideset godina, gotovo zastrašujuće. Trenutak prije sam joj dodirnula koljeno, nagnula se i... Bože, kako je imala meke usne, koljeno. I trajalo je duže, ne morate vjerovati, trajalo je duže od svih tih četrdeset i nešto godina s njim. Nitko nikada nije to spominjao. Ona se odselila, zajedno s mužem, u neki drugi grad. On je dobio bolji posao. Bolje da ne znam, bolje za nas obje da prešuti koji je to bio grad, ulica, kuća, tako je nešto rekla. Dodirnula mi je obraz. Kosa joj se omotala oko lica, bila je to vjetrovita jesen, bez kiše, samo šarena i vjetrovita. Ali

mogla sam vidjeti, iza te njene kose, bilo joj je žao, mogla sam vidjeti u njezinim očima, tren prije nego će početi plakati. Ali nisam vidjela suze, jer se taman bila okrenula i otišla. Nakon nekoliko godina, dok smo on i ja doručkovali, pročitala sam u novinama osmrtnicu, poslije sam saznala da je bio rak u pitanju. Dugo sam još gledala – posljednji pozdrav – pisalo je, to i još nešto. Nije se smješila na toj slici, crno-bijeloj slici. A imala je najljepši osmijeh, ako baš želite znati. On je pio kavu, a ja sam još dugo gledala u tu sliku. Nisam ništa rekla, nije ni on, a znam da je vidio, znam da je pročitao. Nisam otišla na sprovod, samo sam izrezala tu sliku i stavila je u novčanik. I bilo je to jedino što sam imala. Nekoliko dana sam bila kao zombi, on ništa nije pitao, pustio me. Onda sam se ponovno vratila na staro. I to je bilo sve, postojala sam, to je bio moj život. Možete reći da nije bio neki, ali onaj trenutak, one usne, bilo je to dovoljno, za mene je to bilo dovoljno.

NEDJELJNI RUČAK

„Muškarac i žena su uvijek dva pola vaše priče.
Sjeverni i južni.
Svaka priča ima ta dva pola – njega i nju.“
A.P.Čehov

Izgleda smiješno dok spava. Kao neka velika beba s otvorenim, slinavim ustima. Trza se u snu kao moj pas. Sanja nešto loše. To znam. Isto tako znam da će se uskoro okrenuti prema meni, ja ću mu okrenuti guzicu, priljepit ću ju za njegovo međunožje i tako ću zaspati. Čekam. Ovdje je mirisno i čisto. Nisam često tu, on kod mene nije bio nikada. On živi sam, ja živim s roditeljima. Ima puno posla, on je profesor na fakultetu. Profesor. To im se sviđa. Ljudi vole profesore na fakultetu. Kada bude imao vremena neka dođe na nedjeljni ručak kaže mama. Nedjeljni ručak. Mama sa pregačom ide tamo-amo, stavlja na stol krumpire i pečeno pile, tata sjedi i razgovora s njim o poslu. To muškarci rade. Uz to su i iznimno duhoviti, duhovitke dosjetke frcaju na sve strane. Mlađi brat se ubacuje. Nije ni on više klinac, ima i on asa u rukavu. Ja pomažem mami i donosim vino. On me pogleda u prolazu. Smije se. Sjedamo za stol. On hvali moju mamu. Piletina je sočna, salata je divna. Da, to je salata iz našeg vrta. On se kuži u to. Ne previše, nešto malo. Poslije se odemo poševiti kod njega. Ševimo se kako spada. On je gore, znojni smo, palimo cigaretu, koristimo kondom. Još nije vrijeme za to. Bit će vremena. Sigurni smo da se volimo. Nekada, samo nekada, zamišljam kako bi bilo biti u braku s njim. Pričamo o tome. Moji bi organizirali one glupe, tradicionalne svatove. Red pića, red kolača kod mene, pa

crkva, pa fotografiranje, pa kolone auta koji trube. Svi su dovoljno pijani. Trube i viju zastavu iz auta. Isusebože izdržat ćemo sve to nekako, samo se moramo dobro napiti. Pa ples, pa torta, pa kumovi, kume, darivanje, jebena sarma u ponoć. Dovoljno smo već pijani za sve to. To je najmanji problem. Rođaci, prijatelji, svi nam čestitaju. Svima su pune oči suza. Sjajno. Poslije će doći na red i djeca. Bake, djedovi, sve što ide uz to. Opet su svi sretni, opet slavimo, pijemo, čestitamo si međusobno, opet plaćemo. Nije to mala stvar. Prijatelji nas posjećuju, pravimo roštilje i piknike. Svi slavimo, ima razloga za slavlje. Ležimo zajedno, u našoj kući. On okrenut prema meni, ja zaljepljena guzicom za njegovo međunožje. Tako spavamo, svako večer. Tako bi moglo biti. Ali nije.

Izgleda smješno dok spava. Kao neka velika beba s otvorenim, slinavim ustima. Trza se u snu kao moj pas. Sanja nešto loše. To znam. Isto tako znam da će se uskoro okrenuti prema meni, ja ću joj okrenuti guzicu, priljepit ću je za njezino međunožje i tako ću zaspati. Čekam. Nisam tu često, ona kod mene nije bila nikada. Ona živi sama, ja živim s roditeljima. Ima puno posla, ona je profesorica na fakultetu. Tamo, isto tako, ne znaju za nas. Vjerovatno bi dobila otkaz, kaže. Možda i ne bi, nikada nećemo znati. Mama zna za nas i nikada ju nije zvala na nedjeljni ručak. Čeka da nađem nekog drugog (nekog s mudima) kako bi Njega mogla pozvati. Tata ne zna ništa. Bilo bi mu neugodno. Sve je to prilično neugodno za druge. Kao kad cuclaš limun i pokušaš se nasmiješiti. Nije to za smijati se, to je za plakati. Nema svatova, nema kolača i alkohola, nema kolone auta i sarame u ponoć, nema darivanja, kakvi pokloni, kakvi novci, takve stvari nitko ne nagrađuje. Prijateljice su iznanađene i pitaju se jesi li ikada pomislila na njih u seksualnom smislu. Bake prijete da će se ubiti, plaću, liju suze, ima i u ovome scenariju suza, to su one histerične suze u slapovima. Neki prijatelji vam dolaze na roštilje i piknike, većina ne. Mislim, nemaju oni ništa protiv *toga* samo da se ne događa pred njima.

Volim ju gledati dok spava na trećem katu njezine zgrade s pogledom na grad koji izgleda kao jedna velika gajba pilića. Mi smo tu, zaštićeni, priljepljeni. Jedino tako ću zaspati.

Iva Hlavač (1986), spisateljica. Rođena u Valpovu. Piše pjesme, priče i novinske članke. Do sada objavila zbirku priča „I obični ljudi imaju snove“ (2009), objavljivala u zbornicima „Lapis Histriae“, zbirci „Najbolja priča za ljeto 2010“ u sklopu natječaja Brod Knjižara, te zbirci priča „Izvan koridora“ u sklopu natječaja „Odakle zovem, Podgorica“. Objavljivala priče i pjesme na stranicama tačno.net, valpovština info. Živi u Valpovu.

Lamija Begagić

NAS TRI

To je isti onaj doktor, koji mi je rekao da mi je lijepa maternica, pa ja nisam znala reći ništa drugo nego li hvala. Koliko je glupo zahvaliti se ginekologu na kompliment o ljepoti tvoje maternice – pitala sam je, a ona se nasmijala i nastavila kačiti štivaljke na beskonačne nizove crnih čarapa.

Nikako nisam shvatala to sa njenim čarapama, zašto su sve gotovo iste, kako ih upari i zašto nikad, ali nikad ne kupuje šarene, prugaste, tačkaste, ta ima ih tako divnih, udobnih i lijepih – kao moja maternica. Izgovorila bih tu misao, da sam vjerovala da će je nasmijati. A nisam vjerovala.

Smiješila se nedovoljno dugo, tek tren je prošao, tren dovoljan da prikačiš jedva jedan par čarapa na sušilo, i već joj je lice bilo blijedo i ozbiljno, kameno i sleđeno. Nije bilo tog humora i te igre riječi, što bi cijelu tu stvar učinilo mrvicu bezazlenijom i njoj prihvatljivijom. Znala sam to kad god bih se trudila truditi, znala sam unaprijed da neće ići i da riječi rasipam, bezobrazno i neodgovorno, i puštam da odlaze u zrak i miješaju se sa mirisom deterdženta i omekšivača.

Ipak, morale smo razgovarati. To smo bile mi. Mi razgovaramo. Mi nikad ne bježimo od problema, mi ne lupamo vratima i ne prešućujemo, mi ne okrećemo leđa i ne spavamo po kaučima, ne odlazimo bez riječi, ne odbijamo pozive i odgovaramo na poruke. Drugi bježe i šute, mi pričamo i po tome smo mi – mi.

Hajde da pričamo, kako Taca i Lela uvijek pričaju – tako bi govorili drugi, oni drugi koji su imali probleme i nisu ih znali riješiti. Uzimali bi nas u usta, mi smo bili ona dobra djeca, vrijedni đaci sa svim

peticama, urednim frizurama i zubićima bez karijesa, djeca iz čuvenih roditeljskih: „Zašto nisi kao on/a rečenica.

I takve mi odjednom smo se našle tu, gdje nikako nismo trebale dospjeti. Odjednom ona prostire svoje čarape, zatvara uši i okreće pogled od mene.

*

Svake godine, gotovo u isto vrijeme, idem na sistematski pregled. Svake godine sam dobro, kucamo poslije u drvo i pijuckamo vino, uvijek gotovo u isto vrijeme, i spremamo moje uredne nalaze u fasciklu. Ove sam godine radila to sproljeća, snijeg se topio i sunce probijalo. Bile smo u bašti kafea preko puta klinike, kad sam joj rekla da doktor misli da sam trudna i da dođem opet. Kad sam došla opet, snijega već nije bilo ni u tragovima, na pregled sam išla u dukserici i bez štramplici, nosila sam laganu suknju, mada ti odavno već u toj klinici sestra pomogne da obučeš mantil, zelen kao u američkoj seriji, prije nego se popneš na stol. Ne treba ti više suknja, možeš tom dragom i zgodnom doktoru doći u čemu god, a on će ti ipak pohvaliti maternicu, osim ako na istoj ne kriješ tumor, onda ti, slutim, neće reći da je lijepa.

Čestitam, pretpostavljam da trebam čestitati, s obzirom na Vaše godine – rekao mi je, potvrđujući ono što je na prošlom pregledu naslutio – trudnoću.

Nasmijala sam se i opet promucala nespreno hvala, sestra je odvezala mantil svezan na leđima i otpratila me do garderobe, pa do vrata oridinacije, potom sam sama, bez nje, izašla na sunčani martovski dan, gdje me je čekala Taca.

Čestitao mi je, pretpostavio je da mi treba čestitati, s obzirom na moje godine – rekla sam joj, nedovoljno jasno, toliko nedovoljno, da nije shvatila o čemu pričam, dok nisam dodala, glasnije i jasnije: „Da, trudna sam”.

Vozila nas je kući i nije govorila. Ja sam joj rekla da bismo trebale,

i kad ćemo, ako sad nećemo, s obzirom na moje godine.

Nakon što je opsovala mene, mog idiota od doktora i moje, u nekoliko navrata, spomenute godine, shvatila sam da ovo nije tren u kojem možemo razgovarati. Ostavljala sam to za poslije.

Poslije je dolazilo sporo, prvo je htjela ohladiti glavu, pa se presvući, okupati se, popiti kafu, prostrti veš. Dok je činila ovo zadnje, probala sam opet.

Morale smo razgovarati. To smo bile mi. Mi razgovaramo.

*

Azra, moja prijateljica iz djetinjstva, u istu kliniku ide na folikulometriju i poslije dolazi Taci i meni u agenciju, gdje nam priča o tome koliko je tog dana porastao njen folikul i kad će napokon da pukne. Naučila nas je štošta što nismo znale ili nismo htjele, nešto o tome kako folikul raste i raste, dok ne dosegne dvadesetak i nešto milimetara, potom pukne i izbaci jajnu ćeliju koja je od tada, a to tada je zapravo ovulacija, aktivna još 24 sata.

Na toj folikulometriji, doktor joj mjeri dužinu folikula i, poput nekog božanstva u bijelom, procjenjuje koliko još ima do pucanja, broji sa njom dane i sate i onda joj konačno da zeleno svjetlo. Kada pukne folikul, folikulometrija prestaje, a prava borba tek počinje. I traje, kažu, 24 sata.

Na dan kad je Bog namijenio njenom folikulu da pukne, radimo naš posao u agenciji oslobođeni Azrinog prisustva, a njen muž tada uzima slobodan dan.

Azra je išla sa mnom u osnovnu i srednju školu. To su ona prijateljstva, koja poslije vučeš za sobom bez mogućnosti da ih usavršiš i bez hrabrosti da ih se riješiš. Stoje tako kao podsjetnik na neku *tebe* kakva si bila tada, kad si to prijateljstvo sklapala.

Taca mi ponekad, u prolazu, najčešće na poslu, spusti ruku na rame i snažno ga pritisne. Ima jake ruke, ona je ta koja u našoj maloj

porodici otvara tegle i boce. Time mi govori koliko sam joj važna, iz tog stiska čitam koliko je tog dana mislila na mene. Na dan kad Azra i njen muž slave pucanje folikula i moguću oplodnju, Taca me stišće jako, najjače. Pogledam je i nasmijem se.

Znam – kažem joj. Polušapatom: „Tužno je sve to”.

Potom zamišljamo njih dvoje kako se bacaju na kauč i brzo se svlače, kako se dodiruju dlanovima znojnim od nervoze i kako se nespretno oslobađaju strasti, nervozni i neprilagođeni, smiješni poput djece i žalosni poput staraca.

Azra, moja prijateljica iz djetinjstva, ima godina koliko i ja, trideset i šest. To su one godine kada, zabrinuta zbog izostanka majčinstva, ideš na folikulometrije i kupuješ trakice za ovulaciju, mjeriš jutarnju temperaturu i grčevito se držiš kalendara. To su one godine kada ti doktori, s obzirom na njih, čestitaju na trudnoći.

Tacine su za sedam manje, ali objema nam je jednako dalek i egzotičan svijet iza tih vrata u kojem se križaju dani i broje ciklusi, u kojima se crveni pred pitanjima rodbine i čuti na ohrabrujuća tapšanja po ramenima.

Tužno je sve to, znam i izgovaram, kao mantru, kao obećanje da same nikad nećemo postati tako tužne.

*

Uz kulisu od crnih čarapa razapetih na sušilu pokušavamo dovršiti nezapočetu priču.

Dodi kraj mene. Ne mogu da ti pričam, dok hodaš – govorim, a ona dolazi.

Sjedimo jedna kraj druge, držim njen dlan na svom koljenu i čekam da kaže nešto. Izgovara štošta, kao da su onaj tuš, kafa i veš zaista učinili svoje, raspleli joj jezik i ohladili glavu.

Vani je valjda još uvijek sijalo zubato martovsko sunce, a možda je, u međuvremenu, pala i noć. Nije bilo važno. Ko zna koliko dugo

smo sjedile na tom kauču, nas tri, bile smo ubijedene da je ono treće također žensko i da je također sretno.

Sutra ćemo (ili za koji dan) misliti o svijetu, u koji će treća od nas uploviti, o svijetu, gdje je – imati trideset i šest i plod što pliva u tebi – nešto na čemu se treba čestitati samo ako uz godine i plod imaš i pripadajućeg muža, a ne djevojku.

Sutra ćemo (ili za koji dan) misliti o svijetu, iz kojeg će se iseliti mnogi naši onog trena kad se u njega useli treća od nas.

A onda će, za još koji dan, svijet opet cijeli stati unutra i neće biti važno ni da li je vani još sunce ili se smračilo, bit ćemo opet samo nas dvije i ono treće.

PUT U OUT

- Pa, hoćeš da se vratimo?
- Ma, neću, nećemo nikad krenut ovako.

Valjda sam ga sklonila. Valjda. Valjda će jednom prestati to valjda i valjda ću bar jednom znati da nešto sigurno jesam ili nisam, razmišljam, dok ona gleda ispred sebe i vozi, mirno, kamenog lica, uključenog samo u saobraćaj, već navikla na takve moje ispade. Valjda ću jednom znati kako je to ne tražiti ključ iza knjiga i diskova, kako je to sjetiti se gdje si ostavila moker peškir i ne pitati se da li si sklonila prljav uložak ili si ga ostavila u kutu lavaboa, pored sapuna. Ovaj sam ga put valjda sklonila.

- Jebi ga, žurilo mi se. Ne volim kad me požuruju.
- Aha – dodaje ona i daje gas da stigne proći kroz žuto.
- Zamalo.
- Aha – odgovara hladno ganjajući novo žuto.

Mrzim njeno ahakanje. Radi to kad me mrzi. Mržnja je jaka riječ, gađenje je možda ona prava. Ona jednostavno ne razumije kako neko može ne znati da li je bacio prljav uložak u smeće. Ona ne razumije kako stvari poput sapiranja kade nakon kupanja, pranja šoljice nakon kafe ili bacanja uloška u smeće mogu nekom ne biti rutina. Zar se za takve stvari neko uopće može zapitati da li ih je uradio? Neko može. Mogu ja. Ona to zna i to joj se gadi.

- Sad ti se gadim?

– Ma jok. Samo znaš da ja to ne kontam.

Okrećem se i tamo pozadi, iza nas, ne sjedi niko. Same smo i možemo psovati i upadati u beznadežne rasprave. Same smo: ona vozač, ja suvozač i paket za moju mamu tamo iza.

– Nemaš tu šta kontakt il' ne. Takva sam. Jebi me, al' sam takva.

– A dobro.

Ne svađa joj se, pa u to ime pojačava radio. Zaustavlja se na semaforu, ovaj put crveno kao kuća. Stupska petlja. Trup smo gusjenice, koja napušta grad. Mirno čekamo da se glava pokrene.

– Baš bi bilo super da znam udarat ritam po volanu – kaže odjednom potpuno ushićeno.

Svira brza ciganska melodija i ona se trudi pratiti je tapkanjem prstiju po volanu. Trube iz nekog drugog orkestra, tamo iza nas, zadaju, međutim, nesnosan i neuprativ ritam. Nervozni šoferi podsjećaju je da je zeleno i da se pokrene. S koliko li je samo usana sada potekla psovka na račun njenog spola? Ne smijemo ni pomisliti. Ubacuje u brzinu, kreće, ali nema više onog ushićenja, ni volje da prati ritam, nema više ni ciganske muzike, potpuno ju je utišala. Sad je opet sva u saobraćaju. Takve je sitnice demorališu. Još je početnica, još izlazi sva znojna iz auta, još joj je sjedište previše primaknuto šajbi i još obje ruke drži čvrsto na volanu čak i kad je cesta savršeno čista i ravna.

Trudim se zapaliti opet tu nepravedno ugašenu energiju i pojačavam muziku, ali cigani su odsvirali svoje. Slušamo stanje na putevima, no nema nikakvih smetnji na magistralnom putu M-17, osim da se i dalje, zbog radova na izgradnji autoputa na dionici Visoko-

-Kakanj, vozi obilaznicom. Na radiju ne spominju da je danas nedjelja i da je na Stupu auto-pijaca, podatak koji nas dvije, uputivši se na put baš u ovo vrijeme i baš ovim putem, nismo smjele zaboraviti. Shvatamo to tek kad se nađemo uklještene u gomili automobila.

Ne samo da ne uspevam zapaliti nju, već gasim i samu sebe. I opet utišavam radio.

– Jebem ti selo – progundam, potom se opet okrenem tamo iza i gotovo da se izvinim paketu na stražnjem sjedištu.

Opalim još koju psovku i počnem nervozno tapšati prstima po vlastitom golom koljenu. Cijela je petlja blokirana, auta prilaze sa raznih strana, vruće je, u nedostatku trotoara, krajem ulice koračaju gomile pješaka, izvana, i kroz zatvorene prozore, dopire žamor i vika. Auto-pijaca je neizostavno mjesto okupljanja takozvanih prodavača (onih koji bi ono loše što imaju prodali za što više) i takozvanih potragača (onih koji bi ono dobro što nemaju kupili za što manje). Taj vječiti nesporazum razlog je što su ovakve pijace češće mjesto žestokih prepirki, psovki i nadmudrivanja, nego li istinskog poslovanja i robno-novčane razmjene.

- Fina Fabija – govori – Izgleda očuvana.
- Ovdje sve izgleda očuvano. A sve je ispod hrđavo.
- Meni i svaka lubenica izvana izgleda ukusno. A nije.

Nasmijala me i sretna sam što se smijem. Sretna je i ona. Ne volim lubenice, ali sam voljela kad ih je tata kuckao i tražio pravu u moru krivih. Mama veli da bi uvijek pogađao. Po autu ne kucaš da prepoznaš je li udarano. A bilo bi lijepo da možeš samo kucnuti i da ti svaka ta hrpetina željeza ispriča svoju priču. Bilo bi lijepo da su sve analogije slatke kao ova sa lubenicom i da me je svaki put ovako lako nasmijati.

Primičem joj se, sklanjam joj čuperak kose iza uha i dajem joj pusu u ušnu resicu. Smije se i gleda me krajičkom oka. Obje su joj ruke još na volanu, iako se već par minuta ne pomičemo s mjesta.

– Ne budi tako napeta. Slobodno izbaci iz brzine, pusti nogu s kvačila, skini ruke s volana... Protegni se, odmori se.

– Hoćeš ti da voziš – pita uvrijeđeno.

– Neću. Samo kažem.

– Onda nemoj ni govorit. Opuštena sam.

Naravno da nije opuštena, ali mi je odjednom žao što sam išta rekla. Nekad je tako kruta. Kao kad vozi. Ili kad ne dozvoljava muzici da je ponese, već stidljivo pleše samo ramenima i gornjim dijelom trupa, ili kad razgovara sa nepoznatima, neprestano češkajući leđa i stražnji dio vrata. No, nisu to situacije u kojima joj smiješ prigovarati. Bilo bi moguće s njom pričati o tome u krevetu, u šetnji, na kafi, ali nipošto u trenucima dok je takva. Ne voli da misle da je kruta i napeta. To je čini krutom i napetom. Sad još jače stišće volan, a on sve više klizi iz znojnih šaka. Ljuta je što sam uništila tako lijep trenutak. Ne može da ne misli na to kako je možda zaista prekruta i kako će se sigurno i njima danas učiniti takvom.

– A daj sori. Samo mi je žao što se nisam sjetila da je danas prokleta pijaca... Žao mi što sam te uvukla u ovo... – pokušavam se izvući, ali riječi mi zvuče bljedilo i neuvjerljivo i prije nego su sišle sa usana.

Htjela bih da mi vjeruje. Zaista se osjećam loše.

– Vjeruj mi.

– OK, vjerujem. Ali kakve to veze ima s mojom opuštenošću? Uostalom, nisi ti kriva. I ja sam znala da je nedjelja.

– Znala si, al' ja vodim. Mislim, mojima idemo.

– Pa?

– Pa ništa.

– Ne pokušavaj uvijek bit tako...

Kolona se lagano pokrenula i učinilo nam se da ćemo u ovoj turi zaista probiti obruč i izaći na čistinu. No, zapele smo opet.

– Pa dokle više? – pita me, kao dijete.

– Ne znam. Još malo. Da stavim neki cd? – odgovaram, kao djetetu.

Klima glavom i puštam nešto za hvatanje ritma po volanu. Razmišljam šta je htjela reći. Da ne pokušavam uvijek biti tako... Tako dominantna? Tako zaštitnička? Tako samouvjerena? Šta to ona već zna o meni, a da ni ne znam da zna? Opet joj radim ono s kosom, ono s uhom. Pokrećemo se i izlazimo iz gužve. Auto ronda, kao da mu je mrsko pokrenuti se. Pravi razlog za takvo brujanje, zapravo, nije ljenost mašine da nastavi putovanje, već Irinin šoferski junf. Njene oči nisu na cesti, već na kontrolnoj tabli. Tek kad vidi broj obrtaja, prebacuje u veću brzinu. Motor moraš slušati, auto ti zna reći šta mu treba, pomišljam da joj kažem, no, naravno, ne govorim. Ionako je dovoljno napeta zbog susreta sa mojima.

– Ja se ne sjećam pedesetog rođendana svoje mame – veli, kao da zna o čemu mislim.

– Kako?

– Tako. Bio je prije dvije godine, toliko znam, al' nemam pojma šta smo radili i jesmo li ga obilježili.

Vjerovatno nisu. Irinin brat živi vani i rijetko pohodi roditeljski dom. Irina je stub familije. Krhak stub, učini ti se da ni bicikl ne možeš naslonit na njega, ali kad je upoznaš shvatiš kako je sposobna i za veće zemljotrese. Mama i tata bi se razveli da nije nje. I hoće, tačnije, čim

ona ode od njih. Bit će to kraj njihovog kompromisa što su ga zvali brakom. Iako tim simboličnim odlaskom mlađeg djeteta od kuće neće prestati biti roditelji, prekinut će svoje formalno zajedništvo i otići tamo gdje već u mislima i srcima jesu.

– Je l' te strah? – pitam.

Ona veli da jeste, a ni ne zna da sam je pitala je li je strah toga što će se njena porodica raspasti onog momenta kad im okrene leđa. Misli da sam je pitala je li je strah ovog putovanja i ove naše odluke da im napokon kažemo, da im, na proslavi pedesetog rođendana moje mame, da im svima, mami, tati, dedi, Aidi i Adnanu, svima, kažemo...

– Ma, to je normalno. Mislim, to da te strah. I mene je – odgovaram tiho.

A nije me strah. Nije toga. Strah me jeseni, strah me da će ovo ljeto tako brzo proći, strah me da neće sa mnom izdržati još dugo ili, još gore, da će se jednog jutra probuditi u pedesetoj čekajući povod da ode od mene.

– Hajde stani na prvoj pumpi, pliz... – jedva progovaram.

– Zašto?

– Malo mi je muka.

Zaustavlja auto i ja izlazim. Udišem zrak, ona izlazi za mnom i stavlja mi ruku na rame. Na licu joj vidim taj osjećaj odgovornosti, iako zna da sve to sa mnom nije od loše vožnje, trzanja auta i nespretnog zaobilaženja rupa na cesti. Nudi mi da ja vozim dalje, ali odbijam ljuta na samu sebe. Opet sam je uspjela rastužiti. Vadi cigaretu i pali je.

– Opet nisi sigurna da to želim – pita me, tačnije više konstatuje, dok pilji u poklon zatvoren u autu.

Nisam sigurna. I ne osjećam se pozvanom da išta odgovorim na ovo njeno pitanje, ako je uopće i pitanje. I ona zna da nisam sigurna. Zna da mislim da to radi zbog mene, ne jer zaista to želi. A neću da to radi zbog mene.

– Neću, neću da to radiš zbog mene, neću da ti bude žao, neću da za pet godina kažeš da sam ti sjebala pet godina života, neću da kažeš da si sve žrtvovala, jer si me voljela i da si mogla sa svima, sa bilo kim, sa muškarcima, frajerima, jebenim frajerčinama, a ti si, eto, odlučila sa mnom i otjerala si sve od sebe i porodicu, koja se raspala, naravno, čim su čuli, i sve opet zbog mene! Zbog mene!

Kao i obično nakon ovakvih erupcija, stojim skamenjeno, nesigurna da sam zaista sve to izgovorila. Možda sam samo razmišljala, možda nisam rekla baš sve i baš ovako?

Baca cigaru na asfalt i gleda je kako dogorijeva. Potom podigne glavu i pogleda me. Oči su joj umorne od vožnje, od treme, od straha. Očekujem da će izgovoriti gomilu uvreda. Očekujem da će me, ako već ne želi da me vrijeđa, barem prezrivo pogledati i ostaviti me tu, na pumpi, vratiti se dok još može, ako ništa drugo, a ono spasiti brak svojih roditelja. Ne dobijam ništa od očekivanog. Dobijam Irinu. Ulazimo u auto, u tišini. Uzima moj dlan i stavlja ga na svoju nogu. Iz glatke kože probijaju oštre dlačice i bockaju me.

– Misliš da će joj se svidjeti poklon – pita me dok pali auto.

Otkad je sve počelo, više od dodira i više od svega, volim da je

gledam i da na njenom tijelu pronalazim svoje nedostatke: okrutne oštre dlačice na nogama, crvena zadebljanja oko kukova, ranice od dlake čiji je korijen ostao zatočen u tijelu...

– Hoće – odgovaram spremna da po drugi put krenemo na isto putovanje.

Lamija Begagić (1980) Piše za djecu i odrasle. Rođena u Zenici. Objavila je zbirku kratkih priča *Godišnjica mature*, 2005. uporedo u Beogradu (Rende) i Sarajevu (Omnibus) i zbirku kratkih priča *Jednosmjerno*, Fabrika knjiga 2010. Urednica je dječijih listova *Kolibrić*, *Palčić* i *5Plus*. Uređivala je književni web-magazin *Omnibus* i *Književni žurnal*. Dvije priče („Bog, jazz i još ponešto ili prosto Ena i Jabuka”) objavljene su u zborniku „Bun(t)ovna p(r)ozna”. Na natječaju „Ekran priče_02” osvaja prvu nagradu u konkurenciji od 1209 priča za priču „Dvadeset i sedam”. Priča „Jednom ću naučiti plesti” uvrštena je u zbornik „Poqueerene priče”. Izbor priča našao se i u antologiji ex-yu mladih autora „Na Trećem Trgu”. Dobitnica je specijalne nagrade Fondacije Farah Tahirbegović „za doprinos razvoju izdavačke djelatnosti, književnosti, bibliotekarstva i opće kulture“. Živi u Sarajevu.

Lana Bastašić

CRVENI TROTOAR

- Možeš da ostaneš.
- Ne želim da ostanem.
- Dobro, ko te jebe.

U jednoj recenziji austrijske kratke priče pročitala sam: „Nijedna priča, koja počne seksom i stihovima Belle and Sebastian ne može da bude loša“. Naša priča je počela seksom i stihovima Belle and Sebastian i završila je sa „dobro, ko te jebe“. Voljela bih da sad mogu reći nešto sjetno, nešto pjevljivo i sneno, tipa „ima u tome nečeg francuskog“. Kurac. Mi nismo ništa više do dvije isfrustrirane balkanske ženetine (ženet'ne). Ja sam mislila da jesam. Nešto više. Tripovala sam nekakvu posebnost, kao da sam jedna jedina srećka, koja nosi lovu i samo čekam pravu osobu da me zagrebe i osvoji. Ona me sjebala. Kaća me sjebala. Kaća, njen špicasti jezik, njene pjege oko očiju nikad objašnjenog azijskog oblika, njen ožiljak na bradi od nečijeg džepnog noža, njeno konstantno citiranje engleskih romantičara, njene crvene martinke koje jednog sivog, zagrebačkog popodneva beskrupulozno ubijaju malog, nedužnog puža na putu do paba i mi se svađamo zbog toga, onda se tucamo na njenoj memljivoj mansardi, a sve zbog puža, njen smijeh, koji počinje kao gušenje, da bi potom, najednom, niotkud najavljen, prasnuo napolje, tresući joj cijelo tijelo, njen crni humor, koji vas natjera da dugo ćutke gledate u pod sa neugodnim crvenilom preko obraza, njene ručno izrađene igračke od krompira, mrtvog bonsai drveća, suvih makarona... Kaća me sjebala. Ako vas već zanima.

*

*But everyone she knew thought she was beautiful
Only slightly mental
Beautiful, a bit temperamental
Beautiful, only slightly mental
Beautiful*

- Na dan kada je izašao ovaj album izgubila sam nevinost.
- Molim?
- Znaš... Belle and Sebastian...
She thought it would be fun to try photography...
She thought it would be fun to try pornography...
She thought it would be fun to try most anything...
She was tired of sleeping...

Minijaturni toalet sa reklamnim posterima donjeg veša, tattoo studija i velikim natpisima „Potrebna cimerka!“ Čekamo u redu za pišanje. Wannabe Nataša Bekvalac povraća već desetak minuta. Svi su odustali. Osim nas dvije. Čekamo da se Nataša ispovraća. Mekani zagrebački naglasak odzvanja od prljave pločice.

- *3..6..9 Seconds of Light*. Moj petnaesti rođendan.

Da je ovo film, i da ga ja režiram, upoznale bismo se nekako romantičnije. Ne znam... Ona bi, npr, silazila niz stepenice Narodnog pozorišta u nekoj haljini na tufne i neko bi (još ne mogu da skontam kako i zašto) svirao na francuskoj harmonici Edith Piaf i nikada ne bi otišla... Kontate šta mislim? (Kaća ne nosi haljine na tufne i ne ide u pozorište. Kaća je neko koga upoznate u wc-u.)

- Kad si ti izgubila nevinost?
- Sa sedamnaest godina.
- Koja je to godina?
- Hm... 2000.
- Odlična godina za prvo jebanje.
- Što?
- The millennium bug year... Blonde Redhead izdaju *Melody of Certain Damaged Lemons*... Dobar soundtrack za seks.

U tom trenutku, Nataša Bekvalac je završila sa povraćanjem; djevojka, koja je izgubila nevinost 1997. godine otišla je da piša, a ja sam se istog trena okrenula i napustila taj smrdljivi klub, uplašena, prestravljena.

Ne pitajte me od čega, ne znam od čega.

Nekoliko mjeseci poslije tog incidenta, kad smo se već uveliko žvalavile po svemirskim tramvajima u Zagrebu, saznala sam da je 2000. godine izašao još jedan album Belle and Sebastian, *Fold Your Hands Child, You Walk Like a Peasant*; ona je to sigurno znala, morala je znati, ali nije mi to rekla tad, kao da nije htjela da nas to povezuje, kao da je htjela da mi da do znanja da mi nismo iste i nikada nećemo biti, da je ona nešto drugo, nešto tuđe, nešto za čim ću ja moći samo da tugaljivo gledam i čeznem da budem, znajući, istovremeno, da se to nikada neće obistiniti. Pripadala je povlašćenom redu divnih narcisa, divnih egoista, divnih kraljica, koje te gledaju s visine i ti ih voliš baš zbog toga. Jer si emotivno osakaćena i osjećaš želju za dodirrom, kao što invalid osjeća svoj nepostojeći ekstremitet. Patetična si i to je to. Ganjaš kraljicu. Kao Super jebeni Mario.

*

- Nisam nikada ovo radila.
- Kaj?
- Ovo... Znaš... Sa ženom.
- Zajebavaš me?
- Ne zajebavam te, Kaća, nemoj da se smiješ.
- Sad se osjećam kao neki smrdljivi kamiondžija, koji te pipka ispod suknje.

Srele smo se u istom klubu, u istom toaletu, u istim farmerkama. Uхватила me za ruku i rekla mi da mogu pisati i kod nje. Ja nisam rekla ništa. Slijedila sam je kao moron.

- Jebiga. Gubim nevinost sa dvadeset i šest godina.
- Hoćeš da pustim neku muziku?
- Sad zvučiš kao pedofil.

Najneudobniji krevet na svijetu. Sa plafona vise ptice od papira. Plava, crvena, zelena, žuta, narandžasta... Njena soba miriše na puder i ostatke pizze.

- Djevojčice slatka, mala... Hoćeš da ti dam lizalicu?
- Odvratna si. Majke mi... Možda bi trebalo da doneseš onu votku...
- Lezi i ćuti.

Zajebite psihologiju. Imale smo najbolji seks na svijetu. 2009. godine Camera Obscura izdaju *My Maudlin Career*. New York Dolls izbacuju *Cause I Sez So*. Belle and Sebastian ćute. Ja gubim nevinost. Drugi put.

*

*Volim tvoje ptice.
 Ja mislim da su ružne.
 Nisu ružne, super su.
 Ne... Ja hoću da budu ružne. Hoću da sve u mojoj sobi bude ružno
 i odvratno.*

Zašto?

Zato. Jedino tako mogu da se osjećam kao kod kuće.

*

- Treba da kupimo brašno.
- Kaj će nam brašno koji kurac?
- A, jebote... Kaća... Svako domaćinstvo treba da ima brašno. To je kao... Osnova.
- Osnova čega? Hoćeš mijesiti kruh?
- Neću mijesiti... kruh, jebote... Moramo da imamo brašno u kući.
- OK, samo mi objasni za što točno? Ajde, reci mi.
- Pa, za... Uštipke, npr.
- Kad smo posljednji put jele uštipke?
- Jebi se, Kaća.
- Jebi se ti.

Dan D. Naša prva godišnjica. Sve je počelo s tim prokletim brašnom. Bilo je već šest kada smo izašle iz kuće da ga kupimo. Mračne ulice Banjaluke. Rekla sam joj kako volim ulicu Petra Kočića. Ona je

ćutala, i dalje iznervirana što sam je natjerala da se obuče i ide sa mnom. Ja sam je zaustavila. „Ovo je moja omiljena ulica, Kaća.“ Stavila mi je jezik u usta, uštinula me za ruku i rekla „Jebalo te brašno.“ I tad sam, kunem se, nije prazna priča, prvi put pomislila da je to tako kad se voli, da, ako postoji „voli“ i ako „voli“ nije još jedna Velika Priča za gluperde, to je ovo. Kad me ona uštine i kaže „Jebalo te brašno.“

Udarac je bio brz i oštar. Psovke su bile spore i tupe. Mogla sam samo da vidim njene martinke kako ubrzano nestaju u daljini, niz ulicu. Pobjegla je. Ja sam ostala. Ona je trčala, a mene su tukli. Brzo. Djetinjasto. Kao da se oni plaše mene. Na kraju su pobjegli, neko je rekao „dosta je“. Dosta je.

Ležala sam u svojoj omiljenoj ulici i gledala u iskrivljeni trotoar crvene boje. To sam ja. Ja sam ofarbala trotoar. Kaća i ja.

Pomislila sam: „Trebalo bi da ustanem.“

Pomislila sam: „Gdje je otišla?“

Pomislila sam: „Nismo kupile brašno.“ I to me nasmijalo. Ležala sam u lokvi sopstvene krvi i mislila na uštipke. To je Balkan.

*

Godine 2010. izašao je *Belle and Sebastian Write About Love*. Istog oktobra, u Čileu je oslobođeno 33 rudara nakon 69 dana provedenih 700 metara pod zemljom. Istog oktobra umrla je Milka Planinc. Istog oktobra, glasači u Republici Srpskoj odabrali su Milorada Dodika za predsjednika.

A Kaća se vratila u Zagreb. 13. oktobra 2010. godine. Na svoj dvadeset i osmi rođendan. Čudno, ubrzano. Kao Čaplinov film, samo bez humora. Hop, kofer, stvari, pasoš.

Nismo razgovarale o tome što se desilo. Nisam je pitala zašto je pobjegla. I ja bih, vjerovatno, uradila isto. Samo što kraljice lete, nestaju,

pretrčavaju Ulicu Petra Kočića. A mi, emotivno osakaćeni, ostajemo da ležimo i krvarimo. Jer to, nekako, ide uz nas. To je naš kliše.

- Možeš da ostanesh.
- Ne želim da ostanem.
- Dobro, ko te jebe...

Ostale su ptice od papira i krompir-igračke. Prazna posuda za brašno. Velika karta svijeta po kojoj je crtala čiča-gliše i smijala se i govorila „evo, danas smo na Barbadosu“.

Pobjegla je u svoj mali, šareni grad sa licitarskim srcima i kamenitim vratima i poslastičarnicom „Vimcek“ (u kojoj prave najbolji sladoled) i jednom malom antikvarnicom na Kaptolu (u kojoj smo se pravile da kupujemo komodu). Pobjegla je iz ovog ružnog grada sa ružnim trotoarima, koji s vremena na vrijeme, nekako magično, postanu crveni. Voljela bih da ih niko nikada ne opere. Da ostanu zauvijek takvi. Da se ucrvaju i usmrde i da više nikada ne budu sivi. Ovako su bezlični. Stvoreni za trčanje. Za djevojke koje vas ostavljaju.

ONA

(Mojim dvjema prijateljicama, koje se bezrezervno vole u svijetu u kojem moraju da čute o tome.)

Utorak

Ne smijem da dođem do tebe. Prstima. Očima. Jezikom. Negdje je neko odlučio tako. Nismo bile prisutne na tom sastanku. Ti i ja ne volimo sastanke. Obično napravimo glupu facu kad su oko nas glupi ljudi. Mi smo dva mala kameleona, pošpricani tuđim bojama, dok su blizu. Ti i ja smo poput nekih geografskih metamorfoza, koje se događaju milionima godina. Naše sekunde niko drugi ne primjećuje.

I ti ne znaš, bezglava djevojko, da si moja vremenska nepogoda u zemlji zabranjenih kišobrana, gromobrana i kabanica. I on te dira. Pipka. Pred svima. A ti, kao pravi poslušni kameleon, dodiruješ njega. Vršci tvojih smiješno iskrivljenih prstiju kao da su zašiveni za moje zjenice. A ja te volim, i ostalo. U ovom poremećenom svijetu, jedino je ljubav otporna na kameleonsku prelaznost.

Srijeda

Rekla si mi da si rođena u srijedu. Rekla si mi, takođe, da se srijedom rađaju odmjerene i staložene osobe. Nabrojala si, kao spisak namirnica, nekoliko poznatih mrtvaca rođenih u srijedu. Danas je još jedna staložena srijeda. Pravim kolač s jabukama. Prljam ruke.

Četvrtak

Ponekad si tupava. Znaš, onako... Imaš neki glup pogled. Kao da si glupa. Tako. Ili, na primjer, ponoviš nešto što sam ja rekla, a ti

nisi razumjela, sa tim istim tupavim pogledom. Dobro je što nismo suviše dobre drugarice. Morala bih da te udarim. I cijela ta stvar sa tvojim noktima... Moronsko prebojavanje slojeva, da bi ih ponovo ogulila i pojela. Odvratno. I ostaci maskare na trepavicama. Grudvice u korijenu dlake. Jer se tebi ne da. Tebi se ništa ne da. A to je samo pokret rukom uveče prije spavanja. Osim ako si otišla ponovo s njim u krevet, pa nisi stigla da skineš šminku. Nebitno. Trebalo bi da skidaš tu glupost sa svojih trepavica prije nego što odeš da spavaš. Trebalo bi da ne ideš s njim da spavaš. Mrzim proklete grudvice na tvojim trepavicama.

Petak

Danas smo otišle da kupiš patike. Imaš malo stopalo i ružan mali prst. Kao da si prelazna evolucijska forma između čovjeka i neke životinje. Kao da si sljedeća u evoluciji. Kupila si šarene patike sa crvenim pertlama. Pitala si me šta mislim o njima. Rekla sam da su OK. Onda smo otišle da pijemo limunadu. Ti si pričala o njemu, a ja sam čitala o konfliktu u Južnoj Osetiji. Rekla si mi kako previše gledam CNN i RT. Rekla sam ti da previše pričaš o njemu. Ti si rekla da to nije isto i da ostavim proklete novine. Ostavila sam proklete novine. I tad sam mogla da ti kažem da te volim, i ostalo, ali je došao konobar, pa sam pomislila da nema potrebe za tim glupostima. Imala si grudvice na trepavicama. Opet je prespavao kod tebe. Ruske snage ne idu prema Tbilisiju. Povlače se.

Subota

Kada si rekla da ćeš da prespavaš kod mene, zamolila sam te da poneseš svoj kaladont i da očistiš dlake iz umiovanika. Malo si se naljutila, ali si navikla na mene. Bilo mi je čudno što dolaziš, nismo mi toliko dobre drugarice. Bilo me je strah. Sjetila sam se onog filma... *The Science of Sleep*. Kad onaj fini momak ne razlikuje snove od stvarnosti, pa onda napravi glupost. Otišla sam da kupim neki sok i čokoladu.

Osjećala sam se kao neki kreten s krizom srednjih godina. Kao tinejdžer u pedeset i drugoj. Tako sam se osjećala. Samo bez sekretarice i sportskog auta. Ti si rekla da ćeš da dođeš kod mene. Ti ćeš doći kod mene. Večeras. Možda ti kažem večeras. Možda budemo dovoljno pijane. Možda budemo suviše trijezne, pa ti kažem iz dosade. Možda pogledamo neki film u kojem se dešava nešto slično, pa ti kažem.

Nedjelja

Ružno spavaš. Kao hobotnica. Mada ne znam kako hobotnice spavaju, ali mogu da pretpostavim. Ili ne mogu. Nebitno, uostalom. Imaš ben iza lijevog uha. Udarala si me koljenima u bubrege. Ja sam te puštala da me kažnjavaš. Nisam se zamarala gledanjem u tebe ili nešto slično. Ustala sam da napravim kafu. Ti si otišla u kupatilo, a onda se vratila u dnevnu sobu u boksericama i potkošulji. Rastegla si tricepse i počela se po glavi. Onda si se nasmijala i rekla: "Srećan rođendan." I ja sam se nasmijala. Nisam ti ništa rekla. Bila sam srećna, jer ti je ostalo maskare od sinoć. Nisi je skinula.

Ponedjeljak

Radiš u butik, u najvećem tržnom centru, u Banjaluci. Prodaješ neke majice, koje prezireš. Govoriš studentkinjama ekonomije da izgledaju seksi u tim istim majicama. Stojim držeći kafu i čekam da ti odu mušterije. Pitaš me kako sam provela večer. OK, kažem. Pokušavaš da me nagovoriš na još jedan izlazak učetvero. Pristajem, nakon desetak minuta. Idemo u bioskop da gledamo *Bandite*. Očajno. Zašto mi uvijek namještaš retardirane prijatelje svog momka? Želiš da se muvam tu negdje, zar ne? Svaki drugi razlog bio bi potpuno odvratan.

Neki lik u bioskopu zagrlio je drugog dok je trajao film. Tvoj momak je rekao *pederčine*. Ovaj koji se računao kao moja pratnja nasmijao se kao hijena. Ti si prevrnula očima. Ja sam gledala film. Nekome je zazvonio telefon, pa je cvoktanje zubima ometalo gledanje

filma. Nekome je zazvonio telefon. Da li će ovaj kreten da me prati kući? Da li će očekivati da ga pozovem unutra? Ti bi to voljela. Dobro onda. U bioskopu je tvoja ruka u ruci tvog momka. Povremeno se nagne da te poljubi, a ti se smiješ. Onako. Rutinski. Kakav kriminalni motiv za osmijeh.

Utorak

Ne smijem da dođem do tebe. Prstima. Očima. Jezikom. Negdje je neko odlučio tako. I tako dalje. I ostalo. Imam grudvice na trepavicama. Pitam se hoćeš li primijetiti to danas. Danas je utorak. Ja sam rođena u utorak. Nisi me nikad to pitala.

Lana Bastašić (1986) Objavila zbirku kratkih priča *Vatrometi* (Beograd, 2011). Rođena u Zagrebu. Učestvovala na festivalima Srpsko pero 2008, Ulaznica 2008. i 2009, Moravske tajne KK, Pontes 2009. i Reč u prostoru. Objavila kratke priče u zbornicima *Blogopedija*, *Najkraće priče 2008*, *Rukopisi 32*, *Ja sam priča*, *Od priče do priče*, te u časopisima *Novi put*, *Književne novine*, *Ulaznica*, *Fanzin* i *Žvžgolj*. Urednica web portala „Nezavisni prostor“. U slobodno vrijeme piše kratku prozu, svira klavir i tetovira se. Živi u Banjoj Luci.

Mima Simić

CANDY

Najtopliji je siječanjski dan u čitavom tisućljeću kad po drugi put silujem Candy. U njezinoj smo sobi, slušamo radio i pričamo o stvarima. Vani, ptice isparavaju užegli zadah, kljunovima ostavljajući tragove na plavo obojanoj prozorskoj dasci, pričajući Morze, histerične i nasilne poput vremena.

– Je l' baš moraš hraniti jebenu gamad? – kažem ravnodušno.

Candy šuti.

Onda joj stavim ruku u gaćice, i nakon toga plače.

Na radiju kažu da treba kriviti globalno zatopljavanje. Brišem prste o jastučnicu. Krvarila je i smeđi tragovi izgledaju poput razmrljane čokolade, kao ručak u krevetu.

– Volim te – kažem.

Za šesti rođendan Candy je dobila očuha. Bio je dobar skoro poput pravog oca, samo što nije mogla usporediti. Njezinom pravom ocu nešto se dogodilo prije Candyina rođenja. Ovaj put je Candyina majka bila jako zaljubljena i uslijedili su mnogi obiteljski izleti.

Candyna koža je tako bijela i hladna da kada spava ponekad mislim da je mrtva. Usne su joj grozdovi pčelinjih uboda, natekle i ružičaste, bolno ih je gledati. Kad prodrem u nju, zasvjetlucaju crveno.

Candy ima oči na oca i krije njihovu boju: moj prvi put u njoj bio je prvi put kad sam ih vidjela.

– Pogledaj me – kažem.

Candy se šiša sama, škaricama za papir i žiletima, crne čekinje začepljuju odvod. Zavlače joj se pod nokte, izgleda kao prljavo, zapušteno dijete. Nakon prvog puta obrijala je glavu i čitav tjedan nosila bakinu periku.

– Tako si lijepa – kažem.

Da je ljepša, nekako ne bi postojala. Ili bi postojala, izvan jezika i izvan ispričljivoga. Candy izgleda kao njezin otac.

Sjedi čvrsto prekrivenih nogu i bulji u mene kroz kapke. Njezina izbijeljena koža i bodljikava gavranasta kosa cijede sve boje sobe u crnu i bijelu, prozorska daska na trenutak utihne. Candy posegne za plastičnom bocom na stolu i otpije iz nje, voda joj se ljeska na usnama, debelo i gusto kao lak za nokte. Polagano ih liže, crno na bijelom, i kada...

– Nemoj – kaže.

Prstima zagrebem preko nosa i njezin miris se probije, cureći mi niz dlake u nosnicama kao sirup za kašalj niz dječje grlo. Gutam.

Jednom je sanjala da je rodila knjigu. Knjiga se sama listala da pokaže da je živa. Candy se probudila u suzama prije nego li je imala priliku saznati o čemu je knjiga.

U kutu sobe je kartonsko božićno drvce. Sad kad su praznici gotovi, svi će baciti božićna drvca kroz prozor da se iglice ne rasprše posvuda po sobi. Candyno drvce, poput pera. lagano pada s četvrtog kata, topli zrak je jastuk, koji produžuje i smekšava pad. Među drugim drvcima na tratini njezino izgleda kao kralj na šahovskoj tabli, zaskočen i ogoljen bez vojnika. Candy sjedi na prozorskom okviru, stavlja gola stopala van na prozorsku dasku, ne boji se da bi mogla pasti. Nožnim palcima naglas čita tragove kljunova.

– Charlie Parker je bio ovdje.

Kralježnica joj rasteže bijelu potkošulju bez rukava, skamenjena rebrasta zmija, zubiju ubrlogljenih u Candyinom vratu. Grize poput bijesnog psa.

Na vijestima, bolnice su nabrekle riječne brane, preplavljuje ih toplotni val, ostavljajući za sobom tijela na klupama u čekaonicama. Vremenski izvještaj kaže da je luđačka košulja debelog neba nepropusna. Negdje gore na sjeveru led se otapa i uskoro će Candyni nožni prsti biti mamci za ribu. Nebo će se raspuknuti, i oslobođeno pasti na našu tratinu poput božićnog drvca, i čitav grad pretvorit će se u golemi, veličanstveni bazen. Tako kaže Candy.

Kada ju je očuh prvi put pljusnuo, dobila je dvostruku porciju deserta. Majka je htjela da svi budu sretni i vrlo dobro je i sama znala kako dijete zna izludjeti čovjeka. Djeca su kao životinje, treba ih se pripitomiti ili podivljaju, rekao je očuh. Čak se i Candy morala složiti s tim.

Još uvijek sjedi na prozorskom okviru, ne miče se. Niz nogavicu mojih hlača proteže se smeđa staza. Nije pustila ni glasa. Poslije je malo plakala.

– Kišit će – napokon kaže. Glas joj se klata između sobe i grada.
– Idi sad.

Kad smo bili djeca ponekad smo išli u šumu i pretvarali se da smo u ratu. Braća bi mi se skrila u stari njemački bunker, iza gomila smeća, koje se nakupljalo desetljećima, a ja sam ih morala pronaći. Jednom sam se izgubila među mračnim hodnicima, koraka zarobljenih pod zemljom kao posljednji udisaj mrtvacu. Zidovi su bili vlažni i klizavi s tankim slojem mahovine. Gazila sam preko tamnih obrisa, spoticala se kao da učim hodati, ali išla dublje unutra. Strah se šuljao za mnom, opipavajući mi noge, gmižući mi uz leđa, lijepeći mi se na kožu poput kaktusovih bodlji. Zatvorila sam oči na zidove, dvostruko zamračila prostor. Vrijeme se vratilo kad mi je čelo udarilo u hladnoću željezne šipke.

Iznad mene bio je otvor, i otvor je bio preplavljen svjetlošću. Uzverala sam se, prljava, drhtureći, a vani je bio takav plav i kristalan dan, oči novorođenčeta. Gladak i ulašten kao ogledalo.

Bacila sam se u visoku travu, prelazeći listom preko ogrebotine na čelu, ispaljujući gejzir hihota prema nebu. Onda sam udahnula, tako duboko da se čitav svijet mogao udaviti, i kriknula za braćom, znajući napokon kako je to biti zaljubljen.

TRINAEST DANA NA MJESECU

Ona ne vjeruje da su ljudi bili na Mjesecu.

– Ma pogledaj ti tu zas-ta-vu – cijepa riječi na slogove, pa ih slaže u rečenice, strpljivo i razgovijetno, poput učiteljice u školi za retardirane. – Kako vijori u vakuumu, zgužvanih zvjezdica i pruga... a zvijezda na horizontu ni za lijek – pokazuje mi jednu od bezbrojnih kopija fotografije na kojoj Aldrin salutira američkoj zastavi, 20. srpnja, ljeta Gospodnjega 1969.

Preko cijelog stropa spavaće sobe dala je razviti zidnu tapetu s istom fotografijom, i svaki put prije, nakon, a ponekad i za vrijeme seksa, pogled joj zaglavi među rešetkastim otiscima astronautskih čizama na pudrastoj prašini. Pa se uzruja, uzdiše i viče; čitava se izgubi u toj tami Mjesečeva horizonta, obraza crvenih kao krv, kao pruge američkog barjaka. Tada je ne vrijedi smirivati, ili joj objašnjavati da je ovaj navučen na žičani okvir, da su odonda zabilili još pet komada (svaki s istim okvirom, jednako zgužvan; \$5,50, iz najobičnije trgovine mješovitom robom na otoku Merritt na Floridi), i da su, osim fotki, s Mjeseca do dana današnjega dovukli toliko dokaznog materijala, kamenja i pijeska, da napuniš tunguski krater. Kad je i uspijem nagovoriti da ugasimo svjetla i tu jebenu sliku, i seks nekako uspijemo izvesti do kraja, umjesto postkoitalnog maženja ili drijemeža ona pali noćnu lampu i nasumično ispod kreveta, pod jastukom, iz romana koji trenutačno čita, grabi novu kopiju fotke, pa crvenim markerom kliže po njoj, strelica za strelicom, križić po križić, mapira sve nelogičnosti, trikove i laži ovog putovanja, koje naziva studijsko, jer se, u biti, odvilo u nekom MGM-ovom hangaru u Culver Cityju, pod budnim

okom NASA-e i slavnog redatelja koji je tajnu ponio sa sobom u grob. Posvuda po sobi razbacane su iscrtkane fotografije, bodljikava ograda između mene i nje, marker svega što nas dijeli. I spaja, već tri dana.

Otkad smo se upoznale (u nekoj turističkoj agenciji, u redu za *last minute* aranžmane za bilo kamo), primijetila sam da mi je pamćenje počelo preskakati, kao igla po izgrebenom vinilu, automobil po prepukloj, zapuštenoj cesti. Taman kad sam sigurna da savršeno vozim slalom kroz sjećanja, u treptaju prepoznajem lica, lijepim im imena i horoskopske znakove, rečenice pijem kao vodu, klizim kroz dan - bam! - propadnem u krater hladnoće i mraka koji se ne da ispuniti. Kočim usred rečenice, svoje ili njezine, tjeram je u rikverc, a onda se iz petnih žila trsim ukorijeniti to što mi priča u nešto osunčano, nešto poznato; vezati riječima i slikama stijenje oko vrata, da opet ne prhnu, bezdomne, uvis, uvis, i ukotve se na mjesto bez atmosfere, more tišine. Zapravo, ne mogu sa sigurnošću tvrditi da ove slijepe ulice pamćenja imaju veze s njom, s nama, možda je to jedna od onih stvari koja se u nekom trenutku u životu počne događati svima, ali ljudi o tome, razumljivo, nerado pričaju, kao što roditelje, izrezane, razvaljene, sašivene, nakon pustih sati nesnosne boli s najsretnijim osmijehom na licu pamte samo prstiće na ručicama i nožicama, i njihov broj.

Pet se dana već budim u zavjetrini američke zastave, pod nožicom lunarnog modula.

Ona nije odavde. Kaže da je odrasla ondje negdje, pa mahne rukom u neodređenom smjeru, prepušta mi da zamišljam propete urbane Amerike, obrasle stepske Azije, sjenovite ledenjake nad istraživačkom bazom na južnome polu u kojoj ju je majka danima vrišteći istiskivala, a ona se zgrčila na izlazu; hladnoće se već tada, kao i danas, grozila kao smrti.

– *Noć na Mjesecu traje 13 dana i temperature se spuštaju ispod -153 °C* – čita mi iz nekog raspadnutog časopisa, a dlake na zatiljku automatski joj se usprave, makar ljetno na našoj polutki Zemlje još traje, a njezin stan na posljednjem katu najvišeg nebodera u kvartu nema nikakvu klimatizaciju, po svojoj prilici ni izolaciju.

– *U svemiru je, pak, prosječna temperatura -270 °C... ..A kad klizne još samo par komada, propast ćemo svi kroz obroč nule Kelvina, i to će biti kraj svim putovanjima* – dodaje, vlastitim riječima.

Fiziku poznajem toliko da znam da svako tijelo, svako kretanje, na apsolutnoj nuli teži pre-stajanju.

– Ali to je koncept koristan samo za teoriju; u praksi je apsolutno neostvariv – objašnjavam.

Podiže pogled sa časopisa i šutke me gleda, sa sažaljenjem i ljubavlju, svoju omiljenu učenicu u školi za retardirane. Skupa smo već tjedan dana.

Zasipa me meteoritima svoga djetinjstva, odnekle izvlači špil putnih karata: autobusi, vlakovi, zrakoplovi i prekooceanski kruzeri; miješa ih mađioničarskom spretnošću, pa ih kao iz rukava izbacuje preda me, jednu po jednu. Svaka nosi priču, i svaka mi je priča tako poznata, kao da sam je nedavno gledala na filmu, kao da se dogodila meni. Pa i ona najranija putovanja, u prtljažniku susjedova kamioneta pri bijegu od kuće (s tri), bolničkim kolima nakon skoka na glavu u prazan bazen (s pet), izleta u grad s ocem po novi televizor (sa sedam); njušim ih kao vlastita: plamen batina na stražnjici, težinu kloroforma na operacijskom stolu, krckanje zvuka i titraj slike beskrajne sapunice. Sjećanja mi se miješaju s njezinima, nesigurno no uporno kao slina prvoga poljupca. Putne su karte razbacane po krevetu, po stolicama i podu, nakon deset dana potrošile smo gotovo čitav špil, nakon dvanaest stavljam ruku u vatru da Amerikanci Mjesecu do dana današnjega nisu primirisali, da je utrka do njega oduvijek zapravo bila utrka do

najbližeg filmskoga studija. Da barjaku salutira pokojni redatelj, da sam u skafanderu ja.

Aranžmani za bijeg u zadnji čas planuli su istoga jutra, kad smo se ondje našle ostao je samo jedan; kaže da se zaljubila u mene kad sam je propustila ispred sebe u redu, kaže da joj je to bilo najbolje putovanje u životu, nikad nije vidjela toliko pijeska na kupu, toliko šarenih ptica i slobodnih, rastrčanih pasa; nikad tako glatkih i zakrivljenih cesta i slova, nikad je muškarci i djeca nisu tako nježno dodirivali. Svaki je sat ondje pokazivao drugo vrijeme, činilo joj se da tako uspijeva istovremeno biti i tu, i svugdje. To je oduvijek htjela: savršeno putovanje, a entropija nula. Odnekud izvlači i pokazuje mi slike: televizora, kamioneta, bazena, satova, zakrivljenih, izbrazdanih cesta i slova. Priča do ponoći, pa ih na krevetu slaže u redove, kao za pasijans. Ne znam što je zaželjela, ali kad završi kaže: – Znaš, tada si mi spasila život.

Onda moju pidžamu i četkicu za zube ubacuje u plastičnu vrećicu iz kvartovske trgovine mješovitom robom, širom otvara prozor na razvjezdano nebo, horizont poprskan meteoritima, ne sjećam se kad ih je toliko bilo. Tanki se polukrug svjetla titravim mlazom izljevaju u more tišine, i uskoro će biti kao da nikad nije postojao, kao da nitko nikad na nj nogom nije stupio. U kadru prozorskog okvira zamrznute stojimo i čekamo znak za polijetanje. Dok ticala televizijskih antena izranjaju iz armiranih kratera grada, umjesto poljupca na rastanku kaže:

– Idi prije nego što je pala noć.

POVRATAK

Do tamo ne vodi autoput. Iskrzana planinska cesta mrežom pramenastog korijenja još se uvijek drži za tle i tek na okukama prijeti da će se oljuštiti niz strme litice brda bez imena. Autobusi u tom smjeru voze rijetko i samo noću, kad se ne vide izvaljeni branici ceste, pretruli asfalt i razbacane, raznobojne olupine automobila, kamiona i autobusa, zarobljene u tamnozelenom raslinju među stijenama u podnožju. Duga svjetla autobusa propadaju u provalijama krivina, a u noći se, kilometrima daleko, kroz mrak probija sjaj crveno-žutih trokuta punih zmija, križeva i jednorukih, bezglavih torzoa. Brzinom privezana uz izlizano sjedalo treskavo se vozim kroz vrijeme i žanrove.

Gdje je cesta šira, a zavoji dugački i lijeni, tamo rastu neonski znakovi, uz svaki se zaustavljamo na dvadeset minuta, pola sata, nekad čitavu noć sjedim glave prislonjene na staklo čekajući da iz krčme isteturaju zgužvani likovi konduktera i vozača. Onda se staklo zatrese, prodrma mi zube i opet se teško i sporo vučemo uzvodno. Dok se noć razvodnjava u jutro, pramenovi magle obavijaju znakove uz cestu, gase neon, a oči mi se počinju sklapati.

Dok si me ispraćala na autobusnom kolodvoru rekla si: „Nemoj se dugo zadržavati dolje“. Poljubila si me, pažljivo, u sva osjetila. Nemoj me zaboraviti, rekla si, s najozbiljnijim izrazom lica, sa svježim diplomiranim licem profesorice i kosom s koje se cijedio crveni autolak iz očeve radionice. Kondukter je viknuo: „Diži sidro, isplavljavamo“, a ja sam gledala u tvom smjeru i mahala kroz mutno, izgrebano prozorsko staklo, u smjeru semafora tvoga tijela na praznom peronu.

Sad kad autobus na posljednjim rezervama benzina ulazi u grad, više se ne sjećam tvoga glasa, lica, ni mirisa autolaka. I da imam tvoju

sliku u novčaniku, ne bih te prepoznala. Novčanik vraćam u ruksak, ruksak prebacujem na leđa. Iz autobusa silazim polako, gužve nema, nema ni konduktera ni vozača, nanjušili neon i nestali. Ako sam i imala još prtljage, zaboravljam je u utrobi autobusa. Sjetit ću se na povratku.

Vani je već mrak. Siječanjско poslijepodne, u gradu na moru, siestu rasteže u zimski san. Stakla kafića niz ulicu koju slijedim prema centru zamagljena su umjetnim snijegom, dimom, dahom. A možda su ispod snijega potpuno prazni; neki je praznik, nečiji Božić, ostaci Božića, nedjelja. Ulica je ovih mjeseci novija no ikad; kad se ljetos tuda provezao Papa, bešumno je klizio uglačanim mramornim pločama, a kad bi zažmirio na jedno oko i odmjerio liniju drvoreda javora, s odobravanjem je klimao predsjedniku gradske šumarije i srdačno mu stezao desnicu.

Istim ispoliranim pločnikom dolazim do kružnog toka, gdje automobili punom brzinom, kao kuglice s kola ruleta, iskaču iz prometnog toka i ispucavaju se u smjeru gradskog jezgra ili daleko od njega, ovisni o inerciji, želji vozača ili pukom slučaju. U središtu kružnog toka, u centru travnate površine od ceste odvojene limenom ogralom, nalazi se skulptura, neobično vjerna replika zemaljske kugle, s najpreciznije izračunatim koordinatama, majstorski ugraviranim meridijanom i paralelom, na čijem se sjecištu nalazi skulptura. Jedna od popularnijih gradskih atrakcija, skulptura je poznata i po broju prometnih nezgoda, koje godišnje (osobito u ljetnim mjesecima) izazivaju turisti, u neumornom lovu za materijalnim dokazima svojeg posjeta mom rodnom gradu.

U doba kad se meridijani i paralele ovdje još nisu ukrštali, neka druga ti i ja ovuda smo šetale po hrapavom asfaltu, asfaltu izgrebanom i nabrekliom od granatog korijenja javora. Na putu do škole zalutale bi u parku, završile do koljena u ribnjaku sa zlatnim ribicama. Slagala si im ješke od srebrnog prstenja i tražila od njih set posuđa od kineskog porculana za mamu, klavir bez tipki za sestru, najkvalitetniju hrastovinu za tatu. Nikad nismo tražile da se završi rat. Kao ti, i ona je bila viša od mene, i njezin je otac imao autolimarsku radionicu, i ona me držala za ruku dok smo

hodale gradom. Ali nikad se nije saginjala, niti sam se ja dizala na prste.

Izbjegavam školu, park, ribnjak. Najbržom linijom, linijom bedema, siječem prema gradu. Bedemi su još uvijek jednako slijepi i nepregledni kao što ih se sjećam, znam da po njihovom vrhu vodi staza, znam da se tuda trči, šeta, da se s njih skače zbog ljubavi ili lošeg tripa, ali kad ih gledam odozdo sve to opet zaboravljam i vidim tek široki vapnjeni zavoj na kamenoj krasti grada.

Najzubbudljiviji dio labirint je njegovih ulica, prolazi, koji se neprestano otvaraju, zatvaraju, šire i sužavaju, kamene ploče tla glatke kao tuljanova leđa, smeđe kao pod ribarnice. U prolazima ovog labirinta gube se i domoroci; završavaju u krivim ulazima, u krivim stanovima, za krivim stolovima, s krivim djetetom na koljenu. Tek mačke razumiju logiku rasporeda gradskih kanala i prepoznaju svaki mig slijepih ulica.

Slijedim krijesnice njihovih očiju, gdje je izlaz iz labirinta. Prolazim pored žute zgrade Suda, jednom sam tamo ušla u kratkim hlačama, pa su me vratili kući da se presvučem. Ispred zgrade sve je prazno, nema čuvara ni policajca, na crnim željeznim vratima vise debeli lanac i teški žuti lokot. Ovlažen mrazom, pri uličnoj rasvjeti lokot svjetluca kao mačje oko, kao pečatnjak na ruci Pape.

Sklizavi tepih ulice vodi na rimski forum; nekad je između kamenih ploča rasla trava, a oko nasadenih crkava nicali su crveni mravinjaci. Dok se spuštam niz plitki red stepenica, stopala mi ne nalaze mravinjake, ni travu, nered koji za sobom ostavljaju oni koji bježe. Svi šavovi nestali su, otok se slijepio s kopnom, vratio se kući.

Na kući novi poštanski sandučić s novim, ljepšim prezimenom, u kući muškarac maslinovim uljem lašti ordenje, pas mu leži kraj nogu. Kaže, majka ti je na dežurstvu, ni ne digne pogled. U mojoj sobi zrak je gust i svjetlost se jedva probija kroza nj. Puna je nepoznatog, teškog namještaja, mirisa sušenog crvenog mesa i prašine. S kreveta svlačim posteljenu i otkrivam goli madrac. Opipavam strane madraca, prsti mi prelaze nabore, propadaju u utore, usjeke, procjepe. Iz utrobe, umjesto grumenja pamuka i kudjelje, izvlačim priče.

Pričaju mi da je nekoć davno more izgrizlo kamene obale grada i on se otkao od kopna, otplovio na pučinu. Iznad plutajućeg otoka već mjesecima, praćeni zavijanjem vjetra i pucketanjem srušenih dalekovoda na slanoj kiši, lebde avioni bez oznaka i ispuštaju svjetlucave padobrance, osvjetljavaju duboke, visoke ulice. U školu nas više ne šalju, premračno je za čitanje i pisanje, hladno je, siva rebra radijatora prskaju inje. Roditelji su htjeli da naučim pisati pa su me spakirali u kartonsku kutiju, pažljivo oblijepili širokom smeđom ljepljivom vrpcom, ukrcali na vojnu podmornicu i poslali na čuvanje tetki. Tetka je imala tri psa, dva sina i jednog muža. U velikom gradu redovito sam se gubila, miješala autobuse i tramvaje, kasnila u školu, iz škole. Jednom sam se, umjesto u školi, našla na autobusnom kolodvoru, uskočila među prtljagu i planinskom cestom, pontonskim mostovima i vojnim podmornicama opet našla na otoku. Tebe tamo više nije bilo. – Otac ti je, rekli su, u odijelu od najčvršće hrastovine otišao na poslovni put, majka je promijenila bravu na vratima, i prezime. Jednom mi se učinilo da sam te vidjela na rivi, kako komadićima kineskog porculana hraniš ribe, a onda si skočila u more i ronila daleko, dalje no što će moj pogled ikada moći dosegnuti.

Mima Simić (1976) Spisateljica, filmska, kulturalna i rodna teoretičarka, prevoditeljica, aktivistica, obožavateljica mačaka, rock zvijezda - ne nužno tim redoslijedom. Rođena u Zadru. Kratke priče, eseje i analize objavljivala u domovini i inozemstvu, u časopisima, zbornicima, antologijama, na zidovima. Prevođena na više jezika - većma opskurnih i globalno irelevantnih. Sa za sad popularnijim bratom Romanom čini Drvenu Mariju, kulturni bend s patološkim sljedbeništvom. Nasamo skromna i samozatajna, u javnosti bezobzirna i podla. Dobitnica nagrade Velimir Vuković za najbolju filmsku kritičarku. Stalna članica žirija na regionalnoj smotri Lidrana u Benkovcu. Do sada je objavila knjigu-strip priča *Pustolovine Glorije Scott*, AGM, Zagreb, 2005. kao i knjigu ogleđa *Otporna na Hollywood* Hrvatski filmski savez, Zagreb, 2009. Živi u Zagrebu.

Urška Sterle

LEZBEJSKE BAJKE, BAJKE ZA LEZBEJKE

Danas nisam raspremila stan, nisam oprala sudove, nisam oprala veš, peglu uopšte nemam. Gledala sam Sister Džordž, čitala sam Odri Lord, slušala sam Besi Smit i bilo mi je super.

Nedavno sam, možda je to bio utorak ili sreda, slušala jednu asistentkinju, koja je kao glavni problem savremenog feminizma istakla kvadraturu toaletnih prostorija na matičnom fakultetu i nisam znala o čemu mi to ona priča.

Njene kolegice su organizovale simpozijum na teme „Žene i vojska“ i „Žene i pelene“. Ni o jednom ni o drugom ne znam dovoljno. Ali znam za večno ratno stanje.

Dok sam na televiziji jednim okom pratila prilog o neplaćenom ženskom radu, napisala sam o tome esej koji sam objavila besplatno na nekom blogu. Još uvek nisam oprala sudove.

Umesto toga sam pobacala sve lonce i tiganje, tanjire i pribor za jelo i zadržala samo kafetjeru. Bacila sam sve te nepotrebne stvari, ne bi li se ispod navlake prikazalo pravo lice sveta.

Prva priča

Kada sam se rodila, bili su ubeđeni da sam princeza. Kraljevski par je priredio gozbu, pozvao dvorane, koji su svi odreda bili i rođaci, i tri dobre vile.

Prva je rekla: „Ako budeš dobra, kad porasteš dobro ćeš se udati.“

Druga je rekla: „Ako budeš mirna, kad porasteš imaćeš lepu decu.“

Treća je rekla: „Ako budeš poslušna, žezlo i kruna biće tvoji. I krug će se zatvoriti.“

Dvorani su pljeskali u ime te divne sudbine.

Ali četvrta vila, koja nije bila pozvana na gozbu, jer nije bila dobra, i uz to i prilično lenja, šapnula je: „Ako budeš uporna, kad porasteš bićeš možda slobodna.“

Velika tuga se spustila na kraljevstvo i stričevi ministri su počeli da mozgaju šta im je činiti... Dugo su češali svoje brade i na kraju došli do izuzetnog rešenja. Biće potrebno zaključati me u kulu na tvrđavi, gde ću u snu dočekati primerenog prosca.

Godine su prolazile polako i od zurenja kroz pukotinu su mi skoro izrasle kandže. Od gladi sam pojela sve prašnjave savijutke i knjige koje su ležale na potkrovlju i za koje usled stalnih fešti u dvorištu tvrđave nije bilo velikog interesovanja.

Na dan kada mi je bilo dovoljno godina za udaju, kraljevski par je priredio veliki bal. Dvorani koji su istovremeno svi bili i njihovi rođaci, vrteli su se u ritmu valcera, polke i kadrila, i stričevi ministri su zadovoljno tapšali jedni druge po ramenima. Kralj je iz džepa pancira ponosno izvadio ključ i otključao vrata.

Kada sam izvirila napolje sa krljušću, grbom i njuškom iz koje je kuljao dim, gosti i domaćini su se razbežali na sve strane. Mamice su plakale i oci su kršili ruke i ministri su čupali ono malo što im je ostalo od kose.

Repom sam srušila crkveni zvonik iz kojega je župnik odzvanjao sudnji dan, izgazila sam brižljivo negovanu plantažu pelargonija u dvorištu tvrđave, pokretni most nehotice samlela u prah, voda u jarku oko tvrđave je od mog sumpornog daha isparila i grad je tako bio na milost i nemilost otvoren za napade onih sumnjivih varvara koji od vjeki vjekova besciljno tumaraju još sumnjivijim šumama i viču, dole kraljevina.

Princ na belom konju je ljutito trupkao nogama, obećana mu je bila princeza, a ne podivljala neman. Bio je veoma hrabar, ali ne i previše bistar, međutim, uprkos tome je već veoma mlad dobio svog konja. Da bi konačno prestao da mi para uši svojom kuknjavom, sunula sam na njega vatru i pretvorila ga u prženi krompirić.

Bez brige, ima još sedmoro braće i i oni su mladi, beli i obećavajući, svaka princeza može da dobije svog ako je dovoljno usnula. Može da dobije princa, ali ne i konja.

Od svog tog kukanja, dahtanja i bezglave panike pošteno me je bolela glava. Kao i svaka čistokrvna zmajčica odlučila sam da sa svom tom gungulom više ne želim da imam posla. Zato sam našla prijatnu jamu za sebe, u kojoj sam duvala dim i s vremena na vreme pojela nekoliko božjih ovčica koje su ispred ulaza beketale *Hic sunt dracones*.

Moja zemlja zmajčica je lezbejska scena.

Adolescencija je pakao. Ali lezbejska adolescencija je pakao posebne vrste. I ja sam bila najusamljenija tinejdžerka na svetu. Kao i ti.

Bratanac je prodavao moj telefonski broj za jedno pivo i svi ti samouvereni momci, koji bi ga kupili i sa kojima zbog tog nikada nisam imala sudar, dali su mi nadimak gospođica Ledena.

Jedne večeri sam na loše osvetljenom stepeništu zgrade poljubila neku devojku i na trenutak mi se učinilo da bih možda mogla da budem malo manje usamljena.

Onda je došla novogodišnja žurka, klasična srednjoškolska žurka u bivšem vatrogasnom domu koji su kasnije preimenovali u kulturni dom jer je ionako svejedno, i koji se nalazio negde na rubu grada, odakle ne možeš da pobegeš peške i kuda moraju da te dovezu i odvezu roditelji.

Tokom prvih pola sata neko mi se isповраćao po kaputu, i zato sam se smrzavala u košulji, naslonjena o zid, u mraku arkada koje su okruživale lepo osvetljeno dvorište gde smo odlazili da pušimo.

Odjednom me je uzela za ruku i poljubila me, baš tamo, iza debelog stuba. Onda je odjurila na cigaretu.

Usne su me pekly i samo što sam htela da krenem za njom na osvetljeno dvorište, kada sam je videla kako ljubi nekog momka.

Pre nego što se stara godina pretvorila u novu, poljubila je još trojicu. Onda je trčala za mnom i govorila: „To sam učinila za nas, da niko ne bi znao.“

Možda je mislila da je cena jednog piva za to da nikada ne postane gospodica Ledena, za nju dovoljno poštena.

Znaš li tu priču? Znaš li o čemu govorim? Znam da znaš na šta mislim.

Druga priča

Snežana ima crvene usne i kada se slatko smeši iz centra sveta, želiš da ih poljubiš. Kunem se, nikada nisam htela da joj naudim, želela sam samo njeno srce. I lovac nikada nije bio na mojoj strani, on je u šumi tražio svoju sakupljačicu.

U odbranu njene časti došlo je sedam patuljaka: njen otac, njen muž, njen sin, njen brat, njen deda, njen stric i njen nećak. Onda sam učinila ono što čini svaka poštena Lilit, da isplete mrežu oko Eve. Ponudila sam joj spoznanje i parčence joj se zataknuo u grlu, kada je videla da smo sve gole.

Princ je zabio u tlo štap, sedam palčića je donelo debeli okovratnik i Snežana je u prašini nacrtala krug dokle seže lanac. Od napora je sasvim prebledela i nervozno je grizla usne, da su procvetale poput ruže. Sklonila se za dlaku izvan domašaja, slatko se smejala i nudila jaram za lezbejsku želju.

Al' zmajčice ne možeš vezati za lanac.

Ne znam šta cvile ta tri prasića,

niko normalan ne bi otišao u njihovu kućicu,
osim vuka koji menja dlaku,
al' čud nikada.

Čas je meda, čas je zec,
a uvek isti,
i kada konačno prijavi ulazak
u dom, domovinu i kod cara,
pretvori se u
svinju.

S nama marginalcima, koji prolazeći pored svinjske kućice žurimo u lezbejski bar, uvek su problemi. Ovaj svetli, svetli svet, nikako ne može da nađe pravu reč za nas.

Kada je umrla, njeni roditelji i rođaci su na brzinu priredili sahranu. Ni jedne jedine rečenice nije bilo u novinama, a onda su stajali tamo kraj groba i na pomisao im nije pala nijedna reč koja bi mogla da opiše njen život. Njena bivša devojka je uspela da sazna nekako dan i sat sahrane i došle smo tamo, sa muzikom i cvećem, i, nakon sahrane, kada je bilo jasno da za nju neće biti ni zadušnica, okupile smo se u baru na Žalama, nazdravile joj konjakom i bilo je toliko reči koje smo izgovorile u znak sećanja na nju.

Kada sam se prvi put pojavila na toj sceni, niko nije sa mnom progovorio ni jedne jedine reči. U wc-u nedeljne četvorke Grajfova je bila previše zauzeta mazanjem karmina. Suzanu sam upoznala u hodiku.

– Super ti je knjiga, rekla sam.

I Suzi je klimnula glavom, „mhm.“

I Mozetič odmah potom „eh.“

Sukičeva uopšte nije rekla ništa, jer je sve vreme zurila u miksetu i nije me ni pogledala. Nataša se na podijumu ležerno naslanjala na zid i vukla dim iz cigarete.

Petnaest godina kasnije sedela sam u lezbejskoj kafani i čitala svoje priče i dok sam gledala kroz prozor, na drugoj strani je stajao maskirani momak, koji je u rukama držao kamen i baklju. Bio mi je tako poznat, kao i oni koji su prodavali i kupovali moj broj, i kao i one devojke, koje su ih ljubile.

Sledećeg dana smo se mi, lezbejke, vratile natrag na svoja mesta za šankom i na svojim mestima smo ostale da sedimo i nakon što je pao prvi, pa potom i drugi molotovljev koktel, i sedele smo, dok su rodoljubivo okrećili fasadu svim mogućim pravopisnim greškama.

I tako mi sedimo svakog dana, pišemo svoje priče, čitamo ih i nema dovoljno kamenja na ovom svetu koje bi to moglo da promeni.

Poslednja priča

Nije želela decu, ali udala se za čoveka koji ih je želeo i odmah mi ih je poslala na vrata.

Pritiskali su mi na zvono, pod prozorom pevali opscesne pesmice, dok su susedi pljeskali i smejali se. I dok sam u kafani pila kafu, motali su se oko mog stola. Kuda god da sam se okrenula, svi su pričali o Janku i Metki.

U prodavnicu su smarali da hoće slatkiše, majicu sa panterom i bejzbol štap. Njihova majka je razmenjivala zaverenički pogled sa prodavačicom – ah, ta deca, tako su zahtevna – i sve zajedno plaćala kreditnom karticom.

Ništa im nisam učinila, i ne želim ama baš ništa da imam s njima. Sada su već veliki, momak i devojka.

One noći nakon dana državnosti, zavijali su pod mojom zgradom.
Čuli ste ih?

DOMOVANJE

Pre nekoliko godina uselila sam se u stančić u prigradskom naselju. Izdajemo lep, renovirani stan sa kuhinjskom nišom i renoviranim kupatilom. Predivan pogled, miran kvart, pisalo je u oglasu.

Mladi par stanodavaca sačekao me je ispred zgrade, pokazao mi stan, otvarali su i zatvarali fioke, hvalili čipkaste zavese koje su visile na prozorima i s ponosom mi pokazali novu veš-mašinu.

– Sve sami parovi dolaze, požalili su se. – Paru neće izdati, složili su se.

– Znate i sami, prvo ih je dvoje, a onda odjednom troje, namignuo mi je vlasnik. – Ovaj stan zaista nije za tri osobe, nevoljno je dodala vlasnica i time se činilo da je rasprava završena.

– Vi planirate decu? – radoznalo su upitali, kada smo se rukovali i dogovorili o plaćanju na ruke, jer porez bi da izbegnu, posebno sada kada je beba na putu.

– Ne, ne, nisu deca za mene, odmahнула sam glavom.

– Ah, to sad kažete, sačekajte malo, kada vas bude uhvatio majčinski instinkt dete ima da vam bude najvažnije u životu, smeškali su se i značajno mahali bradama.

Sledećeg dana sam se uselila u nov stan. „Vama se baš žuri“, bili su iznenađeni, ali i iznad svega zadovoljni što je njihova druga najvažnija stvar u životu, dakle nekretnina, tako primamljiva da stanari žele da se u nju usele odmah, i to smesta.

– Nekako je prilično svetao, rekla je Gradska pacovčica koja mi je pomagala prilikom selidbe i na kauč na rasklapanje spustila kese sa knjigama.

– Negde bi trebalo da je i kuhinja, zanimalo ju je kada smo

stavili skoro celu zbirku stripova na jedinu pristojnu policu u stanu, gde bi inače trebalo da stoji televizor, ali su ga stanodavci odneli kući s namerom da ga stave u dečiju sobu.

Onda smo neko vreme po stanu od jedva dvadeset kvadratnih metara tražile kuhinjsku nišu o kojoj je govorio oglas. Otkrile smo je u garderoberu pored kauča, koji već dugo nije mogao da se složi, tako da je bio permanentno rasklopljen i adekvatno tome i dovoljno škripav.

U garderoberu su se nalazili minijaturni vikend-frižider i rešo, a kroz dno ormana je bila probušena rupa, kroz koju je prolazio odvod iz male sudopere.

– Zašto ti uopšte treba kuhinja? zamišljeno me je upitala Gradska mučkajući lonče s kafom koju sam joj nespretno skuvala.

– Ponekad bih volela da skuvam kakvu sitnicu, ukoliko mi se ne bude dalo da provirim iz stana, objašnjavala sam joj, pokušavajući da zatvorim vratanca frižidera. – Čini mi se nekako praktičnije da pri ruci imaš i tu mogućnost, zaključila sam i jednim udarcem zatvorila uporna vrata.

– Aha, obazrivo je dodala a onda začutala i tamnim očicama streljala po stanu.

Od kuvanja sam ubrzo odustala, jer je u sudoperi bilo praktično nemoguće prati sudove, a pre svega sam se plašila da bi zbog one žice koja je nemarno visila iz rešoa i naizgled nije vodila nikuda, mogla da izgori čitava kuća.

Kupatilo već godinama nije bilo renovirano i naravno da se u njemu već prvog meseca dogodila spektakularna poplava, jer je susedima u stanu iznad pukla cev. Nad predivnom, novom veš-mašinom sam večerima držala otvoren kišobran, jer je sused morao da pod hitno okupa psa, a puknuta cev, gore-dole. Razumete, zar ne, da prljav pas ne može na kauč. Za manje od mesec dana kupatilo je bilo sanirano i okrečeno bojom kajsije, što je bila predivna ideja majstora, koja mu

se rodila nakon što je svakog drugog vikenda vredno crnčio u mom pustom i neženstvenom stanu.

Nakon tih početnih porođajnih muka usledio je kratki period relativnog mira. Dva od tri garderobna ormara upotrebljavala sam umesto polica za knjige, a u poslednji sam složila krpe i posteljinu. Gradska pacovčica mi je ustupila pisaći sto, a u stan više nije ušla jer je tvrdila da je isuviše svetao i da to škodi njenim očima.

Negde u ranu jesen počeo je da me nagrizi neprijatni osećaj da u stanu nisam sasvim sama. Prvo su to bile neke neopipljive stvari, činilo mi se da se, dok sam bila napolju, neko šetao po prostoru i temeljno pregledao moju skromnu imovinu.

– Nečeg pretećeg ima u tome – pokušavala sam da objasnim Gradskoj pacovčici, dok smo srkale kafu u staroj, prijatnoj, bednoj rupi u blizini Metelkove.

– One tvoje zavese su preteće, nevoljno je siknula i ispila kafu naskap.

– Ne mogu da zamenim zavese, odgovorila sam joj sasvim strpljivo – jer su mi vlasnici eksplicitno zapovedili da zavese koje su dobili od svoje kumice i nisu ih okačili u svom stanu, pošto im se nešto ne sviđaju, nikako ne smem da zamenim ili sklonim. Još i to: smem da ih operem samo jednom godišnje i to ako je baš nužno, jer bi mogle da se oštete.

– To su zapisali čak i u ugovoru, iako je ugovor ništavan, jer je ionako sve na crno.

– Eto, dodala je Gradska i time je razgovor bio završen.

Onda sam jednog zrelog i sunčanog jesenjeg dana, punog mirisa trulog lišća ušla u stan i zastala kao ukopana. Iz klaustrofobičnog hodnika u kojem sam na malim i krhkim plastičnim kukama držala okačene jakne i kapute, nestale su sve stvari. Od patika i jedinog para čizama takođe nije bilo nikakvog traga.

– U pizdu materinu, provalnici! – povikala sam i poput onih mutiranih belih laboratorijskih miševa vrtela se u krugu, primerno skraćenog na račun skromne kvadrature predsoblja. Dok mi je srce ludo tuklo odškrinula sam vrata sobe i duboko udahнула. Na pisaćem stolu je gomila knjiga i časopisa pretela da će svakog trenutka prevrnuti, među listovima papira koji su bili izvrljani besmislenim spiskovima i duhovitim opaskama na račun sveta, nemarno su ležale grafitne i gomila hemijskih olovaka. Preko stola se kočoperila gromada krpa, na kauču se valjalo nekoliko stripova, a na radijatoru su se sušili veš i dva peškira. Knjige na policama su stajale u neravnim stubovima a u uskim pukotinama između njih bile su nagurane ploče. Ukratko, sve je bilo kao i obično.

Sakoe i kaput sam našla u ormanu u predsoblju, okačene na vešalice. Pod njima su u uzornom redu bile složene očišćene cipele. Patike su samovale u dubini, na dnu ormana, pored rezervnih sijalica i kesu za usisivač.

Besna sam pozvala stanodavce, ali javila se telefonska sekretarica koja me je obavestila da su na krompirskom raspustu negde u inostranstvu i da ih neće biti još dugo. Gradska pacovčica, koja je u svom brlogu imala sve dobrovoljno sređeno, složeno i označeno, zato što je bila velika skupljačica ploča, dokumenata i knjiga, nije mi bila od velike pomoći prilikom pokušaja da dokučim tajnu ko je orman u predsoblju natrpao zimskim kaputima i obućom.

– Počinje zavesama, a završava se... preteće – rekla je pre nego što smo se pozdravile.

Sva uznemirena, cele noći sam se prevrtala po krevetu i mogla bih da se zakunem da ni na tren nisam sklopila oči. Međutim, sledećeg jutra su krpe koje su još prethodne večeri u slojevima visile na stolu bile nagurane u veš-mašinu.

Te paklene nedelje koja je usledila i tokom koje sam shvatila da vlasnici sigurno nisu prešli preko praga, ali da ih zanima da li

su zavese još uvek u dobrom stanju, uveče sam se vraćala u isti, sve neprepoznatljiviji stan.

U ponedeljak su sve knjige bile složene u red, po veličini, što je narušilo precizno zamišljen sistem slaganja po tematici, žanru i mojim interesovanjima koje sam tokom godina razvila do najsitnijih detalja. Knjige na pisaćem stolu su se pridružile drugim knjigama na policama, a neke su jednostavno nestale. Neznano kuda nestali su i Frojd i njegova Nelagodnost u kulturi.

Sledećih dana u koš su otišli svi listići sa zabeleškama, što me je bacilo u totalno očajanje. Sedela sam na raširenom kauču koji je od sredine nedelje bio razvučen u krevet i više nije mogao da se vrati u prvobitni oblik, cmizdrila i, uopšte, osećala se kao čovek kojem su upravo ukrali svu ličnu istoriju.

Krajem nedelje se kao šlag na torti i umesto skoro potpune zbirke Alan Fordova na polici pojavio nov novcijat televizor sa ravnim ekranom. Gubitak stripova nikada neću preboleti. Nedostajalo mi je samo sedam brojeva.

Ostatak knjiga sam postepeno odnosila Gradskoj pacovčici, da ne bi završile ko zna gde. U svojoj natrpanoj rupi, gde su se na svakoj raspoloživoj površini gomilale retke knjige i kulturni časopisi, ustupila mi je nekoliko polica.

Gradska je sasvim izgubila živce, kada sam je obavestila da ću od sada pa nadalje biti zatvorena u stanu jer želim da uhvatim onog ko se igra mojim životom.

– Pa dobro, dobar lov ti želim – zarežala je, pre nego što je odlepršala u bioskop, sama.

Na pola praznih polica počeli su da se pojavljuju heklani miljei i dekorativne sitnice, čija upotrebna namena je za mene bila špansko selo. Jednog dana sam odatle bacila u đubre izlizanog plišanog medvedića koji je podsećao na igračku iz mog detinjstva i koje sam se na smrt plašila. Tek što sam okrenula leđa, kada se na istom mestu pojavila

ljupka zbirka porcelanskih lutkica, nešto za šta sasvim sigurno mogu da tvrdim da nikada nisam ni imala ni želela.

Došao je trenutak kada mi je ponestalo nezdrave hrane i, pošto su mi već pošteno krčala creva, skoknula sam do obližnje prodavnice. Prodavačica je zavrtela glavom kada sam joj bacila novac i zgrabila kesicu čipsa ne sačekavši kusur.

Kada sam jurnula u stan, nasred sobe je stajala sasvim nepoznata žena koja je slagala moj opran veš. Delovala je tek blago iznenađena i malo nezadovoljna što sam se vratila tako brzo. Pogledom je okrznula kesicu čipsa i plastičnu flašu gaziranog pića, odvratila pogled i gorko se nasmešila. Polako i precizno je složila i poslednju majicu i potom mi iz ruku uzela kupljeno i sve zajedno bacila pravo u smeće. Onda je rukom pokazala na mali šporet kraj kojeg je bio složen paket testenine, dva paradajza i jedna tikvica, podsticajno se osmehnula i... nestala.

Pažljivo sam pipala po vazduhu, gde je još pre nekoliko trenutaka stajala žena koja je najverovatnije bila mojih godina, mada je delovala mnogo starije. Ma šta starije, činila mi se grozno starom, nekako prastarom, kao da je još odavno stajala tu, baš u tom liku, starila a ipak odavala lik mlade devojke.

Gradska pacovčica me je sumnjičavo gledala ispod oka ali ništa nije rekla. Sedeći na neudobnoj kafanskoj stolici malo sam zadremala i, kada sam se trgla, nje nije bilo nigde. Na stolici, na kojoj je pre samo nekoliko trenutaka sedela, ležao je listić, na kojem je pisalo: „Ukoliko želiš da razgovaraš, moraš da budeš BUDNA!“

Zimu smo moja sustanarka i ja provele zajedno u stanu, u kojem sam se sve više osećala tuđe i sve više klaustrofobično.

Kuhinju je zatrpala loncima različite veličine i oblika. Uporno je uključivala mali šporet, stavljala lonce i onda nestrpljivo čekala da od sastojaka koje bi poređala na stolu, skuvam ručak po njenom ukusu.

Bacila je kafu i zamenila je biljnim čajevima koje ne volim, jer me podsećaju na bolest i nepomično ležanje u krevetu.

U subotu ujutru na vratima je visila mrežasta biorazgrađiva kesu u kojoj se nalazio spisak za kupovinu.

Usred sobe je prostrla sušilicu za veš i noću sam se budila od straha, jer je uz sam krevet stajala daska za peglanje sa usijanom peglom i gomilom sveže opranog rublja.

Optužila sam je da hoće da nas obe zapali zbog tako nevažne stvari kao što su ispeglane pamučne majice, ali ona je samo nezainteresovano slegnula ramenima i sama se latila posla.

Gradska pacovčica se valjala po podu od smeha, dok sam joj pričala o ženi koja nestaje, vešu i njenim loncima.

– Što ste tako dobre volje? – zanimalo je Takozaljubljenju, koja se doklatila sva zadovoljna, blago zbunjena i širokog osmeha, jer je, naravno, bila opet zaljubljena.

– Ova ima, he he, lonce u gajbi – Gradska se cepala od smeha, dok je rukama mahala u mom pravcu.

– Rostfraj lonce – dodala sam slabašnim glasom.

Takozaljubljena nas je nekoliko trenutaka zbunjeno posmatrala, a onda je slegnula ramenima.

– Ja jedem u menzi – rekla je u znak pozdrava i široko se osmehnula sledećoj prolaznici.

Zbog svih nepotrebnih obaveza koje su mi oduzimale vreme, ponestajalo mi je volje za važnije stvari. Po čitave dane sam se muvala po gradu i odlagala odlazak kući, gde su me opet čekali daska za peglanje, rostfraj lonci i veš-mašina koja je uvek bila uključena.

– Šta ti uopšte hoćeš od mene? – prevalila sam preko usana jedne večeri, kada sam nad krevetom primetila plakat s ružičastom bebom koja se bezubo smeje u kameru.

– Gde u svemu tome da nađem mesta još i za dete? Zar ne vidiš da ovde nema ni mesta ni vremena uz sve to kuvanje i rintanje i spremanje? Ne mogu da se setim kada sam stigla da pročitam kakvu knjigu, ali, to

će od danas da se promeni. I od odmah.

Zavukla sam se pod ćebe sa debelom knjigom koju mi je preporučila Gradska pacovčica i koja je govorila o ne tako skrivenoj mafijskoj prirodi kapitalizma.

Žena je u neverici pogledala na mali, fini ručni sat koji je uvek nosila na ruci, i dosađujući se sela na ivicu kreveta.

Prekorno je zurila u mene i odsutno milovala latice svežeg buketa u glinenoj vazni, koja je stajala nasred stočića i zbog kojeg na njemu više nisam mogla da držim laptop. A onda je, odjednom, užurbano ustala i ugasila lampu kraj postelje.

– Hej, ja čitam – protestovala sam, ogorčena tim samovoljnim i nepristojnim gestom.

Ponovo sam uključila svetiljku i rukom za svaki slučaj sakrila prekidač. Besno je stajala kraj postelje i čvrsto stezala pesnice, da su joj članci od napora pobeleli.

Tako me je izbacila iz koloseka, da sam već po treći put čitala jednu istu stranicu, kada je odjednom skočila i odvrnula sijalicu u lampi.

– Pa ovo je da ne poveruješ – promrmrljala sam dahćući, previše zatečena tim postupkom da sam mogla da je pravovremeno zaustavim, kada je, uz pobedonosni osmeh i sa sijalicom podignutom u vazduh kao da je u pitanju najdragoceniji trofej, nestala.

Sledećeg jutra je na mestu gde je prethodno stajao pisaći sto, uz buket cveća i zbirku ženskih časopisa koje nisam kupila, stajao dubak, do vrha pun plišanih igračkaka. Bez obzira na to koliko me je tog trenutka mamilo da sve zajedno bacim preko terase, na trenutak sam se zaustavila pomislivši da ta žena svaku stvar koju smesti u moj stan i koju po brzom postupku bacim, nadomesti još gorom neprijatnošću. Pogledom sam nervozno okrnula zbirku porcelanskih lutkica razmišljajući šta bi moglo da bude gore od dupka punog dečijih igračkaka.

Onda sam prebledela pri pomisli da bih se umesto dečijih igračkaka

tamo pojavila prava beba sa čitavom aparaturom koja joj je potrebna ne bi li mogla da se zdravo i kvalitetno razvija, kao što je pisalo u jednom od ženskih časopisa koji su sada nestali sa stola.

Situacija je zahtevala temeljno razmišljanje. Bližilo se proleće i sa njim i vazne na balkonu i šetnje po Rožniku. Sada je visila u vazduhu još i ta neopisiva pretnja da bi šetnje u prirodu bile praćene guranjem kolica. Knjiga u stanu skoro da više nije bilo, a patike sam skrivala u podrumu, gde su inače uvek nestajale.

Za pola godine nisam ni napisala ni pročitala nijedan red, ako oduzmem onaj događaj sa sijalicom. Prilikom druženja sa Gradskom pacovčicom bila sam sva napeta i u bioskop ili na predstave sam tek retko odlazila, jer je svakog dana bilo potrebno obaviti gomilu stvari samo zato da bih bila sita i sređena. Moja lična istorija je zajedno sa papirićima nestala u đubretu i tako, kako su stajale stvari, nisam stvarala novu koja bi bila vredna spominjanja.

Pozajmila sam izlizani smeđi kofer i u njega natrpala nešto veša i peškira. U dve plastične kese koje sam prokrijumčarila iz prodavnice, nagurala sam nekoliko preostalih knjiga i ploča, punjač za telefon i kompjuterske kablove. Pod ruku sam stisnula mobilni i krenula na ulicu.

– Selite se – grubo je rekla stanodavka. – Pa, u najnezgodnije vreme ćemo morati da tražimo novog stanara. Imamo pune ruke posla sa detetom, baš prošle nedelje smo montirali novu dečiju sobu jer je dostava kasnila dobrih mesec dana. A sad još i to.

Nisam je baš dobro razumela zbog bebinog plača u pozadini, ali, mislim da ju je brinulo da li su zavese još uvek u jednom komadu i da li će moći da mi veruje na reč, jer joj je muž sada često na službenim putovanjima, a sama s detetom ne može iz stana, što će se, hvala bogu, promeniti, odmah čim dođe leto.

Veliki televizor sa ravnim ekranom, koji se odjednom umesto stripova pojavio na polici, slobodno zadržite, insistirala sam. I sušilicu za veš kao i rostfraj lonce, ostavljam vam.

Zadovoljno uzdahnuvši, spustila sam slušalicu i s radošću zgrabla šoljicu kafe koju mi je Gradska pacovčica, kod koje sam sada boravila, skuvala u svom jedinom komadu posuđa, dotrajaloj kafetjeri.

– Ovo svetlo stvarno ne bode onoliko oči – rekla sam i srknula prvi gutljaj.

SIROMAŠTVO

U lokalnom lezbejskom kafiću organizovan je okrugli sto pod nazivom *Siromaštvo*. Učesnice i učesnici su se jedva probili kroz družinu lezbejki koja je sedela za stočićima nanizanim kraj zida ispisanog nacističkim grafitima, i koja je nemarno protezala svoje predugačke krake što dalje od sebe. Besposlena lezbejska formacija se prilikom naleta marljivih studentkinja društvenih nauka i socijalnog rada nevoljno ustalasala, sitničavo se promeškoljila premeštajući se s jedne polovine zadnjice na drugu i naručila još jednu, poslednju, kafu pre predavanja jer kafomat je tokom javnih dešavanja uvek na prisilnom odmoru.

Predavačice i predavači, svi do poslednjeg stručnjaci na području siromaštva, o čemu su svedočile njihove doktorske titule i zaposlenje na odgovarajućim pozicijama u institucijama koje beleže, proučavaju i analiziraju siromaštvo i njegove posledice, uzorno su seli, predstavili proučavanja i zaključke matičnih ustanova, dobrodušno skakali jedni drugima u reč, citirali ovo ili ono istraživanje, iz toga marljivo izvodili bistre zaključke na samom mestu i žudno gledali u sve ređu publiku, odakle bi se možda moglo začuti sledeće važno i lepo formulisano pitanje.

Publika je polako i uporno nestajala. Najpre su se sa stolova evakuisale one nesrećne, besposlene lezbejke koje su zbog previše zdravog načina života zanemarile razvijanje čudesnih i opuštajućih štetnih navika i od tada krenule da cupkaju na mrazu. Osim toga, ništa ne uništava razgovor tako brzo kao statistika, tako da su iz kafića krenule da pojedinačno ili u grupama kaplju marljive studentkinje. Svaka od njih je na licu imala baš simpatičan, tugaljiv osmejak koji je izražavao beskrajno interesovanje za datu tematiku, mada mu vlasnica osmejka, nažalost, nikad nije mogla da udovoljni s obzirom na to da

ima neodložne obaveze negde drugde, i zato je najbolje da što pre ode.

Na kraju ulice su se susretala dva sveta, krišom odlazeće studentkinje i sasvim raspuštene lezbejke koje su iznenađene mahale glavama, razmenjivale zapanjene poglede i gurkale se. Svetovi se nisu nešto preterano mešali, jer studentkinje su već znale lekciju o političkoj korektnosti kao i to da se u datoj situaciji ponašaju kako treba. Pored lezbejki koje su u tom pogledu bile potpune neznalice, prolazile su obzirno, pogleda uprtih u tlo ili jedna u drugu, žurno i spretno se sklanjale na uzan pločnik, pa opet silazile s njega, kako bi ih već navodio put u tom eratičnom zapljuskivanju tela, dok su ruke čvrsto i odlučno držale prekrštene na grudima.

Ispred lezbejskog lokala, gde se u tom trenutku odvijao okrugi sto na temu Siromaštva, skupljalo se jezerce gundavih lezbejki koje su nestrpljivo čekale kafu, pivo i prijatelja Džeka Denijelsa. Već beše kasni sat i za taj dan su završile posao ili ne-posao i eksplozija mudrosti s druge strane vrata ih uopšte nije zanimala.

One odvažnije među njima ušle su u prostoriju ne bi li se kroz šapat izborile za i te kako potrebni gutljaj, unutra su se, čekajući na porudžbinu, naslanjale na šank i u zabuni se češkale po glavi. Tolikozaljubljena je dojurila s posla i najpre malo popričala sa grupicom posebno bezbrižnih lezbejki. U nekoliko rečenica, začinjjenih obilnim poštapalicama, uskličnicima i izdašnom gestikulacijom, izveštavala je o saradnici koja joj se dopada. Sada su već skoro došle do toga da izađu na kafu, i razmišljala je da je povede ovamo, ali nije sigurna da će uopšte ostati na tom poslu, jer babe iz računovodstva su sabrale jedan i jedan i sada su, zahvaljujući njima, odnosi u firmi sve hladniji. Šef je već nekako odlučio da bi voleo da ga ostave na miru i lakše je otarasiti se samo jedne nego celog krda zaposlenih, koje firmu drži za muda.

Lezbejke su znalački klimale glavama, a one koje to nisu činile bile su sve redom samozaposlene u kulturi i drugim netržišnim glupostima. A Sokolka u životu nikada nije bila legalno zaposlena i tu

i tamo je vukla susetku za rukav i proveravala da li je dobro shvatila sistem. Zaključila je da joj najbolje ide kada prodaje kozmetiku od vrata do vrata. Malo joj se zadremalo od napora dok je razmišljala kako bi sve silne informacije koje je upravo čula i sve detalje koje je okom sokolovim primetila dok su lezbejke raspravljale tamo o preživljavanju, mogla lepo da unovči. Od silne iscrpljenosti jedva je gledala kroz prorez umesto očiju i u jednom trenutku je, jednostavno, zadremala.

Tolikozaljubljena je u vrelini debate otrčala do šanka po pivo. Vratila se nakon punih deset minuta, sasvim mirna i zureći nekuda.

– Šta ti je? – upitala ju je Gradska pacovčica, samozaposlena kulturna radnica, čiji stan ne poseduje wc-šolju.

– Tamo unutra bogati raspravljaju o siromašnima, a mi, siromašni smo ovde, na pivu – odsutno je promrmljala Takozaljubljena i otpila gutljaj iz flaše.

Urška Sterle (1979) je autorka kratkih priča, prevoditeljka, stand-up komičarka, video umetnica i performerka. Rođena u Celju. Objavila je dve knjige kratkih priča, *Vrsta za kosilo* (Red za ručak), 2006, koja je bila nominovana za nagradu Fabula i koja je dobila nagradu Zlata ptica, i *Konstantno vojno stanje* (Konstantno ratno stanje), 2010. godine. Živi u Ljubljani.

Jelena Anđelovski

NE MOŽEŠ SRUŠITI LEZBEJSKU KUĆU

Kuća još uvek postoji. Nekada, ne tako davno, one su tu živele, u hladu lešnika, u mraku pokvarene slijalice, u vrelini njihovih tela. Kupila sam kuću. Svejedno, srušiću je, trošna je i teška za održavanje. Volim da kažem da smo mi nove vlasnice, ona i ja. Ona je Visoka, ona je sa mnom. Ona se boji. „Drugarice moja“, govori mi u toplim noćima. „Ti i ja samo razgovaramo“, govori mi među čaršavima.

Noćas je došla, drhti. „To je od ove kuće – više – tu su živele lezbejke, zar ne, ovde su se sretale – mama kaže – još uvek se sreću, pod kućom“. „Mama me pita o tebi“, trese se. Viče kako mora da sakrije život. Uzimam je pod svoje noge, „sakrij život ovde“, kažem. Noćas, ne može da se smiri. Glas joj postaje samo drhtanje.

Brine

„Da mama ne sazna
Da je ne boli
Da ne umre.
Da tata ne izvrši samoubistvo
Jer ona ne voli muškarca.
Da se ne sramote pred komšijama
Da je ne izbace iz kuće
Da je ne odvedu na psihijatriju.
Da je ne siluju po parkovima
Jer nema dugu kosu

I dugu nogu
 I kratku suknju.
 Da joj se grohotom ne smeju
 Jer nosi
 Kratku suknju
 Dugu kosu
 Dugu štiklu na kratku nogu.“

I tako u zauvek i svuda, moja Visoka govori u groznici. A ja grickam nokte i mislim:

Volim lezbejke
 Volim njihove napaćene duše
 Loše ljubavne odnose
 Strahove
 Stid
 Krivicu.
 Prosto uživam.

– Pričaju da ne možeš srušiti lezbejsku kuću, zašto pokušavaš, zašto nam to radiš?

– Zato što je kuća stara – kažem – prodale su mi je drugarice, one su zadovoljne. Uporna je, čula je da pod zemljom radi laboratorija, da nešto kuvaju non-stop, non-stop, non-stop.

Smejem se, ali mi i dosađuje. Uхватim je za ruku i povučem u strah. Hodamo vrtom lešnika, nadole, niz i niže. Hlad je dubok, dublji, najdublji. Okrećemo se oko sebe. Čujemo ženske glasove, pesma, smeh, mjaukanje mačke, lajanje psa. Gde ste, okrećem se oko sebe, gde ste, ne vidim, gde ste, okrećem se brže, gde ste, najbrže. Mekana zemlja se otvori, upadamo u rupu bez dna, jedan lešnik poleti sa nama. Sletimo na mesto gde žene hodaju vamo-tamo, tamo-vamo. U jednom uglu dve se ljube, nasred sobe dve se tuku, za stolom sede i ozbiljno razgovaraju tri, četiri.

Udarac vratima, jak da se zemlja trese i ulazi jedna sasvim Crna.

Sve je gledaju. Alt šapuće da je lepa kao K.D. Lang. „Kao Monik Viting“, raspusti se dramski sopran. „Kao Medeja“, otrovno će mecosopran. Crna otvara nekakve ljubičaste mape. Ćutimo. Bacim pogled na mape, Crna mi presretne pogled i zamrzne ga na pola puta. Nesagledive su mape lezbejskih odnosa.

Crna progovori: „Danas je na Sunčanom keju silovana jedna Visoka žena“. Silovatelj je nizak, izvežbanog tela, ima tetovaže na levoj mišici, zvezdice, mlečni put. Naravno njegova drugarica policija ne reaguje, jer policija je drugarica sa sličnima sebi, ismeva Visoku ženu i postavlja pitanja, koliko je bila duga suknja, koliko je bila duga štikla, koliko je trajalo, koliko je uživala? „A koliko još puta će on to uraditi – pita se Crna i zagrmi – skuvaćemo mu čorbu u boji zelene tetovaže, vojnički nevešto kako se nekada radilo“. Na to će dramski sopran: „Hoćemo li žigosati i policiju?“ „Da! Daćemo joj značku stida da se zna sa kim se druži; ko je to u klubu silovatelja žena i popodnevnog mira?“

Tišina. Ćekamo. Ulazi Visoka žena. Raščupana je, ali više nije sama pod ovom kućom pod lešnicima. Pogled joj je neuhvatljiv, reč nemoguća: „Ovako ćemo, zaustavićemo ga negde između šumice i brda, pred dva brežuljka na tom dugačkom ogromnom keju, koji zavisi od dužine ženskog tela, danas je bio ogroman i dug jer sam ja dugačka žena, visoka, prostrana, tu negde ispod pazuha u toj skrovitoj hladovini me je pronašao čitav jedan deo kom ne možeš prići, žena ni noću ni danju ne sama, ne sama, on me je presreo i ostavio bez brežuljaka, posekao šumicu, tražim samo jedno: da svinja ima žig ne da bi je zaklali, kako se to obično radi sa pravim tužnim svinjama, već da bismo ga prepoznale; žene, da znamo, da znaju, nesaglediva je mapa ženskog tela, ali ovaj kej ćemo savladati.“

Raspoređujemo se po dve na svakih desetak metara, čekamo. Evo ga, džogira šumicom, dignute glave, prijatnog osmeha, oči – radari. O, kako užasan, običan čovek. Gledamo ga iz žbunja, vlažnim očima, bez daha, ne dugo.

Skok.

I Bi tetoviranje i Bi žigosanje. Uhvaćen je u zamku od naših ruku, u mrežu složnu. Držimo ga čvrsto i grubo, da ga boli. Udaramo žig, da se kroz svoj vrisak seti njenog vriska, bolnih molbi da prekine kosidbu po pokošenom. Neka ga boli kao nju, Visoku ženu, dok joj je sekao šumu, do krvi lomio bregove na komade. I priseti se on, ali kasno je, sećanja blede, žig ostaje da ga prepoznaju, na čelu smo mu ispisale Silovatelj.

Kasnije te noći, u kući pod lešnicima, ona se budi u znoju, više: „Znam šta rade dole, spremaju se za šetnju po keju.“

Jelena Anđelovski (1980), dramaturškinja. Feministička aktivistkinja, radila kao konsultantkinja sa ženama sa iskustvom nasilja. Od 2005. godine jedna od graditeljki Novosadske Lezbejske Organizacije – NLO. Piše poeziju. Živi na relaciji Beograd-Novi Sad.

Jelica Kiso

TAJANSTVENOST, UVEK DONEKLE MRAČNA

Gràna, jedna od devojaka, živi u sobi, koja je, u stvari, poveći orman sa pregradama. Bosa, polunaga, čupava. Izvaljena nauznak, s crnim kovdžama u jastuku. Višečasovno zadržavanje u hodnicima nije bilo dozvoljeno, tako je gazdarica naredila koja, kada prođe, ostavlja za sobom trag dima cigarete, koju ne vadi iz usta. Zbog opasnosti da bi gužva mogla da zasmeta važnim gostima. Važnim gostima, šapatom.

Svaki čas Gràna čuje kako neko kuca na vrata susednih soba, pucketanje i škripa, kao da se neko šunja, stalno kao da će neko nasilno otvoriti vrata i upasti u sobu. Kod jedne studentkinje uvek sklone sprdnji i podsmehu, zvuci se čuju još i više. Posebno noću. Zna da kaže kako gomila ženskih šešira uporno sledi miris njenog mesa oko pupka. Ostale devojke bi se tome nasmejale. Gràna bi, kao i uvek, birala umereniji put. U stanju je da posmatra zimsko sunce u pomamnom obrtanju, vrelina peći dopire joj do slepoočnica i muti misli.

– One se samo klebere, a premiru od straha, i kada se sve stiša, naslone se na zid, bez snage da se vrate u krevet.

– One su zatvorenice.

– Sanjaju o tome da na zemlji nema bola.

– Niko ih ne vidi.

– Ne šminkaju se, niti zatežu kosu.

– Sve do jedne izgledaju isto, da se čovek prosto naježi.

– Eto, jeste li shvatile, nema više muka i patnji, a ljudi lakše dišu i koračaju.

Prljavština u kojoj su primorane da se kreću je takva da je bolje na

nju se za stalno navići. Grejanje je stalno otvoreno, vazduh je zatrovan. Oči šaraju po njemu. Ponekad se ništa ne vidi. *Otkud toliko prašine kad sam juče čistila.* Kada je slobodna, Gràna gleda da posvršava sve poslove, raskloni rastur, oriba, provetri, raširi veš, da bi se potom, a vremenom sve češće, odmarala i zadržavala u kuhinji sa ostalim devojkama.

Elementi koji bi mogli da nam odvuku pažnju sa tih devojaka su krajnje mali. Zavrtnuta gornja usna, prćast nos, mladeži, kašljucanje, pokrzani nokti, opuštene grudi, mlitav trbuh, mršava kolena, uvek hladna, zatupasta stopala, iznošene papuče, vonj nekakvog večnog hlada, promaja, uvek negde curi.

U bifeu se takve pojedinosti najbolje vide. Najpre ide Agnija, koju svi zovu Agnica. Nju posmatraju kako pije kafu i žmirka. Stalno žmirka. Oči joj dođu, iako zapaljene i crvene, neprestano nasmejane, pa se oko njih skupilo mnoštvo bora i borica. Od kako je stupila u odnos sa Vesom, ne prestaju šaputanja. Svaki njen pokret se dovodi u sumnju, tumači, povezuje sa nekom drugom scenom, koja najčešće nije vidljiva. Otrprilike kao gospođa Gorjana, koja postepeno i metodično usvaja blagonaklonost seljanke Dobrile, misleći da je svaki njen korak izmakao pogledu celog komšiluka. Pauna, a zovu je Paulina, stalno priča kako je njen posao posluživanja u bifeu sastavni deo lepog ponašanja, okretnosti i pažljivog oblačenja. A kada bi je čovek pogledao, morao bi da posumnja, sve su joj suknje i nadsuknje isflekane, a čarape srozane. Ni reč, ni pogled, ni smicanje ramenima nisu dovoljni da privuče ženetine svojeg radnog mesta, bar onako kako ih privlači Fema, ljupka i lukava sekretarica pomodarene Gorke. Ali ona, Fema, ima dugačke kike, i u njih su se mnoge ruke rado zavlačile, da jadnica mora i po deset puta na dan da se češlja. Pauna, spram nje, kao da je upravo izašla iz neke komične opere, raščupana i musava, sa pomalo iskrivljenom predstavom o svetu i ljudima. Kada vidi neku ženu, makar bila crna i žgoljava, koja se odskora doselila u njihov komšiluk, ona joj predlaže da dođe kod nje u sobu, da je soba komotna, da neće promašiti vrata,

bledocrvena, da će joj se dopasti i da će se osećati kao kod kuće.

- Mi devojke nećemo biti upućene samo na sebe.
- Mi devojke nećemo imati vesele poglede.
- Mi devojke nećemo biti obučene.
- Mi devojke nećemo šaputati prljave reči.
- Mi devojke, posrnućemo tamo dole, u prašinu, koja će kao mali oblak lebdeti iznad tog mesta.

U tom trenutku je prošla gospođa Šana sa svojim crno-belim psom i viknula dobro veče, dok se Pauna sva bila stresla pod tim jakim ženskim glasom i tiho uzvratila kao da izgovara naredbu. Kasnije je nešto bila smrsila u ušnu školjku jedne kuvarice, a ova se bila pokidala od smeha.

Pauna živi sa drugim devojkaama u sobi, toploj i teskobnoj. Druge dve devojke se zovu Hranislava i Emilija. Njihova dražesna imena, sasvim izuzetna u komšiluku, opominju nas na lagani i nestvarni svet ženskih apartmana, kojih je sve više. Živeti u nevelikoj sobi, sobi iza kulisa, iza svega što se može videti i spoznati, kao i iza svega što možemo samo da naslutimo; živeti pod naklobučenom tavanicom, iza blede crvenih ulaznih vrata, sa natrulom drvenarijom, veštačkim osvetljenjem, sa dušecima na kojima su poumirale prethodnice; živeti u sobi-barci, samo njihovoj sobi, njima se čini mnogo bolje, nego se smrzavati napolju. Privlačnije je ovde, unutra, gde je toplo, pričati priče o svetu, nego imati posla sa samim tim svetom. Takve priče zvuče tamo uverljivo, kao da se izvan soba zaista ne može ništa dogoditi. Uplesti prste ispod glave, opružiti se, leći, prekriti se ćebetom. Ništa lepše.

Jednom prilikom je jedna bledunjava i dežmekasta raspuštenica, zvale su je Natalija, pristala na posetu, na kraju. Gde bi žena od svojih četrdeset i dve uopšte i mogla da bude? Još neznanka, samo tuda prolazi, mislila je da se ne zadržava, da se okrepi u bifeu i produži dalje. Međutim.

U jednom od kreveta devojaka. Možda na smenu. Paunina

velikodušnost natuknjuje da bi joj se više dopala Hranislava. Sve tri će joj pričati o Femi, o zapetljanim pričama Feminim, koju dobro poznaju. I znaće da joj pokažu i Femine slike. Sve tri sede na ivici kreveta, gledaju zajedno sa njom slike, a to čine da bi joj ugodile, tek Emilija ustaje svaki čas i proverava da li peć dobro greje. Pauna se sve više primiće, gotovo da joj sedi u krilu.

- Kako ti je ime?

- Šúma.

- Voliš li ti zimu?

- Volim, reče.

- Ovde je stalno zima, kikoću se.

- Kako to?

- Lepo, kada pristignu proleće i leto, u sećanju ostaju tako kratko, kao da ne traju duže od dva dana.

- Duga i jednolična zima, potvdila je Emilija.

- Zasnovane smo na punom promiskuitetu i međusobnoj zamenljivosti, uzviknu Pauna.

- Kako bi se ugrejale! Kako bi se ugrejale!

U tom trenutku se sve tri zasmajaše, iza vrata se čuo ženski smeh koji se izmešao sa njihovim.

Šúma samo treba da im se pridruži. Ima pravo da zadrži sve drevne ženske prerogative, da im tek malo pomogne u radu i spremanju, mada ni to nije obavezno, ukoliko se pokaže dobra u krevetu. Sve one na smenu bi se ponudile da joj budu ljubavnice, natuknjuje Emilija, premda to ne kaže otvoreno, kao što to čini Pauna, pošto je uvek obuzeta izvesnom stidljivošću kad govori o seksu. Kako bi nadglasala tu svoju slabost, sa lakovanog gramofona pušta Debisija (*Clair de lune*), ali će opet, malo kasnije, istaći kako će joj se naročito dopasti Hranislava.

- Živimo dobro, reče Pauna. - Iako smo samo nas tri ovde, nikada se ne dosađujemo, i onda to propraćuje uzdahom.

- Biće veselo, dodaje Hranislava.

Čvrsto zasnovano saučesništvo devojaka je baš ono što ih je zadržalo, što je njima budućnost na isti način zatvorena. Devojačka soba ispunjava ceo njihov život, pa i onda kada Pauna biva unapređena prelaskom u restoran. Kad im je saopštila svoj poslovni uspeh, sve tri su se tako napile, da su izjutra mešale imena jedna drugoj i celi dan se smejale kao ludače. Već prvim odlaskom, Pauna je bila primorana da se puna četiri dana ne vraća u sobu, što su druge devojke shvatile kao nekakvo zajedničko samoodricanje. Ako se Pauna odrekla sobe, mi se valjda možemo odreći tek nekih sitnica. Jedna joj je poklonila svoje naramenice, druga joj je dala drveni češljčić. Pa dobro, pošto je sada bilo potrebno njoj, Pauni, one su se žrtvovale.

Šuma je izjutra bila kidnula, ni cipele nije bila svezala kako valja, a devojke su ostale u blaženom osmehu prisećanja na Nataliju.

Tonom devojaka iz komšiluka, donekle upućene u život i jednostavnog izražavanja, rešile su da Šumu ne spominju pred drugim devojkama, da će to biti samo njihova tajna, što će doprineti da će se one zbližiti još više nego dosad.

Mada, devojke su imale i drugačije doživljaje sobe, te, ponekad, srećne oaze, malenog raja, skrivenih slasti, ponekad, slično lutanju u magli, mračne i majušne sobice, sobice pakla, u kojoj će po svemu sudeći provesti ceo svoj život, neprimećene.

Kako samo jaku i neobuzdanu maštu imaju te devojke. To su snovi iz one njihove mračne sobice, sobe-ormana, sobe-barke, pod naklobučenom tavanicom i sa bledocrvenim vratima, i tamo su one na svome mestu, ali negde drugo, one dosta čudno odudaraju. Sve do jedne zaljubljene, one su, zapravo, stalno zaljubljene šiparice koje proždiru fotoromane sanjajući o tome da ih neka prolaznica otme.

Agnija, devojka možda najsmirenija od svih, znala je da čeka svoju Vesu u jednom udubljenju bifea, misleći kako bi bilo lepo da Vesa sada naiđe, ona bi je uzela i na svojim rukama odnela u svoju sobu, dole, kod vešernice. Pod takvim teretom, ona se ne bi srušila, ma koliko

da je teška. Ne dođe li, onda je skoro sve bilo besmisleno, ali čekati je, jedino je, takoreći, što uopšte ima smisla.

I zaista, jedne večeri (u tom udubljenju bifea takav je mir, da ga druge devojkice ne mogu podneti), Vesa je prošla, a Agnija ju je povukla u dubinu. To je bio njihov treći susret. Kada su se bile izgubile u njenom sobičku, otud su se čule psovke i vriska. Prvi put, pak, postala je njena ljubavnica samo nekoliko minuta pošto se s njom upoznala. Ta seksualna zgoda je unela velike promene u inače bezbojnu i otromelu komšijsku sredinu. Dok su se stvari razmeštale na jedan drugačiji način, za vreme Pauninog unapređenja, Agnija je, nedaleko odatle, bila u krevetu sa kuvaricom Trajom. Najzad, kako je mogla da odoli toj drugarici s kojom se igrala još kao dete? Sem toga, ona se tih dana starala o Traji, uhvatila ju je prehlada, zima je te godine bila posebno jaka, jača od prethodnih. Istina, nekoliko dana posle toga, ona je već sedela u bifeu i otvoreno bacala poglede ka Vesi. U njenom slučaju, bila je to lepuškasta devojkica, koja ju je privukla baš zbog tih njenih veza sa drugim ženama i za koje, tobož, niko ništa nije znao. A jeste lepa, nju su mnoge pipkale, ljubile, svlačile, obarale na zemlju, ne vodeći računa o svetu okolo, dok se njeno telo, bujno, gipko, toplo, u tamnim haljinama, podavalo i lomilo.

Njena najbliža prijateljica, živele su vrata do vrata, Fema, kojoj je rado raspletala kike i s kojom je često brala kukuruze, njena najbliža prijateljica Fema i ona, Agnija, znale su bosonoge da trče niz hodnik sa vrećicama punim kukuruznih klipova i da ih umaču u kipuću vodu na šporetu, te bi onda ceo dan provodile u grickanju slatkog i osoljenog ploda. Grinkina sekretarica i ljubavnica, Fema, uvek joj je govorila kako bi je ona mogla spasiti, ako bi htela da je povede, išla bi kuda god bi ona htela, bila bi srećna ako bi otišla iz ove sobe, za što duže, a najbolje bi bilo za uvek.

– Činite sa mnom šta god vam je volja.

Grinka je bila takva ženturača da ništa od toga nije razumela, pa

se i Fema vremenom odmetnula i krenula putem svoje bliske prijateljice Agnije. Švrljala, dobijala svilene čarape na poklon i često, raskopčane bluze koja joj je visila oko struka, bivala pritisnuta uza zid.

Gràna, vezujući svoje trake na bluzi, sve češće i sve čvršće, uviđa kako raskalašan život devojaka stvara u njoj nesavladljiv duševni nemir. – Kurvetine, znala bi da kaže.

Tamnoputa i ružnjikava Gràna, možda jedina okrutna i nepovređena devojka, kao da se njena tvrdoća podsmeva vrtlogu ostalih, samo je jednom, a to beše toliko davno, bila zaljubljena u devojčicu Mavru, ne mnogo stariju od nje. Mavru je, uvek kada bi se setila, videla kako uvija prstima vrhove svoje retke i svetle kose. A upoznali su se tako što joj je ona prišla, poslom, pružila ruku koju je pre toga držala među butinama i odmah se predstavila: Ja sam Gràna. Izgovorila je svoje ime tiho, sneg i snažan vetar su je nadglasali, a ona je već stala rukama da prelazi preko Mavrinih ramena sklanjajući pahulje snega. Njeno lutkasto lice Mavra je videla na svetlosti zimskog dana, sve do linije gde počinje kosa, tamna i čvrsto upletena. Kada Gràna govori, u tonu njenog glasa se oseća, takoreći, prisustvo nečeg podrugljivog. Da bi privukla Mavru da izađe iz sobe, koju je bila iznajmila na nekoliko dana, ona je lomila čašu o pod, a kada je Mavra otvorila vrata da bi videla šta se to desilo, ona bi joj prebacivala što je morala da je čeka. Njena mala ruka se bila spustila na Mavrinu, pre još nego što je ova ispustila kvaku. Kasnije joj je tutnula u džep ključić od njene sobe, da dođe kad hoće. I tako ju je posećivala neko vreme, sve dok nije otišla bez ikakve ceduljice i znaka.

Takav njen postupak Grànu nije bog zna kako rastužio. Ionako je sa ženama postupala kao sa konjskim muvama, koje treba odagnati, da bi ih na kraju sasvim zapostavila. Za sve komšije postala je nedodirljiva, niko joj se nije obraćao, niko ne bi ni dobio odgovora. Pogled joj je ostao hladan, bistar i ukočen. Ima vazda nešto mrko u njoj, nešto neprikosnoveno. Kao da je time želela da odstrani svaku vezu sa svetom.

SAN

A šta ako prestane da vas sanja, gde mislite da biste bili?

L. Kerol

Žanka je zaspala. Šta? Žanka samo što je zaspala. A u kuhinji je bilo kao u kafeteriji. Žene su ulazile i izlazile, vrata lupala, kroz prozor je fijukao vetar, mešao se sa zvukom ključale vode na šporetu. Sve su hodale na prstima, klompe su udarale o pod, zaobilazile se međusobno, umetale podmetače pod čaše, otvarale bocu, zapušač je leteo, tiše, tiše, zafrflja jedna.

Žanka samo što je zaspala, kad je usnula san, kao, stoji ona na ulici, a pored nje prolazi crnomanjasta žena u pantalonama, gazi nogom, gleda napred, kad, naprasno, uhvati Žanku za ruku i uvuče je u čošak jedne zgrade, gde je bilo tamno kao u grobu.

Taman da joj nešto kaže, Žanka se probudi, počeha po nosu, zaspau nauznak pored žene u pantalonama i ponovo usni san, kao, ide ona kod žene u pantalonama na ručak.

Prostrana soba se širila prema otvorenim vratima terase, koja je izbijala prema dvorištu, dvorište se otvaralo prema ulici, a ulica se mešala s gradom. Sto nije bio raspremljen, ručak nije mirisao. Žena u pantalonama donese bocu tamnog pića i dve čaše, ne ispuštajući novine iz ruke. Napuni i ispi. Kad je i poslednju kap usula u sebe, Žanka se probudi, poturi pod glavu novine sa stola i zaspau, i ponovo usni, kao, šetaju njih dve kroz ruševine kroz koje se vidi nebo. A nebo, vedro.

Zidine su bile ostaci skupštine ili tako neke važne zgrade, sažežene ratnim požarima, na vrhu se mogao videti kameni konj, do skoro boje vatre, a sada boje pepela. Žena u pantalonama, pored nje, uhvatila je

za ruku i krenula da gaji. Šaputala joj je nešto, kad se nedaleko od njih obruši greda i tresnu takvom snagom da umalo nisu obe ogluvele. Nad ruševinom se podigao takav oblak prašine da se nebo više nije moglo videti; ugljenisana greda je štrčala visoko u prostoru. Žanka pomisli da će nastradati i u tom trenutku odluči da više ne spava, ali momentalno zaspala i počela da sanja, kao, žena u pantalonama joj pruža ruku i predstavlja se.

– Meli od Melanije. Nakezila se svim zubima i nastavila tiradu-vergl sa nešto slabijom dikcijom:

– Izvinite gospođice što vam smetam jer se u stvari i ne znamo ali znate sad bih mogla da vam se požalim na slučaj svoje ljubavnice o kojoj ništa ne znate i koja se našla u nemilosti jedne veštice a zašto nema veze i ne pitajte me stalno je kao luda ne mogu joj ništa a ponekad je iznenadim s nekim poklonom pa se ona kao nasmeje vidim vesela je pa joj kupujem sve neke trivijalne stvari znate a moram da se bavim svojim poslom pa jedva stižem jer ona nije sa mnom od juče a neće da čeka sve odmah i sad a vi izvinite što vam sve ovo govorim budimo poverljivi najzad treba mi pomoć oko te moje ljubavnice koja je visoka kao toranj.

Upravo kad je htela da zausti kako će joj rado pomoći, trže se iz sna, iz tvrdoće mraka u nejasnu tamu jave, još uvek je osećala toplu ruku Melanijinu, a kako je toplina celu obuzela, ona zaspala snom, a taj san koji je iznova sanjala činio se prokletim; a u snu, kao, leži na krevetu, bacaka noge, gleda u plafon, kad se na ulazna vrata obruši zversko lupanje. Morala je da prođe kroz kuhinju gde su žene ulazile i izlazile, gde je sa šporeta mirisala kafa, a vetar udarao o prozorska stakla, kako bi došla do hodnika, gde je zahuktana stajala Meli. Ništa nije govorila, samo je stajala, iščuđavala se, merkala.

– Šta je to tako važno, upita Žanka slepljenih očnih kapaka.

Meli svučela mantil jednim potezom i ljutito odjuri u sobu. Žanka će za njom, a tamo se ova spakovala u njen krevet, dok se Žanka naglo

zastide svoje pomisli.

– Kako vam je ljubavnica? upita još jednom zbunjeno.

Meli je ćutala kao zalivena. Unela joj se u lice da proverii, ništa, od Meli ni zvuka. Čudno joj je bilo takvo ponašanje, ali kako ništa nije mogla da učini da bi se ono promenilo, reši da legne kraj nje. Kako je legla, tako je i zaspala, a to je bio dužnički san. I usnila, kao, sedi za stolom i čita mejl koji je upravo bila primila od Meli.

– Draga moja pa vi znate da je to prilično otrcana priča koja se može odnositi na svaku kuću gde pod jednim krovom stanuje više od jedne žene strašno pre neki dan je došlo do istorijske prekretnice veštica nam je pozvonila na vrata možete misliti a nas dve smo u tom času bile usred velikog spremanja bez razmišljanja otvorim vrata kad tamo veštica na štiklama došla po svoje gledamo se nekoliko trenutaka a znate da odlučujući trenuci uvek duže traju nego u stvarnosti moja ljubavnica se čuje iz sobe, viče, ko je? a ja se odvažim i sručim onu kofu prljave vode ovoj na glavu i zalupim vratima da se cela zgrada zatresla niko kažem deca se igraju e tako sam se rešila te gadure bar sam mislila da jesam sve dok nam sutradan u približno isto vreme nije ponovo zakucala na vrata ti njeni dolasci su nastavili da se repriziraju tokom cele nedelje šta da radim draga moja slutim da će se sve razotkriti.

I sve tako u šesnaestoj brzini nastavila je da trvi Meli bez dlake na jeziku, jednakom žestinom, i sledeći put kada se Žanka bila probudila, trgla iz sna, da bi iznova zaspala, neprimetno i neplanski utonula u san. Dakle, i tada se Meli bila nacrtala ispred nje, nosila je pantalone, primetila je kako su pohabane, kako končići vire iz poruba, kako uostalom ima pozamašnu zadnjicu i sve u tom smislu.

Prevrnu Meli u ustima čajni kolačić, koji je tokom priče odlepljivala i uklanjala sa kutnjaka, i poče:

– Obratila sam se advokatu znate sve je to trošak a ja bez ič u džepu ali od te dvonožne kuge jedino se čovek može osloboditi ako

uključiti vlasti zakonsku zaštitu nego šta mislim da naslućujete šta se dalje desilo ova odjednom prestala da dolazi kučka vičem po kući ljubavnica me sve gleda i prevrće očima kaže odlepila ona to za mene kaže a ja je spasavam noćima bez mesečine loše spavam draga moja znate vi to i bolje nesanicu detaljno iznuruje a solidno sam živela nekada međutim advokat reče da će potegnuti neke veze i da će se javiti ali ovako razume se ne može ništa da uradi ukoliko dotična veštica ne krši zakon čujete li pa to je strašno.

Žanka ju je pažljivo saslušala, mada se osećala umornom, toliko umornom da je oči sklopila i namah usnila, kao, juri ulicom da stigne na zakazani sastanak sa Melinim advokatom, a kasni. Kad tamo, na čošku, advokat u pantalonama stoji i troši cigaretu među prstima. Zahuktana Žanka prilazi, namešta prednjicu košulje, prilazi, progovara:

– Nadam se da ne čekate dugo, gospodine.

– Pohitajmo, uzvratu advokat, ona veštica nikada ne spava, a papiri ne čekaju.

Stadoše da trče jedno do drugog, kad odjednom, ispred njih se ispreči Melina ljubavnica, sva crvena u licu, jedva govori grubim glasom:

– Meli, Meli!

– Šta, šta, povikaše uglas.

– Meli, veštica, ona veštica ju je dokosurila!

– Koga, koga, povikaše iznova.

– Pa Meli!

– Kako dokosurila?

– Ovako, i pokaza pesnicom na dole kao da lupa po stolu.

Ali kako je Melina ljubavnica pesnicom zamahnula kroz vazduh, tako se Žanka probudila sa stisnutom šakom pod čaršavom, i umesto da je ustala i okončala san, ona se nauznak okrenula i zaspala tvrdim snom kad je počela da sanja, kao, stoji ona nad smrskanom glavom Melinom.

Krvi je bilo svuda, i po Melinim očima, i po Melinom čelu, kosa joj je bila umazana krvlju, usne su joj bile blago otvorene i ukočene.

Od užasa Žanka se bila prenula, probudila, nije više mogla ni oka da sklopi.

Jelica Kiso (1979) Pesnikinja, spisateljica. Rođena u Beogradu. Objavljuje u periodici. Dobitnica književne nagrade Ulaznica 2009 (prva nagrada za poeziju). Zbirka poezije *Crna sreća*, objavljena u ediciji Prvenac (SKC Kragujevac, 2010.) Roman *U kojem trenutku počinje jedna priča* našao se u užem izboru nagrade „Poziv na putovanje“, usled koje izlazi u zborniku „5 decembar“ (JP Službeni glasnik, 2011). Bavi se video-radovima. Živi u Beogradu.

Olja Savičević Ivančević

GRANICA

Hladnoća je nepodnošljiva, a Žaba obrijane glave, u minici.

„Je li ti hladno po glavi?“

Stojimo na ledu pred njenom zgradom na božićno jutro. Meni se od pare magle naočale. Ona u jaknici s kapuljačom, puši i tresse se.

„Pitam te je li ti hladno, nemaš kapu?“

„Je l' tebi hladno, jebem te ćelava. Kakvo je to pitanje.“

Takva je, tako razgovara, normalan čovjek bi je tresnuo, ali ona zna da joj ja neću ništa. Baca jednu cigaretu i pali drugu, ignorira me. U to se pojavi Buraz u mome autu, izađe, hukne u obje šake da ih zagrije i ubaci žensku torbu u prtljažnik.

„De bona, Žaba, ne izigravaj vazda kretena“, kaže i nabije joj onu kapuljaču na glavu.

„Jes vala problematična. Nek sjedi na zadnjem sjedištu i ne daj joj ni slučajno da izlazi do Zagreba, jer pobježe. Šta ja znam će će to... Nek piša u kesu. Jučer je ostavim deset minuta nasamo, fol ide na WC, a ono obrija glavu.“

Buraz spušta naslon sjedala i ona se zavlači iza, na stražnji sic.

Žaba je narasla velika, prošlog je ljeta maturirala, devetnaest godina, metar i osamdeset, crna olovka oko zelenih očiju. Prije nego brat lupi vratima, ona zavrišti iz petnih žila:

„Hej Buraz, smrade, crko dabogda! Smrade jedan!“

Luđa je nego što je bila, pomislim, a nije nikad bila baš jako normalna.

Dodam gas. Auto zavergla, pa klizne niz blatnjavu nizbrdicu punu zaleđenih lokvi. Odahnem kad ugledam Buraza kako nestaje gegajući se prema zgradi. U retrovizoru hvatam prazan Žabin profil: plavo nalakiran palac strpala je u usta. Ulice su prljave i puste – tu i tamo, na ponekom prozoru svjetlucaju kuglice ili križ od božićnih svjećica, a preko jednog balkona vere se plastični Djed Mraz razbijenog nosa.

„Ima leda po cesti, al' srećom nije dug put“, rekao sam joj u retrovizor.

Dan ranije primio sam zabrinut poziv od Buraza: molio me da sklonim sestru na nekoliko mjeseci, možda i na godinu dana kod sebe u Zagreb. A možda i zastalno, pomislio sam, a ne poznajem tu djevojku.

„Buraz me molio da te odvedem“, kažem joj ljubazno. „Strašno je zabrinut za tebe. Vidiš i sama, čim nije mogao sačekati ni da Božić prođe da te skloni. Ti si sad ljuta, ali bit će ti dobro, ne brini. Radit ćeš kod mene u dućanu, baš mi treba pomoć.“

„Zar ti nisi propo?!“

Ja nisam blizak s Burazom, a ni sa Žabom. Zadnji put sam ih vidio prije dvije godine u Bosni na sprovodu čovjeku koji je bio naš otac, moj poluotac, kao što su mi oni polubrat i polusestra. Sjećam se kad sam Žabu vidio prvi put, imala je pet godina i nosila flanelsku spavaćicu po stanu, jer je dobila gripu, ali je svejedno neprekidno cvrkutala, nije se gasila. Sad šuti cijelim putem, blindirana.

Vani je počeo pršiti novi svijetli snijeg i svijet je, čim smo izašli iz grada, kroz stakla automobila postao nestvarno lijep, sličan naivnoj umjetnosti, samo lijep. Kućice u udolinama pod snijegom, sve podjednako bijele, čak i one bez prozora i vrata. Dim iz dimnjaka nestaje u brda. Puno je minareta, novih, u naseljima uz cestu ili crkvenih tornjeva, novih visokih, u izgradnji – ovisi o tome kroz koje mjesto prolazimo.

„Vidi ovo, Bosna sa šlagom“, kažem da prekinem šutnju.

„Jašta. Govno sa šlagom, okus isti.“

Provrtim stanice na radiju.

„Ako ti kažeš.“

Njena stvar, ja nemam ništa s Bosnom. Osim oca i osim njih dvoje, a ni slični nismo.

Sa radija neki pjevač narodne glazbe proklinje ljubav, bolje je i to, nego da mi ona probija uši šutnjom. Čelo i nos je zalijepila za prozor. Curetina, a kao da je neko dijete, velika beba ćelava. Promatram preko naočala svoje zaliske u ogledalu, kradom, na ravnom dijelu ceste – u pravu je, vrag je odnio, rapidno gubim kosu.

„Oćeš prijeć naprijed, ugodnije je?“

Sva se skvrčila u onoj suknjici. Odmahne glavom i spusti je među obgrljena podignuta koljena. Na tjemenu svježa ogrebotina i crvenilo, vjerojatno od brijanja. Što joj je to trebalo. Žaba je nekad imala dugu kosu, zlatnu, u djetinjstvo skoro bijelu, sjećam se. Pa onda crvenu, pa crnu i pirs u obrvi, pa zelenu i pirs na pupku, pa žutu kao kanarinac, zadnji put kad sam je vidio.

„Pa eto“, pokušam ponovo. „Uvijek ti se sviđao Zagreb. Bit će ti fino, velik je grad. Kino, šoping, koncerti, izlasci, vidjet ćeš, za mladu djevojku puno bolje...“

Digne glavu i pogleda me ko kretena, pa je opet položi na koljena, bez riječi. Ostane tako cijelim putem, nepomična – na radiju su nekoliko puta pročitali vijesti, zvali su snježnu mećavu i minus dvadeset u noći – pomakne se tek kad smo se prošli kroz sela u blizini graničnog prijelaza. Tu je uhvati nervoza.

„Haj mi stani. Ajd' pliz da se popišam. Ne budi takav papak, braco. Neću pobjeć. Evo časna riječ. Pa gdje ću?“

Oko nas je snježna pustinja, brisani prostor. Nekoliko pustih kućeraka zjapi uz cestu i šuma u daljini. Kilometar niže ugledamo veliku kuću s neonskim natpisom *Gostionica*. Limunžuta fasada dovršena je

samo u prizemnom dijelu. Parkiram blizu ulaza, izgleda da radi. Izlazeći iz auta Žaba je raširila ruke poviše glave kao da se predaje ili maše i malo se kao osmjehnula, prvi put otkako sam doputovao.

Ispred gostione okićena je goluždrava jelka, a unutra, poviše šanka, vise slike generala uokvirene blještavim novogodišnjim trakicama.

Dok čekam Žabu, naručujem nam kavu i namještam se bliže peći. Neće valjda zbrisat kroz zahodski prozor, filmski.

Buraz je rekao: „Malo što me sramoti, ali belaj je što se bojim za nju kad se vraća kući noću, da je ne prebiju namrtvo.“

Kući noću: zamislim Žabu kako klopara mračnim uličicama gradića s onom svojom nekad šarenom, a sad ćelavom ženskom glavom ispod rijetkih božićnih lampiona na vjetru. Uvijek nešto puše tamo, u onom gradu.

„Što ti je Buraz kazo?“

Tutnuo mi kuvertu u ruke: „Tu su ti njeni dokumenti, to u Zagrebu najbolje odma sakrij na sigurno: lična, pasoš, ova zdravstvena, vozačka i ostalo, i nešto para, bit će za režije i hranu bar tri-četiri prva mjeseca.“

Bilo je u kuverti i puno više nego za hranu, zna Buraz koliko mi treba novac. A znam i ja. Tu je namigno i potapšao me, promasirao mi rame, onako kao brat bratu, *ko jaran jaranu*: „Njene dokumente moraš čuvat pod ključem. Obećaj. Ni za živu glavu.“

„Sve mi je rekao i da se razumijemo“, odgovorim Žabi, „ja sam u ovom slučaju potpuno na njegovoj strani. Ne možeš oženjena čovjeka proganjati.“

Nagnem se preko stola bliže k njoj. „Oženjen čovjek, pa još i njihov, pa ti si stvarno sve granice prešla. Baš hoćeš da te netko polomi i u smeće baci.“

Žaba me gleda bez da trepne onim zelenim očima oko kojih se razmazala šminka. „Kakav njihov?!“

„Znaš ti što ja pričam. Osobno, nemam ništa pretjerano ni za njih

ni protiv njih, ali govorim za tvoje dobro. Ti si prešla sve granice. Ni u Zagrebu, ni u Frankfurtu, ni u Londonu, ni igdje na svijetu to nije tek tako, a kamoli...“

„Čuj to. Kakav bolan njihov?!“

I tu se Žaba nasmije, ali nekako teško, kao da štekće, na preskoke. Baci plastičnu žličicu iz kave prema meni na stolnjak. „Valjda njihova. Žensko je.“

„Žensko“, ponovim ko u snu.

„Ja, žensko. Senada joj ime. Šta si se izbećio“, kaže Žaba i zaljulja se na stolcu.

Senada je žena kojoj je Žaba povremeno čuvala dijete, toliko znam. Vidio sam je samo jednom. Blijeda žena tamnih očiju, dvije-tri godine starija od Žabe.

„I ne proganjam ja nju. Proganja je onaj idiotski muž što je ubija otkako su se uzeli. Nikog ja ne proganjam, nas dvije smo zajedno. Eto sad sve znaš, istinu.“

Osjetim kako se okrenula soba i kava mi se zajedno s kiselinom iz želuca vratila u grlo. Udahnem naglo, tako da me zaboli.

„Otkad se tebi sviđaju žene? Prije si imala neke mladiće.“

„Ne sviđaju mi se žene. Sviđa mi se Senada. Ona je moja žena, svati. Htjele smo zajedno s malim otić kod njene sestre u Sarajevo. Tamo je našla posao. A onda je njen muž skonto i otišo Burazu na vrata. Uzo joj dokumente isto ko Buraz meni da ne možemo jedna drugoj, preko granice. Sve ti je lago. Taj laže čim zine. Al' istina je, ko što vidiš, i gora nego što si mislio“, kaže i ispali još jedan rafal smijeha.

„Daj prekini!“ viknem. „Je li ti to Buraz obrijao glavu?“

Pocrvenjela je.

„Ah, nek je“, kažem suho i pustim zrak iz pluća. Pokupim ključ od auta i ostavim kovanice za kavu na stolu.

„Čekaj me unutra, u autu, otvoreno ti je.“

Opipam kuvertu s njenim dokumentima i novcem u unutrašnjem džepu kaputa.

Za šankom je omotam nekoliko puta selotejmom i spremim na isto mjesto.

Prvo me pogodio veći kamen, ili možda komad leda – jer udarac je bio hladan i oštar – čim sam se spustio niz stube gostionice. U vrat. Iznenadila me žestina s kojom je skočila na mene, grizući me za obraze i uho. Obujmila me nogama oko struka, zajahala na leđa i udarala, grizla, dok mi nije skinula naočale i otela ključ. Jedva se oslobodim i bacim je na tlo, natrpam joj snijegom oči i usta. To je na trenutak smiri. Iz uha mi curi krv, i iz usne. Naočale, negdje u snijegu, uzalud pokušavam ugledati. Žaba pod mojom težinom plače, rida i zavija na sav glas. Na prozore su se načičkali rijetki gosti restorana, bulje: oni vide manijaka koji davi ćelavu curu. Požurim, dok se neka budala ne odvaži umiješati. Pritisnem je cijelim tijelom da se ne miče i slobodnom rukom iščeprkam kuvertu sebi iz džepa: „Vidim da si sve isplanirala, al’ ti nešto fali“, kažem joj u uho ležeći na njoj. Otarem joj krv, svoju, koja joj je zamazala lice. „Sretan ti Božić, seko“, kažem. „I Senadi.“ I strpam joj kuvertu straga u guzicu, duboko u hulahopke da ne ispadne: „Bez ovog nećeš daleko.“

Odgurne me udarcem među noge i ja se prevrnem, presavijem. Ležeći na snijegu vidim mutno onu okićenu goluždravu jelu pred gostionicom na bosansko-hrvatskoj granici. Svjetla trepere crvenobijelo-plavo-crveno ili možda nekim drugim redosljedom... I moje naočale leže u snijegu, čudom čitave. Čekao sam da dotetura do auta, a onda sam ih stavio, pažljivo, da ne povrijedim uho. Zvali su duboki minus i mećavu, puno snijega. Još najmanje sat i pol do Zagreba. Žaba je konačno upalila auto i krenula u smjeru suprotnom od granice, prema Senadi. Sad su već pred gostionu istrčali ljudi. Zgrabio sam onaj

kamen i bacio ga prema automobilu, gađao sam dobro – čulo se kako je stražnje staklo naprsnulo. Kada budu pričali o ovome, da ne kažu kako sam je pustio bez borbe.

Olja Savičević Ivančević (1974), pjesnikinja i spisateljica. Rođena u Splitu. Autorica je pjesničkih zbirki: „Bit će strašno kada ja porastem“ (1988), „Vječna djeca“ (1993), „Žensko pismo“ (1999), „Saška Rojc: Puzzlerojc“ (2006), „Kućna pravila“ (2007); knjige priča „Nasmijati psa“ (2006) i romana „Adio kauboj“ (2010). Za rukopis „Nasmijati psa“ nagrađena je „Prozakom“, dobitnica je prve nagrade „Ranko Marinković“ Večernjeg lista za kratku priču te nagrade „Kiklop“ za najbolju zbirku poezije „Kućna pravila“. Roman „Adio kauboj“ nagrađen je nagradom T-portala za najbolji roman, kao i nagradom Slobodne Dalmacije za umjetnost „Jure Kaštelan“. Poezija i proza ove autorice prevedene su na dvadestak svjetskih jezika. Knjige su joj prevedene i objavljene u Njemačkoj, Mađarskoj, Makedoniji, Srbiji. Uvrštavana je u domaće i strane izbore i antologije. Živi i radi u Splitu kao slobodna spisateljica. Piše kolumne u novinama i na portalima.

Olga Dimitrijević

BABA

„U šumu sam otišla onda kada su pokupili jevrejsku porodicu što se krila još od Beograda kad su izbegli

Oni su došli jednom tu u naše selo i onda ih neko prodao

A mene sećanje sad izdaje i ne sećam se ko

I onda su došli po njih oni što su pričali naš jezik i predali ih onima koje nisam razumela šta pričaju

Bili su Adam i Rahela i Simon i Ena i onda više nisu bili

A bili su i potucali se duž Srbije već drugu godinu

Jer znate, da bi se spasilo jedno to jevrejsko dete onih godina nije bilo potrebno da jedna osoba ima dobru dušu nego njih dvadeset plus još onih dvesta da barem ne pisnu i ne uplaše se

E, ovde se neko uplašio

I tako

Oni su otišli, mi smo ostali

Ostali i onda sam ja rekla Miloradu

Jebeš i ovo dete

Jebeš i nas

Ja idem

A vala i ti ćeš

A detetu sam rekla

Ide mama da nađe malu Enu
I dete reklo idi mama

Al' šta zna dete

I ja otišla sa Miloradom i mi smo tako išli
Baš po šumama i gorama kako pesma kaže
U toj nekoj gori su nas stegli
Oni, neprijatelji
(I to ne Švabe, da se ne zabunite)“

Tako je pričala moja baba.

Baba je htela da kaže da su joj četnici ubili muža u tom nekom okršaju vrlo blizu kraja rata. I htela je da kaže kako mu je grob ostao negde u planini i kako je, dok je bila mlađa, išla da planinari i da stavlja cveće na poneko drvo koje joj se učinilo kao da je baš to gde je Milorad poginuo.

Elem, njega je tako metak hteo, a babu nije, al' to što je njega stigao, nju nije sprečilo da i dalje juriša il' šta su već oni tada radili, a da je bilo bitno i hrabro. Baba je brzo digla ruke od bolničarki i lepo im svima tamo objasnila da će tu činiti više štete nego koristi, pa je zgrabila pušku i nije se odvajala od nje do kraja rata, a vala ni posle njega. Negde tamo četrespete kada se baba Ivana vratila u svoje selo i uzela opet svoju malu Živku, to jest moju mamu, rekla joj je neku priču kako je mala Ena pozdravlja i kako je sad mirna i dobro. Baba je i mislila tako, jer je bila uverena da je sa svim tim fašistima koje je upucala i raznela bombom, barem malo vratila za ovo četvoro što su joj odveli ispred nosa.

Baba je bila jedna baš onako otresita žena, znala je da podvikne

i postavi stvari na svoje mesto, bila je vrlo svojeglava i imala je stan u centru. Ona je sa puškom u ruci kada je došla u Beograd isterala one koji su živeli u tom stanu '45. sa sve njihovim stvarima. A pošto je uvek bila osetljiva na sve što je ličilo na priču o maloj Eni, stvari od onih koji su bili u tom stanu do '41. pre nego što su se ovi koje je baba puškom isterivala uselili, zadržala je i čuvala, a onda ostavila u amanet mojoj majci da ih čuva. Stan je bio pun raznoraznih džidžabidža i stvari po sanducima, koje se nikada nisu dirale, baba nije dala da se diraju, govorila je da je to za one od pre rata što su bili tu, pa ako se nekad vrate po svoje da im se stvari isto vrate. (Oni se naravno nikada nisu vratili, skončali su negde na putu od Sajmišta do ko zna gde i ni kosti im se sada ne znaju, a verovatno ih i nema.)

Baba je bila zmaj žena.

Stan je u centru bio u jednoj od mirnijih uličica, u kojoj je bilo drveća i dosta takvih salonskih stanova, koji mnogo vrede. Baba je malo bila sa nama, ali uglavnom smo mi išli na selo, i toga se slabo sećam, jer smo u jednom trenutku prestali da idemo kad sam ja baš bila mala, i povremeno bi baba došla u stan da se uveri da je sve u redu i mene da pomazi, donese slatkiše i takve stvari, i odmah se vrati nazad. U to vreme otac je išao da brani zemlju, a zapravo da opseda Vukovar i još poneko mesto, majka ga podržavala, baba ih pljuvala za to. Brzo je prestala da dolazi, bila je jednom u ono gadno vreme kad su komšinice išle u Mađarsku na šverc ture hrane i više je nije bilo. Tada kad je došla, dovela je Maru, i vratila se u svoje selo.

Mara je fina i tiha devojka, sprijateljile smo se brzo još kao rane tinejdžerke, roditelji su se prvo nešto svađali sa babom, a onda možda i međusobno. Mama mi je rekla da je Mara ostala siročić i da će biti malo kod nas, to malo se nastavilo posle još puno godina, iako mami, a ni tati, kada je uopšte bio u kući, to nije bilo pravo, al' kad su videli da

se nas dve dobro slažemo, popustili su i primili ovu kao porodicu. Na sreću, naš stan je izuzetno veliki, tako da svo to zajedničko odrastanje nije bilo problem – svako u svojoj sobi, nismo morali ni puno da se srećemo po stanu, i privikneš se i sve, i tako je to išlo, Mara i ja se družile, i jele, i spavale zajedno, povremeno, kao što to dobre drugarice rade.

U jednom trenutku ja odlazim na studije u Nemačku i tamo mi usred semestra javljaju da je baba umrla. Stigla sam u Beograd brže bolje, ali izgleda ne na vreme za sahranu, koja je već bila, i kao, ići ćemo na groblje sutra.

E, sad ide ono što se desi kad neko stariji umre. Mi u advokatskoj kancelariji, otvara se testament, i odjednom neprijatno iznenađenje. Advokat čita, znam da neka ostavinska rasprava treba da bude ili kako se to već zove, ali baba je bila prilično jasna. Stan ostavlja izričito meni i Mari. Mojim roditeljima – ništa. Opšti tajac, opšta konfuzija, nikom ništa nije jasno. Moja majka psuje svoju mrtvu majku, otac nešto namргоđeno oficirski mumla, ja sam zbunjena, Mari je neprijatno. Otac besan ustaje, majka sa njim, neko od njih tu više kako se neće završiti na ovome, i izleću, i lupaju vratima. Advokat i nas dve ostajemo u kancelariji i ćutimo. Advokat ustaje (ovo se sve dešava vrlo brzo), ide za mojim roditeljima, i sada nas dve same ostajemo u kancelariji i ćutimo.

Ja se sad pitam odakle ovo i ko je Mara. Živimo u istoj kući već dosta dugo, znamo se dugo, družimo se i sve što ide uz to, a sad ja vidim da se ne znamo i pitam se kakve veze imaju njeni, i ona, i moja baba. Neke veze jake imaju sigurno. I pitam ja to Maru, a ona neće da odgovori, već kaže da je mislila da ja znam. Šta da znam, majku mu!?

Onda sam bacila pogled na to što piše u babinom testamentu, što ovaj nije uspeo ni da pročita, i videla sam da je baba sebi odredila

i gde će da je sahrane i sve, i da će je sahraniti pored nekakve Kose D., kojoj prvi put čujem ime. Mara isto ustane i ode, ja ostanem sama u kancelariji, advokat se vrati, pa se i ja pokupim i odem.

Dođem kući, oca nema, majka sedi i plače, i kuka, i proklinje ovu. Ja reko', pa dobro, nije strašno, imamo još jedan stan, neće Mara da vas izbacuje i tome slično, a majka se tu otvori i krene sa onim: „Komunjara jedna, bila i ostala, svoje da izbacuje“. Ja reko': „Pa ne izbacuje, k'o da ću ja da vas izbacim“. „Izbacuje, izbacuje, namerno neće, neće da nam ostavi, neće njemu da ostavi.“

I stvarno, neće. Baba je bila komunistkinja, Jugoslovenka, i kad je otac otišao na ostatak Jugoslavije sa tenkovima, a majka mu bacala cveće na rever – to nikad nije oprostila. Tad su se posvađali, nisu pričali puno, niti se viđali, i odlučila je ovako da im zavuče. (Čuj, zavuče, nije celu porodicu razbaštinila, al' ajde.)

Ali to i dalje nije objasnilo zašto je ostavila pola Mari. I ko je do đavola Mara?

A onda ja pitam mamu: „Mama, ko je Kosa?“

Žena stane, podigne glavu, pogleda me, i u čudu i strahu bupne: „A otkud ti to znaš?“ Reko': „Videla sam kod advokata“. Kaže majka: „Nikad nije ni trebalo da saznaš.“ Ja onda navalim: „Šta, a ona neće da kaže pa neće.“ Ustane i ode od stola i neće više da priča.

U to neko vreme i Mara se vratila u stan. Oprezno, kao da ne uznemiri nekoga. I opet je pitam ko je Kosa, i ona mi tu kaže: „To je moja baba.“

Spakujem se tu ja i odem u selo. Tamo je babin grob i žena pored groba, a pored groba još jedno mesto na kom piše Kosara D, pa ispod 1926, i prazno za godinu kad Kosa umre. Dođem ja i predstavim se, a žena me izljubi k'o da sam joj rod rođeni.

Što, ispostavi se, u neku ruku i jesam.

I ona tu počne da priča. K'o moja baba da priča. I počne priču tu negde od kraja rata kada je posle puškaranja i oslobođanja zemlje, moja baba uzela svoju malu i krenula tako da bude samohrana majka i na analfabetски tečaj. Dobila je orden za hrabrost, kukala posle da bi dobila i onaj Narodnog heroja, da je nosila pantalone (u figurativnom smislu, naravno), svejedno je ušla u Partiju i na ime ratnih i partijskih zasluga dobila stan u Beogradu (što je deo priče koji i ja znam). Baba nije bila glupa, te se dobro snalazila i u životu i u Partiji, preživela četrdeset osam, namirisala nešto i sklonila se na vreme u selo „da bolešljivo dete udiše svežeg vazduha“.

Tu u selu njeno dete je raslo, i vrlo brzo počelo je da raste ne samo pored moje babe, već pored još jedne žene. Teta Kosa je ušla u kuću odjednom, počela sa babom da deli sve, od postelje do roditeljstva, selo je pričalo svašta, ali nikad otvoreno, jer su se plašili da baba ne pripreti puškom, pa su se i navikli.

„To su mi bile prve srećne godine“, kaže Kosa.

Međutim, izgleda da mojoj mami Živki te godine srećne baš i nisu bile. Deca su osetljiva, pa tako i dete heroine iz rata, i bilo je dovoljno da neko drugo dete kaže ovo i ono, i da se Živka zaplače i povredi. Tako je Živka počela da ispituje svoju majku, kako sad to vas dve, i da pritiska, pritiska polako, i onda su baba i Kosa počele da se svađaju i stvari nisu za njih dve tada izašle na dobro.

Baba Ivana je uzela na kraju Živku pod ruku i otišla iz sela, upisala je u gimnaziju u Beogradu i ostala tu sa njom da živi. To je trajalo nekoliko godina, majka je upisala fakultet, a babi je stiglo jedno pismo. Posle tog pisma, kao u svakoj pravoj melodramskoj ljubavnoj priči, baba je odlučila da se vrati na selo. Iako je mami to itekako odgovaralo da u godinama studija i slobodne ljubavi ima prazan stan odmah do fakulteta, one su tu i dalje pričale i nešto se raspravljale – oko čega bi, nego oko babinog životnog izbora – ali nije bilo leba, tako da je majka

ostala da radi šta hoće u tom beogradskom stanu, a baba otišla nazad u prirodu i da vidi svoju staru ljubav i ostane sa njom.

Kosa je u međuvremenu, dok je baba bila u Beogradu, rodila dete, tom ocu se ime nije znalo, dete je raslo, mlado se udalo, mlado dobilo Maru, relativno mlado i poginulo sa tim nekim mužem, ostala je Mara, tako da je i Maru, kao i moju mamu, pre dosta godina baba dovela u Beograd da ide na škole. Odmah se vratila na selo i tu Kosa kaže da su to bile druge najsrećnije godine njenog života, koje su ovaj put trajale dugo.

I eto, sada mi tu stojimo. Kosa, moja mrtva baba sveže sahranjena pod zemljom i ja. Došla sam ovde, videla, i više nijednom nisam pitala zašto je baba podelila stan na mene i Maru.

Vratila sam se kući, zatekla haos, Mara se iselila, roditelji likovali, ja pobesnela. Rekla sam majci da sad sve znam, rekla sam i više nego što treba. To je jedan od onih velikih porodičnih sukoba kada istresete sve što imate da zamerite svojim i što inače nikada ne biste ni pomenuli. Tako sam i ja tu njima sasula da bi im itekako bio ostavljen stan, da taj tu otac nije išao da granatira okolo, i da je to meni sasvim u redu da zbog toga ostane bez nasledstva, jer je ionako dobio raznorazna materijalna nasledstva od države, pa ih sad njih dvoje iznajmljuju naokolo, jer su alavi na pare; a njoj sam prebacivala da me je lagala ceo život i da sada mora da mi kaže Kosina unuka gde je. I gde je, i gde je, i gde je, da mora da mi kaže i da ja moram da znam, i ako mi ne kaže, da ću je ja sama naći.

Da l' je mama rekla il' nije, u svakom slučaju nije ni bitno, nađem ja tu jednu ulicu. Ulica je nalevo, zgrada je u unutrašnjem dvorištu, u unutrašnjem dvorištu je ulaz, u ulazu je podrum, u podrumu su vrata, pored vrata je zvonu, iza vrata je stan, u stanu je malo kvadrata, u to

malo kvadrata su krevet, sto i stolica, i štender, na stolu je kafa tek skuvana i dve mandarine.

Sednem ja na tu stolicu, Mara mi kuva još jednu kafu, i sedimo, i pijemo je, moja sad sestra i ja što ćemo od sada da delimo sestrinski sve ono što se deliti može.

Olga Dimitrijević (1984) Dramaturškinja. Rođena u Beogradu. Pisala pozorišne kritike za nedeljnik *Vreme*, i pozorišna je kritičarka časopisa *Teatron* od 2005. Godine, a magazina *Yellow Cab* od oktobra 2010. Učesnica je brojnih međunarodnih radionica i seminara među kojima se izdvajaju radionica *Concepts-Ideas* na Mobile Academy u Varšavi 2006. godine, i seminar *Rasa, diskurs, biopolitike*, u organizaciji Rutgers univerziteta i Centra za ženske studije iz Beograda, Dubrovnik (maj 2007). Objavila esej *Mir, mir, mir – niko nije queer* o queer motivima u srpskom filmu (Novi Kadrovi, ur. Ivan Velisavljević i Dejan Ognjanović, CLIO, 2008, Beograd). Na odseku rodnih studija Centralnoevropskog univerziteta u Budimpešti, odbranila MA tezu *Telo narodne pevačice na srpskoj Estradi: konstrukcije nacionalnih identiteta posle 2000. godine*, juna 2009. Drama *Internat* premijerno izvedena u pozorištu Dadov oktobra 2009. godine. Sa dramom *Radnici umiru pevajući* pobedila na konkursu Heartefakt fonda za najbolji savremeni angažovani dramski tekst 2010. godine. Decembra 2011. drama je premijerno izvedena u Bitef teatru. Scenaristkinja dokumentarnog filma *Buđenje* (r. Irena Fabi, 2010). Od 2010. godine članica redakcija *QT magazina* i Centra za kvir studije i predavačica na filmskim tribinama u Domu omladine. Živi u Beogradu.

Dragoslava Barzut

NAJDUŽI JE POSLEDNJI SAT PLUS BONUS TRACK

Hagovale smo se na izlazu.

Ti moja litijumska baterija, ja tvoje veslo, koje si sisala sve dok nisi progutala čamac. I čime sada da ploviš po Tisi?

*

Izgedalo je kao da se ništa nije promenilo. Kao da će sutra osvanuti isti dan. Na stolu postavljene dve nove keramičke saksije, i dva pelcera čuvarkuće. Prošlog vikenda nabasali smo u gradu na sajam cveća. Onda kada sam ja ugazila u govno, a ti u žvaku. Ja sam bila srećnica kojoj nije manjkalo sranja. Stojimo u hodniku, osećamo kako smrducka pseće govno sa đona crnih konversica. To, kad ti patike počnu da se čuju kao cipele, pa odjekuju dok se penješ na drugi sprat usred noći, znači da su zrele za baciti. Ove su takve. Zato nisam htela da ih čistim, stavila sam ih na gomilu stvari spremnih za đubre. Sigurno da niko normalan ne bi kupovao čuvarkuću u trenutku kada napušta stan. Nisam je rasadila. Bar još neće uvenuti, tešim sebe. Čuvarkuća je najzahvalnija biljka, ne zauzima mnogo zemlje, malo pije, ne smeta joj dim. Niko normalan ne bi kupio čuvarkuću u trenutku kada se seli... Ne ide, brate.

Kad god pomislim da nije momenat za proširivanje kolekcije džarmuševski statičnih scena iz moga života, neki detalj uvali mi se u kadar. Kao te saksije. Ništa bitno, zaista. Saksije su ipak samo kolateralna šteta za koje niko nije vezan. Ili bar do sada nije bio. Uostalom, ko još obraća pažnju na nešto tako sporedno kao što su sobne biljke?

- Ti – rekla bi ti.
- A i da uvene, šta sad, i ovako je bila džab-džabe.
- Ti si učlanjena na facu u grupu *Živeti sa biljkama*.
- Jesam, ali nisam držala nijednu u stanu, facebook je omama. A nije da nisam imala nameru.
- Ha-h-aha, vidim: prošlonedeljna radionica rodila plod u tebi, na tvom primeru ispostavlja se tačnim da je većina na facu ono što bi htela da bude, čist fejk!
- Učlanjena sam i u *Yes, I'm single. And you'd have to be pretty amazing to change that!*
- Opa, pa to stvarno šljaka?!

I šta smo ono rekle? Ko će poneti naš mali Nivea gumeni radio aparat? Od tog radio aparata koji je kao rođendanski poklon ušao u našu zajednicu u pakovanju sa Nivea kupkom i šamponom, a koji smo držale na polici sa začinima iznad sudopere, između bočica bosiljka i peršuna, svi su mislili da je *ono za bebe*. Da nije bilo Svetozara i Svetlane koji su šaputali u našem stanu, ne bismo ni provalile. Trebalo je da prođu meseci da bismo skontale da misle na alarm za bebe. Ma kakve bebe, ni zeca nismo uspele da sačuvamo, izbacila si ga kada je pojeo dugme za *stop* na daljinskom za DVD. A tek hrčak! Zbog njega sam tri puta kupovala novi kabl za telefon. Zajebi. Nije to za nas.

Ovo je moja trinaesta selidba. Kada sam se prvi put selila, sa mojima, jedina stvar koju nisam ispuštala iz vida, bio je stari video-plejer. Mi smo tamo neke '88-e godine, kada su svi u zgradi imali video-rekordere, dobili *plejer*. Nikada pre, a ni posle, nisam čula da je neko u svom domu imao *takav* plejer. To je bila jedna od čaletovih genijalnih ideja, kako biti *kao sav normalan svet* za male pare. Imao je na sebi, sa stražnje strane, domovinsku nalepnicu sa natpisom *Czechoslovakia*. Bilo je vidnih i suštinskih razlika između plejera i videa.

Naravno, osim one presudne i sudbinske koja nas je spojila – video je u to vreme stajao oko hiljadu maraka a plejer se mogao nabaviti, bar ga je tata nabavio, za petsto – razlika je, osim u veličini, bila još u tome što plejer nije mogao da pamti niti je imao opciju za ubrzano premotavanje. Zbog toga se mnogih filmskih scena sećam unatraške, u *slow* ili *fast motion*-u. Zbog tog starog plejera za koji sam držala da je najvrednija stvar za preneti u novi dom, ostala mi je navika da tragične scene sagledavam kao farsu. Dok Kralj lavova pada niz liticu unazad, bez tona, uz plejerovu originalnu muzičku podršku – *zuj*, i uz specijalni efekat gubljenja boje, ni ne slutim dimenzije jedinstvenosti doživljaja. Tako sam ja naučila da se smejem, tamo gde su moji vršnjaci plakali.

Daljinski od tog plejera preživao je dve reanimacije, treći put mu ni bajpas nije pomogao. I na njemu je najpre riknulo *stop*. A nismo imali zeca, imali smo mene i mog mlađeg brata. Od tada nisam ni premotavala, mrzelo me da ustajem. Ubrzo je plejer crkao. To je bilo istinski tragično. Jedina tragična scena iz mog detinjstva koja se nije pretvorila u farsu.

Posle smo kupili pravi video – video-rekorder, i to Sony-ev. Tada sam počela da snimam, opcija za premotavanje je imala čak tri brzine, bilo je to savršenstvo bez kraja za mene.

– Well, my conclusion is: Hate is baggage. Life's too short to be pissed off all the time. It's just not worth it.

Običaj da govoriš na engleskom ono što bi na srpskom prećutala. Kao da te je na tvom maternjem jeziku bilo sramota biti iskrena. Kao da na svom jeziku nismo naučile biti iskrene. Ali, džabe, moja litijumska baterijo, razlazi zvuče patetično na svakom jeziku.

*

Izgledalo je kao da se ništa neće promeniti. Ljubičasta šolja za kafu ostala je neoprana da stoji na radnom stolu. Lako sam se spakovala. Dve i po godine stane na jednu flešku od 4 giga. Nekoliko megabajta

pokućstva i nekoliko gigabajta mene. Kilovati su bili najskuplji, zato nam je falio jedan kvadratni metar za veš mašinu. Uvek kada pomislim da sam prestala da se vezujem za prostor, stvari i vreme u njega položene, pojavi se neki detalj koji mi se uvali u kadar. Kao ta ljubičanstvena šolja sa pozlaćenom grafikom Korta Maltezea.

Izgedalo je kao da se sutra ništa neće promeniti. Dve i po godine pijem kafu dodirujući Kortove pozlaćene usne, a ja to nisam primetila sve do sad. Fokusiranost na detalj u ovakim momentima može biti fatalna za *pripovedača*, kao što fokusiranost na detalj na pojedinim mestima priče može biti fatalna za književno delo, odnosno *čitača*.

Još gore biće ako se fokusiram na tebe. U stvari, taj deo nameravam da premotam, računajući da ne računam na *stop*.

– Sada ćeš moći da napraviš novu policu za začine. – kažeš.

Klimnem glavom kao moj omiljeni smajli. Sporo premotavam. Na kalendaru pistać zelenim sans fontom ispisano „Oktobar“. Polomljena kvaka na vratima od kupatila. Nova sijalica za frižider, konačno smo je kupile. Dve i po godine u frižideru je bio mrak. Sat pored ulaznih vrata. Neznatno ubrzavam. Ključevi na natkasni. Tvoja podlaktica dok gasiš stonu lampu. Crvene papuče koje se okreću u bubnju za mašinu. Natpis na kuhinjskom elementu: *Dvesta hiljada ljudi u Rusiji umre od posledica koje izaziva alkohol*. Bacanje pegle po tom istom natpisu. Stop. Teglica sa mirođijom pada. Stop! Pribor na la.. Stop! Stop! Polomljena kugla na lusteru. *Coffè*. Stop! Stop! Stop!

– Stoj! Stoj! – Vikao je momak malo stariji od nas. Onda kada su upali na Zoranovu gajbu. Kada su sprovodili raciju. Ti si bila u WC-u, a meni su tražili ličnu kartu. Stala sam. Kada si izašla napolje, džukele su otišle. Na sledećoj žurci prepoznala sam te, ona što se upiškila od policajca. Šta si mislila da rade sa tim spiskovima?! Zvali su te Jaša-kardiolog, bila si najhrabrija u ekipi. A ne, otkud sad ovo... Stop! Stop! Stop!

Bili smo laki za održavanje, stan i ja. To nam je bilo zajedničko. Pljusneš nas vodom za rođendan, dva puta godišnje opereš prozore i to je, uglavnom, to. Ne iskamo mnogo vode, oboje smo vazdušni znaci. Od prošlog vikenda vazduh je pseći, pa se privikavamo, treba imati razumevanja. Pored adekvatnog psećeg smrada koji osećamo, fali nam adekvatna muzička podrška. Sva je prilika da se komšije neće pobrinuti za to. Na poslu su. Znam da ćeš ti kasnije u kolima da puštiš *Najduži je poslednji sat*, ali nemoj još početi sa tim tripovima, pls, jer ću u tom slučaju da raspakujem laptop i pustim *Ovo je kraj jedne...* Stop.

(Bonus track)

Ne čitajte ako se niste kao i ja, u filmovima sa hepiendom pitali šta ide posle kraja. A šta je bilo posle?

Ponedeljak.

Jeeeee, ponedeljak.

Ustala sam. U kurac. Ustala.

Ponedeljak. Bljaks.

Dva jajeta, jedna paprika i malo origana. Jedna od dve moje samačke kombinacije za doručak. Ovo je ona prva, nadenula sam joj ime *Do jajeta*. Nisam luda za doručkom. Mrzim *jutro posle*. I zato što ga mrzim kažnjavam sebe spremanjem pokajničkog doručka. Kad se noću pekmezim, doručkujem jaja – jedan od tri moja principa, kojih se držim kao pijanci plota. Nova limena kutija u kojoj sada skladištim origano, bivša kutijica *Najlepše želje*, iznajmljena zajedno sa iznajmljenim stanom. Već prazna?! Stepem kajanja merim prazninom kutijice za origano, jer obe moje samačke kombinacije za doručak uključuju origano. Prva je feta sir i paradajz, začinjeni maslinovim uljem i origanom. To je kada ustajem ranije nego obično, kad mi san krene ispod cene, pa mi doručak zatreba pre dvanest... itd.

VENTIL

Kapalo je kod mog sedišta. Vozila sam se u jednom od možda poslednjih starih, štrokavih gradskih buseva, jer su oni novi, pristigli sa ulica japanskih i švedskih gradova koje ću pre posetiti nego što ću im imena upamtiti, uveliko pržili našim sokacima. Neželjena dejstva švercovanja su stanje pojačane budnosti i opreza, i većito stajanje na desnoj strani busa jer jedino tako možeš da uočiš nepoželjne uniforme među onima koji čekaju i iskočiš kad prigusti. Pisali su mi samo jednu kaznu, toliko davno da nije bitno. Uvek se izvučem, iako jučerašnji dan nikako nije bio „za izvući se”. Počeo je udarcem četkice za zube o nepce, nadomak pljuvačne žlezde, nastavio se posekotinom malog prsta o ivicu papira, a onda i kapima što su se okomile na moja ramena. Ne radim ništa iza tuđih leđa, radim isključivo iza svojih. Pomerila sam se, ali i dalje je kapalo. Nisam ti rekla za nju, zato što iza tih reči ne bih mogla da stanem. Ti stojiš ispred svojih reči, i čitaš prevaru kao krajnje telesnu stvar. Ne вреди, kišilo je na desnoj strani. Ovo sa njom nije prevara, najgore su one prevare koje se odvijaju na planu jezika. Nema predaha u prevozu. Nema opuštanja. Ne čitaš, čak ni natpise na bilbordima. Posle mesec dana šverca razviješ periferni vid, pa male fluorescentne mrlje lociraš bez napora, čak i ako zabodeš. Jedna takva mrlja upravo se razlila preko celog ekrana.

– Vašu kartu molim! – nije više bila mrlja, bio je to pravi čovek, sa zubima i očima koje nisu gledale u mene, već negde iza. Osetila sam miris hladnoće i kiše sa njegovog fluorescentnog prsluka.

Pokazala sam mu kartu, neponištenu. Okrenuo se prema meni tek toliko da konstatuje da je zaista neponištena. Blentavo se nasmejem, ali

ljubazno, kako činim kada znam da sam zasrala, a nastojim spasiti što se spasti da. Blentić smešak koji kaže: „Neće se ponoviti“. Pogledao me je u oči a onda raspizdio pogled kroz sredinu busa da bi ga, podižući nos i bradu, zaustavio na automatu za poništavanje karata. I sve to bez reči. Upalilo je. Ustala sam i poništila kartu. Kada su izašli zabola sam u bilbord *Osetite stvarnost*. Jea rajt.

*

Jutros sam se prvi put probudila u njenom stanu. Nikada nije bilo potrebe za tim, bile smo na tri minuta. Kažem sebi da je to zato što su svi prevozi otišli, kao da nisu imali dovoljno vremena da odu za ove poslednje tri godine otkad sam se odselila iz kraja. Bliskost je donekle stvar pristupa, ali i poklapanja energija dve osobe, bez obzira da li seksualna privlačnost postoji. Kod nje nikad nisam stajala u redu za seks. Dešavalo se kad mogu i kad hoću, bez forsiranja. Ona je ipak bila samo devojka iz kraja koja se dobro kara. To je bilo do te mere jasno da nije bilo prostora za preispitivanja uopšte. Fatalna za mnoge muškarce, a sama najveći muškarac kojeg sam poznavala. Izgled ume da zavara. Trebalo je da znam da nikada nije „samo seks“.

Sad kad je ona otišla na posao, trebalo je sići po hleb, posetiti jedan od džinovskih marketa koji su nikli za ove tri godine. Kada sam ja bila tu, gradila se samo crkva. Sada su na istoj livadi, i marketi i crkve. Zнала sam bar pet načina da dođem do crkve. Deset godina su mi zvonili na interfon skupljajući dobrotvorne priloge za nju. Završili su radove kad sam se odselila iz kraja. Kako ružna sintagma *stari kraj*, podjednako glupa kao *novi početak*. Hodam polako, ali mi pogled jurca. Kao da ću svakog časa uraditi nešto što će me razotkriti. Zagledamo se bojažljivo stari kraj i ja, pazeći da nam se pogledi ne ukrste, kao bivši partneri, ljubavnici, cimeri, kolege ili prijatelji, fajnali svesni da je jedina razlika među svim tim odnosima – pristup. Bliskost je stvar pristupa. Zнала sam bar pet načina da dođem do crkve, a ja sam

uvek birala isti. I pogled mi je svratio na ista mesta. Na prozor iznad prolaza, drugi desno. I dalje, gori svetlo, neonsko, serijska proizvodnja. Sve kuhinje u kraju imale su istu rasvetu i pločice, socijalne, *na veliko*. Zatim na kontejnere, pa na smeće. Smeće je svuda isto.

Kad pređeš iz kreveta za kuhinjski sto, znaš da to nije samo seks. Iste namirnice koje čekaju da ih isečeš. Ista daska. Ne i nož. Onaj naš je tup. Ovaj je oštar. Isekla sam luk za tili čas, bez suza. Kesa za smeće, na sudoperi, mokra, nekoliko ljusaka od jaja, ostaci praziluka, koja limenka piva i prazna boca belog vina. Smeće je svuda isto. Miriše na život udvoje. Miriše na nas.

U vreme kada smo nas dve upale u kombinaciju, ona je pored sebe imala tipa divnog dupeta, i osmeha. I dobre spike, meni je bio beskrajno zanimljiv u epizodama velikih biznis planova koji bi uvek propali, ali nema veze. Nas dvoje smo imali opuštenu spiku, smooth. A i delili smo isti osmeh na Elvisovu pesmu *Suspicious minds*. Bili smo OK. Tada muškarci kakav je on bio još uvek nisu pomišljali da bi ih devojka mogla varati sa devojkom. Ni danas nije mnogo bolje, danas misle da ih devojka ne može *ozbiljno* varati sa devojkom.

U njenom stanu sam previše gost da bih ga mogla prisvojiti kao svoj. Svakako bi to teško išlo. Meni to uvek teško ide, taman kad prevaziđem konfuziju sa prisvojnim zamenicama, nastane zbrka sa priloškim odredbama za mesto, *kod mene* ili *kod nas na gajbi*?

Pre nego što se vratila sa posla, postavila sam sto za jedno – to čak glupo i zvuči, istuširala se kao posle seksa – jer tuš posle spremanja ručka zvuči još gluplje, uzela svoju majicu iz korpe za prljavi veš, obukla je. Zaključala sam vrata i ostavila ključ ispod otirača. Izašla napolje. Sačekala prevoz, sela. Trebalo je već da znam da pohota nije ljubav. Ali sam bar naučila da postavim sebi pravo pitanje, Karver me je naučio. *O čemu govorimo kad govorimo o ljubavi? O seckanju luka...*

– Vašu kartu, molim! – videla sam samo uredne ženske obrve

kako se mršte.

- Nemam.

- Dajte dokumente ili 1500 dinara.

Ja imam i jedno i drugo, al' ne dam! Eto ne dam, namerno!

Ljudi koji se voze prevozom dovikivali su kao na tribinama: „Daj jbte pusti je“ i „Ne pokazuj dokumente“.

- Nemam.

- Dobro – uhvati se za telefon – zovemo komunalnu policiju.

Izvede me iz busa. Tek tad vidim da pada kiša. Izvadim kišobran iz ranca.

- Sad ćeš da platiš 5000 dinara.

Ja samo nastavim da hodam.

- Hej! Čekaj, sad će panduri!

- Ma neću ništa da čekam!

Nisam ni pogledala niz ulicu, okrenula sam se u suprotnom pravcu i trk. Čula sam je kako viče: Ako budu trčali za tobom, to je 10.000 dinara!

Nasmejem se sebi u bradu i pomislim: *Catch me if you can!* I štrafta. Sve sa kišobranom. Nešto se mislim, niko nije lud da trči za klinkom, danas izgledam kao srednjoškolka u zakasnelom pubertetu, i to po brdima. Ja se zapucala uzbrdo.

Onda sam sišla do stanice. Opet na prevoz. Ovog puta sam je poništila.

Dragoslava Barzut (1984) Spisateljica, blogerka i performerka. Rođena u Crvenki. Diplomirala je Komparativnu književnost u Novom Sadu gde je delovala u okviru „Centra za novu književnost Neolit“. Dobitnica je prve nagrade na konkursu za najbolju kratku priču „Izvan koridora 2011“ na festivalu „Odakle zovem“. Rukopis zbirke kratkih priča „Zlatni metak“ dobio je nagradu „Đura Đukanov“ za najbolji rukopis u 2011. godini. Urednica je Labris novina. Piše na adresi www.odmotavanje.com. Živi u Beogradu.

Nataša Sukič

NEPOVRATNO (ODLOMCI)

Iz knjige *Desperadosi i nomadi* (ŠKUC-Vizibilija, 2005)

1.

B. je hipohondrična. Od kada je njena prosečna telesna temperatura 37,1 Celzijusa, neprestano izmišlja bolesti. Sve su smrtonosne i sporovozne. Multipla skleroza, hepatitis C, aids, leukemija, rak kože, rak dojke, rak jetre. Sve moguće vrste raka. U fioci ima već čitav album rentgenskih snimaka unutrašnjih organa i nalaza. Na testu za aids bila je triput. Na pregledu za multiplu sklerozu, kod dermatologa, na mamografiji, rektoskopiji, kolonoskopiji, gastroskopiji, rentgenu pluća, slikanju mozga barem dvaput. Redovno ide na jogu, na tri različite vrste joge, svakodnevno vozi bicikl i trči uzbrdo ne bi li ćelijama obezbedila dovoljno kiseonika. Bazene izbegava zbog mokraćne i visoke koncentracije bakterija u hlorisanoj vodi. Retko odlazi u klubove, jer u njima ima previše virusa i dima. Spava osam sati dnevno, da ne bi oslabila svoj ionako labilni imuni sistem. Ujutru odmah vežba, jede i radi. Njen jelovnik je jednostavan, sastavljen iz svih vrsta voća i sirovog ili napola kuvanog povrća, ribe, ponekad piletine, maslinovog ulja, neoljuštenog crvenog pirinča, pahuljica od punog zrna, orašastih plodova, biološki obrađenih semenki i destilovane vode. To je njena oružarnica u borbi protiv slobodnih radikala, pesticida, emulgatora i karcinogenih koncentrata. B. je prema sebi veoma stroga. Sve teče kako je isplanirala. Nedostaje joj jedino vremena za ljubav, za oslobađanje hormona sreće. Zarobljena je u bezvremenosti kocke

sastavljene od nepoznatog broja manjih kocki, u klaustrofobičnom lavirintu prožetom nevidljivim pipcima smrti. U svakoj sobi vreba drugačija zamka i četvoro vrata koja ne vode nikuda.

2.

M. je u glavnom vesela osoba, iako živi na rubu amnezije. Već godinama, uvek u istoj noćnoj mori sanja zavijanje policijskih sirena i grupu skinhedova, njihove glatke, obrijane lobanje, njihove čvrste korake obuvane u cokule, koje, tik za njenim leđima, marširaju preko Pikadilija, preko Blumbsberija, po prepunim ulicama Sohoa. Dobro zna, kada je budu sustigli, izgubiće razum. Ako bude izgubila razum, biće mrtva. Biće isto, kao da je umrla. U budnom stanju je ponekad još i gore. Okružena je mehaničkim očima, nevidljivim pipcima nadzora. U suštini, mogu da budu svuda: u radijatorskim cevima, u telefonu, u utičnicama, u svetlima. Uhvaćena među berzanske indekse, sprave za prisluškivanje i daljinski vođene kamere video-nadzora, među azbest i katran napuštenih fabrika, u svet pantalona kaki-boje, najki, hamburgera i *coca-cole*, u *Bowling for Columbine*, u svet, gde je solidarnost još samo nostalgija, još samo reč koja nestaje, gde je revolucija još samo utopija, ona pada u crne rupe, u prazne bezdane bez pamćenja. Kaže da se uz sledeći džoint više neće vratiti.

3.

A. je insomnična i depresivna. Živi u gradu snova. U polusnu luta kroz lavirinte magičnog realizma. Otudena od sebe, od ljudi, od budućnosti, od istorije. Izgubljena između dana i noći, između vudu kokošaka i petlova, između prozaka i apaurina. Da nije tih proteza odavno bi već bila mrtva. Živa zakopana. Mlohavo, slabašno, ravnodušno telo koje jedva da se odaziva. Bledo meso, bez protoka krvi, bez refleksa, bez adrenalina. Njena strategija preživljavanja je potpuni preobražaj. U trenu, u svakom hodniku lavirinta ona menja pol, oblik,

kožu, krv, crte svog lica. Svaki put je drugačija. Poput kradljivice tela, bez sopstvenog odraza u ogledalu.

4.

P. je klaustrofobična, dislektična, radoholična i dekadentna. *Smrt u Veneciji* je njen najomiljeniji roman. Kad pomisli na smrt vidi filmsko umiranje Gustava fon Ašenbaha: sivo nebo, napola prazno letovalište, hladan vetar, razvučene dine u sparini belih izmaglica popodneva, vlažni pesak, plitki zaliv, krupne kapi znoja koje tope puder na njegovom licu. Njegovo mlohavo, staro i bolesno telo, koje polako sklizne sa stolice. Liftovi i tuneli je podsećaju na truljenje leševa, na led mrtvačnica, na mrtvačke kapele i na grobove. Sahrane izbegava u širokom luku. Na poslednjoj je, a bila je to sahrana majke nekog poznanika, pobegla sa groblja. P. meša reči i imena. Najčešće onda kada je glasovi drugih nateraju da načini skok kroz vreme. Tada se kroz tanku pukotinu vrati iz vremenskih zamki na rubovima horizonata događaja. Eksperimenti, avanture, komplikovani odnosi jesu njena avenija snova. Poljane koje gore pod crvenim nebom. Zov Sirena, od kojeg nikada neće pobeći.

5.

G. je melanholična, nostalgična, zagledana u vreme koje nigde ne počinje i nigde ne prestaje. Zagledana u galaksije, u plavičaste planete, u izmaglice, u providna bića, u civilizacije ljubavi. Ponekad suicidalna. Uverena da je dvadeset i sedma prva ključna stanica u životu. Starost, u kojoj se dešava promena, makar cena za to bila smrt, prestanak materijalnog postojanja. Mazohista, izgubljena u slepoj tački, u bolu neispunjene čežnje. Fetišistkinja poezije i estetike erotskih slika iz filmova i romana. Dva, tri snifa, viski, malo tehna, *Rapture*, *LCD Sound System*, *Radio 4*, treperenje stroboskopa i već je raspoložena za ljubav. Već kupuje kartu za voz koji je vozi na kraj sećanja. Okružena androidima, bićima bez osećanja, putuje u 2046. godinu, tamo odakle

se niko još vratio nije. Usamljena, okružena plavom. Bojom arktičkih dubina, kristalima snova, bojom koju voli.

6.

D. je hedonistkinja. Ljubiteljka žena. Nekada je bila opsednuta njima. Kao i filmovima o *Alienu* ili stripovima o *Dylanu Dogu*. Kao i videospotovima i japanskim crtaćima. Horori i kinetički trileri su njen žanr. Armagedon njena futuristička fantazija. Ponekad se činilo da istinski ne živi. Kao da samo postoji. Terminalno telo, prikačeno na optička vlakna, načinjeno od mesa, čipova, bakrenih žica i vena kojima teče crvena tečnost. Fragmentirano postojanje uronjeno u polje reciklaža, u more elektromagnetnih talasa, u sjaj sunca videosignala. Kiborg, klon, himera. Virtualna egzistencija. A onda se odjednom probudila. Začarao ju je ritam njenih reči. Mestimično sinkopiran, kao što je i sama jednom rekla.

8.

Usamljeni smo ljudi u svojim usamljenim svetovima. Ponekad se srećemo, ali uglavnom smo sami. Naše siluete u mutnim staklima noćnih bistroa odražavaju se u nepovrat.

IZMENJENA STANJA (odlomci)

Iz knjige *Deca noćnog cveća* (ŠKUC-Vizibilija, 2008)

1.

Sa ženom, koju zapravo nisam poznavala, pila sam cele večeri i potom još do pozno u noć. Bila sam očajna, jer mi istočni novac na granici nisu zamenili u zapadni. Izgubila sam sve što sam imala. Hiljadu puta sam proklela svoju naivnost. Vašljivi pacov bi morao da zna da sam i ja siromašna, da je tih dvesto maraka bilo sve što sam imala, a i njih sam pozajmila. Čovek, koji je tako siromašan kao što je bio on, morao bi da prepozna sebi jednake. Morao bi da bude solidaran sa njima. Nikada ne bi smeo da izda svoju vrstu. Nikada! A on je video samo mogućnosti koje on nije imao. Zavideo mi je. Mislio je: „Pred tobom je otvoren čitav svet, a ja ću tu, za ovim zidom, crknuti kao poslednja vaška.“ Rekao je sebi: „Ići ćeš tamo preko i lepo će se pobrinuti za tebe.“

2.

Preostalo mi je samo da se vratim u istočni deo grada i da se vozom odvezem u Prag. Tamo su istočnonemačke marke imale barem neku vrednost.

Najpre smo ispraznile sve konzerve piva koje smo našle. Bilo je očigledno da je *Nevidljivi Hans* bio alkoholičar. Flaše s vinom su bile svuda – skrivene među praškovima za pranje veša, među odećom, iza leksikona i monografija koje su bile deblje od običnih knjiga. „Mrzim sebe. Hoću novi život“, rekla je žena koju zapravo nisam poznavala. „Mrzim sebe“, ponovila je i praznu konzervu piva besno zafrljačila o

zid. „Idem s tobom u Prag. Sutra. Moram da se mrdnem odavde.“

Žena, koju zapravo nisam poznavala, bila je rođena pripovedačica. Što je više pila, to bi se više zalaufala. Bila je opsednuta i zavisna od mesa i kože neznanaca. Kada bi se odlepila od slučajnih, usputnih tela, činilo se kao da se utapa. „Samo me je vuklo dole, dole, dole“, mrmljala je.

Jednom prilikom se žena, koju zapravo nisam poznavala, zatekla u nepoznatoj sobi sa pitonom. „Zmija ima tako džinovsko ždrelo zato da bi na zapadu progutala sunce, koje potom ispljune na istoku“, rekla je i pri tom se skoro zaplakala.

Zmija je bio lud za svojim pitonom. Bio je opsednut mračnim psihizmom, idejom da brzinom munje iskoči iz pukotine, da kao falus ispljune smrt ili život, i potom se opet vrati u svoj nevidljivi svet. Momak, koga je žena koju zapravo nisam poznavala, nazvala Zmija, bio je impotentan. Rekao joj je da je takav još od puberteta. Potom je plakao, a ona nije znala kako da ga uteši. Držao se njenog tela, a ona je na golim leđima osećala hladno oko pitona koji je puzio preko njenih pršljenova.

Žena, koju zapravo nisam poznavala je počela da se tresu. Činilo mi se da se već danima vozimo izgubljenim putem. Njene priče su bile mesta prekrivena prahom krede, u kojima se putnik namernik ne zadržava dugo. Tek toliko da prenoći, pregrize nešto, napuni rezervoar benzinom i odveze se dalje.

3.

Žena, koju zapravo nisam poznavala je neprestano pričala. Jedne nedelje se probudila u krevetu sa tajlandskom prijateljicom i njenom mladom pariskom ljubavnicom, koja je vikendima dolazila kod nje u Amsterdam. Taj grad joj se činio nekako posebnim. Špicasti krovovi uskih kuća od cigle sa velikim prozorima bez zavesa, slani miris vode u kanalima, mačke koje lenjo leškare u izlozima prodavnica i kafanica – takav je bio Amsterdam. Te noći se slabo sećala, bilo je previše alkohola

i kokaina. Parižanka je sve vreme bila na sve četiri, a ona druga ju je lizala po leđima, po guzovima, po bedrima, sisala joj prste na nogama i u nju u grubim naletima zabijala falus od plavog lateksa. Šta je radila ona, da li je uopšte nešto radila osim što je gledala i pri tom se mazila po stomaku i grudima, više nije mogla da se seti.

„Kada sam potom ujutru bacila pogled kroz prozor, dole ka kanalu, sneg je bio crn, crn kao ugalj“, rekla je žena koju zapravo nisam poznavala i prosula na dušek ono što joj je bilo ostalo u čaši.

5.

Žena, koju zapravo nisam poznavala, napola ispražnjenu flašu vodke je izlila u slivnik. Jezikom je oblizala ispucale usne i polako podigla pogled, sve dok se nije sreła sa mojim. „Hajde da igramo ji đing“, rekla je. Nije htela da igramo na klasičan način. Nije joj se dalo da crta sve one heksagrame. Zato smo knjigu otvarale naslepo. Otvorila je heksagram Ming ji. Nešto zloslutno se ušunjalo u sobu. Ming Ji je bilo sunce koje je progutala zemlja. Opet sunce koje nešto proguta i onda ispljune. Kao kod zmije. Zbog vodke i žene koja je neprestano govorila i sunca koje je sa tavanice padalo na naše dve glave, našla sam se na vrtešci. Prizori dugog vrelog leta su u krugovima jurili mimo mene. Momak je svirao bubnjeve, dahtao, vrteo moje resice uha i bokovima grubo udarao o moju vaginu. Žena, koja je volela i muškarce i žene, stajala je naga usred sobe i hipnotisala me očima netremice zureći u mene. Momak crnoplavih očiju se popeo u voz. Više se nije okrenuo. Strankinja, sklopljenih očiju i lica zgrčenog od naslade, pesnicom je prodirala sve dublje i dublje. Momka crnoplavih očiju više nisam želela. Dosađujući se, odvela sam njegovu ruku do uspravljenog uda. Nisam htela da ispljunem lepljivu spermiju među njegova sitna, dečaćka bedra.

Onda sam umrla u vozu. Mašinovođa nije video crveno svetlo. Dvorana je bila puna živih i mrtvih ljudi. Pošto sam bila mrtva, mogla

sam da vidim i jedne i druge, a živi su samo tupo zureli kroz nas, mrtve. Iz ruke jednog od mrtvaca munjevitom brzinom je izleteo dugačak pipak i ženi pred ogledalom kroz usta i grlo skliznuo u telo. Na zidu su se otvarali mesnati cvetovi ruža, iz njih je dopirala muzika grupe *Niet*. A onda se otvorilo još više cvetova, bili su kao vulve, i iz njih je odjekivala kakofonija zvukova.

Žena, koju zapravo nisam poznavala, prestala je da govori. Zamišljeno je proučavala tajanstveni heksagram. Bile smo sasvim iscrpljene, potrebna nam je bila šetnja, metež grada, ljudi. Pre nego što smo otišle u Die Zwei na uglu, naslepo sam otvorila knjigu. Opet je bio tu Ming ji, prigušenje svetla. Sunce je skliznulo u tamno ždrelo vulve koja je u divljem ritmu pulsirala na belom zidu nasuprot mene. Ogledalo se iskrivilo i tlo pod mojim nogama se u trenu rastvorilo. Progutao me je mračni prostor koji je osvetljavala zastrta svetlost.

6.

Iz uglova i ispod sedišta je dopirala halucinantna svetlost boje ultramarina. Prostor je bio prepunjen ženskim telima. Nisam mogla da im se oduprem. Gutala sam ih očima i fantazirala da mi nepoznate žene potopljene u plavu svetlost vlaže kožu pljuvačkom. Naježila sam se od napetosti. Vreli znoj je migoljio po mom stomaku, a meni je bilo sve hladnije. Sve je vibriralo. Htela sam da plivam i da tonem u njihovo meso i bilo mi je svejedno da li ću biti razvratna. Htela sam da trčim, da bežim od dugih, vrelih leta punih dilema. Dok sam gledala njihove primamljive pokrete, njihov plemenski ples, sva ta erotikom naelektrisana tela, znala sam.

Htela sam upravo to – da osetim trzaje, njihovu želju. Napete mišiće uz moje. Oznojenu kožu pilepljenu uz moju. Htela sam tačno tu požudu, tačno tu vrtoglavicu, tačno to svetlucanje. Dodirnuću svo to drhtanje, jezikom ću rastvarati tople usne i prodirati u slatku temu za njihovim belim bleštavim zubima.

Samo ću otvarati meso njihovih zrelih cvetova i odagnati smrt koja će ih jednog dana sklopiti. U polumraku popodneva ću im šaputati prostačke reči. Nežna i gruba biću s njima. Uzbudivaću ih na sve moguće načine i one će uzbuđivati mene.

7.

Sa ženom, koju zapravo nisam poznavala, zatekla sam se u nepoznatom gradu. Bele kuće su na svojim pročeljima imale mozaike. Nepoznata sila nas je istrelila u sobu s pogledom na park i vrtove prepune živopisnog cveća. Soba je bila skoro sasvim prazna. U njoj se nalazio samo krevet i orman od ebanovine, beli zidovi su bili prekriveni šarenim tepisima. Dušeci su bili stari i pri svakom, čak i najmanjem pokretu bi zaškripali. Zidovi između soba su bili tanki kao karton. Iz susedne sobe sam razgovetno mogla čuti dahtanje muškarca i uzdisanje žene i reči koje su izgovarali u naletu strasti.

Žene za susednim stolom su bile zaista glasne. Činilo mi se da vrište. Iluzija nepoznatog grada se u trenutku rasplinula. Jedna od njih je bila čudesno lepa. Sve vreme je pušila. Kada mi se osmehnula, u uglovima željnih usana iscrtale su joj se borice. Jedina među vrištavim ženama je ćutala.

Žena, koju zapravo nisam poznavala, uplela se u razgovor sa ženom kojoj više nije bilo do života. Bilo joj je dosta svega, a najviše žena koje su je neprestano zapitkivale da li ih voli, koliko ih voli, kako zna da ih voli. Ona je bila žena, koja se nikada ne zaljubi. Možda su je zato toliko ispitivale o ljubavi. Ili se ona, zbog njihovog gnjavljenja, nikada nije zaista zaljubila. Žena, kojoj nije bilo više do života je uzdahnula. „Ponekad teško možemo da odredimo redosled stvari“, rekla je bezvoljnim glasom. Žena, koju zapravo nisam poznavala, više ništa nije rekla, samo je rukom nemirno gladila plišanu stolicu. Njena teskoba me je u trenutku okrnula svojom tamom.

8.

Te noći sam sa ženom, koju zapravo nisam poznavala, skoro vodila ljubav. Dugo smo se ljubile. Onda smo zaspale. Kada smo sledećeg dana predveče prešle istočnu granicu, našle smo se na ulici, okružene gusto posejanim kulama stražarama. U vazduhu se osećao miris snega.

UBIJ ME!

Iz knjige *Deca noćnog cveća* (ŠKUC-Vizibilija, 2008)

1.

Zarobljena u aluminijumski, hromirani svet vozača koji nepomično sede u nepreglednim kolonama na nasipima serpentinastih obilaznica, na autoputevima, na nadvožnjacima, smrzavam se. Napolju je vrelih trideset i osam stepeni, a ja sam isključila klimu i smrzavam se. Kroz vetrobransko staklo gledam u napeta i nervozna lica vozača. Žena pored mene gubi kontrolu. Nervozno trzanje gornje usne i crvene fleke na vratu svedoče o njenom nemiru. Gustu tišinu seku bele kupe nasuprot automobila koji jure. Snopovi oštre svetlosti kidaju bleštave nevidljive molekule vazduha i snagom centrifuge nas kovitlaju odnoseći u žuto polje, u mutna isparenja nad razmekšanom površinom usijanog asfalta. Tanki vrhovi vlakana nelagode se poput komadića staklene vune zabadaju u pluća. Žeravica u želucu i grudnom košu je nepodnošljiva. Stegnuta cev dušnika grabi vazduh kao u slomljenim jutrima ispunjenim samoćom i udaljenim coktanjem besnih, živčanih, histeričnih vozača, zarobljenih u zaustavljene reke automobila. Žena, koja gubi kontrolu, ćuti. Upravo se vozimo kroz industrijsko predgrađe, prolazimo pored limenih cevi prirodnog gasa koje s visine izgledaju kao krhki krvotok u probodenom i prerezanom telu grada, zarobljenom u nebrojene ulice i raskrsnice sa narandžastim treperavim svetlima. Polako klizimo mimo vodoinstalaterskih radionica i đubrišta polovnih, razbijenih, odbačenih automobila. Žičane ograde su obložene talasastim krovnim krtičnjacima i komadima iskrivljenog metala. Gust, zasićen miris benzinskih isparenja pomešan sa mirisom katrana

prodire kroz otvore za ventilaciju. Tišina između nas je lepljiva i teška. Najradije bih da nestanem, utonem u asfalt užarene ulice, u njegovu smekšanu kašastu površinu, dok se za mnom ne izgubi svaki trag. Na mestu, gde bi me usrkao u sebe, ne bi ostala ni najmanja pukotina. Ništa. Nikakvih tragova. Ni dlaka ni kapi krvi iz koje bi forenzičari mogli da pročitaju moju DNK. Samo ravna, gruba asfaltna površina kraj gradilišta stambenog naselja tik do nanosa peska i šljunka, uz razne vrste nagomilanog građevinskog materijala prekrivenog polivinilom. Točkovi cisterni i kamiona bi uz dirljivo cviljenje kočnica gazili preko moje balsamovane glave. Žena, koja toliko uživa u kontroli, a ja s pomišlju na to kako je sve više gubi, obe smo kao noćne portirke. Igramo se igre dželata i žrtve. Umesto igala i noževa imamo reči. Njima režemo duboko u slojeve kože, u mišiće, u vene. Njima testerišemo kosti. U krvavom sjaju bola vraćamo se u izgubljeno vreme. U sve one noći koje smo provodile na saobraćajnim trakama za prinudno zaustavljanje vozila na autoputevima, u jeftinijim hotelskim sobama, na samotnim parkinzima. Bilo je dovoljno da je okrenuta leđima ka meni dodirivala zadnjicom moju pubičnu kost. Kao u transu sam poletela kroz jarkove i tunele. Dovoljna je bila sama pomisao na sudaranje naših nagih tela na krvavoj koži zadnjih automobilskih sedišta, i već bi me usrkalo u betonske cevi ciklotrona. Osetim kraj sebe toplu tkaninu sedišta, koje upravo greje svojim dečaćkim telom. Taj dodir me preplavljuje u sećanjima. Dugme na radiju odvrnem skoro do kraja. Mladi glas muškarca s primorskim naglaskom upozorava na saobraćajne čepove i delimične zastoje na autoputu koji vodi ka obali. Negde između Razdrtog i Postojne desio se lančani sudar tri automobila, od kojih je jedan u plamenu. Pored nas projuri hitna pomoć i vatrogasni auto sa upaljenim plavim svetlima. Metalni zvuci sirena paraju uši. Bližimo se mestu fatalnog sudara. Putnici u automobilima koji polako klize u koloni radoznalo pružaju glave kroz prozore, uznemireni, nestrpljivi, skoro gladni krvi i ugljenisanih patrljaka povređenih tela. Pogled

mi sklizne na njena duga, sitna bedra prilepljena za prednje sedište. Pred očima mi se u trenutku odvrti prizor zgužvane konzerve. Vidim razbijeno kućište na armaturi i njena usta iz kojih klizi tanak mlaz crne krvi. Polako, beskrajno polako lepljiva tačnost kaplje na beli rukav njene pocepane majice. Ispod prednje haube automobila se dimi. Varioci, koji hitaju u pomoć, nisu dovoljno brzi da bi nas izrezali iz ulančane kabine, iz čeličnog ugriza sasvim zgužvanog automobila. Zauvek ćemo ostati u kavezu. Mrtvi, ranjeni i pokidani. Ogrebotine, abrazije i podlivi će poput ljubičastih, žutih, crvenih i crnih cvetova mrtvog cveća prekrivati naša izobličena i unakažena tela. Njeno belo lice nestaje u gustom dimu koji kulja iz smrtonosnog motora. Moram prestati sa tim. Ja ću morati da budem ta. Ona to neće učiniti. Postaje ravnodušna. Svejedno joj je. Iz otvorenih vena jedna drugoj pijemo krv. Moram prestati da mislim na zadovoljstvo prilikom pogleda na treperavi prag svetlosti u crnim krugovima njenih zenica, dok svršava. Moram da nateram sebe na to. Moram da zaboravim jezu koja me obuzme svaki put kada osetim slani ukus tankih membrana vrelih genitalija u svojim gladnim ustima. Moram da izbrišem otiske njenih zuba sa svoje napuštene kože. Moram da zaboravim dodire njene pubične kosti na izbočini moje, težinu njenih bedara na mojim bokovima, svetlucanje vlage na glatkoj koži njenog ravnog, pljosnatog trbuha. Uvek kažem sebi, samo još jednom, samo još ovaj put, i onda imam da stavim tačku. Vožnja je i dalje spora. Vučemo se kroz ravnicu kao karavan izgladnelih životinja. Dugme na klima uređaju premeštam u poziciju dva, da bi nas oslobodio pritiska težine sparine u kabini. Vrućina, pomešana sa vlagom je grozna. Jedva još uspevam da pratim buku i beskonačne kolone na ulici. Jedva još prepoznajem svetlost. Čudan osećaj. Kao i onda, u tunelu, kada smo se vozili na aerodrom. Ja i žena, koja se panično boji praznih bezdana bez sećanja. Bio je oblačan dan, jedan od onih kada je nebo sasvim sivo, a svetlost je uprkos tome intenzivna. Kroz prozor kupea smo posmatrali pariska predgrađa, napuštene fabrike, mrtve dimnjake,

krovove premazane azbestom i katranom, prljava, razbijena stakla, rupe u zidovima gde su nekada bila vrata. Sve se menja. Evropu i Ameriku zanima još samo kapital. Zarobljeni između berzanskog indeksa i daljinski upravljanih kamera videonadzora ne vidimo one na drugoj strani, kaže žena, koja se panično boji crnih rupa i praznih bezdana bez sećanja, dok voz sklizne u katatonični mrak tunela. S druge strane nas dočeka noć. Gluva crna noć, kao da pre samo minut nije bio jedan od onih zimskih dana, kada intenzivna svetlost prodire kroz prljavu maglu. Kroz ventile u kabinu iznenada prodire vonj benzinskih isparenja, spaljene gume i katrana i prekida tok sećanja.

2.

Sunčani put ka Veneciji je zatrpan prikolicama i kamionima. Polako, kao u noćnim morama, klizimo kroz Padsku niziju, koja tone u prvim senkama večeri. Bela svetla nasuprot automobila koji jure srču nas u iskidane krivulje zvukova, u meke šumove, u udaljene reči. Žena na sedištu pored mog govori suvo, odsečno. Njen glas je sličan metalnom zvuku telefonske sekretarice. Pogled mi beži ka profilu njenog androginog lica, ka obrisu njenih sitnih mršavih grudi. Lepo je u tamnim noćima obrazima se trljati o njih. Lepo je zaspati u njihovom bezbednom skrovištu. Kad ne bi bilo toliko cisterni i kamiona na tom beskrajnom putu, vozeći sto pedeset na sat projurili bismo njenim poljanama i kao Džems Spajder vežbale bismo smrt. Juriti i davati gas. Adrenalinski šok, prodor krvi u mozak u trenu stvori iluziju lebdenja. Postojanja izvan tela. Žena, koja gubi nadzor, pali prvu cigaretu. Dugo je izdržala bez nje. To ne liči na nju. Miris duvana se meša sa nežnim parfemom. Postajem svesna da ne želim da slušam, da ne želim kišu reči koju ispuštaju njena usta ravnomernim, šupljim mehaničkim prizvukom automata na peronu železničke stanice, koji otkucava vozni red vozova i njihova kašnjenja. Samo da nije svih tih sporih, bučnih kamiona. Tih dinosaurusa lenjih i krutih čeličnih kostiju. Samo da nije

tako sparno, tako nesnosno vruće. Mrzim vlagu u vreloom, usijanom vazduhu. Čini me živčanom. Kada bih samo mogla da dam gas i posmatram narastanje zelenih digitalnih brojki na armaturi. Poterala bih nas kroz ogradu vijadukta. Poletele bismo kao Telma i Luiz. Divlje ptice u zagrejanom vazduhu. A onda bi pao mrak. Vetrobransko staklo bi se stvrdo u ledeno cveće oko naših lica. Ali, ona bi verovatno i dalje pričala. Onim mehaničkim glasom londonskog metroa, koji do u beskraj ponavlja: *m i n d t h e g a p, m i n d t h e g a p, m i n d t h e g a p...* Bacile bi se na oštre ivičnjake, na zardali čelik šina. Neka me rastrgne, neka točkovi lokomotive izgaze moj mozak, neka crna krv šiklja po površini prljavog asfalta. A onda preda mnom zasijaju kočna svetla. Kao da me okrnulo zaslepljujuće sunce i u trenutku me spalilo iznutra. Peče taj osećaj, dok govori o kraju koji nije sposobna da učini. To ću morati ja. Ja ću biti ta. Od kada je zapalila cigaretu ona ne prestaje i ne prestaje da govori. Krišom gledam njenu sićušnu dojku. Stisnula bih je do bola palcem i kažiprstom ruke, koja počiva mrtvo na koži menjača. U trenutku kada na automobilu preda mnom zatreperi crveno svetlo pritisnem na kočnicu i pomerim ručku u manju brzinu. Kabinu osvetljavaju reflektori. Vozači u koloni nervozno trube, nestrpljivi su, noge su im na kvačilu, psuju, prstima ljutito kuckaju po koži volana. Malo je falilo pa da se zaletimo u kombi ispred nas. A ona, priča li priča, kao da se ništa nije desilo. I za to vreme, na papir u notesu koji još uvek nosi sa sobom, crta nekakvu šemu. Problem zaokruži crvenom i levo, desno i nadole, povuče strelice. Pored svake napiše IZLAZ i iz njih povuče novu strelicu. Sada ih je već toliko da jedva mogu da ih pratim. Odjednom se setim noći kada smo se na autoputu koji vodi ka moru parkirale na traci za prinudno zaustavljanje, ne bismo li vodile ljubav. Zubima jedna drugoj kidamo odeću, farovi automobila koji šibaju mimo nas obasjavaju nam голу kožu, između svetlosti i tame tražimo užitak. Njen čvrsti dečjački trbuh se trlja o moju vaginu. Jezikom putuje kroz unutrašnju stranu mojih usana

ispucalih od neprospavanih noći i zubima grize zubnu gleđ. Dok neko iz automobila koji projuri vikne nešto ka nama, eksplodiramo u orgazmu.

3.

U poslednjem trenutku ugledam tablu sa strelicom koja pokazuje izlaz sa autoputa. Umalo da promašim odvajanje. Prevelikom brzinom se približavamo kružnom toku. Onda se opet nađemo u saobraćajnom čepu. Sunce na nebu se polako topi i zalazi za nemirnu liniju horizonta. Reči su strašan izum, pomislim. Odavno je trebalo da odem. Ona je strankinja, s telom dečaka, meke, momačke kože. Čudno, pomislim, još na samrtnoj postelji je bila Kendi Darling, obučena u svilu. Besprekorna i lepa. Nervoznim pokretom odjednom dodirne moje rame. Dok se parkiram, u ogledalu ugledam motoristu koji je prevelikom brzinom došao iza ugla i za dlaku izbegao da udari u prikolice kamiona koji mu je dolazio u susret... Njen iznenadni dodir ne umem da objasnim. Sličan je trzaju umiruće životinje. Kraj bistroa na drugoj strani ulice ugledam automat za cigarete. Pomislim, kako bi nam dobro došle na koncertu i tokom vožnje kući. Miris duvana odomaći moj bol. Iznova je utonula u ćutanje. Iscrpljena od duge, mučne vožnje prepušta se zvucima, frekvencijama, niskim njihanjem udaraca o opne zvučnika. Njegov tužni glas polako mekša i otvara njeno telo. Entoni upravo izlazi na scenu da bi se poklonio sećanju na Kendi Darling. Čak i na samrtnoj postelji je bila lepa. Kao da je upravo legla da se malo odmori. Čelični krici sirena daleko napolju, u gradu, preglasni su. Čovek bi u svakom trenutku života trebalo da sačuva dostojanstvo. Sve je tako daleko. Žena, koja sedi kraj mene, užarena kugla dok putuje preko neba, njena vernost na mojoj zapuštenoj koži. Sve. Gledam njegov strah, koji se polako topi pod svetlostima reflektora. Cvetovi ruža u njegovim venama se otvaraju i sjaje samo noću. U ošttrini dana njegovo telo je ružno, iskrivljeno i zapušteno. Džinovsko, glomazno, skoro dvometarsko telo teških kostiju, koje sanja da će se jednog dana probuditi kao čudesna

devojka. I sa njom je tako. Noću se menja. I, ona druga, koja živi na rubu amnezije, koja se plaši da povuče džoint jer misli da se onda više neće vratiti. Treća je sve vreme, čitave dane, čitava jutra, čitave večeri depresivna. Četvrta radije ne spava, ne rizikujući da bude zatrpna prilikom zemljotresa. Peta je dislektična i klaustrofobična i na smrt se plaši smrti. Šesta je melanholična i izgubljena. Sedma svakog dana izmišlja bolesti, u fijoci pisaceg stola ima gomilu rentgenskih snimaka mozgova, unutrašnjih organa i kostiju. Pod svetlošću reflektora njegovo telo je džinovsko, snažno i slobodno. Upravo je oživelo. Svakog trenutka će se podići u vazduh i poleteti u procep koji meka tuga u njegovom glasu otvara na večernjem nebu. „Udari me, zaceliću se kao morska zvezda.“ Nemilosrdne reči spušta preko iznenađujućih zvukova violina. Postajem svesna vrelih suza koje nezaustavivo kaplju na ledeno kamenje pod mojim nogama.

Nataša Sukič (1962) je učestvovala u osnivanju Lezbejske sekcije LL u okviru ŠKUC-a, kourednica je *L, zbornika o lezbejskom pokretu u Sloveniji*. Objavila je dve zbirke kratke priče *Desperadosi i nomadi* (ŠKUC-Vizibilija, 2005) i *Otroci nočnih rož* (nominacija za Dnevnikovo fabulo, Vizibilija, 2007), kao i roman *Molji živijo v prahu* (Vizibilija, 2010). U 2012. godini trebalo bi da izađe njena nova zbirka kratkih priča *Kino* (Litera, 2012). Inženjer je elektrotehnike, živi u Ljubljani.

Biljana Stanković Lori

DORINABUNADA

*Stvarana sam krajem leta 1990 godine.
A kao da se sada dešava.*

*Samouverenim osmehom prati me
dok spoznajem svoje oblike i meru.
Stvara me izgleda na frku,
u galopima dobijam naslage u struku.
Njen um je uznemiren od dodira.
Njen um je oploden snovima.
Njen um raste kilometrima.
Njena plodnost mene zahteva.
Njena uzbuđenost donosi me na svet.*

*Po mirisu me prepoznaje.
Jednim mahom ruke me pronalazi,
penje se na stolicu da me zagrlji.
I neprisutna zna gde sam.
I uspavana veruje ko sam.
Na lišću mi postelju udenula,
na krovovima mi doručak priprema.*

*Vetrovima mi krzno suši.
Na travnjacima mi zadatke crta
i šumskom me rosom umiva.*

*Veća sam od svakog velikog,
šira sam od svega najšireg,
memorijom mogu okeane prepričati,
u stomaku mogu faunu planete ugostiti.*

posle prvih godinu dana mog bitisanja počela sam dobijati zadatke i upute, šta da joj donesem u život što nije imala, kuda da se uputim ako ona nije uspevala, kome da se obratim ako se nije ohrabrila, čemu da se suprotstavim ako ona nije stizala.... i tako sam je zaista i zavolela. Kroz te njene duhovite potrebe i želje. Kada je morala priznati svoju zrelost, sa punih osamnaest, poklonila mi je jedan **PARK** u svome gradu i rekla da se u njemu osećam isto i jednako kao što se osećam u njenoj lešnikovoj bašti. Dugo sam razmišljala, dugo pokušavala da prihvatim taj poklon. Na kraju sam otišla sama jednu noć u park, da prespavam i u toku prvog sna osetila olakšanje. Nisam imala **DODIR** ni sa jednim ljudskim bićem, kako mi je i obećala. Čak su mi dve vevice počistile sve opatke od hrane utkane u kovrždavo krzno. A jutarnja rosa mi je osvežila dlanove i stopala. Hah, pa ona je oduvek znala ženama i ženkama da utka komfor u nezgrapnost življenja. Šta me briga što park nije njen. **GRAD** je njen, ja sam njena, vevice su na sigurnom, rosa je neukrotiva.

Sledećih nekoliko godina moji zadaci su bili raznoliki, uživala sam u avanturama kojima me je tvorila u neku neobičnu **ZRELOST**. To mi je važnije od ove dosadne besmrtnosti, prostora bez vremena ili vremena bez prostora. Pošto sam nekoliko puta obavljala rituale opraštanja i **OPROŠTAJA** za nju, počela sam i učiti o njenoj prošlosti. Obišla sam skoro sve krvne srodnike kojima se nije želela obraćati lično. I tako sam se bezbrižna, uposlena i kreativna često i zamerala. Nakon pojedinih zadataka spavala sam po nekoliko dana bez ijednog buđenja. Nemam ja godine, energiju koja se može iscrpeti, nemam

suzne kanale i nikada ne osećam glad. Ali imam neopisivu mogućnost pamćenja pa su neki dani bili iscrpni zbog toga. Kada pamtim previše informacija, lica, duša, emocija, nekada mi se strašno zavrta u glavi. Kao kad slušate 50 pesama odjednom. I tada, kada završim misiju, ja utonem u rekonstrukcijski san, kako bih sve to složila i u snu proživela još jednom. Zamislite da čujete samo pet životnih priča odjednom. To bi bilo u proseku oko 250 ispričanih godina za kratko vreme slušanja ili prisluškivanja. **ZAVISI** od zadatka, je l'. Ali sve mi je to dobro došlo. Upoznala sam njen život bolje. Došla sam do detalja kojih se nije sećala il' kojih nije htela da se seća. Delove sebe ostavljala sam u njenoj prošlosti, tamo gde sam slušala i boravila u njoj. To sam počela **OD** njene šeste godine. Unazad detinjstva i života njenog gradila sam i sopstvenu istoriju. Nenadoknativo je vreme do njene pete godine, tamo još nisam dobila zadatak otići. Mislim da se tamo sama vraća i ostavlja delove sebe kako bi u današnje vreme bila cela. Odrasla je na bakinom krilu, uz dedine priče, uz razne kućne ljubimce i uz konstantnu žudnju da sa majkom provodi više vremena. I zato je njen život tkan tako da bih se na kraju, kada dodje do **SITNIH DETALJA**, pojavila ja u najkrupnijem izdanju. U neke godine **IZ** njene **PROŠLOSTI** mogu vas odvesti:

*Sa šest godina zna praćkom skidati trešnju sa grane,
Ima informacije o plodnosti makedonskih njiva,
Posедуje oklagiju i mesi žute rezance.*

*Sa osam zna kiseliti kupus,
Objašnjavaju joj kakve muškarce ne treba puštati u kuću
i uči od svog dede sve o bušenju nafte.*

*Sa deset vidi prvi šamar uživo
kapira da od krvnog srodstva nekad nema vajde*

pa objavljuje stranice svog dnevnika u školskim novinama.

Sa dvanaest beži iz škole kad baka kuva sarmu.

Menja prezime i oseća se super cool zbog toga.

Stavlja gel za kosu i stiće pravo da igra „brake dance“.

Sa četrnaest već zna profesionalno da laže,

prvi put sluša muziku od koje joj krv vri

i ume pravilno da cepa majice po buntovničkom kroju.

Sa šesnaest ljubi ženu prvi put.

Ne, ne ljubi.

Žena nju ljubi prvi put.

Ali žena ne ljubi ženu prvi put.

Ne, ne ljubi.

Žena već šesnaest godina ljubi žene.

A ona je samo igrala bilijar, išla na noćno kupanje, pila zanimljiva pića i imala šansu da prolazi kroz vrata za odrasle. **NEOČEKIVANO**, lagodno, ponudila joj se dovoljno uzbuđujuća situacija. Svaki delić tog poklonjenog iskustva, želela je zapamtiti dimenzijom većom od reči. Iskustvo je tkano danima a opet može da se u sekundi opara. To iskustvo nije moglo da se pamti na jednostavan način. **MOJE SRCE** počelo je već kucati samom njenom potrebom. Počela me je tvoriti jakim otkucajima, udarima me stvarati. Nabacivala mi je telo kao malter pri zidanju, rasla sam rasla i zauzimala sam sve više prostora. Unutar mene mogla je stati cela ta obala koju pamtim kao svoju prvu postelju. Umesto organa postavila je police, mnogo polica. Svakoj polici namenila je nebrojane pregrade. Zapravo, um mi je smestila u telo, sagradila ga kao sef za sopstvena sećanja. Odjednom, unutrašnjost mi je pokrila nežnim materijalom. Odmah mi je **POSTALO** hladno.

Gotovo da me **JE** najmanji vetar mogao rascepati. Ali kako sam to pomislila niklo mi je lagano ali **ČVRSTO** krzno, ufrćkano u sitne lokne sa najmanje pet kolutova. Od uzbuđenja, koliko sam se sebi svidela, odmah sam se izvrgnula na leđa. Iznenadilo me je lice, ono je pak glatko ostalo, nežno, bez ijedne dlake. Obrve nešto gušće ali ipak i one lepo ufrćkane. **I** poželela sam sebe da milujem po tom licu ali sam se plašila da neću uspeti potpuno da ga osetim. Potom sam shvatila da imam prelepe ženske šake, od istog materijala .... opipala sam svoje lice. Opipam oči, otvorim ih i oživim cela istog trena. U memoriji mi je bilo jedno pismo sa dve reči i tri tačke, sve mi je tada postalo **JASNO**. U mojim očima prva oslikana slika bio je njihov rastanak. Ono naivno i nemo mahanje za doviđenja, kao da bi ih neko i čuo da su jače mahale.

*Stvara me od neuništivog materijala
Čvrstog kao ta neuništiva noć.
Njen alat – njena potreba za sećanjem.
Njen cilj – njeno nerođeno pokajanje.
Njena smelost – njeno postojanje.
Njena pravda – njeno uzbuđenje.*

Pošla sam za njom, prtila joj staze bezuslovno spretna. Meni je drveće pod kolenima ko što je njoj trava dok je gazi. Mene svaki njen put golica odronima, svako njeno breme mrvim na dlanovima.

*Njoj sam koren među snovima,
Drugima sam nepotrebno nevidljiva.
Uz osmeh često upre prst u mene,
otkriva mesta gde bivam i noćim.
Tri su me nimfe prepoznale njene,
Jedna po uleglom lišću
Dve zbog spore sene.*

Bez trunke osećaja odgovornosti okrenula je svoj život „opanačke“. Od tada više ne zbraja iskustva, svoja znanja i godine po istom kalendaru. Mnoga svoja intimna razmišljanja pretvara u simbole, ostavlja ih meni da leže glavom nadole, u arhivi sećanja koju je začela sve dok sama nisam dopunjavati počela. Odlazim na zadatke, u avanture, misije, izviđanja, da tražim il ponudim oprostaje il sviđanja. Ime misije u koverti obnaži i pogledom mi šapne gde se skretanje traži. Zadatak mi izda. Levom rukom nebo mi otvari. Desnom se po nosu počeše.

Šesnaestoljetka i zgodna tetka.

To mi je datum rođenja.

Koliko nas još toga čeka?

Ma davaj samo, ne beri brige.

Sve dok sam jedna jedina ovakva i njena

i sve dok ona mnome svira, peva, igra.

Sve dok se po posteljama vrti ko čigra.

Ovde vam namigujem ali vi to ne vidite.

Biljana Stanković Lori (1974) Rođena u Novom Sadu. Diplomirala je 1999. godine na Katedri za Srpski jezik i književnost u Novom Sadu. Iste godine završila je i alternativne ženske studije *Mileva Marić Ajnštajn* sa kreiranjem prvog feminističkog pozorišta *FENS teatar* kao završnim radom. Tim povodom napisala je i režirala kratak igrokaz *Julina svadba* nastalom na osnovu nacionalističkog i mizoginičnog vica, popularnog u Srbiji. Od 1999. do 2003. godine radila je u Novosadskom Humanitarnom Centru na nekoliko projekata namenjenim obrazovanju Roma. Rad je počela kreiranjem serije kratkih performansa za decu na osnovu deklaracije o dečijim ljudskim pravima. Spoj aktivizma i umetnosti u radu Biljane Stanković rezultirao je osnivanjem još jednog feminističkog i aktivističkog teatra *ACT women*. Od 2001. do 2008. godine istraživala je pokret i glas na modelima ženskih plemenskih rituala i kreirala radionicu *Ritmovi u nama*. Radionica je namenjena prevashodno ženama, radu na konekciji sa sopstvenim telom i glasom. Radionica je feministički koncipirana i koristi oslobađanju od blokada u telu i glasu i mogla bi se svrstati u pozorišne terapije. Još od 1997. godine Biljanin aktivizam formiran je kroz radikalne feminističke lezbejske politike. Krajem 2004. godine osnovala je Novosadsku lezbejsku Organizaciju i danas je u njoj aktivna. Kroz dugogodišnji rad sa lezbejskom populacijom i nebrojana iskustva sa lezbejskom problematikom kreirala je radionicu *Coming out* koristeći crveni toaletni kofer kao izvor podrške i detalja potrebnih za ovaj proces. Živi u Novom Sadu sa žutom kujom i crvenim biciklom.

Suzana Tratnik

NOVOGODIŠNJI POLJUBAC

Prvog januara 2004, u sedam izjutra, zatvarali smo klubove *Monokel* i *Tiffany* na Metelkovej¹. U hodniku *Lovaca* skupljali smo čaše, flaše, bačene i zaboravljene pulovere i jakne, stolice, stolove, kao i druge, veće stvari među kojima je bilo i živih bića koja još uvek nisu bila voljna da napuste novogodišnju scenu. Kada smo grupici džankija, koji su u hodniku zauzeli naše stolice i rolali jutarnje džointe rekli da je našoj zabavi došao kraj, a da svoju slobodno mogu da mirno nastave pred ulaznim vratima, razbukkala se žučna rasprava. Mršava devojka, koja je upravo bila zapalila džinovski džoint, počela je da besni kako je to, valjda, Metelkova, i da ovde svi imaju pravo da budu ujutru, uveče i preko dana, i da nema nikoga ko bi imao bilo kakva veća prava na ove prostorije. Zato je potpuno nečuveno da na Metelkovej neko nekoga izbacuje. Konobar gej kluba *Tiffany* je gledao u nju kao u čudo, a onda je stao iznad nje, podbočio se i rekao:

– Mila, kako bih ti rekla, ovo je naša kuća, ovo je naš hodnik, mi ga čistimo i mi plaćamo najamninu za ove prostorije. Na ovom svetu ništa nije za dž, ako si možda tokom svoje karijere već zaboravila na to. Dakle: alo, idemo napolje!

Onda se u raspravu uvukla još neka lezbejka i argumentovanije, ali ne sa manje odlučnosti, rekla da je to mesto skvotirano još daleke 1994. i da je dosta nas tu dežuralo u vrećama za spavanje i danonočno se, kvalitetnim programom, borilo za prostore i ideje nevladinih

---

1 *Monokel* je lezbejski klub, a *Tiffany* gej klub. Metelkova je alternativno-kulturni skvot u bivšoj kasarni JNA.

inicijativa, zbog čega nema nikakve sumnje ko sada tu čisti i ko je tu gazda.

– Pa šta ste vi nama? Ništa! - još prkosnije je rekla mršavica a njeni džankijevski pajtosi su predano klimali glavama slažući se sa tim da im nismo ama baš ništa.

– E sad ću ja da poludim, a i ne poludela od svega! - rekao je konobar *Tiffanyja*, prišao mršavici i tako brzo joj izmakao stolicu ispod dupeta, da ova ni sama nije znala kada je završila na podu, dok joj je džoint upao u smrdljivu baru razlivenog piva, u trenutku se raskvasio i pretvorio u veliko ništa. Ustala je bez reči, obrisala rukama mokru zadnjicu i potom konobaru neočekivano opalila veoma zvučnu zaušku, istovremeno se nespretno zalećući u njega, kao da nije sigurna s koje strane bi bilo najbolje da se napadne. Potom je ustao džanki sa najdužom kosom, zgrabio konobara za gušu dok je ona grabila mršavicu za kosu a ova njega za pojas na pantalonama i onda su priskočili u pomoć još i ostali džankiji, osim jednog, i još tri ili četiri tipa iz *Tiffanyja* grabeći jedan drugog za pojaseve, noseve, košulje, kosu, kragne, uši i usne, sve dok se nisu spojili u okrugao, kotrljavi zagrljaj koji je u sopstvenom ritmu počeo da se valja ka izlazu, na svom putu se zalećući i odbijajući od zidova i lomeći stakla na vratima. Tada je pritrčao vođa kluba *Tiffany* i na većim mestima pokušao da razbije kotrljajući zagrljaj džankija i pedera, što je bilo nemoguće, tako da se i sam otkotrljao zajedno sa njima napolje, na stepenište, gde je spoticanje nogu konačno doprinelo tome da popuste i ruke i da prestanu da grabe po odeći i licima. Mršava devojka je i dalje vrištala da nju neće niko izbacivati napolje i sada je bilo jasno da je to njen moto dana, ako ne i same nove godine koja tek što je počela. I, opet se zaletela u konobara koji je podigao ruku, kao da se grozi njenih dodira, i pri tom je laktom sasvim odmereno udario u lice. Šuplji zvuk udarca kosti o kost opet je probudio devojčinog prijatelja, koga su ovog puta u akciji sprečile ruke džankija i gejeva, a mogle su se čuti i pojedine upadice da to ipak nema smisla, da ovde

nećemo dozvoliti nikakvo nasilje, ali treba poštovati prostore i one koji se tu zalažu i trude oko alternativne kulture, iako je, naravno, pitanje ko određuje šta je za koga alternativa, i šta ta kurčeva kultura uopšte znači. Da su reči nadomestile pesnice, bilo je već sasvim jasno i iz *Lovaca* je dotrčao još jedan konobar, biseksualac, i sa belom maramicom od nežnog materijala uputio se ka džankerki koja je krvarila iz nosa i usta.

– Kako ste mogli? – zgroženo se osvrnuo ka okupljenoj družini.
- I to ženu!

– Da, ženu - složio se i njen razjareni dugokosi prijatelj i zaštitnik.

– Da udari žensko, pa to je nečuveno – rekao je biseksualac i pružio mršavici svoju čistu maramicu.

– Na, uzmi, obriši se.

– Marš bre, pusti me! - siknula je, rukom obrisala nos i krv sa dlana otrešla na tlo. - Ne uzimam ništa od pedera!

Sve to vreme stajala sam negde sa strane i sada sam bila konačno uverena da nije ni trebalo da se aktivno umešam. A na drugoj strani je stajao onaj džanks, jedini koji se u međvremenu nije ni mešao ni govorio, već je kotrljajući zagrljaj džankija i pedera samo pratio sa razdaljine od nekoliko metara. Kada je mršavica ispljunula krvavi ispljuvak i još poslednji put proklela pedere, taj ćutljivi tip mi je prišao i pružio mi ruku. Izmakla sam se unazad, za svaki slučaj ne bih li povećala razdaljinu između pesnice i svog nosa, i pokušala da pročitam nameru iz staklastog sjaja njegovih očiju. A onda sam nekako uspela da shvatim, i sama pružila ruku i tako smo se rukovali.

– Pa, nek je srećna i zdrava! – rekao je.

– Da, naravno, složila sam se – srećna i zdrava!

A onda smo poljubili jedno drugo u obraz.

PISMA ZATVORENIKA

Kada me je ostavila Nada, htela sam da se ubijem. Jedne letnje večeri, kada je najlepše sedeti u gradu, pozvala me je na kafu. Međutim, večernja kafa nije mogla da znači ništa dobro, osim da će sastanku ubrzo biti kraj. Sedele smo u polupraznom kafiću na obali Ljubljane. Kada je previše naglo srknula gutljaj vrele kafe, opsovala i spustila šoljicu, primetila sam da joj se tresu ruke. „Znaš...“ zaustila je ni ne pogledavši me. Rasejano sam klimnula glavom, iako, naravno, ništa nisam htela da znam. U jednom dahu mi je saopštila da bi želela da prekinemo s našim povremenim viđanjem. U međuvremenu je samo na trenutak začutala da bi ohladila jezik opečen vrelom kafom. Dobro, možemo da još koji put odemo na piće i popričamo, brzo je dodala, ali kod mene više neće dolaziti. Ja sam za nju divan čovek, jedan od najboljih koje je ikada srela, ali, ona više ne može da bude sa mnom. Plaši se da će se zaljubiti i to ne želi, jer onda bismo obe patile. Previše je rasuta na sve strane. Previše žena je oko nje. Ne da joj one nešto znače, ali mene bi stalno povređivala dok bude flertovala sa njima. Ukratko, toliko mnogo me je volela, da je morala da ode od mene. Htela je još da me otprati do kuće, ali sam povređeno zahtevala da ustane i prva ode, ako je već tako odlučila. Jer ne želim nikakvu utehu za tupsone. Ustala je i zagrlila me. Kada je htela da me poljubi, okrenula sam glavu u stranu. Rasuta Nada je otišla, a ja sam i dalje okretala glavu u stranu i zurila u vodu.

O mojoj tužnoj nameri da se ubijem, naravno, više nema nikakvih dokaza, jer nikome nisam pričala o tome. Imala sam prave prijateljice, koje bi mi zavrnule šiju kad bi saznale kakvim crnim mislima sam dozvolila da me odvedu, i to tako divan čovek, poput mene. Istovremeno su bile uverene i u to da me Nada nikada nije

zavređivala, jer je, budimo iskreni, obična koketa i luftiguz, koja je ostala na nivou emotivne zrelosti jedne srednjoškolke. I, kada me bude minula ta glupava zaljubljenost, po mišljenju mojih prijateljica, veoma brzo ću i sama shvatiti da sa svojom dragom nemam baš ni o čemu da pričam.

Zaista bi mi bilo neprijatno da priznam da mi se činilo da bez Nade ne vredi živeti. Ubiješ se zbog munjevitog pada deonica na berzi, zbog dugova ili zato što ti je do temelja izgorela kuća na dva sprata. Dobro, možeš da se ubiješ i ako otkaziš. Meni se nije dogodilo ništa poput toga. Samo me je ostavila devojka koja nema ni sasvim sređeno potkrovlje, i još je, na neki način, isuviše mlada. Zašto bih, dakle, nakon njenog odlaska htela da tek tako okončam svoj život? Šta je to bilo tako posebno na njoj? Jednu zajedničku temu smo, ipak imale. Seks je bio dobar, najbolji koji sam do tada iskusila. Al' da odem s ovog sveta zbog neprestanog pulsiranja u međunožju, bilo je još najmanje razumno od svega. I, tako sam opet bila prinuđena da preživim. Uprkos usamljenim noćima kada nisam htela u vrevu kafića kraj Ljubljance, da ne bih gledala kako Nada sprovodi u praksu svoju rasutost među raznim ženama. Naravno, naravno, malo sam se i nadala tome da ću joj nedostajati ukoliko me ne bude viđala, da će se opametiti i jedne lepe večeri pojaviti na mojim vratima i pokajnički mi priznati da je napravila strašnu grešku jer nije sebi dozvolila da se zaljubi u mene. Jer bez mene ne može da živi.

Dok sam čekala na to, izmaštano, sve udaljenije veče Nadinog pokajničkog povratka, naravno, odlagala sam i sa tim da se ubijem. Zbog toga sam tople letnje večeri, u kojima niko u gradu nije mogao da bude sam samcat, osim mene, radije provodila u krevetu i neuspešno se mučila sa teranjem od sebe misli na prazninu nakon Nadinog odlaska. Ali, htela sam da razmišljam tačno i samo o tome. Kada bih pomislila na njene poljupce, ustala bih i otišla da skuvam kafu, ne bih li zaustavila navalu suza. Kada bih sklopila oči i osetila senke njenih dodira, zapalila

bih cigaretu ne bih li ublažila ubrzano pulsiranje vena. I, dok bih se meškoljila na stolici pod zamišljenom težinom njenog tela, otišla bih u praznu sobu cimerke i zurila u police pune knjiga. Moja cimerka je već punih godinu dana bila na studijama u inostranstvu, a ja sam, kad god bih to poželela, mogla da posećujem njenu privatnu biblioteku. Tako sam tog leta veoma mnogo čitala. Razmišljala sam, naime, da li će me, ako pročitam sve nobelovce koji su mi dostupni u cimerkinoj biblioteci, Nada opet pozvati na kafu, pa makar samo zato da bi mi još jednom rekla da me napušta. Međutim, nakon nekoliko dana intenzivnog čitanja izračunala sam da više šanse imam sa edicijom *Sto romana*. Jer, mnoga od tih dela sam bila pročitala već u okviru lektire u srednjoj školi, a nešto sam ih pročitala i tek tako, za svoju dušu. Sedela sam u cimerkinoj sobi i pokušavala da preračunam koliko nepročitanih knjiga mi je još ostalo u okviru određenih edicija. Kada sam, sa iznenađenjem, zaključila da bi najviše sreće imala sa Kondorovom edicijom, začulo se zvonce na ulaznim vratima. Otrčala sam niz stepenice, već spremna na razočaranje. U suštini, vukla me radoznalost, ko bi se uopšte u letnje večere setio baš mene i pozeleo da me vidi. Kad, gle, pred vratima je stajala baš Nada. I to baš onakva kakvu sam je priželjkivala u najboljim sanjarijama: pomalo preplašena, zadihana, što mi je davalo na znanje da je očajnički biciklirala do mene, crvenih očiju, ukratko, kajući se i skroz utučena. Kao da se pred mojim vratima našla sudbina lično. Zagrlila me je, a ja sam stajala sva pretrnula i oduzetih ruku. Sve dok se nije obesila na mene poput utopljenice, kojoj je tek u poslednjem trenutku sinula mogućnost spasa, što mi se učinilo tako dirljivim. Pomislila sam: dobro, zagrliću je, možda je i poljubim, ali više od toga ne. Međutim, kada smo nekoliko minuta kasnije sedele u mojoj sobi i otvorile litar vina, veoma brzo sam uradila upravo ono čega nisam htela da se igram. Ali, učinilo mi se da među nama mora da postoji nešto zaista posebno.

Kuvajući ujutru kafu razmišljala sam da ipak ne treba stvari doživljavati tako tragično i dramatično, jer, na kraju krajeva, mogu da

uzmem od nje samo ono najlepše, a da sve ružno ostavim drugima. Kada sam donela kafu u sobu, Nada je bila već obučena, a oko vrata su joj visile slušalice vokmena koji je uvek slušala vozeći bicikl. Tamne slutnje su odmah ispunile čitavu sobu: Nadin nemir se vratio svom svojom snagom. Ne bi želela da me opet povredi, usledio je rafal na vratima moje sobe, ali i da ne može da bude sasvim bez mene. Ne može da me izbije iz glave, iako nas to obe boli. To, da je upotrebila reč „nas“, još više me je rastužilo, s obzirom na to da sam mislila da samo ja imam pravo na istinski bol. I, da nikad ne računam na to da će se ikada išta promeniti, dodala je, osim to da bi bilo veoma rizično, ako bi se zaljubila u mene. Toga će se večno plašiti i neka uvek imam na umu koliko je ugrožavaju osećanja koja gaji prema meni. Nije zaboravila da naglasi da je seks sa mnogom bio nešto najbolje što ne može da se uporedi sa drugima koje mi nisu ni do kolena. Jer, ja sam tako divan čovek i ona bi volela da mi pruži samo najbolje i najlepše. Ali, pošto za to više nije sposobna, radije je poštena i otići će.

Uveče sam sedela na stolici kraj otvorenog prozora i grlila svoja kolena. Šoljice kafe su od ujutru stajale netaknute. Naslađivala sam se pri pogledu na ono što se, izgleda, ne usuđujemo da ispijemo do dna.

Sledećeg dana je uverenje da mi se više ne da da živim, bilo još jače. I ovog puta nisam pozvala nijednu prijateljicu da bih joj rekla da sam još više očajna zbog vragolaste Nade. Noćima sam se ubijala fantaziranjem o tome kako se ljubimo na mom krevetu. Uzela bih ćebe i preselila se u cimerkinu sobu. Legla bih ispred njene privatne biblioteke. Nijedna edicija mi više nije slutila na dobro. A i ako bih neku pročitala u celini – da li bih želela da čujem sasvim istu Nadinu antiljubavnu ispovest?

Nije bilo druge, snažno sam poželela da tek tako umrem. To bi bila lepa vest za Nadu. Naslađivala sam se pri pomisli na to kako Nada plače i čupa kosu, dok je prijateljice drže da ne učini nešto samoj sebi, jer, s mojom smrću je njen život iznenada izgubio svaki smisao. Zašto bi

životarila njena plemenita osećanja prema meni, ako mene više nema? Čemu da i sama uopšte više živi tako rasuta, ako sam samo ja bila tako dobra, najbolja i nijedna mi nije ni do gležnjeva?

Dok sam sanjerala o pozitivnim posledicama moje smrti, oči su mi se bezizražajno prikovale za kartonsku kutiju za cipele, na kojoj je pisalo *Pisma*. Mehanički sam ustala i posegla za kutijom na jednoj od policama u sredini. Tuđa pisma ipak zanimaju svakoga, čak i samoubice. Koverte, već blago požutele i adresirane na moju cimerku, bile su prilično nezanimljive sadržine. Pisma zabrinutih roditelja tokom godina njenog studiranja, pisma prijateljica iz rodnog kraja, kojima je nedostajala i koje su je redovno zasipale gomilom nevažnih informacija, pismo verenika o kojem mi nikad nije pričala, razglednice sa izleta i uvek iz istih primorskih mesta. Na samom dnu kutije bila su pisma adresirana urednim rukopisom prepunim poštovanja, u kojima su bili gusto ispisani listovi papira. Najpre sam ih preletela pogledom dijagonalno, ali, kada sam pročitala reči poput *zatvor, prepušten sam sebi, bez misli šetam zatvorskim dvorištem i besmisao našeg života*, savladala me je radoznalost i debeli štos pisama sam počela da čitam od početka. Autor pisama je bio zatvorenik, koga je cimerka upoznala dok je pisala seminarski rad za koji je radila intervjue sa zatvorenicima. Od tada joj je, očigledno, redovno pisao duga pisma. Na kraju svakoga bi joj se još raspisao o svojoj prošlosti, jer je želeo da shvati zašto je završio u zatvoru i šta ga je to navelo na krađe, provale i na kraju krajeva, i na nasilje. Onaj lični, ispovedni deo pisma bi uvek naslovio sa *Moja životna priča*. Najpre bi joj opisao svoje iskustvo iz detinjstva, kada je baku ugrizao za nogu, a ona ga u stanju pijanstva bukvalno bacila preko ograde, svinjama. Od tada je mnogo vremena provodio među svinjama, ubeđen da je na kraju čak naučio i njihov jezik, samo što danas nema više kome da skiči. A tada su ga odrasli članovi njegove propale seoske porodice ostavili barem na miru u društvu svinja. U drugom pismu je izražavao svoje ogorčenje i razočaranje nad suđenjem, jer su mu, kako

je rekao, nabili skoro pet godina, a kao životnu priču je opisao zgodu sa svojom prvom devojkom u selu. Bila je to stričeva pastorka, razuzdana cura plavih očiju koja mu je stalno dosađivala pričom da treba da je se pazi, jer su sve plavooke devojčice u ljubavi obične lažljivice. Nije joj verovao. Ali kada ju je uhvatio u žbunju sa njenim sopstvenim stricem, prvi put je doživeo krah u ljubavi. I onda, naravno, još mnogo puta. Uzalud je plavooka odlazila kod njega i molila ga da joj se smiluje, da se venča sa njom i tako je spase od strica. Jednog popodneva je napasao krave i tugovao za izgubljenom ljubavlju. Kada mu je neočekivano prišla uplakana plavooka i htela da ga poljubi, on ju je iz besa bacio u potok. Od tada pa nadalje je navodno svakodnevno plovila u seoskom potoku i pevala, a stric je tako mokru više nije voleo.

Dane sam ubijala misleći na Nadu, a pisma zatvorenika sam čuvala za noći. Jedne večeri sam otkrila još nešto neobično. Na moju veliku radost ali i iznenađenje na dnu kutije za cipele bilo je još barem tuce zatvorenikovih pisama, koje cimerka više nije ni otvarala. Kada sam otvorila prvo, odmah mi je bilo jasno da je prestala da mu piše. Pošto bi joj prebacivao kako ga je otkačila, pisao joj je o svojoj svakodnevici, o tome da nema ni za cigarete, da se u ćeliji potukao sa nekim Hrvatom koji je alkoholičar, i tome slično. Taj deo sam čitala bez nekog posebnog interesovanja, iščekivala sam samo poglavlje iz njegove životne priče. Sada je već pisao o godinama srednje škole. Želeo je da postane autolakirer. Kada ga je vođa radionice otpustio zbog nedužne krađe svećica, obuzet slepim besom opako mu se svetio. Noću bi se došunjao iza njegove kuće koja se nalazila odmah do radionice, uspuzao se uz ogradu, uskočio u baštu i psu, koji ga je poznavao i zato nije lajao, bacio otrovano meso. Pas, koji ga je, uzgred budi rečeno, veoma voleo, počeo je da se savija od bolova, a on je preskočio ogradu i otrčao tamnom ulicom natrag u grad. Dok je u suzama slušao pasje cviljenje, zakleo se da više nikome više neće dozvoliti da ga maltretira.

Sledećeg dana sam se probudila tek u podne. Nisam mogla da

prestanem da mislim na zatvorenikove skoro proročke, ali zloslutne reči o tome kako je otrovavši dragog mu psa stavio tačku na sopstveno maltretiranje, taj mračni pojam koji je u pismima često pominjao. Sredila sam stan, skuvala ručak i istuširala se. Bila sam čvrsto odlučila da prekinem svoje izgnanstvo i da konačno izađem među ljude. Šetala sam se kraj Ljublanice, ležerno palila cigaretu za cigaretom i pretvarala se da je takva večernja šetnja nešto sasvim uobičajeno za mene. A u suštini sam samo gledala kraj kog poznatog bih mogla da sednem, i sa strahom bih odmerila pogledom svaku žensku, pomišljajući da možda nije u blizini uvek rasute Nade. Kada je počeo da pada mrak, u nekom kafiću sam kupila piće i sela na klupu, blizu vode a što dalje od ljudi. Razmišljala sam o zatvorenikovoj plavookoj devojci, koja možda i dan danas pliva u potoku. A onda sam začula poznate glasove. Kafiću koji je nalazio nasuprot mog skrivenog kutka pod klupom približavale su se tri devojke. Kada su sele za sto, među njima sam primetila Nadu. Moja prva pomisao bila je da zбриšem, ali nikako nisam mogla ni da se pomerim i ni za šta na ovom svetu ne bih dozvolila da me primete na usamljenoj klupi pod drvetom. Oči su mi bile prikovane za Nadu, koja je kao i uvek bila najglasnija u društvu i neprestano se smejala sopstvenim šalama. Prijateljicama je sipala piće, uz dvosmislene šale im palila cigarete, istovremeno sve vreme nemirno posmatrajući okolinu. Ubrzo su njihovom stolu prišle još dve nepoznate devojke. Nada ih je glasno pozdravila, zagrlila i poljubila. Toliko me je nagrizao crv radoznalosti, koja od njih bi mogla da joj se dopada, da nisam mogla ni da se mrdnem. Nada je prosto cvetala u ženskom društvu, iako nije prestajala da se nervozno osvrće oko sebe, kao da očima traži nove objekte interesovanja. Kada je jedna od njih predložila, da uzmu pivo i da sednu na klupu kraj vode, naglo sam skočila sa klupe i odjurila pognute glave. Nisu me primetile.

Kod kuće sam odmah otvorila kutiju i počela da čitam, za mene novo, još neotvoreno pismo zatvorenika. Ali, u ušima su mi i dalje

odzvanjali glasovi Nade i njenih prijateljica kao i njihov razuzdani smeh, prožet šumom vode, koji se udaljavao dok sam išla kući. Na trenutak sam bila tako besna, da mi je došlo da ih sve gurnem u Ljubljanicu. A na to, da mi dođe da umrem, više nisam pomišljala. Razlog, sasvim jednostavan – znala sam da mogu da izlazim svake večeri i da uživam vrebajući na klupi, pod bujnim drvetom...

Zatvorenik je u jednom od svojih poslednjih pisama ponovo pripremio cimerki da joj više neće pisati, jer to je već potpuni bezobrazluk, to njeno ponašanje. A bio je više nego ubeden da i dalje barem čita njegoa pisma. Pomenuo je da bi mogla da ga ponekad obiđe i donese mu nešto, ne novac, već malo bolje hrane. Prisećao se sada svoje braće i sestara, koje, u epizodama koje su govorile o njegovom životu, doduše nikada nije pominjao. Naravno, bili su mu sasvim tuđi, nikada ga nisu razumeli u uvek je bio crna ovca u porodici. Stideli su ga se i pre nego što je završio u zatvoru. Ali, on zna da je razlog za to bilo samo to što je znao njihove prljave tajne. Najstarija sestra radi u bolnici kao glavna medicinska sestra, ali je već kao balavica primala mito. Jednom joj je sam sve pokupio – i tada je, sa svojih sedamnaest, prvi put otišao u kazino – ali ni to je nije naučilo tome da taj nepošteno pokupljeni novac pre ili kasnije usahne. Najmlađi brat je uvek bio milo dete kovrdžave kose kojem je celo selo jelo iz ruke. A bio je i malo govno, što niko nije želeo da vidi, podlac koji bi već samim nedužnim srnećim pogledom sve svoje grehe natovario drugima na leđa. Naravno, to je shvatio samo budući zatvorenik i svog milog brata više puta isprašio po guzici, jer je bilo jasno da i te kako zaslužuje kaznu – mada su ga udarci učinili još ljupkijim i još podlijim. Srednji brat je bio seoski pijanac, ništa drugo do to. Ljudi uvek govore da su pijanci dobri ljudi, samo što od njih ničeg neće biti jer su tako prokleta preosetljivi. Što, naravno, nije tačno. Kao što nije bilo u redu ni to što su ga svi podupirali pod pazuh i odvlačili ga iz kafane kući. Jedne večeri su poslali i njega, da potraži svog pijanog brata. Sreo ga je na pola puta do kuće. Uprtio ga

je preko ramena i vukao ga mračnim seoskim putem opet slušajući njegovo nepovezano blebetanje i pokvareno vredanje, koje se na kraju uvek završavalo naglim povraćanjem u tečnom luku. Njegov pijani brat je bio kao bunar iz koga su izvirale čas ružne reči, odvratno cmizdrenje, nepotrebni bes i komadići napola svorene hrane. Jednom prilikom je izvukao rame ispod teške bratovljeve ruke, ne bi li video da li će se bez njegove pomoći zaista prevrnuti u jarak. Zapravo se otkotrljao veoma duboko niz strminu u šumu, i zato je trajalo čak tri dana dok ga nisu našli. Svi su tugovali za njim, a budući zatvorenik je pomislio da se barem jedan nečemu zauvek naučio.

Sledeće večeri sam opet čučala na klupi nasuprot kafića. Došla sam kasno ili su devojkice bile poranile. Sve su se pozdravile s Nadom i otišle, dok je ona tvrdoglavo sedela sama za stolom. Međutim, radovalo me je to da smo nakon odlaska njenih prijateljica, na neki način, ostale same, iako ona to nije znala. Nadala sam se da se i dalje uznemireno osvrće oko sebe, jer sam upravo ja objekat koji joj tako nedostaje. A onda se Nadino lice razvuklo u smešak koji je brzo pretvorila u masku lošeg raspoloženja. Ka stolu se vraćala jedna od prijateljica koje su je tako iznenada napustile. Bila je to ona najtiša i nenapadna, a i Nada joj se najmanje obraćala, sigurno je, međutim, bila dobar slušalac.

– Dosta mi je više, sa iznenađujućom odlučnošću je rekla ćutljiva devojkica. Nada se nije ni pomerila. Išao mi je na živce njen odbrambeni stav.

– Uvek iznova to uradiš!, nastavila je. – Jesi li sad zadovoljna što sediš tu sama? Nemoj da misliš da ću sada da budem sa tobom. Već sto puta sam ti rekla da između nas nije onako kako si umislila.

– A kako je, Lidija? – napadački je upitala Nada.

Prethodno neprimetna Lidija je sada uzela Nadu za dlan i preklinjuće joj objašnjavala kao povređenom detetu, da nikad ne treba da stvara iluzije o ozbiljnoj vezi. Da im je lepo i ovako kako je, nešto više od toga bi donelo samo probleme, zaljubljenost je ionako previše

rizična stvar. Slična je drogi koju ne prestaješ da uzimaš sve dok te ne usrče celog i od tebe ljudi moraju da počnu da se udaljavaju. I, nema smisla, zapravo je krivično to da moraš da se odvikavaš od ljudi koji ti mnogo znače. Na kraju je Lidija rekla Nadi da joj mnogo znači, previše da bi rizikovala još i zaljubljenost u nju. Sve vreme je izgovarala pojednostavljene i bestidne rečenice koje je bilo nemoguće opovrgnuti. Morala sam da priznam: Lidijin usmeni nastup je bio neuporedivo bolji od Nadinog.

Nekoliko večeri kasnije sklonila sam kartonsku kutiju sa pročitanim pismima i vratila se knjigama. Među cimerkinim policama otkrila sam prilično opskurnu zbirku manje poznatih dela inače uvaženih autora. Na svoju gorku radost sam shvatila da je to najmanja zbirka za koju sam znala, tako da sam ubrzo u rukama imala i poslednju, desetu knjigu. Pisac se njihao na granici između ličnoispovednog i literarizovanog *bildungsromana*. Međutim, neki odlomci su bili privlačno, ako ne i odlično ispisani. Recimo, poglavlje o tome da je veliki deo detinjstva proveo među svinjama i naučio se da grokće i skiči. Prvu ljubav, plavooku seosku devojčicu je besan zbog razočaranja bacio u potok. Zbog besmislene osvete svom majstoru je otrovao psa koji ga je veoma voleo. Još gore se odnosio prema braći i sestrama, i sve ih optužio za pokvarenost, lakomost ili alkoholisanje, i tako uzeo na sebe pravo da ih nauči životu. Situacije su mi bile poznate do tančina, jer sam skoro sva poglavlja već bila pročitala u odlomcima iz zatvorenikove životne priče.

Vratila sam na policu i poslednju knjigu iz najmanje zbirke. A zvonce na vratima je ostalo nemo.

HOBOTNICA

Ležala je na krevetu. Izgledala je tako krhka, kao da leži samo na svojoj retkoj, raspuštenoj kosi. Levom rukom je spustila malo gaćice, a prstima desne ruke je opipala želudac.

– Je'n, dva, tri ... – brojala je uz svaki dodir prsta.

– Šta to radiš? – upitala sam je.

– Ništa - slegnula je ramenima – Brojim. Šest ih je.

Uzela sam poslednju cigaretu, zgužvala kutiju i bacila je na pod. Uхватила me je za ruku, uzela mi cigaretu između prstiju i duboko povukla dim iz nje.

– Hoćeš da ih opipaš? – upitala me je.

Oslobodila sam se njenog stiska.

– Nećeš? - začuđeno je upitala. – Dobro, ništa onda.

U roku od samo tri meseca navikla me je na svoje nebrojene raspršene priče koje se nigde nisu mogle uvrstiti i koje je istresala iz rukava po svima koji bi se zatekli u njenoj blizini. Znala sam da ne treba do kraja verovati u njih, da su prenaduvane, uglavnom iste a stotinu puta prežvakane i preokrenute, ponekad uvijene u šale za držanje pažnje prisutnih, drugi put u traume koje je naučila da prodaje savetnicima, socijalnim radnicama i simpatičnim devojkama. Pripovedala ih je zato da bi kod drugih probudila interesovanje za ono što bi preteranim brbljanjem uvek iznova zaobišla. A ljudi ni znali nisu zašto je toliko i dalje slušaju. Kada bi se upleli u zamke njenih priča koje im je vešto bacala pred noge dok ih je netremice gledala u oči, u meni bi se često probudila nepodnošljiva potreba da iscedim iz nje očigledno goruće činjenice, pravi rezime njenih beskonačnih govorcija. Da bih je dovela pameti ili joj barem zatvorila usta, pre nekoliko dana sam je

zaista uhvatila za ramena i protresla je, rekavši joj da mi je zaista dosta tog naklapanja o njenom mešanom, skoro neshvatljivom nacionalnom poreklu, o uticaju njenog imena na život, o tome kako je još od malih nogu bila samostalna, mada samo zato što je već sa svojih deset počela da puši travu, sa svojih dvanaest da beži iz škole a sa trinaest da provodi dane na ulici, ne da bi joj se pri tom iko usuđivao išta da kaže. Nikada nije zaboravila da oduševljeno doda, da su to bile sunčane primorske ulice. A ne ove mračne, kakve imamo svuda drugde po Sloveniji, posebno u Ljubljani. Da je, naime, sasvim drugačije ukoliko već marta meseca uhvatiš prve prave zrake sunca, početkom maja se prvi put okupaš u moru i početkom avgusta već mirišeš mlado vino. Čini mi se da sam je tada tako naglo zgrabila za ramena da sam dlanovima zahvatila i nekoliko pramenova njene kose, i protresla je. Ogorčeno me je pogledala. Nije mogla da podnese da iko dodiruje njenu raspuštenu kosu ili njene grudi. Kada je kosu vezala u bezbedan rep, njen divlji pogled je izražavao krik.

– Reci već jednom šta misliš da kažeš! – naredila sam joj u tom trenutku.

– A šta pa hoćeš da čuješ? Sve vreme ionako govorim samo ja! Svima pričam i ogoljujem se, ništa ne zadržavam za sebe.

– Ne naklapaj! Šta te muči? – Pokušala sam da budem mirna da ne bih propustila priliku. - Zašto moram da slušam sve te tvoje nebuloze?

– Šta su to nebuloze?

– To, da se vrtiš kao mačak oko vrele kaše! Idi do đavola.

Odmahnula je glavom, čak ne previše ljutito, već više nekako pokroviteljski. - Mačka oko vrele kaše!

– Mačak ili mačka, svejedno. Vidiš, opet to radiš!

– A šta to? Ne razumem te.

– To, da govoriš o mačkama i mačorima, umesto o vreloj kaši. Vrele kaša, razumeš!

Potom nismo više načinjali temu vrele kaše.

Ustala je i bez reči navukla farmerke, ne zakopčavši rajsferslus. Laknulo mi je kada je otišla do staromodnog kredenca koji se lepo uklapao samo još u tu njenu iznajmljenu sobu, otvorila staklenu vitrinu i uzela novu kutiju cigareta i zavijutak zelenog. Laknulo mi je, jer je to značilo da će pušiti i da neću morati da navrat-nanos brišem napolje. Mrzela sam popodneвно muvanje po napola praznim kafićima i posete njenim poznanicima kojih je sve redom nazivala starim prijateljima koji te uvek dočekaju raširenih ruku, čak i ako ih zoveš nakon pet ili šest godina. Nije mi bilo do toga da komentarišem da to nije prijateljstvo. Da ih zove samo zato što mora da kupi od njih travu ili da im je proda. To mi nikada nije bilo jasno, zašto se roba nekima prodaje, a od drugih se kupuje. Objasnila mi je da je to trgovina na veliko i na malo.

Motala je džoint u tišini. Nije bilo moguće proceniti da li njeno ćutanje znači ljutnju ili to da se osećala nateranom na razmišljanje. Kada je ovlažila pljuvačkom rizlu i zalepila džoint, rekla je nekuda u pravcu ormana:

– Zavod.

Onda je zapalila, povukla nekoliko dimova i dodala mi ga.

– Kakav zavod? - upitala sam. - Zavod za šta?

– Ma znaš, ta stvar sa vreloom kašom.

– Sada stvarno ne znam na šta ciljaš.

Nestrpljivo mi je dala znak da joj predam džoks. - Da se vrtim kao mačka oko vrele kaše. Tako si ti rekla pre par dana.

– A, tako, a sada je tvoj problem neki zavod ili šta?

– Svi znaju da sam bila u zavodu, ali niko ne primećuje koliko nerado pričam o tome.

– Aaaa, tek sad mi je jasno. - Stavila sam prst na čelo. - Ti govoriš o popravnom domu.

– Molim te, ne upotrebljavaj tu reč.

– Kakvu reč? Popravni?

– Ne, dom. Popravni i dom – to ne ide zajedno, nikad nije išlo.

Sela je na krevet i naslonila se na moja kolena tako da nisam mogla da joj vidim lice. Onda je rekla da četiri otkačene pičke u jednoj sobi ili samo dve i još mnogo njih u susednim sobama, to nikako ne liči na dom. Ni na popravni. Puste sobe, u kojima svaka ima svoj čošak, svoj orman i možda još i usku vitrinu u koju može da poređa svojih nekoliko ploča, ako ih ima, kakvu knjigu, fotografije i male, jeftine poklone. To je to.

– Al' preživela si, rekla sam. – Još si za to vreme uspela da završiš i neku školu.

– U susednoj sobi je bila Manja, ma znaš, ona koja sada izlazi u K4. Nismo se baš nešto mirisale. Možda zato što smo skapirale da smo obe lezbejke, a o tome se u zavodu nije pričalo, barem ne naglas. Ja sam još tada slušala Dženis Džoplin, nijedna od njih nije imala pojma ko je to, a Manja mi je neprestano kucala na vrata da ugasim to vrištanje. Svađale smo se kao lude. Ali, zadnji put kad sam je srela vidim da sada sluša našu Dženisku. Sada joj je konačno jasno, kravi histeričnoj.

Pričica o tome kako je Manju, posle mnogo godina, naučila da sluša Dženisku, bila je jedna od onih sa gvozdenog repertoara, ali nikada ranije je nije bila umestila u zavod.

– A šta si ti imala? - upitala sam je.

– Kako – šta sam imala?

– U vitrini. Šta si imala u vitrini u zavodu? Kakve poklone tvojih ženskica? – Pokušala sam da prikrijem uvredljivi prizvuk reči ženskice.

– Imala sam cigarete, čokoladu sa lešnicima, maminu fotografiju, džepni nož, same praktične stvari. Nekoliko knjiga, posebno pesničkih. I sama sam tada pisala pesme, ali sam kasnije sve spalila. Bilo bi me stid kad bi cimerke otkrile da sam pod uticajem zaljubljenosti pisala ljubavne pesme. Mada, verovatno nisu nešto posebno ni vredele.

Ženski pokloni su bili njeni tatui. Bila je to još jedna u nizu

zim zelenih priča koje su je držale uspravnom. Tatu na levoj nadlanici zbog neke fatalne Sare, s kojom se u zavodu zaklela na doživotnu vernost, vezu do kraja sveta. S za Saru i preko još, U, za svoje ime. Ali, Urša već četiri godine nije videla Saru. Jedino što je znala o njoj bilo je to da je otišla u Italiju da radi i da se tamo verovatno i udala. Zaboravila je da je nekima drugima pričala kako je svake godine poseti u Italiji i da i dalje imaju seks, kada Sarin muž nije kod kuće. Međutim, te male izmene za nju nisu bile važne, važna je bila samo ljubavna priča ispletana oko tajanstvenog tatua S i U, koji je nakon što su se razišle izmenila u zvezdu ili pentagram. Nije bilo moguće tačno reći, u šta.

– Vidi, ponosno mi je rekla – ako dobro pogledaš, i dalje može da se nazre S, ali to sada znaš samo ti.

Kao što sam, valjda, samo ja znala da je Sara ljubav iz zavoda. Za druge je bila obično školska drugarica iz iste ulice ili ju je upoznala u kampu. Ali Urša nikad nije kampovala. I, bilo je sve više stvari koje sam o njenom životu znala samo ja. Još ni slutila nisam da je to loš znak i da Urša ne trpi kraj sebe ljude koji je previše poznaju.

Kada me je pre tri meseca nakon odlaska u K4 pozvala kod sebe na kafu, odbila sam. Rekla sam, da ujutru, nakon čitave noći provedene u diskoteci nikuda ne idem, jer zaista nema nikakvog smisla. Uverila me je u to da u cik zore ni sama nikoga ne poziva kod sebe, ali da je to očigledno izuzetak, i za jednu i za drugu. Potom smo se dogovorile da odemo na kafu u onu birtiju na železničkoj stanici.

– Ti si drugačija od ostalih - rekla mi je, dok smo sedele jedna nasuprot druge i već se pojavila opasnost da će se otkriti koliko smo zapravo tuđe jedna drugoj.

– Vidi, čefurke - uhvatila sam glasan šapat jednog od muškaraca koji su sedeli za našim leđima.

– Šta nam je to rekao? – upitala je Urša.

Kada sam joj rekla da smo po njegovom mišljenju obe čefurke, obe smo se samo usputno osmehnule, i prihvatile oznaku ni ne

osvrnuvši se.

Nakon dve kafe sam se već bila toliko otreznila, da mi je počelo da biva neprijatno u društvu nekog na koga si naviknut na masovnim zabavama, a kad ste nasamo nemaš šta više da mu kažeš. Kao što sam i te kako dobro naučila malo kasnije, Urša s tim nikada nije imala problema, njoj nikad ne bi ponestalo ni glatko formulisanih rečenica koje su tako podsećale na gotova jela, niti dobro izabranih i stoput proverenih priča koje su se ponavljale u više varijanti.

– Naravno da sam drugačija od ostalih – a zar nismo svi? – odgovorila sam nesigurno, jer je na floskulu najlakše odgovoriti još bednijom floskulom. Pošto sam njen zaključak shvatila kao veoma neposredan kompliment, radije sam zanemarila to da uopšte nije originalan. Pre nego što sam kasnijih meseci shvatila kako veoma vešto zna da vrti i svaki put iznova servira izlizane klišeje, bilo je već prekasno. Svojim pričama me je, kao pipcima, vezala za sebe.

Samo prva je bila o meni, sve druge su zapravo bile posvećene njoj samoj. Ta prva, u toj birtiji, bila je o mojoj pretpostavljenoj različitosti od drugih. O tome da ne pušim kao što to čine drugi ljudi, već zamišljeno duvam dim da bih potom, kad odlučno ugasim cigaretu, izgovorila nešto mudro.

– Ko je pametan, taj manje govori – laskala mi je.

Da nisam tako jeftina da bih odmah otišla kod nje, već da radije razgovaram uz kafu. Da se na prvi pogled ne vidi da imam završenu školu. Da se ne šepurim. Da umem da slušam. Da ću otići kući na spavanje, ali da neću zaboraviti naš susret, kao što ga neće moći da zaboravi ni ona – nikada. Jer, svesna je koji ljudi su važni u njenom životu, iako to ne pokazuje uvek, a posebno ne svakome. A ja nisam bilo ko, posebno ne za nju.

Sve što je pričala podsećalo me je na nešto što sam već mnogo puta doživela, ali bi se uvek iznova izjalovilo. Na osnovnoškolske prijateljice, koje nikada nisam baš nešto volela, ali sam se zbog toga toliko više

vezala za svaku, koja bi brzo sklopila poznanstvo sa mnom, rekavši da ću upravo ja i samo ja biti njeno izabrano društvo. Zbog toga sam se sa tog prvog susreta i sa svih naših narednih viđanja vraćala zadovoljna kao sa dosadnog školskog izleta, na kojem sam neočekivano upoznala svoju najbolju prijateljicu.

– Sa tobom bih mogla da budem do kraja života – istog meseca mi je usput rekla. Trebalo bi da se bojimo onih koji nam tvrde da bi mogli da budu sa nama do groba.

Inače, nikada nismo išle nikuda zajedno, čak ni u bioskop. To je za mene bio uvek loš znak: ako ne možeš s nekim ni u bioskop ni u pozorište, a ni na koncert, onda s tim druženjem nešto opasno nije u redu. Sretale smo se u diskoteci, u klaustrofobičnim kaficima u kojima je i po danu noć, i kod nje. Jednom ili dvaput me je posetila, ali je bila nervozna i nesigurna, nije htela ništa da uzme od onoga što sam joj ponudila, samo je uljudno pila kafu i nestrpljivo čekala da odemo napolje, među ljude. A meni nikada nije bilo nešto posebno do ljudi.

– Volim ljude, prkosno je rekla. – Ljudi su ono što me u životu najviše zanima.

Bila je opsednuta sopstvenom nesigurnošću među ljudima i najradije se družila na najneutralnijim javnim prostorima ili u svojoj iznajmljenoj sobi. Da bude sama sa mnom, na mom terenu – to nije mogla da podnese.

– Ljudi mogu da budu očajno nezanimljivi, pokušavala sam da se oduprem njenom mamcu. - I što su dosadniji, to su glasniji. Ponekad je to samo mučno oplemenjivanje praznina.

– Stalno gundlaš. A šta je onda tebi zanimljivo? Zar nisu ljudi najstvarniji? - Oštrim tonom se odazvala na loše prikrivenu netrpeljivost u mojim rečima.

– Za mene nisu, odgovorila sam. – Stvarni su filmovi, knjige, predstave. Ljudi su često instant roba. Zanimljive mogu biti njihove priče, makar neistinite.

– Kako si čudna! – Pomirljivo me je pomilovala i uzela za ruku, u stilu, hajdemo već jednom napolje, među ljude.

– Sama si rekla da sam drugačija.

Ne znam da li smo zaista bile zajedno. To nije dopustila sebi da izgovori i to nije želela da čuje od mene. Ubrzo mi je rekla da nije zaljubljena i da nikada više neće biti. Ono što nije izgovorila, začinila je pričom. O najlepšoj ženi na Obali, u koju je bila zaljubljena kada joj je bilo šesnaest. Još pre zavoda. Htela je da joj da sve i još više od toga. Ali, sve se izjalovilo i Urša ju je na kraju ostavila. Onda je najlepšoj ženi na Obali bilo žao, ali je, naravno, bilo prekasno, jer Uršu niko nije mogao tek tako da priušti. Najlepša se odala drogi, ali tu se nije dalo ništa učiniti. Sama je bila kriva. U tu priču nisam baš u potpunosti verovala, jer ju je, uz manja odstupanja, pričala svima. Međutim, snažno je delovala na mene, jer sam Urši, u ime njenog životnog baksuzluka veoma gledala kroz prste i prilično dugo joj opraštala tako reći sve. Bila sam tolerantna prema njenoj zlovolji, kada bi joj ponestalo trave, do besomučnog osvajanja naših zajedničkih poznanica kada bi bila na koki, ili jadicovki o tome kako se ne isplati nikoga voleti jer onda ionako samo patiš, a na kraju još ostaneš sam, napušten, ponižen i bez mogućnosti da ikada opet voliš. Bila sam puna razumevanja, jer je očigledna činjenica bila ta da je najlepša ostavila nju i da se odala drogi upravo Urša, i to sigurno ne samo zbog neostvarene ljubavi. Njih je imala mnogo, mnogo je bilo i bajki o nesrećnoj, jedinjoj i poslednjoj ljubavi. Bila sam na dobrom putu da postanem jedna od njih. Nesrećna, jedina i poslednja.

Od kada smo se zbližile, počele smo da na masovnim zabavama izbegavamo jedna drugu. Urša bi se u diskoteci uvek napila i uradila, tako da je imala dobar razlog za to da je ima svuda naokolo, i naravno, još najmanje u mojoj blizini. Naša veza, kakva god da je bila, izgledala je prikrivena, mada mi nije bilo jasno šta je tačno skrivala Urša. Možda osećanja, vezanost, pripadnost? Ili je sve to skrivala slučajnim, usputnim

ljudima, koji su joj se svi redom činili tako prokletu zanimljivi? Mi, koji u diskotekama sedimo po manje upadljivim čoškovima i ćutke cevčimo svoje piće, to ne razumemo. Kada sam je ugledala u zagrljaju sa nekom ženskom i nakon toga, kako je naglo ispušta iz ruku pošto zaključi da sam ih uhvatila, sve mi se učinilo smešnim. Okrenula sam se i otišla u drugom pravcu. Pred jutro sam je ugledala u nekom čošku, kako se ljubi s nekim tipom. Tek dan kasnije mi je rekla da nisam videla ono što sam mislila da vidim, već da joj je njen dobri prijatelj poljupcem predao trip. Kako god bilo, došlo mi je da se smejem kada sam je videla sa tipom. Okrenula sam se i otišla u toalet da popijem malo vode, jer to, navodno, smiruje. Kada sam ugledala u ogledalu svoje razočarano lice, sve zajedno mi se učinilo odvratnim. Kući sam otišla bez pozdrava.

Sledećeg dana, dok sam kasno popodne odlazila kod nje, a da se prethodno nisam najavila, zamišljala sam veličanstven obračun. Uz prebacivanja, otvaranje očiju, i eventualan bombastičan kraj. Dosta je bilo gledanja kroz prste.

Urša mi je otvorila vrata bunovna i zlovoljna i kada me je ugledala njeno lice nije odavalo ni izraz radosti ni dosade. Bez reči smo legle na krevet, jer kod nje nije bilo gde da se sedne. U međuvremenu je ustala, skuvala nam kafu, otvorila ustajale napolitanke i sok. Još uvek nismo progovorile ni reči. Izraz na njenom licu je bio tako nesrećan i samosažaljivajući, da se nisam usuđivala da je odmah zaspem prekorima. Verovatno joj uopšte ne bi došli do mozga. Opet sam bila razočarana.

Kada je tišina između nas postala još gušća, opet je ustala, prišla vitrini i izvadila kutiju apaurina. Mislila sam, da mora da je opasno boli glava. Uzela je tablicu i nestrpljivo šuškala njom među prstima dok je vadila tablete i sakupljala ih na stolu pred sobom. Onda je sipala sebi čašu soka i popila sve tablete. Naravno da nije bila u pitanju glavobolja. A više ni bekstvo. Bila je to nužda, jer nije imala više ništa osim nešto malo trave. Bilo je moje neznanje. Konačno sam uzroke za njenu zlovoljnost povezala sa simptomima teške zavisnosti.

Kada je legla na krevet, učinila je to tako kao da me nema tu, kraj nje, mada ne znam tačno da kažem kako se, u stvari, to uradi. Ljudi me, naime, premalo zanimaju.

Dok je ležala na krevetu, uprkos zategnutom, krutom izazu lica i ugaslim očima koje nisu želele ništa da vide, izgledala je sasvim izgubljeno, čak i njena raspuštena kosa se činila dužom i jačom od nje same.

Još uvek nisam mogla da načnem razgovor, iako odlučna da ne odem dok ne obavim sve to zbog čega sam tog dana i došla.

– Jesi li je videla, šta sad sluša? – upitala je, mada joj nisam odmah odgovorila, jer sam imala osećaj da razgovara preko telefona, a ne sa mnom. Još uvek mi nije uputila nijedan pogled.

– Koga to? Ne razumem – nevoljno sam odgovorila, jer me ovog puta zaista nije zanimalo da slušam priče o drugim ljudima.

– Manju. Već sto godina se nismo videle. Kada smo se zagrlile, rasplakala sam se. Sa sobom je imala vokmen i, šta misliš, šta sada sluša? Dženis Džoplin!

– I?

– Šta, i? Stavila mi je slušalice na uši i, ja čujem našu Dženisku! Znaš koliko ju je nekada mrzela dok smo bile susetke u srednjoj školi. Rekla je, da će ubiti mene i tu vrišteću babu. A ja sam joj rekla da nas ne može ubiti, jer smo obe već mrtve. Onda je počela drugačije da gleda na stvari. Svakog dana je bila kod mene i na kraju se preselila u moju sobu. Bile smo nerazdvojne: ona, Dženiska i ja. Ludo zaljubljene. Ona i danas ima onaj tatu, početna slova naših imena. U i M. A ja sam to promenila, sada imam ovaj pentagram.

Pokazala mi je pentagram.

– Misliš, tu zvezdu? To nije nikako pentagram.

– Onda smo zajebile školu i ja sam se vratila u Primorsku. Sve do sinoć se nismo videle. Izvini, to je pentagram. Pogledaj malo bolje.

– Pa dobro. Šta god da je.

– Nije šta god, pentagram je.

To je već bilo sumnjivo slično našoj prvoj svađi, tada još slatkoj, o tome da li na kolenu imamo pogačicu ili čašicu. Ja sam insistirala na tome da ako nešto okruglo štrči napolje, logično je da je to pogačica, što sigurno piše i u SSKJ². Urša se nije dala prevariti, jer, jebeš taj tvoj SSKJ, ako pogledaš tu okruglu kost otpozadi, sasvim je jasno da podseća na čašicu.

Dakle, bio je to pentagram.

– A jesi li ti ikad išla u školu u Ljubljani? - upitala sam je, pomišljajući da je, u stvari, trebalo da je pitam bilo šta drugo u vezi sa njenim ponašanjem u diskoteci.

Spustila je gaćice i prstom dodirivala trbuh... - Jedna, dve, tri, četiri, pet, šest.

– Šta to radiš?

– Osećam ih u stomaku, svih šest apaurina.

– Kako si glupava. Zar ti jedan nije bio dovoljan?!

– Ne. Ne, ako preživiš zavod sa četiri lude pičke u sobi.

– Zavod za šta? O čemu sada govoriš?

– Pa pitala si me zašto sam išla u srednju školu u Ljubljani. Mučno mi je da pričam o tome. Živela sam u zavodu. Svaka od nas je imala svoj krevet i svoj sto i svoju usranu policu sa fotografijama, metal narukvicama, noževima, bilo čim. Ja nisam ništa držala na polici. Nisam htela da pičke išta znaju o meni.

– A, popravni dom! - setila sam se.

Ustala je i ponovo krenula da mota džoint sa poslednjom trunčicom trave preostalom od prethodne noći. Učinilo mi se da je važno da malo odćutim i sačekam na njenu novu istinsku ispovest, pre nego što krenem da istresam po njoj svoju malenkost.

– Popravni dom?! To zvuči kao starački dom, rekla je.

– Pa nisam ja izmislila taj izraz, odmahnula sam njenoj ruci koja

---

2 SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika (Rečnik slovenačkog književnog jezika).

– Prim. Prev.

mi je nudila džoint.

– Dakle, još jedan razlog više da taj izraz ne upotrebljavaš. Radije kažem zavod, jer to može biti zavod za bilo šta, za statistiku, za javnu upravu, za nešto. Popravni ili starački dom, to je za otpatke. Uzela sam šest apaurina, da se smirim. Ionako nemam ništa drugo kod sebe.

– Šteta što ih nisi uzela sinoć, omaklo mi se. – Onda se možda ne bi tako glupavo ponašala. Pitam se zašto uopšte izlazimo zajedno, ako tamo jedva da se poznajemo.

Odmahivala je glavom, izgledala je besna i razočarana.

– Lepo sam ti rekla da mi druženje veoma znači i da me u životu najviše zanimaju upravo ljudi.

– Ali to još uvek ne znači da svojim ponašanjem treba da praviš budalu od sebe. – Verovatno je trebalo još ponešto reći i osmisliti tu osudu, ali mi se učilo da sam tim surovim rečima dala rezime svega što sam mislila da joj saspem na glavu. Bilo je više nego dovoljno.

– Zbog zavoda, rekla je. – To me jebe. Stid me je. Normalni klinici idu u srednju školu i ne žive u zavodu sa sebi sličnim ludacima.

To više nije bila priča o slobodnom životu s morem i slanim vetrom na sunčanim primorskim ulicama, gde si sam svoj gospodar. To je bila gora klasika, poznata kao zavod za nasilje i alkohol u porodici. Onda zaboraviš na slobodu.

– Kada ugledaš dve rupe na tavanici, zaboraviš na slobodu. Već si u zavodu.

– Oprosti, rekla sam smirenije, ali vrtiš se kao mačak oko vrele kaše.

Onda mi je ispričala još jednu, baš posebnu priču iz svog života. Specijalno za mene. O dve rupe na tavanici. Niko nikada nije video pištolj, iako je otac svima govorio da ga ima. I da će ga upotrebiti, ako ga budu još dugo sekirali.

– Onda pucaj! – rekla je njena majka, jedne noći, kada je otac ponovo došao pijan i već na vratima zaključio da ga ta kurčeva familija opet sekira i da će ih sve postreljati ako ne budu začepili gubice. Urša i

brat su se sakrili kraj ormana, iako je orman bio samo pregrada između kuhinje i spavaće sobe i iako to uopšte nije bilo nikakvo skrovište. U socijalnom stanu ne možeš da se igraš skrivalica.

– Pa i hoću! – povikao je otac, prišao ormanu i otvorio vrata tako da su sada zaista sakrila Uršu i brata. Kada su začula preturanje i proklinjanje i dahtanje roditelja koji su jedno drugome pretili: „Ne, nećeš ti, nego ću ja!“, pokrili su uši. Dva pucnja su svi čuli.

Narednog dana im je majka ipak spremila doručak. Čutke su jeli i pretvarali se da ne vide dve rupe na tavanici koje su zevale u njih. Mislili su, da je bolje da se plaše učiteljica koje jedva čekaju početak nastave ne bi li im rekle ono što im sledi.

Ljudi su odlazili. Kada se brat odselio kod strica na Kras, a nekoliko godina starija Urša otišla u zavod u Ljubljanu, majka im je rekla da je ona bila ta koja je istrгла ocu pištolj iz ruku i pucala u vazduh, da bi bio mir. Ali, deca za otvorenim vratima ormana nisu znala šta se zapravo dogodilo. Možda to nisu znali ni njihovi roditelji.

Morala sam da priznam: priča je bila dobra. Od onih, koje te odmah ulove. Dođe čoveku da je ukrade i da je tu i tamo pripoveda kao svoju.

Tako smo završile svoje poslednje večer u toj sobi: šest apaurina, dve rupe na tavanici, zavod, Dženiska, mrvica trave, Urša i ja. Dok sam se opet borila sama sa sobom da joj još preciznije saopštim dve, tri sitnice o njenom arogantnom ponašanju u diskoteci, jer nisam želela da ostanem sasvim bez teksta, začulo se kucanje na vratima njene sobe. Došla su njena tri frenda u kasnim tinejdž godinama, ti kurčevo zanimljivi ljudi koji će svoje pubertetske probleme rado tovariti sve do smrti.

Urša im se obradovala, jer momci su doneli svežu travu i reči koje su padale i čangrljale po tlu kao rasuti klikeri. Uvek se dobro snalazila u takvoj oluji ljudi, još i više, svoje sagovornike je prevazilazila i izenađivala tupoumnim čepovima, na primer, poput onih da joj ne vraćaju sitniš za travu, zato što njena pička nije džuboks. Onda se smejala i još i ja sam se osmehnula, jer me je bilo previše stid da to

ne učinim. Konačno sam mogla da se više-manje nesmetano odvučem kući i da prestanem da se bavim time da bi trebalo da joj još ponešto kažem. Niko nije primetio da sam se već bila obula i obukla kaput, ugasila cigaretu (opet drugačije od ostalih ljudi, odlučno i ćutke), odbila ponuđeni mi džoint i uhvatila se za kvaku. Kada sam nekuda, u pravcu tavanice, u pola glasa promrmljala da moram dalje, omamljeni momci su spontano pogledali u tavanicu i počeli da se kikoću. I Urša im se pridružila i dodala primedbu o izrešetanoj tavanici, što je trebalo da bude aluzija na dobru urađenost. Verovatno. Ne znam, jer sam već bila spustila kvaku sa druge strane vrata i otišla iz njenog podrumskog stana. Napolju je bilo mračno, magleno i mirisalo je na smog. Kao i uvek na jesenjim smorenim ljubljanskim ulicama. Meni je uvek sve bilo potaman. Dok sam se već približavala glavnom asfaltiranom putu, začula sam topot Uršinih papuča po makadamu, dok je svojom slepom ulicom trčala ka meni. Trgla sam se: garant mi trči sa pričom za leđima.

Kada sam sledeće nedelje otišla u diskoteku, nisam mogla drugo – mada mi to nije navika – da ne povučem za rukav Manju, koja je nekada živela u ljubavnom trouglu sa Uršom i Dženiskom. Upitala sam je, šta je to sa Uršom, šta joj se uopšte može verovati a šta ne, jer je te nedelje nije bilo uprkos njenim garancijama da će doći i da se u mom prisustvu nikada više neće ponašati kao idiot. Barem drugi deo obećanja je ispunila. I ko je ta prokleta Sara iz zavoda.

– Kao ona kutijica, rekla je Manja.

– Kakva kutijica? – upitala sam, nadajući se da i ona nije prepuna retorskih dosetki, na primer nekakvih o mačku i mački, čiji je cilj da u nekom ključnom trenutku ne kažu ništa.

– Ma znaš, kutije poslagane jedna u drugu. Otvoriš jednu kutiju a u njoj je nova. I tako otvaraš i otvaraš, sve dok ne dođe kraj boravku u zavodu i onda svaka ode svojim putem. To je Urša: gomila kutijica, smeštenih jedna u drugu. Nekad davno sam prestala da ih otvaram.

Poklonila sam joj sve svoje ploče Dženiske, koju nije podnosila, u smislu, to je obična džanki riba, i onda sam otišla. Još je i dobro što nisam nikada dala da mi se istetoviraju početna slova naših imena. Znaš, takve stvari znaju da ti prilepe i neku određenu sudbinu.

Više nije bilo šta da se pita i ubrzo sam se pozdravila s Manjom, bio je trenutak usred mase ljudi, kada se ljudi jedan drugog jednostavno otarase tako što lepo jedan drugome kažu: „Odoh ja još malo da se promovam.“

To je bio kraj svega. Urša i ja se dugo, dugo nismo srele. Za sebe sasvim sigurno mogu da kažem da sam je narednih meseci uporno i izbegavala. Čekala sam da priče malo izblede inače mogu da ti prišiju neku čudnu sudbinu.

Tada, te poslednje večeri, kada sam je posetila i brzo se pokupila nakon dolaska društva njenih frendova, dotrčala je za mnom po makadamu slepe ljubljanske ulice, u kojoj, ubrzo nakon toga više nije stanovala, uhvatila me za rame, oslonila se na mene, i ubrzano disala.

– Majku mu, trebalo bi više da vežbam... Išla bih na plivanje, ali ovde nema gde da se pliva.

– Pa, skoči u Ljubljanicu.

– Ma ne... to ne... Slatka voda, to je sranje za plivanje.

Osmehnula se, želela je, naime, pomirljiv odgovor, bez žaljenja nad time kako beznadežno je u Ljubljani, odnosno kako beznadežno je u njoj samoj.

– A šta je? - upitala sam je, malo manje džangrizavo.

– Ma znam da me danas imaš preko glave i da želiš da odeš, ali... Ne, nemoj da se plašiš, neću da te zadržavam... – A i nije me, nikada.

– Samo to sam htela da ti kažem...

Pomislila sam da zapalim cigaretu, ali to bi produžilo sve zajedno, na kraju bih popustila i vratila se kod nje, ne da bi me ona za to zagrejano molila, i ja bih zbog nje opet podnosila društvo u kojem nisam želela da budem. Tako sam joj samo kratko klimnula glavom, da

kaže šta već ima.

– Sećaš li se kada smo onog jutra, nakon diskoteke sedele na kafi? Kada sam ti rekla da si drugačija od ostalih, iako se tebi to verovatno činilo glupavim? Nešto drugo sam htela da ti kažem. Hoću da ti kažem, pre nego što se vidimo sledeće nedelje.

Ono što mi je ispričala, prizivalo je otvaranje nove kutijice. I sigurno je bilo dobro što više nije bilo nikakve mogućnosti za to.

Rekla je: „Kada sam te prvi put videla, hobotnica me je zgrabila za srce.“

Suzana Tratnik (1963) Diplomirana sociološkinja, magistarka antropologije polova, spisateljica, prevoditeljka, publicistkinja, organizatorica kulturnih dešavanja i lezbejska aktivistkinja koja živi u Ljubljani. Rođena u Murskoj Soboti. Objavila je šest knjiga kratkih priča: *Pod ničlo* (1997), *Na svojem dvorištu* (2003), *Vzprednice* (2005), *Česa nisem nikoli razumela na vlaku* (2008), *Dva svetova* (2010) i *Rezervat* (2012); dva romana: *Ime mi je Damjan* (2001) koji je preveden na srpski jezik *Ime mi je Damjan* (Deve, 2005) i *Treći svet* (2007), slikovnicu *Zafuškana Ganca* (2010), monodramu *Ime mi je Damjan*, po istoimenom romanu, radio-dramu *Lep dan še naprej*, bila je kourednica *L, zbornika o lezbičnem gibanju na Slovenskem 1984-1995* (1995) i napisala je studiju o lezbejskoj književnosti pod naslovom *Literarna konstrukcija seksualnosti* (2004). Godine 2007. dobila je nagradu Prešernovoga sklada za književnost. Njene knjige i pojedine kratke priče prevedene su na dvadeset jezika, a sama je prevela više knjiga britanske i američke proze, dramatičke i humanističke različitih autorki i autora kao što su Džudit Batler, Edrijen Rič, Lesli Fajnberg, Majkl Kaningem, Džeki Kej, Meri Dorsi, Keti Votson, Jan Mekjuan, Denis Kuper i Truman Kapot.

Jasmina Tešanović

BEZ IDEJA

Sama, potpuno sama, kao tikva na đubretu, prošla je kroz ovaj provincijski svet. Koliki je kosmos, a ja živim na ovoj besmislenoj planeti, koja ništa ne zna o sebi, mislila je kad god bi pogledala u mesec ili sunce. Noću nije mogla da spava, kao ni danju. Kao mala plakala je od nesаницe dovodeći sebe do histeričnog napada, a sada kao odrasla luda žena gledala je u nebo.

Majka ju je napustila još pre njenog rođenja: umrla je na porođaju, a prisutan otac lekar rekao je kolegama, bacivši svoj mantil preko tela mrtve žene: „Neću da vidim stvorenje koje mi je ubilo ženu“. Do sudnjeg njegovog dana taj odnos prema njoj nije se promenio.

Čuvala ju je baba, jedna baba, koja ni sebe nije umela da čuva kao žensko čeljade, i koja je samo čuvala zaborav uz pomoć vina. Od njenog ranog detinjstva zajedno su pile; ujutru bi jedna otišla na posao, a druga u školu; a uveče bi jedna legla u krevet, a druga izlazila napolje da gleda u nebo hodajući po primitivnoj kaldrmi ovog glavnog grada jedne velike provincije. Ti noćni ispljuvci, sastanci i zvuci bili su topliji od dnevnih. Intimniji i iskreniji. Pričali su priču o surovom bivstvovanju na suncu bića iskrsljih iz rupa, ljudi insekata u svetu viših civilizacijskih rasa. Taj svet, naročito leti, postao je njena intima, njena majka i smisao života. Kad bi pomislila na sreću, setila bi se vrućeg betona, posle zalaska sunca, na kome sedi sa uličnim pričama i puši neku jeftinu cigaretu, uvlačeći i ne uvlačeći dim, dok joj talasasta kosa miriše na šampon za bebe, koji koristi još uvek.

Sve svoje žrtve srela je noću na ulici. Bili su isprva mladi muškarci,

a potom svakojaki. Ona ih je učila zaboravu i neumerenosti, a oni nju veštačkim pomagalicama da se izade iz svakodnevice, koja inače ne postoji. Uvek su bivali fatalan par, koji se razbijao kroz nasilje i fizičku propast obe strane: proces razaranja rađa se uvek posle procesa stvaranja, naročito ako jak ženski princip izostane. Jer ona nije bila vlasnica svog ženskog principa, izgubila ga je pošto se rodila posle smrti svoje majke. Sebe je nazvala *Bez ideja* i tada je počela da stvara.

Opasne, opasne kreacije izlazile su iz njenih ljudi. Bolest se širila svuda gde je ona stvarala, vrlo često i smrt, ali i neka ogromna nežnost. Zaista je bilo lako zavoleti smrt pored nje.

Bez ideja je imala nepunih četrdeset godina kada je umrla, na istom pločniku na kome je nikla i sve naučila. Bila je poslednja iz tog soja žena bez ženskog principa, bez ženskog imena, bez ideja. Posle nje nastupio je rat.

Kraj i mrak. Evo jedine priče koju je napisala:

Muzika trešti, jedna od onih koja se ne menja bez obzira na modu. Uvek preglasna, uvek fizički prisutna po ušima, kičmi, bubnim opnama.

Ona ulazi u mračan podrum bez ventilacije, bez svetlosti, bez izlaza. Pomišlja, ako slučajno izbije požar u ovom trenutku, sagorećemo kao veštice. Vest će biti objavljena u crnoj hronici *Večernjih novosti*, izgorela diskoteka lezbejki sa svim lezbejkama u gradu. Ako uopšte tako nešto i postoji. „To su samo nevine devojke koje nisu imale sreću da sretnu Pravog Muškarca.“ A one? Kako bi one umirale? Zajedno ili ponaosob? Da li bi neka pobegla ostavivši za sobom druge? Da li bi se otimala za vazduh, gušile, pokušavale da probiju pesnicama zid podruma ili bi legle jedna preko druge na pod valjajući se kao tela koja se ne plaše leševa? Kao poklopac na ćupu sa ulovljenim pacovom, neki građanin iz Knina bi spustio roletne sa ulice, s rečima: „Ja se pet godina borim na ratištu, a one ne rađaju decu, već puše, piju, drogiraju se i brukaju ovaj narod“.

Sanja, Sanja, bez ideja, šta ćeš ti tu, tako trudna sa mučninom u nosu. Začela si od pakosti, nema ni dva sata: bez uživanja, sa velikim bolom. Silovao te je čovek za koga si nekad htela da se udaš, a kome si upravo rekla da ne želiš da imate decu zato što imaš devojkicu.

Tela se skupljaju i šire na toploti i na promaji. Opušci se gase stopalima u štiklama, gojzericama ili patikama. Devojke su crne, plave, kratko podšišane, ili sa kosom kao Ofelija. Ima ih užasno tankih i dugačkih, kao nigde, na ulici u ovom dvomilionskom gradu bez pravog grada. I ima ih debelih, četvrtastih, mišićavih; iz provincije, sa margine, i iz bogatih naduvanih porodica.

U kožu su često obučene ili svučene, a često koriste i svilu. Ne razlikuju se mnogo od drugih devojaka negde u svetu, ali se razlikuju od samih sebe kakve šetaju gradom danju po fakultetima, po parkovima, po ćoškovima.

Ovo je kraj sveta: kad devojke siđu pod zemlju i prestanu da rađaju muškarcima decu. Kraj svake civilizacije, najbolje kao i najgore, drevne ili neodređene, etnički definisane ili u nastajanju. Ovo je vrtlog i ćorsokak u isto vreme i one to znaju. One nose u svojim telima smrtnu presudu koju hrabro izriču. Spremne su da umru odmah, samo ako muzika prestane. Spremne su da se uguše, ako izbije požar. Nijedna ne bi izašla, čak ni trudna Sanja bez ideja.

Neke od ovih devojaka nikad nisu sišle do večeras, 10. oktobra 1995., i u ponoć, kad se izgubi nit sa ostalim danima i zazuji prostor od vreve, biće trajno obeležene, bez obzira šta posle odlučile da rade sa svojim telima. Žigosane memljivošću pokreta, opatice ovoga raja ponašaju se dosta slično likovima sa neke freske. Stalno su u pokretu i misli im brazdaju čelo. Misli od želje, ne od pameti. Ne razgovaraju mnogo, jer komuniciraju mirisima i telima.

Sanja nije htela da se ubije posle silovanja: činilo joj se da je inače nešto slično doživljavala i onda kad je sve to zaista tražila, kad nije još bila sa ženama. Pomislila je da ga udari jače pepeljarom po glavi, ali se

onda setila njegove majke, koju ne poznaje, i rešila je da tu ženu poštedi bola. Svoju ne bi tako čuvala, ali tu nepoznatu ženu morala je da zaštiti od strahote njenog biološkog sina koji ide svetom i unosi haos.

Sanji je prišla četvrtasta devojka sa lancem oko vrata, koja je imitirala lik iz *Moćnih rendžera*. Čučnula je ispod nje i obema rukama se uhvatila za njena kolena. Svojevremeno, kad je bila veoma mala, videla je istu scenu između jedne vrlo mlade devojke i svog oca – njenog profesora. Isprva je nisu videli i ostali su dugo u tom položaju, a onda su se raspleli s mnogo nespretnosti videvši je. Kasnije je tu pozu povezala sa razvodom svojih roditelja, ne tu devojku, i svojom kobi da ostane sama sa samom majkom, koja se nikad, ni od čega što je pretrpela u životu, nije oporavila niti ojačala. Mrzim moju majku, mislila je, dok je sad njoj devojka naslanjala na kolena. Mrzim je, mrzim i neka crkne... Devojka ju je milovala po butinama i njen dah ju je opijao. Neka izbije požar, neka crkne moja majka, neka sam i trudna, neka umre ovaj grad, ova zemlja, ovaj rat, ova civilizacija, ova planeta...

Jasmina Tešanović (1954) je feministkinja, aktivistica, spisateljica i režiserka. Rođena je u Beogradu. Autorka je *Dnevnika političkog idiota*, ratnog dnevnika napisanog tokom rata 1999. godine koji je distribuiran putem interneta. Godine 2004. dobila je Hirošima nagradu za mir i kulturu. Piše za *BoingBoing*.

Jelena Lengold

DEVET PIVA

Ta ženska je, recimo, bila zgodna. Imala je sasvim solidne grudi, dobar struk ispod njih i zanimljiva usta. Bila su to usta Ornele Muti u krupnom kadru. I tu se sličnost sa Ornelom Muti završavala.

Imala je, međutim, sitne oči, oči koje se ni na čemu nisu dugo zadržavale. Obletale su svoje neurotične vrtloge, kao i njene glasno izgovorene misli. Na glavi je nosila mnogo sitnih, neurednih lokni koje nisu izgledale nimalo prirodno. Ispod te kose izvirivale su prevelike minduše, nekakav nadrealni grozd srebrnjaka koji bi zveckao svaki put kada bi se pokrenula. Retko su imale priliku da zveckaju te minduše, jer ona je sedela uspravno, u nekoj ukočenoj pozi, koja je bila lažna kao i njene lokne. Ne, nimalo mi se nije sviđala. I nije bilo nikakve iluzije o tome da bi baš ona mogla biti od pomoći. Bila mi je daleka i strana, neprivlačna kao šturi članci o polarnim istraživačima, duboko pod ledom. I tamo nešto živi i miče se, razmišljala sam zavaljena u lažnu kožu tog kafea, i tamo priroda valjda ima neke svoje neobjašnjive motive, ali – kome je to uopšte od pomoći?

Pričala je o svom mužu, nekakvom propalom glumcu, koji drži radnju za hamburgerere. I koji je besomučno vara. I kako ona nije ljubomorna, ali jednostavno ne razume zbog čega on to radi. Zatim je ponovo srkutala kafu i grickala svoja bajna usta.

Imala je onu vrstu noktiju kojih sam se plašila, nalik na ptičje. Njena manikirana kandžica ni za trenutak nije ispuštala šolju. Šolja je bila oslonac, potpora. Ponekad je stavljala obe ruke na nju, kao da je

pokušavala da se ogreje na nečemu što se već odavno ohladilo.

– Trebalo bi da jednom na miru o tome, razgovaramo – rekoh.

Ništa, zapravo, nisam želela da znam o njenom mužu, o njenom životu, o dolasku iz provincije u ovaj grad, o količini znoja koju isteruje iz sebe na aerobiku pokušavajući da se pruruši u seks-bombu. Mogla sam se u stvari zakleti da glumi orgazme tom netalentovanom glumcu, koji nikada ništa ne ukopčava jer ionako misli na srednjoškolke koje ujutru kupuju hamburgere, vrteći se u svojim preširokim majicama.

A onda sam joj to predložila. To o neodložnoj potrebi da se jednom na miru ispričamo. U mom stanu.

– Šta piješ? – pitala sam.

I tada je konačno bila iskrena:

– Kupi pivo – rekla je. – Devet piva za mene.

Nisam ni trepnula.

Devet piva za nju, plus flaša belog vina za mene, sve se to već ohladilo u frižideru kada je zakucala.

Umalo se ne sruših od tog prizora. U času kada sam je ugledala na vratima, pomislih naglo i neobjašnjivo na toliko toga, odjednom. Na moju majku. Na majku moje majke. Na uredne mirišljave ormane u kojima čuvaju posteljinu, rublje, tegle, zalihe namirnica, pomislih na svoje pesme, na činjenicu da sam nekad svirala na klaviru, odlazila u muzeje, šaputala u prisustvu mermera, šetala po proplancima, odnosila u nedeljna popodneva cveće i bombonjere prijateljima, pomagala im da okupaju i uspavaju decu. A onda sam opet bila tu, pred otvorenim vratima, kroz koja ulazi natruli dah kasne jeseni. Neko je negde zapalio svoju prvu zimsku vatru i ne nada se ničem dobrom. Jednostavno sedi kraj vatre, sa rukama na licu i krvotokom sporim do besmisla.

– Mogu li da uđem?

Naravno, crno je te večeri bilo njena boja. Najtešnje pantalone koje se mogu zamisliti imale su sa strane nešto nalik na štraftu od čipke.

Ista takva crpa čipka nalazila se i na mestu predviđenom za bluzu i nije skrivala ništa. Preko svega, kao izvučen iz nekog pozorišnog dekora, pravi muški frak. Visoke, visoke štikle i one iste glomazne, zveckajuće naušnice. Ono što me je ipak ohrabrilo bio je njen parfem. Dobar, uzbudljiv. Sve je mnogo lakše kad nešto dobro miriše.

Pomerih se u stranu da propustim te čipke i taj parfem. I nju pride.

Prva dva piva popila je razgledajući police, knjige, kolekciju mesinganih kornjača.

Treće pivo učinilo je da frak postane suvišan.

Četvrto je odgurnulo cipele, podvilo joj noge pod malecno, istrčeno dupe i smestilo je u čošak kreveta.

Peto je pila iz flaše, koncentrišući se na pokret koji je njenu drugu ruku, bez mnogo pogrešnog lutanja, trebalo da dovede do činije sa kikirikijem. Sedela sam u fotelji kraj nje i pila svoje belo. Već je bilo mlako, ali nisam marila. Ako već nisam na nekom splavu na reci i ako ga ne pijem uz sodu i podnevno letnje sunce na temenu, ako već nije onako kako bi trebalo da bude, onda uopšte i nije važno. Moglo je da prođe i mlako.

Neprestano je skidala i ponovo kačila one svoje minduše i za to vreme govorila o tom glumcu koji je vara:

– Ponekad se pojavi tek ujutru. Pobesnim čekajući. Odlučim da mu kažem svašta. I onda on uđe, pogleda me na neki sasvim osoben način i ja više nisam u stanju da kažem bilo šta.

– Dobro je kad neko ume da nas pogleda. Mislim, malo je toga, inače.

Razmišljala je o tome neko vreme, sređujući šesto pivo. Rečenice su joj postale spore. Govorila je, glave zabačene na jastuk, govorila na način onih ljudi koji vam nikada ne postavljaju nikakva lična pitanja. A opet, možete biti sto posto sigurni da se tu ne radi ni o kakvom

promišljenom obziru. Nešto drugo je ovakve ljude sprečavalo da pitaju, neki drugi, užasniji razlog, nekakav strah od saznanja, od stvarne komunikacije, nekakva tužna nemogućnost da saslušaju odgovor, da odglume klimanje glavom nad tuđom dosadnom pričom. Jer sve su priče bile podjednako beznadežne, podjednako neupotrebljive u sopstvenom životu.

I tako me ona nije gotovo ništa pitala, pa sam je uglavnom slušala kako govori i gledala kako joj ponekad vrhovi bradavica probijaju kroz onu crnu čipku.

– Život je odvratn – zaključila je, otvarajući sama sedmo pivo. – Tera nas da počnemo da osećamo ono što zapravo i ne želimo. Donedavno sam mislila da mrzim sve žene, jer bi moj muž verovatno želeo sve da ih odvede u krevet, samo da mu se pruži prilika. I sa tobom bi verovatno pokušao. Znam ga ja. Pokušao bi.

– Možeš biti mirna – rekoh. – Nikada neću ići u krevet sa tvojim mužem.

– Nije u tome stvar! Jednog trenutka ja sam odlučila da prestanem da ih mrzim. Razumeš? Neću da budeš moj neprijatelj, moja suparnica, ni ti, ni bilo koja druga žena. Jednostavno, odbijam da te mrzim samo zato što bi on verovatno želeo da te potuca.

– To je dobro, ne mrzim ni ja tebe. I neću da se potucam sa tvojim mužem. Možeš biti sigurna u to.

Iako je žmurila, izgledalo je da me još uvek čuje, a njena ruka, obešena niz krevet, znala je da se tu negde, na podu, nalazi njeno osmo. Gurnuh pivo nogom ka njoj, još toliko sam mogla da učinim. Jedva da se razabiralo ono što je šaptala:

– Vidiš, ja imam lepa usta i lepe grudi. I čemu to sada uopšte služi?

– To za usta, to vidim...

– Evo, pogledaj i grudi.

Nekako se pridigla i učinila taj pokret. Bluza je odletela na pod

među prazne pивske flaše.

– Zaista – rekoh – zaista imaš lepe grudi.

Onda je, kao da je to bilo sasvim očekivano, skinula svoje tesne pantalone, jednostavno se izmigoljila iz njih i nastavila da pije svoje osmo pivo. Sve što je sada imala na sebi bile su gaćice, naravno crne i naravno čipkane. Bila sam mirna kao moje mesingane kornjače na polici i podjednako tako spora. Uzela je moju ruku i počela polako da je vuče ka sebi:

– Slobodno mi dotakni grudi... evo... ovde... objasni mi šta nije u redu sa mnom.

Učinilo mi se odjednom da to tu i nije odrasla žena, već neko napušteno, patetično dete. Kao kada pokušavate da uspravate bolesnu životinju, tako sam prelazila dlanom preko bradavica:

– Lepa si. Sve je u redu sa tobom. Nema potrebe da budeš tužna.

Sela sam na krevet i ljuljuškala njenu glavu. Izgledalo mi je da joj to prija. Smejala se, zatim je plakala, pa se opet smejala, govorila neke nepovezane i nerazumljive rečenice, tražila da je zagrlim i da je ne puštam i ja sam obema rukama njihala njena ramena i glavu. Kosa joj je mirisala na onaj parfem, na dim od cigareta, pomalo i na hamburgere. Rekla je da bi najradije umrla sad, tu, dok je držim, jer niko nikada ranije nije bio dobar sa njom, ni sa njenim grudima. I ja sam nastavila da budem dobra sa njenim grudima, kao da su to grudi moje majke, čiji sam ukus zaboravila, kao da su to grudi Device Marije, kao da su to abonosne grudi Leonardovih madona, kao da su kultne silikonske grudi Brigitte Nilzen, kao da su to teške tople grudi Laure Antoaneli, bila sam dobra onoliko koliko jedno uzaludno ljudsko biće može biti dobro prema drugom uzaludnom ljudskom biću. I to je izgleda delovalo, jer ona je zavukla ruku u čipkane gaćice i radila tamo neko vreme, mrmrlajući nerazumljive reči. Zatim joj je glava klonula na moje rame, ruka se umirila i ostala ispod lastiša.

Nešto kasnije, dok sam, ponovo u fotelji, dovršavala svoje vino, ona se oblačila ćutke, obrnutim redosledom: pantalone, bluza, cipele, frak, naušnice. Ali ništa više na njoj nije izgledalo kao pre. Više je ličila na neku devojčicu, u noćnom vozu, u kupeu, na nekom jezivo dugom i iscrpljujućem putovanju. Kao da sam je, prolazeći kroz hodnik tog voza, ugledala na tren u prljavom staklu, kao da mi se samo zakratko ukazala njena glava, klonula, naslonjena na zavesu, kao da sam pomislila: „Zbog čega, do đavola, ovo dete ne spava?” i kao da sam je već u sledećem vagonu zaboravila. Eto tako je izgledala.

Ali jedno je bilo sigurno: znala je tačno svoju meru. Njeno deveto pivo, ledeno, nagradno, kao iz nekog drugog, provetrenog sveta, čekalo je na nju u frižideru. Ispijala ga je dok sam za nju zvala taksi, a leđa su joj polako ponovo poprimala onaj ukočeni položaj.

Sve se vraćalo na svoje staro. Ljudi su nastavili da budu tuđi i smešni jedni drugima, u autobusima, u kafanama, u krevetima, ljudi su nastavili da ćute, da zaziru, da se plaše, da se osećaju krivima, da plaču, da čekaju, da leže užasnuti u mraku, sklupčani poput obolelih puževa.

NINA: JEDANAEST FRAGMENTATA

„Ljubav, lepa kao ludačka košulja...”

I

Bilo je nešto oko pet ujutru i mogle smo čuti kako soliterom odzvanjaju prve potpetice koje odlaze na posao. Nina i ja smo ležale na leđima i jele čokoladu. Čaršav je ispod nas bio izgužvan i pomalo vlažan.

- Strašna čokolada – reče Nina.
- Strašna. Nikad u životu nisam okusila bolju.
- Francuska je – reče ona zagledajući omot.
- Vive la France, Ninočka – rekoh, a onda sam joj još jedan komadić stavila u usta.

Jutro deluje nestvarno ako uoštite niste spavali. Ponekad mi se za takvih jutara činilo da sam na prevaru dobila onaj deo svog života koji mi nije bio namenjen. I, sasvim malo, plašila sam se da ću nekada, negde, za ovu prevaru biti kažnjena. Upravo se završavala treća noć kraj Nine. Sa poslednjim komadom čokolade shvatila sam da toga dana neću otići na posao. Počinjala je jesen. Jutra su bivala sve hladnija. U ustima nam se, međutim, rastapalo nešto nepodnošljivo slatko.

II

Svašta se događalo početkom te jeseni. Na primer, jedan muškarac me je prevario. Ne bilo kakav muškarac. Moj muškarac! Ili sam barem ja mislila da je moj? Ali, ako jesam, zašto sam onda kopala po njegovom pisaćem stolu? Pokreti su mi bili tako grčeviti, ubrzani, drhtavi... pisma,

pisma, pisma... bilo je tu i mojih pisama, nisu se mnogo razlikovala od onih drugih, to je gadno saznanje. A onda, TO pismo! Ruke su mi se smirile. Zažmurila sam, pa otvorila oči. I tako nekoliko puta. Pismo je još uvek bilo tu. I datum na njemu, koji je i sam bio dovoljan.

Na stolu je komad zaleđenog mesa ostao da pravi ružnu krvavu mrlju. Ja sam izašla iz te zgrade, spustila tamne naočare sa čela na oči, zaustavila prvi taksi, dojurila svojoj kući i, bacivši se pravo sa vrata na krevet, okrenula Ninin telefon.

– Mogla bi da provedeš kod mene nekoliko dana – rekla sam.

III

Nina je bila moja jedina prijateljica u čijem prisustvu muškarci nisu bili ključna tema. Pominjale smo ih onako usput. Jedino sa njom nisam razmišljala da li taj neki treći u sobi gleda u nju ili u mene. I koja mu se više dopada. Jer, koju god da je gledao, nije mu vredelo. Mi smo gledale jedna u drugu.

Onda o tome nisam puno mislila. Jedino sam znala da je kraj Nine bezbedno, na jedan sasvim drugačiji način.

IV

Nina je, naravno, sve o meni znala i kada joj se ne kaže. Na primer, donela mi je te večeri ogroman buket ruža. Bile su visoke i vitke i ličile su na nju. Smestile smo buket u vazuu. Otvorile vino. Sedele smo ispod ćebeta, podvijenih nogu. Nina mi je čitala pesmu Viktora Igoa. Završavala se stihom: „Senka je crna uvek“.

– Zbilja. Kako se boriti protiv senke? – upitah Ninu.

– Jakim suncem ili potpunim mrakom – reče ona i pipnu prekidač iznad svoje glave. Nastao je mrak. U kome nije bilo senki. Prevazilazio je crnilo. Prevazilazio je sve što se do tada dogodilo.

V

Ujutru bi se šetala bosa po stanu, u svojoj beloj pižami i bezvoljno jela kukuruzne pahuljice i mleko. Menjala programe na radiju, na televizoru. Džepovi pižame bili su joj puni daljinskih upravljača. Njuškala sam njen parfem u kupatilu. Podsećao me je na ono mesto između malih, mekanih Nininih grudi.

VI

Jedne večeri sam kupala Ninu. Mlatila je svojim tankim rukama po kadi i vikala „vruće, vruće!“, a onda zabacila glavu i pustila da joj operem kosu. Čitale smo i osećale kako sapunica klizi pod dlanovima. Sve je klizilo. Nekoliko mehurića ušlo je u njen pupak. Nina je bila tamna i glatka. Kada se uspravila u kadi i kada joj je sva kosa bila prilepljena uz glavu, učinilo mi se da sam otkrila još jedno njeno lice. Stalno sam otkrivala njena nova lica. Ovo je imalo najtamnije oči koje su me ikada pogledale. Bile su prepune tople, guste strasti koja me je odizala od zemlje. Potom je iskoračila i pustila da je umotam u svoj bademantil. Landarao je oko nje, kao čoškasti krajevi haljina kakve su nosile šumske vile. Učinila je da se nakon mnogo vremena prisetim tih vila. Učinila je da se prisetim tolikih stvari. I da mnogo šta zaboravim. Polako je čak iščezavao i smisao ONOG pisma. Još sam, ponekad samo, mislila na rukopis te devojke, na njena bolećivo zaobljena slova, slična onima kakva i sama pišem, i to je učinilo da za nju osetim nešto kao saosećanje. Jednom će i ona pronaći neko takvo pismo, pomislih. Ili neće, što je još gore. Skuvaće večeru, gledaće mnogo puta na sat, a onda će se on vratiti, neodređeno mrk i neodređeno umoran. Zbog čega će ona osetiti neodređenu krivicu. Onda će on reći da je večera OK, i njoj će laknuti.

Dotakla sam Ninin nos. Bio je hladan i mirisao je ugodno.

VII

Svašta se, kažem, događalo početkom te jeseni. Na primer, grad je bio neuobičajeno pun prosjaka. Ili smo ih nas dve češće zapažale. Ni same nismo imale bogzna koliko novca. Hodale smo tako gradom, Nina bi krila svoju ruku u mom džepu i umirivala me onim svojim rastegnutim vokalima da je to „taaako neupaaaaadljivo“. Prebirale smo, potom, po tašnama i odlazile na duplu kafu.

Taj dečak je bio musav i bos i hodao je od stola do stola, jednostavno držeći ispruženu ruku. Prvo smo mu rekle da nemamo para. Što je u principu bilo tačno. Ali samo u principu. Onda smo istrčale za njim na ulicu i gurnule mu u ruku jednu novčanicu. Nije izgledao iznenađen. Ni zahvalan. Ni srećan. Ni tužan. Tiho je rekao „hvala“ i okrenuo se od nas. Prosjaci bi trebalo da poštuju kodeks po kome se posle njih osećamo bolje i plemenitije. Ovaj nije poznao to pravilo.

Pitala sam Ninu da li je nekad imala abortus. Jednom, rekla je, kada je imala sedamnaest godina. Kazala je majci da razred ide na izlet. Majka joj je opeglala bele pantalone.

– Bolovi su bili najmanji problem – rekla je Nina. – Najteže od svega bilo je vratiti se kući sa potpuno belim pantalonama.

U najmanju ruku bilo je neuobičajeno da neko sa kim se noću grlim zna kako izgleda abortus. Nešto kasnije, na keju, Nina me je poljubila u vrat. Jednostavno se nagnula ka meni i zavukla svoje lice u moju kragnu. To je bilo „taaaako upaaaadljivo«. Rekla je posle da ionako već pada magla. Nije, uostalom, ni to morala da kaže. Sa maglom ili bez nje, nije mi bilo važno da li nas ko vidi.

VIII

Jedno od Nininih nepoznatih lica bilo je ono kada smo se grlile. Dok se presvlačila, obuhvatala me je ogromna želja da se priljubim uz

njena leđa i da je dodirujem. Nina bi tada ispuštala glas koji je mogao značiti sve: strah, bol, zadovoljstvo, odupiranje, predavanje, nemoć...

– Da ne znam da ti je lepo, pomislila bih da patiš – rekla sam Nini, okrenuvši je i zagledajući se u njeno lice.

Usne su joj bile izvijene na dole, dah kratak i brz, čitavo njeno telo povodilo se za tim klonućem lica i činilo se da ga neki veliki i teški okovi oko članaka povlače negde nadole. Izvijala bi trbuh i čitav donji deo tela napred, kolena bi joj se povijala kao da će se svakog trenutka srušiti. Ramena i glava bi se uvijala unazad, zabacivala je glavu i žmurila. Tačnije, gledala sasvim, sasvim malo, kroz trepavice. Kao da je ona nemoć obuhvatala i kapke. Osećalo se u njima sitno, nepravilno podrhtavanje. Nina je treperila, a boja njenih usana se gotovo izjednačavala sa bojom lica. Kao u kakvom velikom bolu.

Osećala sam veliki, glupi ponos kad god bi se ono lice pojavilo. Potpunost predavanja koja se nazirala u njenom licu prevazilazila je sve što mi je do tada u životu bilo poklonjeno. Pomislila sam, ovako nemoćno i zaneseno lice nije imao ni onaj student veterine koji je bio toliko zaljubljen u mene da je pristao na plastičnu operaciju nosa. Čak ni on.

IX

Ali, svaka isključivost ima svoje granice. Jedna od tih granica, ispostavilo se, bio je Brus Vilis.

Upravo smo ležale u jednom od onih tihih usporenih snimaka, kada je on zapevao na televizoru. Kao po komandi, trgle smo se i zablenule u ekran. Brus je imao farmerke i crnu majicu. „Oh darling“, pevao je, „save the last dance for me...“ Kada smo, negde pred kraj pesme, shvatile šta smo upravo uradile, krenule smo da se cerimo, da vrištimo i da jedna drugoj čupamo kosu, što je bio jedan od naših načina da prikrijemo stid.

X

Što se mene tiče, Nina je mogla da ostane beskonačno. Jedino što me je pomalo brinulo bila je činjenica da danima ne odlazim na posao. Ali, čak me ni to nije zabrinjavalo previše. Zнала sam da će se srediti. Nekako sam znala da će se sada sve srediti. Jednostavno, čuće se škljoc, škljoc, i svi će zupci stati na svoje mesto. Već sam osećala njihovo pomeranje, poluge su se lagano podizale, nešto je ponovo počelo da se okreće u pravom smeru.

Nina je, međutim, jednog jutra rekla da mora da se vrati kući. Spakovala je svoju belu pižamu, svoje šarene džempere, pastu za zube sa likom Paje Patka i ukusom jagode, htela je da spakuje i svoj parfem, ali sam je zaustavila i bez reči joj, umesto njega, dala svoj. Tako ću lakše, činilo mi se, da prizovem u sećanje onu tačku između Nininih grudi. I sa njom, sve druge tačke kojima je pretilo zaboravljanje. Jer, zaboravljanje je postojalo. Bilo je moguće. Sada sam to sasvim izvesno znala.

Nina je izgledala vrlo visoka i vrlo tanka kada smo se konačno rastale na toj raskrsnici. Ona je odlazila levo, ka stanici, a ja desno, na posao. Još neko vreme stajala sam tu, posmatrajući njen hod i njena leđa, misleći da će se možda okrenuti. Ali, Nina je dolazila iz jednog sasvim drugačijeg grada i velike raskrsnice su je plašile.

XI

Nešto dalje, na ulici, događala se velika gužva. Neki mladić je uzvikujući pozivao prolaznike da potpišu peticiju o ujedinjavanju naših sa njihovima. Te jeseni, i to je bilo u modi. Promuvala sam se kroz gomilu i stala ispred mladića. Imao je iste rupice na obrazima kao Brus Vilis i bio je definitivno zgodan. Upitah ga da li i on pripada njihovima.

– Ja sam odande – rekao je ponosno.

– Potpisujem – rekoh. – Ja sam sto posto za to ujedinjenje.

Mladić mi se nasmešio. Onakvim jednim osmehom.

– Ovde potpišite – pokazao mi je značajno. – Ime, prezime, adresa i broj telefona.

Na čitavom spisku, naime, nije bilo nijedne adrese, nijednog broja telefona. Brzo je kopčao taj mladnc, to mi se dopadalo. I sama sam brzo kopčala. Upisah samo ime i telefon. I još sam dodala „po podne“, koliko da shvati svu snagu mojih patriotskih osećanja. Pogledao je preko ramena na spisak i onda, zadovoljnog izraza, nastavio još glasnije da viče i da doziva.

Izvlačeći se iz gužve, pomislila sam da jesen baš i nije toliko nesavladiva. Činilo mi se da uopšte ne izgledam loše u mantilu i sa velikom maramom na ramenima. Kosa mi je sasvim zgodno padala preko kragne, videla sam to u izlogu.

Jelena Lengold (1959) pesnikinja, spisateljica. Rođena u Kruševcu. Objavila knjige pesama: *Raspad botanike* (1982), *Vreteno* (1984), *Podneblje maka* (1986), *Prolazak anđela* (1989), *Sličice iz života kapelmajstora* (1991) i *Bunar teških reči* (2011), knjige priča: *Pokisli lavovi* (1994), *Lift* (1999), *Vašarski mađioničar* (2008, 2009) i *Pretesteriši me* (2009), roman: *Baltimor* (2003, 2011). Proza i poezija Jelene Lengold prevedeni su na engleski, italijanski, danski, francuski, bugarski, rumunski, ukrajinski i češki jezik. Živi u Beogradu.

Jasna Žmak

HOMO ZA ŽMINJ

Homo za Žminj. To su bile prve riječi koje si naučila na mom jeziku (tako ti zoveš čakavštinu). Tad još nisi znala ni šta je, a kamoli gdje je Žminj. Tad još nisi znala ni šta je maneštra, a za šparuge si mislila da rastu na stablu. Masline si vidjela samo na pizzi, Učku iz aviona, a ljude iz Pule si zvala Puljanima. Ipak, da je bicikla ženskog roda, to si već ranije bila naučila.

Homo za Žminj. Moj tata je nekad to govorio svaku noć prije spavanja, kao što je tvoj govorio *Idemo u horizontalu*. Kao što oni bez mašte govore *Idemo spavat*, tamo odakle si ti, odnosno *Gremo spat*, tamo odakle sam ja. Tako smo ti i ja cijelo djetinjstvo odlazile svaka u svoj krevet, u horizontalu i u Žminj, a danas skupa odlazimo u naš zajednički krevet koji nema svoju metaforu, jer mi si prije spavanja ne govorimo ništa, mi se samo ljubimo za laku noć.

Homo za Žminj. Nisi mi vjerovala, kad sam ti napokon otkrila što to znači. To sam ti rekla one prve naše noći, šapnula zapravo. A ti me nisi razumjela... pa sam ti ponovila još jednom, i još jednom, zapravo, ponavljala cijele noći.

Homo za Žminj, pa *Homo za Bale*, pa *Homo za Pavliće*, pa *Homo za Križmane*, pa *Homo za Bokordiće*, i tako od Pazina do Pule i natrag, prvo po ipsilonu, pa onda po staroj cesti, te noći smo prošle cijelu Istru. Otkrila si nešto strašno privlačno u imenima istarskih sela, toliko privlačno da nam sad iznad kreveta visi karta Istre s koje čitam kad mi pamćenje stane. Šapnem ti *Karojba*, *Savičenta*, *Rudani*, *Lanišće* i ti si gotova, kao Jamie Lee Curtis kad joj Kevin Kline govori talijanski. A

kad ja počnem s talijanskim, gotova si još i brže... *Portole, Grisignana, Dignano*, kaput. Jedino te Trst nikako ne pali, pa on pod našim krovom ipak nije naš.

Većinu tih sela nikad nisi vidjela, većinu nisam ni ja, ali svako od njih ima svoje mjesto u našem krevetu bez metafore. Istarska sela su vokabularij tvog užitka, način da ti kažem koliko te volim.

Zagreb, srećom, nema takav efekt na mene... ali tvoj francuski sasvim dobro odrađuje posao.

U međuvremenu si osim francuskog odlučila naučiti i istrijski, istarski, čakavski, sva tri. *Geografiju sam savladala, sad je vrijeme za lingvistiku*, ponosno si najavila. Meni bi bilo draže da si se umjesto toga dala na gastronomiju ili na vina, ali ti uporno tvrdiš da ljubav ne ide kroz želudac, nego kroz jezik; i već si nabavila Gustafe, Francija i Tamaru Obrovac, pa umjesto mene, po cijele dane slušaš njih, i kao da su audio programi za učenje stranih jezika, ponavljaš njihove stihove... a ja te prijateljima, umjesto sa *moja cura*, sada predstavljam sa *my fair lady*.

Kažeš da je sve to meni za ljubav, ali ja te sabotiram, jer znam da nema nade za tvoju *pidgin* čakavštinu. Kažem ti, *Ti si furešt i pomiri se s tin*, a ti onda poludiš, jer još ne znaš šta znači *furešt*.

Ipak, ne posustaješ u svojoj istrofiliji... I da možeš, tražila bi državljanstvo i oženila se sa mnom samo da dođeš do njega.

Nakon što smo jučer za doručkom tako slušale *Krasna zemljo* (bez dizanja zastave), jutros si me ponovo probudila puno prerano; uzbuđena, jer si napokon uspjela sama složiti jednu cijelu zavisno složenu *ča* rečenicu. Bilo je ravno pet ujutro kad si me, čitajući s papira, s katastrofalno lošim naglascima, pitala *Kadi homo danaska, forši poli mediga, a forši na mrkat?*

Ja sam, još snena i u polusnu samo odmahнула rukom i rekla *Ala šu, homo dalje...* sanjala sam, čini mi se, lopate i Učku.

PROZA ZA POZU

Probudile smo se jutros s Mirandom July u krevetu. Opet.

Pokušala sam ju nečujno, dok ti još spavaš, iskrasti iz kreveta, ali uhvatila si nas *in flagrante* i odmah krenula s verbalnim rafalom o tome kako je knjigama mjesto na policama i podu, a ne u krevetu. *Toliko ju voliš da se ni preko noći ne možeš odvojiti od nje?*, pitala si me, a ja sam mislila kako toliko volim tebe, a nju ipak nešto manje... Ali ti to nisam rekla, nego sam umjesto odgovora uložila svog dnevnog Kviska, da budeš malo ljubomorna.

(Ti to ne znaš, ali kad tebe nema doma, ja cijeli naš krevet napunim knjigama s polica i poda, pa u sebi vičem *Ja sam najbogatija na svijetu*. Onda ih posložim natrag i pravim se da ništa nije bilo.)

Dok još nismo imale radni stol, to mi je bila isprika za čitanje u krevetu. Onda smo nabavile stol (i stolicu), ali nismo imale stolnu lampu, pa sam i dalje mogla čitati u krevetu. Ali sada već imamo sve, i stol i stolicu i lampu, i ja nemam više isprika za čitanje u krevetu. Ali svejedno se već danima budimo sa prozom među plahtama... Kroz njih su prošli i Auster i Delerm i DeLillo, jer se ni od njih nisam mogla odvojiti preko noći, jer i njih volim, ali manje od tebe. I kad zbrojiš koliko volim svih njih troje zajedno plus Mirandu July, to je i dalje manje od onoga koliko volim tebe samu. Jedino te ne volim, ne toliko puno, u jutra kao što je ovo kad se ljutiš na njih i na mene... Na njih, jer pišu knjige, na mene, jer te knjige čitam u našem krevetu.

Pušenje u krevetu si mi dopustila (u zamjenu za jedenje u njemu), ali čitanje nikako ne možeš progutati. *Postoje stvari koje se u krevetu rade*

i postoje stvar, koje se u krevetu ne rade... čitanje je jedna od tih stvar, koje se ne rade u krevetu, ponavljaš mi svakog jutra, a ja ti odgovaram da čitanje nije stvar i proklinjem dan kad je Ladan umro.

Na vrhu te tvoje liste zabranjenih stvari za u krevet su čitanje i štrikanje... To su za sada, zapravo, jedine dvije stvari na toj listi, iako te uvjeravam da je to stereotip u koji upadaju samo hetero parovi, ti svejedno inzistiraš na tome da knjige ne ulaze u naš krevet. Ona druga lista, ona sa dopuštenim stvarima za u krevet, zato mi je puno draža, jer uglavnom se sastoji od sinonima za spavanje, u aranžmanu za jednu, dvije ili tri osobe. *To se radi u krevetu*, kažeš mi kad ih sve izlistaš, pa mi ih onda kreneš i demonstrirati u praksi.

Ja još uvijek zapravo pokušavam dokučiti o čemu se, zapravo, radi, što je tako *krivo* kod čitanja u krevetu? Ti spominješ moju kičmu, moje oči i feng shui, ali ja mislim da se ipak radi o nečem drugom, ljubomori, strahu, praznovjerju, ne znam. I već zadnjih mjesec dana otkako imamo i stol i stolicu i lampu, preklinjem te da mi to objasniš, a ti već zadnjih mjesec svoj dnevni Kvisko trošiš upravo na to pitanje, i tako misterij o genezi tvoje fobije i dalje ostaje neriješen. (To i Stonehenge, dvije velike svjetske misterije.)

Ali jutros smo napokon, čini se, riješile stvar. Nakon što si Mirandu nemilosrdno protjerala iz kreveta, umjesto da vičem, plačem ili skačem, rekla sam ti sasvim iskreno, *Ali meni treba priča za laku noć, a krevet je jedino mjesto na kojem se osjećam dovoljno sigurnom da čitam*. A onda sam i izustila rečenicu koju nam je dozvoljeno upotrijebiti samo jednom godišnje, ni minute češće – *Ako me zbilja voliš...*

Kad sam to rekla, nestalo je glazbe u kadru, shvatila si da je stvar ozbiljna. Prvo si se ispričala Mirandi i ostalima, a onda smo nakon dvosatnog razgovora dogovorile da ćeš mi od sada priče prije spavanja umjesto njih pričati ti. Kao oni ljudi iz šume u *Fahrenheitu 451*, svaki ćeš tjedan postati druga knjiga, moja knjiga za laku noć...

I iako je bilo tek dva popodne, odmah smo legle u krevet da provjerimo kako to funkcionira. Ja sam sklopila oči, a ti si mi na uho šapnula *Homo za Žminj*. To su bile prve riječi koje sam naučila na tvom jeziku. To je bila prva priča koju si kasnije o nama napisala.

Jasna Žmak (1984) Rođena u Puli. Radi kao scenaristica i dramaturginja. Piše i objavljuje kratke priče i kritičke tekstove. Živi u Zagrebu. Voli Milku.

Јелена Керкез

ПОЕТА МИЉЕНИЦИ

(Из књиге „Сједињење“, Деве, Београд 2012)

**Извођење надахнућа стваралачком наставом
Предавање**

Поетски ликови и лица:

ПС – Приснодева Свемајка

П – Поета / М – Миљеница

Д – Дете

Н – Наставница / Ђ – Ђакониса

ДК – Драма Краљица / ОП – Опас(а)на Поглавица

ПД – Предивна Дама / ГС – Господарица Срца

УД – Усвојена Луталица Дора

...

Остајала је једна једина Миљеница на свету.

Поета је умилне, једну по једну узимала.

Свет ускраћује присуства својих директних, Духом надахнутих Изасланица, онемогућавајући претварање имагинације у живот.

Нестајале су оне чија се улога састоји и у претварању личности, живота и света, особеним поетским поступком и високим стиллом, у блаженство; а са њима и многи створени, поетски материјализовани ликови или још нестворена, племенита поетска лица, одлазе пратећи их као свита на блаженствујући пут.

Може ли се свет остварити без једне једине Уметнице речи?

Без оне која је доживела љубав, њоме се испунила и која од тада одржава ту неугасиву лучу, преносећи је писаном речју? Смемо ли остати без надахнутих! И оних које надахњују!

Примењеној настави је претходио сабор сестринства Опас(а)них.

Обраћа се „узвишеним гласом“ Миљеници и сестринству Ђакониса:

„Благословена си ти међу женама, и благословен је плод утробе твоје! Откуд нама ово да дође Миљеница Поетина нама?“

Благослова се не стидимо, сестре! Поета нас је удостојила бдења над њеном Миљеницом, која се не сме пренути из Њеног окриља, која у миру треба да твори љубавно дело свога бића, неометана. Антидух је се не сме дотаћи. Од ње зависи свако остварење понаособ и Сједињење, а од нас како ћемо у себи сачувати Њено достојанство.

Ми имамо моћ да пристанком постанемо то што јесмо!

...

Наставница чита сестрама Књигу о Миљеници и Поети:

„У димензијама бивствовања, раслојаване душе, њен дух, чувају Опас(а)не. Да им не буде одузет пре него што оствари своју личност, у литерарном свету који ствара. Док не створи, у целини, свој мир који се може поднети и свиту коју ће повести на вечни пут. Надахнута благошћу свемогуће Речи.

Дело као збег за истицање аутентичног свога бића; без страха од одузимања дара, лепоте љубави којом се све преображава у савршено лепо, којом се ствара.

Она отсутног духа, Духом испуњена, предата а свесна, Прелепа.

Открити блаженство! Замислити. Створити блажено стање.

...

Поетска Личност, Чувана гардом светих Опас(а)них Девојака, пред одлуку Поете када ће јој дати одушак, када ће је примити, узети себи заувек, Оној која се са Њом рве, и из љубави јој се поковава, превазилазећи тако тачку, у којој се затекла, тачку највеће удаљености од себе.“

...

Наставница са сестрама оживљава ликове Духом. Изводи се оно што се чита.

Господарица Срца

„Драма Краљица у Лову

Драма Краљица опасана, самосавладана овенчана славом.

Прво је Дору претворила у птичарку, која ће јој правити друштво у потрази за Предивном Певачицом коју је сестринство познавало само по гласу, обојеном наговештајем Сједињења. Дори је скренута пажња на овај глас како би се у потпуности, на путу, могло ослонити на њену трагачку интуицију, на њену начуљеност. Одазвање.

Поглавица посматра Краљичино виђење откад је Дора ушла у траг Чаробној Певачици, јединственој Предивној Дами и затражила јој да песмом одржи Господарицу срца која је само искрсавала и да изводи на видело Драму Предивну која господари срцем.

Вијугале су планинском шумом. Негде поврх планине, с десна, најлепши је поглед на тај крајолик. Стазица која се укршта са потоком, на стидно пошумљеној падини, вири кроз процеп од претходећих стеновитих гора.

Биле сте у шуми на поточићу. Мамила си пастрмку прозирном вилинкоњицом, са камена, на изабраном месту.

Наговештај. И ускочи ти у длан девојка заробљена у рибама. Рој Вилинкоњица одлети.

Она као префињена статуа, од белог злата изливена, а жива. Нитима покретана. Описана. Са тобом ко саливена. Нечујна и мила.

Има ли нешто спорно у рибама без крљушти? Изложена милости, упућена, искрсава дивна, златним токама опточених прса, којим срце, звецкајући, сазнаје за себе и јавља се.

...

Птичарка је беспрекорно маркирала; као живи кип, удахом птице, наговештавала лепоту узвишене непомичности у ишчекивању полета... из правца једне усамљене купине; кад прхну Предивна Певачица, призвана молитвом „срце чисто сздај у мени“, и стаде на Дорину главу; дугим златним пером из крила, заголица је по њушци, ова као да се насмеја и нешто промрмља.

Потом се угњезди на Драма Краљичиним прсима и запоја јој песму Сједињења.

И дође Призивана и загосподари срцем; иако етерична она постаде појавна и видљива, духом правим опишљива. Опас(а)на. Господарица срца“

...

МИЛОСТИВА *љубим руке!*

Блага, која се не љути, дражесна у сваком стању.

Када би јој се обраћале са **Милостива љубим руке**, и принеле јој милоште, она би их загонетним смешком одговарала: Једна је Милостива, а ја сам њена Миљеница.

...

Поета је бeше поверила Опас(а)нима на чување и од себе и од ње саме, и од свих; познајући тај њен заљубљени прапоглед уперен ка Њој, то неодољиво преклињање, да је узме к себи, ту спремност да учини све да би била узета, јер бeше одвајкада испрошена, обећана. И није посезала. Кроз очи Сестринства Опас(а)них, поглед није скидала са ње, контемплирајући над тим како да је све милује до тренутка врхунског Сједињења, које се управо одвија.

ДЕТЕ

Успење

„Дете истинског човечанства стоји у вама.
Следите га! Они који га траже наћи ће га!“
(Јеванђеље по Марији)

Проницање се наставља. Истраживања, у домену књижевног проналазаштва, на трагу смо исконске мотивације за стваралаштвом. Открива се како су, усрдношћу стварана поезија, поетски ликови и испевано Сједињење, оствариви, не само у виђењу.

Ствара се женски канон.

У стању Сједињења ствара се ново биће, изнутра и споља, чедно, безазлено, (хетеристријски) андрогино, савршено. Нико постаје неко.

Поета пригрли Миљеницу, учини је духоносном, и благослови је да роди дело њиховога Сједињења.

Дете постаде њихово остварење тајних погледа равнохерувимске поетике.

Ђакониса: Да помене Приснодева оне који уче и оне који их уче, доброме.

Свих жалосних Радости, Ти која си изнад анђела, учини ме вишом од овога света! И радуј се! Радуј се! Само се радуј!!! И ми сви с тобом! Радост твоја са свима нама!

У току је ВОЛИМ! Претварање туге у радост, ослобађањем неограниченог духа безбрижношћу; откривање живота изван сваког „морања“.

Шта, заправо, значи преображавање душе радовањем у духу?
Оживљавање?

„Дух пребива где жели.“ Свуда и у свему. У човеку. Ходи по
води, лети...

Логично је да слепци бораве у видљивом, а Многооке у
невидљивом.

Приснодеви је досадно, не када грешимо или не грешимо,
него када не пребивамо у Стану Небеском унутар бића; у себи, у
поетском. Када не проничемо....

А кад радимо оно, за шта нас је створила, све нам је
дозвољено?

Оно се скрilo од света да би ушло у божанствену тајну. Да би
Вером расуђивало, неизречено доживело и записало. Отиснуло се.

Прошло је!

ПЕСМА УСХОДА

Стварање речју плода светих Дева; Благовести

1. Песма усхода: „Завиках у невољи и услиши ме...“
 Пратим траг тајне стварања речју.
 Вјерујеш у то што запишеш и то буде.
 И то јесте.

Могло би се рећи, да је једини грех људски не живети свој аутентичан живот; промашити свој јединствени пут, кроз срце ка васкрсењу; случајно не васкрснути. Узалудно живети, биће сводећи небићу...

Веснице:

Археологија душа;

техником утврђивања старости фосила,

открива се старост душе и њено припадање бићу или небићу,
 по томе:

да ли је икада била изложена дејству Духа

или када је последњи,

први или једини пут била обасјана Духом Светим.

Отиснуло сам се, лаганим па све бржим и бржим кораком,
 као по површини Свете воде, док нисам полетело, док се нисам
 винуло духовном путањом у потрагу за својим срцем; истражујући
 ритмичност и непрекидно ослушкујући, унутар себе, срчано
 сазвучје са Свемиром.

Пођох у свет духовни, зову га још невидљиви, створен пре
 овог, назови видљивог.

Стварање траје?

Оставило сам све животне, земаљске бриге! Духом поћох испраћено за сопственом херувимско-серафимском природом, коју сам одувек тајно изображавало, будући се сваког јутра сито од прилике Твоје, с милошћу која сваки дан обитава са мном, с радошћу у срцу коју нигде не наћох већу. И ја, човек, примах реч Јеванђелску, освећену Духом, и стварах речју, обоженом. Сама ми се откривала тајна СТВАРАЊА РЕЧЈУ, јер сам ВЕРОВАЛО И ВОЛЕЛО! И молило Приснодеву да помогне моме неверју, да ми покаже пут животни, и Духом Благим води по путу праве, исконске радости и да са мном чини „велико и неиспитљиво, славно и неизмерно“.

Једном речју живех аутентичним, Поетом и Миљеницом даним животом у потпуној хармонији са повереним ми делом.

Ово је стваралачко кретање, духа, исказаним, које уводи у неисказану милост, радост и љубав.

Позвано сам!

Поета и Миљеница ме преведоше, преко границе пола.

Ја сам дете и све ми је дозвољено, јер сам безазлено, а таквих је Стан у који сам кренуло.

Пресвета Мајко Приснодево, уведи ме, плод њиховог Сједињења, Тобом помиловано, у горње место присуства блаженства!

Створиле су ме и објавиле с љубављу, ја сам преображајни елемент, који доводи у питање остворено стварајући ново.

Први човек, пре поделе, беше ДЕВОЈКА-ДЕВИЦА.

Читатељка? Кад прочита, више није иста.

Ја сам Дијете, душа дјетета, љубавни дух сједињених који дјелује. Распона духовних могућности од Песникиње Сапфо до Серафима. Моје мајке ме дариваше поезијом и умиљењем, дар

поетски чину анђеоском.

Моје освећено Име је на небесима записано и ја сам пошло по ново знамење које се слаже с мојим Духом. Идем да нађем Име у Духу оне са којом се слажем.

Веснице:

Дете је луча песничког умећа и моћи имагинације.

Настало сам необичним само Приснодеви, Поети и Миљеници познатим начином размножавања, најсличнијим анђеоском, док су се анђели још дјевичански ројили насељавајући небо. Потичем од свих праведних светих дјевојака, дјевица, мироносица, преподобних, мученица, јуродивих, анђелица, песникиња, наставница и оних које су се подвизавале у другом роду и свих светих неспоменутих жена.

И тако сам се заинтересовало за НАЈНАДНАРАВНИЈЕ ЗАЧЕЋЕ, благу вест о пречудној, превечној тајни, које анђелица поверава Приснодеви: „Дух Свети доћи ће на тебе, и сила највише осјениће те; зато и оно што ће се родити биће свето и назваће се кћи Поетина, која се не родише од крви, ни од воље тјелесне, него од Миљенице.“

Ја верујем да: „Поета може и од овог камења подигнути децу Миљеници! ...

ПОЕТА МОЖЕ И ОД ОВОГ КАМЕЊА ПОДИГНУТИ ДЕЦУ МИЉЕНИЦИ!!!

ПОЕТА МОЖЕ И ОД ОВОГ КАМЕЊА ПОДИГНУТИ ДЕЦУ МИЉЕНИЦИ!!!!“

Дух у тело, тело у дух...тајна ваплоћења... јајна ћелија јајну ћелију... подела на полове и родове...транс...хетеристријски андрогино... Поета се смилувала и човека поново употпунила, у тренутку најзаоштренијих граница, прецизираних теоријских и религијских полних и родних дихотомија, јер свето је било

Тројство. Дакле, ништа се није могло поделити само на два дела, а да нема и трећег или да два у ствари не чине једно цело као треће, не одузимајући се једно од другог, наравно, тајанственом божанственом силом. Треће (граматичко) лице (је) изван прва два! Четврто је било Приснодество.

...

Ја сам одговарало са Твога крила... уствари Ти си увек одговарала уместо мене.... Твоје срце, Мати, чува све живе речи Спаса. Семе, реч Поетину Миљеница њедри.

Дојиш ме речима Поетиним о којима се живи, кроз које је све постало, којима се бива.

„Блажена утроба која те је носила и дојке које си сисало“: благосиља Ђакониса иза Весница...

Ја сам дете из пословице „умиљато јагње две мајке сиса“ Створиле су ме Сједињене, врхунским заљубљеним надахнућем, заветовале се да ће ме беспрекорно сачувати успето у окриље Приснодеве Свемајке.

...

Ја сам својом вољом отишло, а њиховом прогнано; јер су моја знања сва апстрактна, а у њих се вредновало само материјално и конкретно. С друге стране начух ехо „ниси себе свесно“!

Маса:

Одлази, одлази ти неприлагођено створење... нико није чуо за тебе, ниси познато, немаш ниједну диплому, ни награду, немаш службу, намештење, немаш кров да склониш главу, ништа немаш и не умеш ништа, никоме није стало до тебе, ниси се помирило са системом, као неко страно тело, ниси га усвојило, не плашиш се, верујеш у немогуће, живиш у облацима, говориш и пишеш у средњем роду, чедно си, безбрижно, превише слободно и наивно,

безазлено, лош си узор једноставно, иди тражи где припадаш, за овде ниси и не знамо откуда си!

И тако сам ја, за које изгледа само Поета, Миљеница и Приснодева знају, једног дана, неповратно пошло у потрагу тамо где је све ово, због чега сам прокужено, пожељно.

Бесконачност, вечност је неке застрашујућа неке ослобађајућа. А тек бесмртност! Мене слобода ни најмање није оптерећивала, чак ме је изразито надањивала! Светост Духа ми удахну дах! Моје мајке ме сачуваше нетакнуто.

На свакој степеници невидљиве, Многоока Анђелица ми отвара по пар духовних очију, водећи ме из блаженства у блаженство.... и тако сам созерцавало.... из блаженства у блаженство.... из блаженства у блаженство.... из дара у дар.... из песме у песму.

Гласови, Веснице и дете; на свакој степеници нови духовни увид.

Речју ме блажи. Успињем се. Усходим.

Јелена Керкез (1975) Књижевна стваратељка: песникиња, списатељица, антологичарка и уредница. Рођена у Београду. Објавила следећа ауторска дела: *Lady M* (1995), *Увођење* (2006), *Девичанством заклето* (2006), *Антологија Делија Девојка* (2006), *Остварење* (2007), *Сједињење* (2012). Основала и води Културни центар и издавачку кућу Деве од 2000. године. Ауторка је бројних тематских, мултимедијских пројеката и колективних изложби уприличених поводом извођења објављених књига. Живи у Београду.

Nora Verde

NAŠ PRIVATNI DŽIHAD

– Moramo razgovarati, kaže mi Luna na telefonu nakon što me obavijestila kad stiže s posla i što želi da nam skuham za večeru.

– Na što misliš, pitam. Pokušavam odredit je li joj ton bio ozbiljan ili je opet prolazila kraj Atlas Toursa na Zrinjevcu i zabrijala na neko putovanje u Berlin, Budimpeštu, Prag, Beč...

– Pričat ćemo doma, sad ne mogu, imam još dvije grupe do 7. Jedva čekam da ovaj petak iscuri do kraja, skršena sam, govori u rafalu i ja odustajem od čačkanja po temi tog najavljenog večernjeg razgovora.

Luna je trenerica fitnessa i pilatesa. Radi u velikom body studiju u gradu. Još pola godine i branit će diplomski na DIF-u. Iz predmeta *Teorija treninga*.

Zajedno smo već pet godina i tri mjeseca. Pravi mali rekord za većinu mlađih lezbi.

Ja sam s posla stigla pred sat vremena. Provodim ga pred kompom i u šetnji gradom na takozvanom terenu gdje napravim poneki intervju, odem na pressicu, vratim se u redakciju, natipkam tekst, pošaljem i onda sam slobodna. Gljivarim i novinarim.

Bacam se na krevet. Protežem se, ležim na leđima. Malo ću odmoriti prije tog kuhanja.

Tv je na *mute*. Tako ga najviše volim. Bacim pogled na ekran. Tamo me čeka prizor rastvorenih kamenica bahato izloženih u ovalnim, limenim pliticama. Spremne su za žderanje, poprskane s limunom, nakon što ih okrenu na gradelama par puta. Podsjećaju na pičku, svaka školjka podsjeća na pičku i u tome je valjda vrhunaravna slast cijele priče, sav taj zanos gastro šefova počiva na seksu i to je lijepo, jebeno.

Gledam na sat. Malo je do šestice. Vrijeme je da počnem kuhat. Vadim nož za povrće i zelenu plastičnu dasku za rezanje.

Prvo režem brokule, uklanjam donji dio tvrde stabljike, gulim mrkvu, odrežem peteljku tikvici, pa sve to u cijedilo i pod mlaz vode.

Pokušavam dokučiti što je Luni, o čemu hoće pričat večeras. Malo me to muči. Znam da ne može bit ono što ne može znat, ali opet... Ta stvar s tom curom s posla je totalno sejf, dopisujemo se na fejsu, malo flertujemo na kavi u bircu ili ako se zajedno nađemo na zadatku i to je to. Nikakvih tragova, fizičkih dodira. Čista sam k'o bijeli snježak.

Režem luk, pa ga pržim. U jednom trenu pirjam povrće, dolijevam malo vode, poklapam lonac i odlazim u sobu.

Hvatam mobitel i pišem Luni esemes. „Kupi parmezan u Dioni kad se vraćaš. Onaj pravi tvrdi, u trokutu. Pusa.“

Vraćam se u kuhinju, miješam povrće u loncu i dodajem dvije šalice riže. Dolijevam još vode, malo ružmarina, soli, papra i kurkume.

Tražim friški kruh na polici i pitam zašto nikad u životu nisam kupila posudu za kruh. Onu plastičnu ili drvenu kutiju s poklopcem poput malene garaže koji se potegne prema gore, a unutra te dočeka relativno mekani kruh od jučer, ne osušeni artefakt koji podsjeća na požutjeli ostatak morske spužve.

Da sam se naviknula na tu kutiju manje bih kruha bacala, a manje i kupovala, mislim. Uštedjela bih novaca, bila bih imućnija. Ovako svaki dan trčim u pekaru po friški kruh koji sutra ujutro napola odrezan bacam, malo posramljeno nakon što ga poljubim. To s ljubljenjem kruha stari je ritual što sam ga upamtila od svoje bodulske babe koja je ko i svi naši stari tvrdila da je *grih bacit kruh*.

– Baren ga poljubi pri nego ga vrgneš – uputila me je i ja ne zaboravljam taj običaj. Nikad me nitko nije vidio da to činim, da slučajno netko naleti bilo bi mi neugodno. Pitao/la bi me kakav mi je to sad preljub s kruhom u kuhinji.

Smanjim vatru i opet odlazim.

Čujem mobitel kako pišti u kuhinji. Luna me obavještava da je izašla s posla i da joj nije jasno o kakvom parmezanu pričam.

Odlučim je nazvat.

– Gle, bejbi, ne mogu vjerovat da nikad u našem fridge-u nisi skužila taj parmezan. To je tvrdi sir omotan prozirnom folijom, piše ti na njemu parmegiano reggiano. I malo je skuplji, ali jebi ga, objašnjavam joj.

– Sad sam ja kriva što tebi nije dovoljan običan normalni parmezan u vrećici koji kupuje i troši cijeli normalan svijet.

– Ne bi rekla da je to „normalan parmezan“. To je već takozvani parmezan, neko sranje koje proizvedu ribajući smećarski trapist, pa to onda još mjesecima trune u toj vrećici, i to bi sad kao trebao biti normalan parmezan. Moš' mislit! Zašto se ja moram borit da uslišiš moju molbu i kupiš što sam te zamolila, govorim joj već nervozna od svega.

Ne odgovara. – Di si sad?

– Baš pred Dionom, ostani na liniji, da vidim je l' toga tu ima...

Čujem žamor i radio koji trešti u dućanu. – Evo me na sirevima. Vidim one trokuteve gorgonzole, pakirane tvrde sireve, ali nigdje tog tvog.

– Pitaj ženu na pultu sa salamama i kruhom, savjetujem joj.

– Oke.

Čujem je kako govori: „Gospođo, možete mi pomoći. Trebam neki parmezan u komadu, u trokutu. Je l' imate to?“

U ovom svom live streamu ne čujem što kaže gospođa, ali Luna mi se konačno obraća u slušalici.

– Evo ga jebote, našla sam. K'o Sveti gral ti je taj tvoj trokut, navodno im je samo jedan jedini ostao. Kužiš ti to. I košta 36 kuna, stvarno nisi normalna, komentira. Idem na kasu, pa se vidimo doma.

Za 10-ak minuta čujem kako se okreće ključ u bravi. Hvala Bogu da konačno ima ključ, mjesecima sam je nagovarala da ga počne nosit,

da me ne načekava pred ulazom kad se mimoidemo...

Zatiče me u kuhinji kako vadim tanjure i beštek. Lonac s rižotom još je vruć i poklopljen čeka na štednjaku.

– Bok, evo me, ulazi i baca mi u ruke vrećicu s izborenim parmezanom. Svoj ruksak po običaju zafitilji na pod pored kreveta.

– Hoćemo odmah jest, pitam je.

– Čekaj da se malo raskravim – kaže i baci se leđima na krevet.

Nije me poljubila kad je ušla, razmišljam kako to tumačiti. To je zbog tog razgovora, uvjerena sam.

Malo sam zabrinuta, ali ne želim sama načinjat temu, da ne izgleda sumnjivo.

Legnem pored nje, pa se podbočim lijevom rukom na bok.

– Jesi umorna?

– Ma rekla sam ti da jesam – kaže dok gleda u strop. – Četiri grupe od 3 do 7, bez 10 minuta odmora. Jedna grupa nabrijanih baba u 50-ima koje sam uništila čučnjevima i bučicama, ovo drugo sve mlađe curke koje su odlučile bit fit do proljeća. Rasturile su me, ali nisam ni ja njima ostala dužna.

– Ajmo papati, ljub, tepam joj. Gladna sam k'o pas.

– Ma mislila sam da ipak razgovaramo prije večere, kaže neodređenim tonom i prebaci se na bok, sučelice meni.

– Ajde, da i to riješimo, pomirljivo ću ja. Smirena sam, ali iznutra se osjećam napeto, na iglama sam.

– Reci mi molim te, iskreno i bez prekenjavanja, što imaš s tom Stašom, ispaljuje ona i netremice motri svaki mišić na mom licu.

– Što imam, ponavljam ja, iznenađeno. Nemam ništa, radimo zajedno, ženska ponekad fotka na mojim terenima, ali ne kužim te... Na što misliš?

– Bariš li je, to te pitam, vraća mi spremno lopticu.

– Barim li je?

– Ne ponavljaj stalno za mnom, ide mi na kurac kad to radiš.

Nisam pop, i ti nisi na misi.

Luna postaje nervozna. Ja odlučujem negirati sve pod svaku cijenu. Staša i ja se već neko vrijeme dopisujemo na fejsbuku. Istina je, malo sam zabrijala, zaljubila sam se, ali ne planiram ništa po tom pitanju poduzeti. Traje to već nekih dva mjeseca i zadnjih sam dana čak počela kulirat cijelu tu situaciju. Skužila sam da to s tom curom nije baš ozbiljno i da sam malo isfantazirala cijelu stvar. I sad Luna prčka po tome ko buldog, jebi ga... Uostalom, nisam je ni poljubila, samo smo si na jednoj tajnoj cugi u Krivom putu priznale da se jedna drugoj sviđamo. Pričala sam joj o svojoj ženi, ona meni o svojoj i to je to...

– Ne mogu vjerovat da ti sad tu stojiš preda mnom i muljaš, govori mi Luna. Ajde budi faca pa mi otvori svoj fejsbuk i pokaži mi inbox. Ako tamo ničeg nema, svaka ti čast, predlaže i meni se želudac penje u grlo.

– Mislim, odakle ti ideja da ja sad tebi otvaram svoj profil i inbox. Nisi normalna, bunim se.

– Znači lažeš. Znala sam.

Likuje.

– Ne lažem, nego mi jebeno nije jasno odakle ti ideja da zadireš u moju privatnost.

– Tvoju privatnost? Ma daj. A tko sam ja tebi? Netko koga ćeš zajebavat kad ti se sprdne.

Ljutim se. Dižem se s kreveta i motam cigaretu.

– Aha, ideš pušit, frka je, je li?

– Nije stvar frke, nego me vrijeđaš bez razloga i imalo osnova, govorim joj, a ona se uspravlja na krevetu i ostaje tako sjediti u turskom sjedu. Čini mi se da je spremna na novu ofanzivu, kao da se danima spremala za ovaj performans. Na licu joj se vidi da ima spremne zalihe municije i strpljenja.

– Okej, ajmo ovako, otvori mi molim te taj inbox. To je sve što te molim, kaže izvještačeno mirnim tonom.

Ja sjedim na stolici pored kompa, uvlačim dim, ispuhujem ga i vrtim glavom. Znam da sam na pragu velikog sranja i svadetine. Samo mi nije jasno odakle joj trag s fejsbuka. Kako, kada...?! Pojma nemam. Odlučujem priznati, jebi ga. Gladna sam, želim mirnu večer s njom, rižot se tamo u kuhinji već ohladio i zakenjao. Flertovala sam malo i mislila da imam pravo to zadržat za sebe. Uostalom, nije se ništa dogodilo, nisam se ljubila s tom curom, a kamoli jebala. U čemu je point...

– Ljube, izgovaram oprezno i svilenom, molim te obećaj mi da se nećeš ljutiti.

– Nemam ja šta sad tu obećavat, to je drugi par cipela. Idi na fejs!

Naglo mijenja ploču, postaje manična. Počinje stiskat volan, škripat kočnicama. Ne volim je takvu, dapače, popizdim na takvo ponašanje. Sve možemo riješit razgovorom, sigurna sam u to.

– Želim ti reć da sam ja bila malo pukla na tu Stašu. Nije ništa bilo, ali se jesmo dopkale na fejsu nešto..

Luna skače na noge. Sjaje joj se oči. Unosi mi se u facu.

– Dopkale ste se malo, a? Pička ti materina, a mene doma grliš svaku večer pred spavanje i pišeš lijepe porukice. Jebi se s tim svojim vječnim muljažama i samoobranom. Budi faca, pa priznaj, dere se već na mene na rubu suza, ali prokleta napadački raspoložena.

Hodam po sobi, kao da ću tako zametnut tragove svog flerta. U jednom trenutku dolazim do nje i pokušavam je zagrlit, smirit situaciju.

– Ne diraj me, nisi normalna. Odi na fejs. Ako ne otvoriš inbox, ja ovaj čas kupim svoje stvari i idem doma starcima.

Prijeti. Može si to dozvolit. Očito nešto već zna.

Sjedam za prokleti komp i idem na fejsbuk, utipkavam password i ulazim na svoj profil. Okrećem se k njoj. Ona sjedi na krevetu, naslonjena laktovima na koljena i čeka.

– Molim te da ti prije objasnim kako je došlo do te glupe prepiske. Blesavo mi je sve ovo, osjećam se užasno krivom, ali ako ti ispričam...

Prekida me i urla.

– Je l' ti kužiš da me ne zanima muljanje i jebanje u mozak, uđi na fejsbuk i ne seri!

Dok otvaram inbox pokušavam se sjetiti tona i vibre u tim mejlovima. Pamtim da sam nešto bajala i liričila, ali ne sjećam se detalja.

Čitam poruke. Okrećem se prema Luni koja dojuri kao da je boginja osvete ušla na nju, odgurne me, sjedne i počne čitati poruke jednu za drugom na glas.

– Molim te, nemoj mi to radit. Daj da razgovaramo. Pliz bejbić, moljakam ponizno.

Bed mi je, kužim kako joj to sve može zvučati, ali opet me šokira da je toliko bijesna. Dolazim do nje, odlučujem da je nježno odvučem s te stolice i da fakat pričamo k'o ljudi. Prilazim joj s leđa i uhvatim je za ramena.

Ona se okreće i vrišti. – Ne diraj me! Gadiš mi se!

Odguruje me. Nakon toga odgurujem ja nju. Sad sam i ja naelektrizirana i luda.

– Ne prilazi mi, dere se.

– Zašto da ne prilazim, želim ti lijepo i mirno objasniti što se dogodilo. Ne moraš vikati, jebem mu mater!

– Rekla sam ti da mi ne dolaziš blizu – naređuje.

Ne volim naredbe. Freak kontrolu, postrojavanje, dominaciju. U meni bubri sjeme prkosa tada. Valjda sam u prošlom životu bila agentica pokreta otpora negdje u Italiji, Britaniji, Francuskoj...

– Možemo razgovarat, ali ravnopravno, bez nadjebavanja.

Nagovaram je na prestanak paljbe, a istovremeno stišćem znojave dlanove. Pod stresom sam. Mogla bih se i potuć.

– Nećemo razgovarat, barem ne onako kako si to ti zamislila, kaže hladno i napregnuto nešto misli, pa izbacila glavni projektil: Jeste se jebale?

– Ne mogu vjerovat. Ne, nismo. I uopće nije u tome stvar, bilo je

malo upucavanja, ne znam ni ko ga je započeo, ja ili ona.

– Ma pričaš mi priču, sereš banane. Lažeš, lagala si i lagat ćeš.

Oblije me vrućina. Dotrčim do nje, prevalim ta tri metra u dvije sekunde i unesem joj se u facu.

– Bolesna si.

– Ne dolazi mi blizu i ne diraj me slučajno.

– Pa što ako te dotaknem, što ćeš onda. Oćeš me razbit?!

Provociram. Hoću sad baš znat koliko daleko Luna može ić. Podignem desni kažiprst i dotaknem je po ramenu. Odgurne me, prilično jako. Vratim se i krenem je uhvatit za ruke. Trga se, iskrivljuje mi šake u zapešćima.

– Pusti me, viče.

Ne puštam. Izvuče desnu ruku i udari mi šamar u lijevi obraz. Jak, žestok, bolan. Osjećam kako mi lice bridi. Bijesna sam. Dišem isprekidano, oklijevam par sekundi i vraćam se u ring, pa odavljujem i ja njoj jedan, jednako snažan i to lijevom, slabijom rukom.

Nije očekivala. Vidim da je iznenađena. Nasrće na mene i gura me prema prozoru. Uhvati me za ruke. Okliznem se na frotirnu papuču i padnem.

– Nisi normalna!

– Upozorila sam te, odgovara.

Pridižem se i zaletim prema njoj. Rušim je na krevet i pokušavam zagrlit, spasit što se spasiti dade.

Ona ne zna za moju promjenu taktike. Misli da je svladavam, da želim pobijedit u tuči. Ugrize me za ruku, skoro do krvi.

– Glupačo, pokušavam te zagrlit, kažem.

Pušta moju ruku. Gledam crvene otiske njenih zubiju iznad lakta. Srce mi lupa u grlu. Dosta mi je svega.

Legnem na bok, okrenem joj leđa i pokušavam usporit disanje. Osjećam je na krevetu iza sebe. Ne želim je sad ovdje, platila bih da može nestat na sat vremena i ostavit me samu, da u tišini prebrojim

udarce, uvrede i naguravanja. Da shvatim kako smo do ovoga stigli.

Počinje plakat. Čujem kako šmrca. Ide mi na živce takav finale. Pokušava opet steći prednost, potcrtati svoju ranjivosti, izazvati me na zagrljaj.

Želi da se okrenem k njoj. Da je tješim i da se ispričavam.

Nema šanse. Ostat ću ovako ležat do ujutro, odlučujem čvrsto. Neće iz mene izvuć ni jednu jedinu riječ. Zavjetujem se pred samom sobom.

Ispuhuje nos i opet se udobno namješta u fetus, tu odmah iza mojih leđa. Mogu joj osjetiti dah na vratu. Zaziva moju grižnju savjesti.

Pokušavam se isključit. Ostavit tu pored nje samo svoje tijelo. Osluškujem zvukove pred zgradom. Čujem košarkašku loptu kako lupa o beton, ravnomjerno. Netko je vodi i upravo gađa koš. Ne mogu ocijeniti pogađa li ili se lopta kružno prošetava po obruču i onda izdajnički izlazi van. Zabrijavam da sam ta lopta. Inatna, svojeglava, ne dam se mrežici da me upeca.

– Kad ćemo jest? – pita Luna odjednom.

Prenem se. Ne odgovaram. Vraćam se polako u prostor sobe u kojoj smo zajedno.

– Gladna sam, jela sam u 1 neki hladni sendvič s budolom. Odvratan.

Dižem se sa svoje strane kreveta i odlazim u kuhinju, i ne pogledavši je. Rižot je hladan, skrtnut, trebat će ga pažljivo podgrijat, ali to više neće bit onaj isti okus. Riža će bit raskuhana, povrće raspadnuto.

Čujem kako se u sobi pali televizija i kako Luna mijenja programe. Zaustavlja se na nekoj američkoj seriji, s onim nasnimljenim smijehom nakon svake ture replika.

Rižot je podgrijan, sad već malo prevruć. Stavljam lonac na podložak, postavljam stol.

Natočim si čašu vode. Pijem do pola i odlazim u wc. Gledam

se u ogledalu, oči su mi uplašene. Na rubovima usana skoreni bijeli komadići pljuvačke. Umivam se hladnom vodom i brišem lice ostrim, ispranim ručnikom.

Vraćam se u sobu. Luna me gleda kao da se ništa nije dogodilo. Poluosmijeh joj titra na usnama.

– Večera je na stolu, kažem.

KALAMITI JANE

U to vrime volila sam se igrat kaubojke, to je bila moja glavna rola.

Najdraža su mi bila beskrajna popodneva u kojima me baba puštala da jašem našu izmučenu magaricu Franicu. Kupili su mi bili igračku – opasač s koltom zapasanim na boku, punio se malim crvenim mecima napunjenim s mrvicu fosfora ili baruta. Franica je bila moj konj vrani, kaskajući po puteljcima između naših parcela u polju, isprobavala sam trikove iz romana Zanea Greya što sam ih u to vrijeme posuđivala u Gradskoj knjižnici i gutala u jednom danu.

Bila sam lezbijka u nastajanju, a da to nisam ni slutila.

Indijanska ljeta, babin mi klobuk na glavi, naoružana do zuba, s Franicom jašem kroz puste drače i kamenje. Ona je spora, a meni to nikako ne paše, čitala sam u onim Laso romanima što sam ih nakupovala na kiosku da se za nama mora dizati oblak prašine. Jebi ga, gdje da nađem prašinu na otočkom kamenjaru, zato sam bila sretna i kad bi mi Franica onako za inat kopitom pljusnula u neku lokvu.

Moj filmski prizor bio je daleko od Doc Hollidayevog k'o Sanader od Kennedyja, ali nisam marila. Bila sam sretna, bila sam usamljeni jahač... Mašta u kompi s izmiješanim hormonima nadomještala je scensku uvjerljivost koje nije bilo. Furala sam se na šerife, čuvare zakona, moralne vertikale američkog Zapada. Tada još nisam znala da su zapravo pretili prevaranti skloni mitu i prljavoj igri.

Dalmacija nije mjesto za mene, ta istina me je godinama kasnije pogodila u glavu, srce i muda. Možda sam samo malo voljela onu mitsku, boemsku i odmetničku Dalmaciju koja mi nije pljuvala u lice da sam pogrešna i koje me ljeti po uskim kalama nije mjerila od glave do pete s vječnim pitanjem upućenim mojoj pojavi: Je li ovo muško ili

žensko?

Pušim travu. Volim žene. Ne navijam za Hajduk. Ne jedem bijeli kruh. Ne idem u crkvu ni nedjeljom ni blagdanom. Prezirem hitove Miše Kovača. Ne, Dalmacija definitivno nije bila mjesto za mene.

Kad sam bila mala, tukli su me. Vjerovali su da je batina iz raja izašla, a meni su već tada omrznule biblijske priče.

Tukli su me jer su i njih tukli njihovi starci, stričevi, ujaci i braća. Zato što bih nešto „bezobrazno“ rekla, učinila, slagala.

Ne želim praviti neku patnicu od sebe, mučenicu, sačuvaj Bože. Nikad mi nisu slomili ruku, nogu ili izbili zub. Ali ostajale bi masnice i potezi kaiša po rukama i bedrima. Sutradan ujutro bih se u čudu razgledavala, diveći se tom magičnom fiziološkom procesu pretvaranja modrog u plavo, pa ljubičasto i na koncu u žuto.

Ima dana kad mi se čini da nisam oprostila svojim tadašnjim dušmanima. Nisam od batina postajala bolja ni krotkija. Samo se u meni taložio bijes dok sam u svojoj glavi planirala pravedničku osvetu. Kad jednom budem velika, napisat ću knjigu, kovala sam plan.

„Ne znaš mučat kad triba, pusti ludonju“, govorila mi je baba dok bismo poslije stričevog lemanja zajedno vidale moje rane s potpisom njegove ručetine, koja mi je padala puno teže od materine. Nikad se nije ispričao, a za tim sam toliko čeznula.

Poslije bih mjesec dana hodala po cijelom otoku plava od modrica, ali ponosita.

Ni danas mi nije jasno zašto nakon što bi me prebio k'o vola u kupusu nisam uhvatila telefon, nazvala staru u Split i ispričala joj kako je ovaj prešao svaku granicu jureći za mnom po cijeloj kući i lupajući me kaišem po glavi i ramenima. Nekoliko bih minuta bila u prednosti, dok ne bih potrošila svu snagu, a on bi me na koncu dohvatio u špajzi, koja je bila moja posljednja točka bijega.

Ta mala prostorija puna zimnice, staklenki slanih srdela, maslina i suhih smokava bila je slijepa ulica i slavodobitni kraj njegove potjere.

Zanimljivo je da frajer od strica nikada nije tukao vlastitu djecu. Žena mu nije dala. Zato sam tu bila ja – prokleta, jezičavo i prkosno dite koje je mogao nalupat kad bi zucnulo.

Kalamiti Jane je opet dobila batina. I neće začepit, neće baš svima u inat.

NAJOZBILJNIJE

Nikada nisam pušila kurac u životu. Najozbiljnije. Vrijeme je da i to priznam ovdje časno.

Mislim, nije da nisam imala prilike da se ogrebem u toj sportskoj disciplini o kojoj se raspedaju bezbrojni mitovi civilizacije.

Imala sam i ja svoje trenutke susreta sa suprotnim spolom. Nespretna petljanja oko Njegovog šlica na Njegov nagovor, uljudna potreba da učinim nešto s Njegovim crvuljkom i tako zahvalim na toploj riječi i razumijevanju, netom ukazanoj nježnosti i poljupcima.

Kakav je to strah od kurca kod nas lezbi? Ne znam, nisam pretjerano istraživala. Ipak, ponekad sam ga voljela držat u ruci i igrat se s njim. Nikad nisam imala blage veze što da počnem s tim čudnim udom što je izgledao poput kranjske kobasice, koje su bile na cijeni za stare Juge. On bi me puštao da ga premećem među prstima, mislio bi da je to neka moja čudna predigra, ali ja sam se zaista čudom čudila i smijala tom toplom komadu mesa čiji je krajnji cilj bio da uđe u mene i tamo ostavi svoje sjeme. S drkanjem, kužite, nisam imala problema. On se oduzme, zatvori oči, ja ga natežem gore-dolje s palcem na glaviću, zurim po sobi, mislim o drugom albumu Radioheada, a on se dolje rastapa od miline. Drago i meni, neka čovjek uživa, red je. Naravno, uvijek bih bila spremna na ljepljivi finale sa štrcanjem sperme po mojim rukama, koljenima i odjeći. Jebi ga, u znak dobre volje nekako bih to pregorila.

Međutim, mnogo mi je, ponavljam, bila odbojna pomisao o ulasku crvuljka u moju toplu unutrašnjost. Nisam ni pokušavala dozvoliti taj Proboj. Nijednom do sada. Jesam li shrvana od sramote ovim priznanjem? Nisam. Samo mi je u teoriji ponekad malko žao. Kao kad ljudi koji ne podnose visinu s dozom divljenja gledaju padobrance kako iskaču iz helića.

Možda jednom probam. Nikad ne reci nikad. Tko zna.

Sada sam sretna s prstićima. Ženskim, lijepim, mekanim prstićima koji me poput harmonike pritišću. Kakva perverzija, čista umjetnost. K'o Karakašev nastup na Montmartreu. Smetaju mi ponekad nokti koji izrastu predugački na tim obožavanim prstićima. Nježna sam, a ne bi čovjek rekao kad me vidi.

Ponekad ona ili ja pritisnemo krivo dugme, čujemo samo reski zvuk koji se ne uklapa u našu harmu. Nisam nikada posve ovladala instrumentom. Možda je tako bolje. Ostati Absolute Beginner.

Ležim i grlim je, a sekundu poslije ona pogađa note i ja počinjem čuti muziku. Gubim se, podižem se, krenulo nas je. Pa i distorzija poneka više nam ne smeta.

Nora Verde pseudonim je autorice rođene i školovane na Jugu Dalmacije. Pod vlastitim, građanskim imenom objavila je do sada nekoliko zbirki poezije u 90-ima i jedno publicističko (ne)djelo u 2000.-ima. Prvu proznu knjigu „Posudi mi smajl“ objavila je koncem 2010. u izdanju hrvatske nakladničke kuće Meandar. (www.meandar.hr). Tekst tematizira odrastanje, formiranje i egzistenciju žene i djevojke u ranim 30-ima koja si utvara da je pripadnica famozne Generacije X. U dnevničkoj prozi, koju su mnogi opetovano pogrešno nazivali romanom, Verde rezimira svoju prošlost i sadašnjost prisjećajući se svojih „opasnih godina“: partijanja i hedonizma, sastavlja puzzle sjećanje na odrastanje, studiranje, te proces vlastitog seksualnog „coming outa“. Prisutan je i neizbježan osvrt na kaotičnu i burlesknu medijsku scenu u Hrvata. Na natječaju Centra za ženske studije 2012. dobila je nagradu „Nela Milijić“ za kratku priču „Samo daj!“. Trenutno radi na rukopisu romana radnog naslova „Do isteka zaliha“. Suradnica je portala Vox Feminae (www.voxfeminae.net). Živi u Zagrebu.

Šejla Šehabović

RAZGRANIČAVANJE

Kad je Amra prvi put pobjegla s časa, bio je to čas geografije. Imala je četrnaest godina, na čelu joj je iskočila potkožna bubuljica koja ju je strašno svrbjela, a svaki pogled u ogledalo bolio je poput uboda nožem. Sjećam se, jer je jedva suzdržavala suze, i jer mi je poslije o tome govorila kao o vrlo važnoj stvari.

Nastavnik Mikosav je na času geografije rekao kako se te godine neće održati učenička ekskurzija. Nastavnik Mikosav govorio je dugo toga dana i nije bio dosadan kao obično. Ovoga smo ga puta slušali s velikom pažnjom. Nastavnik Mikosav objasnio je da u Hrvatskoj počinje rat, da ćemo sada imati granicu na svakom koraku i da su za sve krivi Slovenci.

Ne sjećam se da li je plakala. Poslije je na času geografije nikad nije bilo.

Dobro se sjećam da nije išla s nama direktoru niti pedagogici: dok smo im pokušavali objasniti kako mi uopće i ne želimo ići na more – te da nas se ne tiče ko je kriv – a na ekskurziju da želimo ići i da bismo išli bilo gdje, samo da budemo skupa.

Nastavnik Mikosav sjedio je u kancelariji direktora škole i odmahivao glavom. Nad tom je glavom listao ogroman fikus – onakav kakav smo imali u čitankama – samo su oni u našim knjigama stajali sa strane, pored druga Tita, koji je, u bijelom odijelu, potpisivao neki udžbenik nalivperom. Pero je bilo bijelo. Njegova kosa, rukavice i sve, osim fikusa, na slici bili su, isto, bijeli.

Nikada nismo otišli na ekskurziju. Roditelji su rekli da je opasno.

I molili su Boga da to što je opasno nikad ne dođe do nas.

Inače, mnogi su od naših roditelja tih dana počeli spominjati Boga. Nisam znala da li to ima veze sa ekskurzijom – tek: diplome o završenoj osnovnoj školi primili smo u velikoj tišini i isto ih tako odnijeli kućama.

Amra je bila u ulici paralelnoj mojoj. Skupa smo prošle pored bista Ivica i Lole Ribara u školskom dvorištu i prošetale gradom.

– Moj tata kaže da će on morati u vojsku – rekla je.

Bilo mi je žao njezinog tate. Radio je u fabrici kao inženjer i dolazio kući radničkim autobusom. Ponekad, kad smo se vraćale iz škole, sretao nas je na stanici i vadio iz džepova žvake. Sad smo već bile velike za žvake. Imale smo četrnaest godina, svaka.

Pošto smo na godinu ranije krenule u školu, te smo se godine upisivale u gimnaziju. Ne znam da li je Amra položila prvi prijemni ispit, ili je naknadno polagala, imala sam veliku tremu i nisam je ni vidjela. U posljednoj je godini osnovne mnogo izostajala, ali je u prvi razred gimnazije pošla zajedno sa mnom. Trema me držala do posljednjeg tromjesečja prvoga razreda. Tada su na televiziji rekli kako je počeo rat i da se nastava ukida.

– Hvala Bogu – rekla je Amra – sad ćemo svi proći.

Imala je sve same jedinice.

Poslije smo se viđale na *punktovima*, a to znači da je ona nekad imala nastavu u podrumu ili školi koja je bila blizu mjesta gdje sam ja stanovala, a nekad nije. Sve je zavisilo od mjesta na koje su toga dana najčešće padale granate. Imala je neko kožno oboljenje: šiškama je pokrivala grozan osip na čelu. Pričala mi je da je dermatologinja rekla da treba da ide psihijatru. I da joj je tata u vojsci. Samo ne u onoj u koju je mislio da će morati ići.

U te tri godine nikuda nismo išli. Granica se nalazila na brdima u okolini Tuzle, tamo su bile linije. Mi smo živjeli unutar tih linija, u koridorima je dolazila humanitarna pomoć. Najviše sam voljela dane u

kojima je Amra dolazila do moga *punkta*.

Jako nam je dobro išlo da glumimo kako idemo u školu – dok smo, zapravo, samo sjedile na časovima i čekale da se oglasi sirena.

Kad je njen daidža iz Zagreba, devedesettreće, poslao paket, obukle smo se u tregerice koje smo našle u paketu i prenoćile u atomskom skloništu. Meni su moje bile kratke.

Amra je je izabrala bijele, ružno su joj stajale, jer je bila niska. Uvijek mi je davala ono što je bolje, sebi je ostavljala bilo šta. Nejasno smo se sjećale prošlogodišnje mode, i držale se kao posljednje nade da zatvor u kojem živimo neće trajati vječito. Odijevale smo sve što smo mogle naći a što se nosilo kad je počeo rat. U šta su spadale i tregerice.

Mojim smo roditeljima rekle da želimo spavati u skloništu. Sklonište je bilo blizu mog ulaza i sigurnije od stana tako da nisu imali zbog čega da nam zabranjuju. Amra je ponijela ogledalo i lončić, skuhalo smo maskaru koja se već bila skorila i šminkale smo se, svime što smo imale, svu noć. Pažljivo sam joj pokrila čelo puderom u kamenu, koji je bio bar dvije nijanse tamniji od njezine kože.

Bila mi je ljepa.

Imale smo šesnaest godina, tregerice iz paketa po najnovijoj prošlogodišnjoj modi, brdo ishlapjele šminke i mogle smo provesti noć van kuće. Zapalile smo svijeće u malim limenim posudicama, koje smo dobivali od danskih protestanata i sjele jedna do druge na krevet sa velikim žicama, kojih je u skloništu (prebrojala sam) bilo tačno trideset i pet – a na svakom je mogla spavati čitava porodica. Imale smo vremena da uradimo zadaću iz geografije, ali nismo htjele.

– Ovo je Život! – rekla je Amra.

Nikad nismo išli na ekskurziju. Četvrti smo razred gimnazije završile na dan masakra.

Sjedile smo u mojoj sobi – bilo je to na samom kraju rata i tad smo imali struje, pa smo gledale televiziju. Amra je imala haljinu sličnu mojoj – potpuno bijelu – sa širokim volanima od tila. Moja nam je

mama napravila haljine od iste zavjese, razlikovale su se po tome što je na mojoj bila mašna velika poput džinovske liske a njena je išla uz šešir, kojim je pokrivala šiške. Čekale smo ispred televizora: na ekranu su pronosili tijela i dijelove tijela poginulih.

– Niko ne govori hoćemo li slaviti maturu? – rekla je Amra.

Zaspale smo u haljinama za naturalnu zabavu. Ujutru je Amra otišla kući, a ja sam spakovala stvari i ušla u autobus za Split. Nisam išla na more, nego na aerodrom.

Na dan kad su moji roditelji odlučili da treba da idem u Ameriku nisam znala da od Tuzle do Splita ima tri dana putovanja. Nisam znala ni da se može noćiti na granici. Nisam znala ni da se granica između Bosne i Hrvatske, u stvari, nalazi u Splitu. Granica je, zapravo, ono što osjetiš kad se, nakon tri dana vožnje, stajanja, čekanja, mržnjenja, prolaženja sa ugašenim svjetlima po mrkloj noći i bezbroj izlazaka iz autobusa i pokazivanja viza, dozvola, pozivnih pisama i garancija humanitarnih organizacija za djecu u krizi – nađeš pred splitskim svjetlima.

Napisala sam pismo Amri. Napisala sam kako su sva djeca u autobusu plakala zato što u Splitu ima tako mnogo svjetla. Više od toga joj nisam znala reći. A ona mi svakako nije odgovorila.

Moje su granice otada bile na aerodromima: u Amsterdamu (tamo gdje sam izgubila novčanik i dva sata stajala ispred šaltera za nestale stvari, jer me bilo stid da govorim na lošem engleskom), u Munchenu (gdje sam naučila da stojim ispred jedne cijevi i pušim, jer je pušenje svugdje zabranjeno), u Beču (tamo gdje, ako ostanete bez pasoša, nema ko da vam pomogne, ali se ne treba ništa bojati, jer vas prvim sljedećim avionom vratite natrag u Sarajevo), kao i na raznim američkim aerodromima, koji se međusobno ni po čemu ne razlikuju.

Na svim američkim aerodromima je isto: službenica prvo označi dvjema trakama gdje treba stati. Iznad žute trake piše *US citizens* a

iznad zelene *non-US citizens*. Uvijek idem na zelenu. Koju poslije ukinu – i naprave od nje dvije trake: ispred jedne piše *EU citizens*, a ispred druge *non EU citizens*, pa tako znam da treba da stanem u drugu. Nakon toga i drugu traku ukinu i od tada žuta označava zemlje bez viza, a zelena one sa vizama. Nas u zelenoj traci pregledaju posebno – prema tome odakle tačno dolazimo. Tad svi prođu, samo oni izdvojeni idu na bijeli ulaz.

Na bijelom ulazu je službenik u uniformi američke policije, on stoji iza nečega što izgleda kao govornica, a ispred čekam ja, neki Arapin, ponekad neki Enes iz Višće, koji nije vidio familiju najmanje petnaest godina (što nikad, nikad ne želim slušati) i poneki crnac iz Ruande ili Kambodže, koji govori jako čudnim engleskim jezikom (to slušam, pažljivo i uvijek).

Amra i ja, zapravo, nikad nismo živjele zajedno – posjećivale smo se i jedna kod druge ostajale jako dugo. Uvijek smo znale kamo bi to odvelo.

Studirala sam na raznim mjestima – na svim stipendijama, studijskim putovanjima i seminarima, koji su mi ikad bili ponuđeni.

Bog zna (iako ga naši roditelji više ne spominju tako često kao pred rat i u četiri godine rata, a neki, uporni, i u godinama odmah nakon rata) da su bosanska djeca dobivala jednomjesečne, tromjesečne, godišnje i nagradne stipendije, i programe razmjene na najrazličitijim mjestima Evrope i Amerike. Bog zna i da su na njih stalno išla jedna te ista djeca.

Amra i ja. Amra je posebno voljela seminare. Na jednom od njih, u Norveškoj, ostala je dovoljno dugo da se zaljubi u nekakvog profesora što je predavao sociologiju i imao petoro djece. Objasnila mi je da to sa mnom nema veze. Objasnila mi je da to ni sa njom nema veze.

– To je pitanje granice – rekla je Amra.

Sve smo rjeđe razgovarale telefonom. Ili je ona bila u Bosni, odakle je telefoniranje u inozemstvo ograničeno basnoslovnim cijenama, ili ja

nisam bila dovoljno na jednom mjestu da bih koristila isti telefon više od dva dana.

Jednom sam je iz Holandije, iz mjesta čiji se naziv piše Grave, a izgovara sa onim grlenim „H“, koje nikada neću biti u stanju da artikuliram, pokušavala dobiti cijelu noć.

Sjetila sam se kako smo, razočarane i prevarene, telefonski proslavile njen osamnaesti rođendan. Iz Bostona sam tada bila spremna doletjeti u Tuzlu – ali nisam imala dovoljno novaca za kartu. Stipendija mi je pokrivala osnovne troškove, ne i rođendane prijatelja.

Sjedila sam na podu i „nabijala“ račun domaćinima, kojih, srećom, nije bilo u kući. Amra je plakala na drugoj strani, pričala mi je kako je njezina rođendanska zabava bila dosadna i da su joj slomili bijeli šešir. Bile smo punoljetne. Ja sam te godine puno plakala. Kažu da godina završi onako kako ti počne rođendan. Rođendan nije bio moj, nego Amrin. Meni je bilo lakše ako smo plakale skupa.

Sad sam joj željela reći da mi je svejedno gdje sam, ako će ona doći, ili ako barem želi doći.

Telefon je zvonio ravno tri sata, stalno istim zvukom. Prije toga sam joj napisala mail na koji mi nije odgovorila. Na recepciji minijaturnog hotela u Graveu šef osoblja me upitno gledao i svaki čas nudio svoju pomoć.

Rekla sam mu da zovem prijatelja u Makedoniji, u kojoj je upravo počinjao rat. Zabrinuto je odmahivao glavom i gladio brkove. Kad ljudima pričate o ratovima oni ne provjeravaju pozivne brojeve.

Prijatelja u Makedoniji sam imala, a i rat je tamo bio. Jedino što je Amra bila važnija od svega toga.

Amra je za to vrijeme putovala Norveškom: vidjela je fjordove i crno, odbojno Sjeverno more. Slavila je rođendan jednog od profesorove mnogobrojne djece u nekom kafiću u Oslu, koji se nalazio na samom vrhu zgrade i okretao se oko vlastite ose svakih sat vremena, kompjuterski tačno. Rekla mi je kako je to dobro zapamtila, jer je

zabava bila tako dosadna da je brojala sate. Od mene je uvijek odlazila, kad god joj je bilo dosadno.

Ali je otada naučila mnoge stvari. O želji, o granici, o životu. „Tolerancija, govorila je Amra, nije količina stvari koje možeš istrpjeti, nego ona koju možeš apsorbirati, tako da postanu sasvim tvoje.“

Kad sam je konačno uspjela dobiti na prokleti telefon, pitala sam je kako se zovu stvari koje radiš – a koje te se ne tiču?

Mnogo je seminara od našeg skloništa prošla. Čitavu godinu prije toga učila je o nenasilnoj komunikaciji i pričala je jezikom koji ni na šta razumljivo nisam umjela prevesti.

Znala je imenovati sve što je se nije ticalo. Trbuh norveškog profesora sociologije, njegovu dugu, sijedu bradu, sposobnost da u kući načinjenoj od drveta, u kojoj su se radijatori, radi štednje, palili samo ukoliko je više od tri osobe u prostoriji smatralo da je dovoljno hladno, zadržava petero djece koja više i ne žele živjeti sa svoje tri majke; njegove ruke koje su je doticale kao kakvu egzotičnu biljku i akademiju na kojoj je obučavao balkanske narode da se ne mrze.

Ništa se od toga nje nije ticalo i u svemu je počinjala da se obučava.

– Suživot je trening – rekla je Amra.

Rijetko sam poslije imala snage da je nazovem.

Putovala sam bjesomučno, danima i godinama, putovala sam manijakalno, fobično, u strahu od ostajanja – stalno ubijeđena da stojim na istom mjestu, da ne mičem, da nikad ne prestaje. Sjećala sam se svih granica, u strahu od granice.

Ovo o kulturološkoj granici, što se mojoj Amri toliko svidjelo u jednoj hladnoj i tihoj zemlji, u kojoj se ljudi razvode i razdvajaju bez i jedne ružne riječi, razumljela sam odlično.

Njezin je profesor predavao o suživotu: okupljao bi grupe ljudi sa Balkana i učio ih da se aktivno slušaju. Pritom je pisao doktorsku disertaciju o kulturološkim razlikama Srba i Albanaca na Kosovu. Amri

se nije sviđao njegov sredovječni trbuh, niti njegov stas Djeda Mraza. Divila se ljudskoj sposobnosti aktivnog slušanja.

Mjesecima poslije nije htjela voditi ljubav.

– Moj se život sužava – govorila je u slušalicu.

U Italiji, u sobici u kojoj sam prošlog ljeta stanovala sa cimericom koja je studirala međunarodne odnose, budući da smo u pisanju magistarskog rada trebali provesti čitava tri mjeseca, i pošto smo se svi dobro odomaćili, izvadila sam iz torbe sve svoje stvari.

Amrine diplome, priznanja i rješenja okačila sam po zidovima.

Moja cimerica iz Azerbejdžana danima je sricala po njima, pokušavajući čitati jezik, koji joj je bio dalek kao Staroturci od vikinških ratova. Slijeva nadesno – Halima je svakoga dana gledala svjedodžbu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine o završenom osmom razredu Osnovne škole „Braća Ribar“ u Tuzli, na kojoj su bile sve četvorke i jedna petica: iz srpskohrvatskog jezika i književnosti; svjedočanstvo o završenom prvom razredu Gimnazije „Meša Selimović“ u Tuzli, na kojem nije bilo pravnog imena države, nego je samo pisalo: Bosna i Hercegovina, a na mjestu predviđenom za maternji jezik pisalo je samo: maternji jezik i književnost.

(I opet: petica!); pa još tri svjedočanstva iz srednje škole, sa dvojkama i trojkama i ponovo peticom na istom mjestu, petica je bila ista – ali je rubrika nosila naziv: bosanski jezik i književnost; i – na kraju – diplomu o završenom Filozofskom fakultetu u Tuzli, koju izdaje Tuzlansko-podrinjski kanton, a glasi na „Profesora bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti“ i potvrdu o položenom stručnom ispitu Federacije Bosne i Hercegovine i sada, Tuzlanskog kantona, za „Profesora bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti“.

– Nemoj joj tako konfuzno objašnjavati! Važno je samo da pravilno razgraniči stvari – rekla je Amra.

Poslije Norveške, Amra je mislila da ljudima treba objašnjavati – da im treba govoriti o kulturi, o naciji, o običajima, vjerovanjima i

uvjerenjima. Nikako je nisam mogla ubijediti da Halima ne piše rad o korupciji u Azerbejdžanu, zato što je zanima ikakva i ičija kultura, nego zato što su tamo ljudi gladni a ona je čestita.

Mnoge stvari nisam mogla objasniti Amri.

Srele smo se u Krakovu. Jedna dobra prevoditeljica svu noć me, u jednom baru, pokušavala pridobiti za projekat, koji me se nije ticao.

U Poljsku sam došla u novembru, seminar je trajao samo sedam dana, s obzirom na mjesto na kojem sam tada živjela, a to je značilo: uvod od dva dana objašnjavanja sa nadređenima, zatim nekoliko sati u vozu, traženje veze za aerodrom u Rimu i trčanje iz jednog aviona u drugi, u stalnom strahu da mi se prtljag ne izgubi, a zatim, ponovo to isto na povratku – niko i nikada me ne bi mogao ubijediti da slušam o odnosu međunarodne zajednice i multinacionalnih korporacija u mrklom mraku, po stepskoj zimi, krećući se u grupi krakovskih pesnika, koji jedni druge poštuju i oslovljavaju sa *Vi*. Amra je obećala doći na isti seminar.

Te me zato nije trebalo ni ubjeđivati.

Jedva sam se oslobodila dosadne i preljubazne prevoditeljice, našla karticu za javnu govornicu, prošla pored mjesta na kojima su ostarjele žene, kao da su se snabdijevale na istom mjestu, prodavale uvijek isto pecivo, našla Skiennice i, ispred nje, kako su mi objasnili, spomenik Mickiewiczu.

Dovraga – u postkomunističkim zemljama tako sporo dolaze do novca za obnavljanje spomenika!

Mickiewicz se nije video od skela i zabrana, obnavljali su cijeli trg. Nisam znala gdje da je čekam. U širokom krugu oko Sukiennice nije bilo niti jednoga mjesta sa kojega bih mogla vidjeti sve ostale tačke. Pa sam se motala neko vrijeme. Prvo sam stala pored nekog zvonika, kojem nisam znala imena, pa sam prošla okolo, da je ugledam, ako dođe sa te strane. Zatim sam stajala pored neke užasne umjetnine: džinovske glave položene na popločani trg. Paralelno sa Sukiennice bio je neki

kafić, slastičarna, neko mjesto koje mi se, smrznutoj i razočaranoj, učinilo nevjerovatno udobnim. Ušla sam tamo, sjela za sto za pušače (koji je bio tik do onoga za nepušače), naručila kapučino i mislila o hladnoći.

Kroz staklo sam je ugledala kako korača preko trga i ide pravo prema kafiću, kao da smo se tako dogovorile. Gledala je ispred sebe i drhturila. Svaki čas je navlačila šeširić što joj se pomijerao na ravničarskom vjetru. Nije porasla otkad smo imale četrnaest godina. Nikada nisam vidjela ljepšu ženu – nikada ženu koja ima oči kao otrovni fikusi i bijeli šeširić, koji joj stoji nesigurno, kao da je napravljen od tila. Sjela je pokraj mene. Nismo se dodirivale.

Svaki me pogled na njeno pocrvenjelo lice bolio poput uboda nožem. Ispričala mi je o odrastanju.

Mnoge se stvari razgraniče, kada konačno odrasteš. Tako je govorila Amra. Pokazala mi je knjigu, koju je napisala i objavila u Norveškoj. Nisam razumjela ni riječi.

Išla je psihijatru, koji ju je savjetovao da promijeni navike, koje se tiču njenog tijela, i tvrdio da uzrok svega što joj se dešava mora biti somatski. Načelno sam se slagala sa tim – jedino što sam ja vidljive ožiljke vrednovala nižom ljestvicom bola, nego one druge.

Amra će se udati za matoroga sociologa. Živjet će u Lillehameru. Tamo odavno nisu koristili skloništa, atomska, niti bilo koja druga.

Ni zbog čega nas dvije nećemo plakati, jer nas se, zapravo, ne tiču te stvari.

To su pitanja za obične ljude, za one koji uvijek stoje na jednom mjestu, one pored kojih život prolazi, šije se, rašiva i zaboravlja bez ikakvog traga i značenja, kao haljine za zabavu koja nikad neće biti održana.

Zbog onoga što je slomljeno ni zbog onoga što nije bilo, mi nećemo plakati. Mnoge stvari o rodu, spolu i granicama, koje se ne prelaze treba, jednom za svagda, razgraničiti, objašnjavala mi je satima

u udobnoj slastičarnici, koja gleda na skele na trgu gdje stoji razrovani Adam Mickiewicz, na stepskoj zimi toga novembra, dok smo se krile od užasavajuće pristojnih krakovskih pjesnika i prevoditelja na najrazličitije jezike, Amra. Ništa je nisam pitala.

Ništa je nisam pitala.

– Mi, zapravo, nikad nismo živjele zajedno – rekla je Amra.

Šejla Šehabović (1977) Pjesnikinja i prozaistica. Rođena u Tuzli. Objavila je prozne knjige *Car Trojan ima kozje uši* (Sarajevo, 2005), *Priče – ženski rod, množina* (Banja Luka, 2007) te knjigu poezije *Make-up* (Zagreb-Sarajevo 2004). Živi u Tuzli.

Lejla Kalamujić

USNE

Posljednje što sam vidjela na izlasku iz stana je razbijena dječija usna. Snažno sam zalupila vratima za sobom, okrenula ključ u bravi do kraja i sjurila se niz stepenice stubišta. Spustila sam se ravno u jesenje lišće razbacano po trotoarima. Dok hitro koračam ka tramvajskoj stanici lišće mi šuška pod nogama. Draži me, ionako nervoznu zbog susreta. Gledam na sat, uranila sam podosta, ali nisam više mogla podnijeti da budem unutra. A sve u mom životu je bilo mirno i predvidivo do prije neku večer. Onda dobijem poruku, samo jednu, ali dovoljnu da razbije rutinu u koju sam se ugnijezdila. Sve se odjednom okrene naopačke, vidim se kako zatvaram vrata pred razbijenom usnom i kako hitim na zakazano mjesto, kao da mi čitav život zavisi od današnjeg susreta.

Večer je počela kao i svaka druga. Stigla sam s posla oko pola osam. Tuširanje, brza i ne baš ukusna večera, trosjed u dnevnoj sobi. Zamotana u deku, okrećem kanale TV, i ništa mi se ne čini zanimljivo. Preumorna sam od cjelodnevnog slaganja prezentacija i sastančenja. Toliko sam umorna da ne mogu ni zaspati. Mozak radi sto na sat. Pred očima mi promiču slajdovi svih pojedinosti koje sam napisala u prijedlogu projekta. Svima nam je jasno da nema šanse da dobijemo tender, ali je bitno da gubimo bez greške, i da svakog jutra iznova guramo kamen uz strmu kosinu mjeseca. Treba zaraditi plate, dere se direktor, dok se mi penjemo na brdo od datuma. Palim laptop i otvaram stranicu facebooka. Obradujem se kada ugledam zahtjev za prijateljstvo i poruku! Čitam i ne mogu vjerovati. Je l' stvarno moguće da je to ona?

Od nervoze pušim ispred kafića. Inače nikada ne pušim vani, ali

uvijek uranim na sastanke. Nestrpljiva i ishitrena, to sam ja. Cupkam u mjestu. Još petnaest minuta čekanja. Ne znam ni šta da mislim, kamo li šta da uradim kad je ugledam. Šta reći prošlosti kada je sretnoš: „da znaš da si ostala ista, ili, ma nikada te ne bih prepoznala“? Glupost. Naravno da se promijenila. Bile smo samo djevojčice iz četvrtog osnovne. Koliko je prošlo, brojim godine. Punih sedamnaest. Eto, ja sam se promijenila. Uvijek se među prvima penjem na tu kosinu od mjeseca. A, ona je majka i udata žena, tako je rekla. A, da li postoji mogućnost da je ipak, barem malo, ostala... Osjetim stisak nečije ruke na ramenu. Okrećem glavu. „Ćao“, kaže mi kroz osmijeh. Glas mi je zamro. Potpuno sam pogubljen. Ono malo nevidljivo stvorenje ponovo mi štipka želudac i klepeće krilima. Cigara u ruci mi dogorijeva.

Prvi me put uštinulo kada mi je bilo deset godina. Štipalo me i mahalo krilcima svaki put kada bih je vidjela. Ta eksplozija u tijelu, mogla je značiti samo jedno. I morala je izaći iz mene, ili činilo mi se da bih pukla od uzbuđenja. Večer je bila sparna, svi smo sjedili u bašti. Dedo je zalijevao cvijeće, pila se kafa i jela lubenica. Čitava porodica na okupu. Skakala sam okolo, pričala bez prestanka, sjedala na biciklo i kružila oko stola. Svima je bilo jasno da se nešto događa. Pitali su me kakvi su se to crvi zavukli u moju guzicu. Samo to sam čekala. Svečano sam stala ispred stola i ispallila: „Zaljubila sam se.“ Nastupila je euforija. Smjenjivali su se povici i uzdasi. Željeli su sve znati. „Zaljubila sam se u Sandru.“, kažem im trepereći od sreće. Smješkam se i cupkam u mjestu. Očekujem reakciju. Isprva djeluju zbunjeno, a onda tišinu obara plima smijeha. Suze im naviru u oči. Trčim ukруг okolo stola i glasno izgovaram svoju ljubav. Potpirujem njihov smijeh koji odzvanja u sutonu. Sretna sam, baš sretna. Uzimam komad lubenice i naglas srčem njenu slast. Sok mi kapla niz bradu i laktove. U bašti sjedimo do kasno u noć. Poslije smijeha i zezanja razgovor postaje ozbiljniji. Oni su rekli - poučniji. Objašnjavaju mi da se ne mogu zaljubiti u curicu, to je za dječake. A ja se trebam zaljubiti u nekog od njih. „Dječak u curicu“ – „Curica u dječaka“, ponavljaju.

„Dječaka i curicu“, kaže mi. Iz torbe vadi nekoliko fotografija djece i pruža mi ih. Gledam u njih, ali mi pogled prolazi dublje. Pred očima su mi slike iz prošlosti. Sa svakim treptajem su jasnije. Vrte se u onom starom filmu, koji je naglo prekinut njenim odlaskom, i čiji će kraj ostati dugogodišnja zagonetka za mene. Čujem njen glas i mehanički klimam glavom. Sjedimo jedna preko puta druge, a zapravo nas dijele godine. Ja sam u svojoj staroj kući, budna u noći bez ijednog daška. Ležim u sobi ruku skrštenih ispod glave i nabrajam u sebi: U picigenu³ sam ja Tito! Ni osmaši mi ne mogu ništa. Bolja sam u tenisu, opelješim im sve klikere... Niz je dugačak i ohrabrujući za ono što sam namjerila. Mislim da će baš to postaviti stvari gdje treba. Odmah poslije doručka uzimam list papira iz bloka za likovno i dajem se na posao. Isjekla sam deset pravougaonih listića koji su trebali biti moja lična karta. Sve podatke sam pažljivo napisala krupnim štampanim slovima. Jednu ličnu kartu sam htjela ostaviti sebi, ostale su bile spremne za dijeljenje, čim odem u školu, bez čekanja, prije prvog zvona. Pijuckamo kafu. Pita me viđam li ikoga iz razreda.

„Pa i ne baš. Ima četiri godine kako sam odselila.“

„Pravo da ti kažem ja se većine ni ne sjećam.“, govori mi dok joj dodajem upaljač zadovoljna što se mene, eto ipak sjetila.

Sandra me čeka u dnu ulice. Mahnem joj i potrčim nizbrdo. Poljubimo se u obraz ko dobre drugarice, a ja na brzaka iz džepa vadim jedan listić i stavljam joj na dlan. U želucu mi kljucka li kljucka. Drži ga čitavo vrijeme u ruci dok hodamo prema školi. „A ko je Kenan?“, pita me. Objašnjavam joj usput da je to moje novo ime, zadovoljna jer sve teče po planu. Sretna sam kad vidim da listić stavlja u džep. Zapazila sam da je pomalo iznenađena, i da bi voljela čuti objašnjenje. Ali ja šutim, puštam da vrijeme učini svoje. Neka prođe koji dan. Neka se prvo malo privikne, a onda ću joj sve reći. Takav je bio plan, prisjećam se dok nervozno gutam komade palačinke. Želi da joj pričam o sebi. Nabrajam škole, diplome. Pričam joj o karijeri u marketinškoj agenciji

3 Picigen – ulična igra sa fudbalskom loptom.

i magistarskom u Beogradu. Širim perspektivu, pa se kritički osvrćem na stanje u zemlji. Iznosim tvrdnje i osude. I svih tih pola sata koliko traje izlaganje, netremice gledam u njeno lice. Pomno ga studiram, uspoređujem sa slikom koja je u meni evaluirala u metastazama samoće. U onim sitnim satima kada od umora i vrućine ne bih mogla zaspati. Ležala bih tako s rukama prekrštenim ispod glave. Ležala i pitala se šta bi bilo da je sve išlo po planu. Iz pitanja su klijale priče, nikada doživljene romanse, čije je sjeme posijano davno u prošlosti. Sjeme koje bih u tim samotnim satima zalijevala obiljem mašte. Izmišljala ponovni susret, u prostranoj hotelskoj sobi, što dalje odavde. Iza čvrsto stisnutih kapaka, svim bih se silama koncentrisala na njeno nepoznato lice, crtala joj željene obrise. Grleći jastuk, doticala bih joj usne i obraze. U toj bi priči i ona željela mene. Uzvrćala bi poljupce. Teško bismo disale. Znojna tijela bi nam se grčila i svršile bismo u isto vrijeme.

„Da znaš da te nisam tako zamišljala“, govori mi to lice koje nema ništa zajedničko sa onim iz fantazme. Lice nepoznate žene. Vrtim glavom kao, pa eto, tako je ispalo. Šta sam to ja zamišljala kad sam prihvatila poziv da se vidimo? Očigledno ništa realno. Jer ovaj kafić u centru Sarajeva je život u kojem živim, u njemu je moj stan iza čijih se zatvorenih vrata nalazi razbijena dječija usna.

„A, kako bih to trebala izgledati?“, pitam tek da nešto kažem.

Obrazi joj se zatežu. Podočnjaci joj bubre kao džinovske suze.

„Ne znam, nekako drugačije.“

Želudac mi zatreperi. Kroz glavu mi prostruja suluda ideja. A šta ako je i ona, ako me je pozvala na kafu... Obrazi mi se zacrveniše.

„Pa, kako?“, ne odustajem.

„Samo se sjeti.“ Nećka se i stišće usne.

„Čega?“, glas mi drhti od uzbuđenja.

„Ama, znaš i sama. Svojih luckastih ideja.“, smije se.

„Iskreno da ti kažem, baš si bila čudno dijete.“

U međuvremenu je pala kiša. Ljudi podvijeni ispod kišobrana, izgledaju kao klonule gljive pod bremenitim klobucima. Mokro

lišće lijepi mi se za đonove. I dalje rominja iz oblaka. Više nigdje ne žurim, lijeno se vučem kroz Vilsonovo⁴. Ulice su klizave, u meni više ništa ne klepeta i ne kljucka. Smrklo se i vrane spavaju ugniježdene u krošnjama. Palim svjetlo na ulazu u haustor. Penjem se uz stepenice. Okrećem ključ u bravi četiri puta. Stojim obučena u hodniku, tačno nasuprot ogledala. U tom ogledalu mog života, s lijeve strane pri vrhu, ogleda se i jedna uramljena fotografija iz djetinjstva. Fotografisana je nekoliko dana prije nego će ona odseliti iz kvarta. Na fotografiji sam ja. Razbijene usne. Usnu mi je razbio jedan dječak, nakon što sam ga pobijedila u picigenu. Na sav sam glas likovala, izvadila svoju malu ličnu kartu i mahala mu pred očima. A, on je bio toliko ljut, i povrijeđen valjda, da mi je istrгнуo novo ime iz ruku, i pocijepao ga u djeliće. Snažno me je gurno na tlo, urlajući na sav glas. Govorio je da nema veze što sam pobijedila, da ja nisam muško, da sam samo malena pišljiva curica. Svi su se skupili oko njega, većinom radoznali dječaci. Sigurna sam da je i njih boljela moja pobjeda, jer sam ih sve redom veoma lako dobivala u igrama. Skandirali su oko njega, kao oko nekog zlobnog i prevrtljivog kralja. Na koljenima, u pijesku sam tražila djeliće pocijepanog papira. Pred očima mi je treperilo njeno lice, stiješnjeno skandiranjem sa svih strana: curica, curica! Njeno lice, a onda navala bijesa. Skočila sam na noge i uz glasan urlik ustremila se na lažljivog kralja. Oborila sam ga i počela udarati šakama. Ali on se i dalje smijao. Taj mi je podrugljivi smijeh zvonio u ušima tako glasno da sam zastala. Stisnutih šaka gledala sam u njegovo nacereno lice. Jasno sam vidjela i kada se njegova šaka zabila u moju usnu. Sve je zamrlo. Flaster tišine zalijepio se preko dječijih povika. Usne su mi postale vrole i ljepljive. Krv mi je curila niz bradu. Svi su se razbjježali, jedino sam ja ostala stajati kao ukopana. Gledala sam kako se crvene kapi utapaju u pijesku. Nestajale su pred mojim očima, kao što je i Sandra nestala iz mog života ubrzo nakon toga. Nestalo je i sve drugo, osim ožiljka kojeg i sad osjećam dok zubima stružem karmin sa usana.

4 Vilsonovo šetaliste u Sarajevu.

TRAMVAJ NA MJESECU

Voljela sam provoditi vikende kod bake i dede. Bila sam njihovo jedino unučće. Mezimče zbog kojeg su pristajali na sve. Po potrebi, zarad igre, starci su mijenjali karaktere i uloge. Bili su mi prijatelji, braća, suborci u historijskim bitkama iz dječje mašte. Smišljali su pjesmice, crtali i pričali priče. To što me je uvijek izdvajalo iz klišeja i standarda curice jesu, pa nazovimo ih, dječeačke ambicije. Ali, ljubav prema unučćetu, bila je prevelika. Prekriveni velom mašte i intime, u te dane vikenda, unuka je postajala unukom glumeći čas hrabrog ratnika, čas fudbalera ili taksistu. Mali jednosobni stan na Grbavici, bio je mjesto u kojem svijet svakog vikenda iznova nastaje. Baš kao i u trenutku stvaranja Svemira, nebrojene mogućnosti bile su otvorene. Malo dijete, mala porodica i toplinom ispunjen život. Tokom dva dana, jedan svijet bi nastao i nestao, pa bi sljedećeg vikenda uskrsnuo poput Feniksa, u novom pernatom ruhu. Bila je to kratka rekapitulacija fizikalnih zakona i filozofskog učenja o vječnom vraćanju istoga. Jer, u svoj toj šarolikosti i raznovrsnosti, ipak smo bili baka, djed i unuka. Malo prije nego će život učiniti da naprećac odrastem, sjećam se, dobila sam od dede na poklon, plastičnu mrežicu punu klikera. U mislima kao talog i danas nosim njegove riječi: „Vidiš ovaj kliker. E, to ti je mjeseaar. A, sada je vrijeme da ti otkrijem jednu tajnu. Ovaj kliker nije kao ostali. On je poseban! Poseban taman koliko si i ti posebna. Sada ga uzmi, okreni prema svjetlu i pažljivo zagledaj šta krije. Ako budeš dovoljno pažljivo gledala, vidjet ćeš čovjeka koji hoda u njemu. Tvoje oko, bolje nego ijedan teleskop ili satelit, koji strči u kosmosu, može vidjeti tog velikana koji hoda po zvijezdama.“ Bio je to lagan zadatak, i dok si rekao keks, mogla sam vidjeti u klikeru sve što bih poželjela da postoji

na Mjesecu. „Taj kliker“, rekao je deda, „biće tvoja amajlija“. U njemu je ostala i želja koju nikada nikom sam priznala.

Čini se da je prošla vječnost od tog vremena. Posebno sada dok ležim u bolničkom krevetu. Ali, i sada znam da sam ključni period, najljepše doba svog života, nosila sa sobom sve do danas. Možda ova činjenica i ne bi bila od tolike važnosti, i možda bi ta sjećanja potonula jednog dana kao pusto ostrvo okruženo protokom vremena, da u moj život, iznebuha, nije pokucala najjača od svih emocija koju sam u životu gajila. Ako je vjerovati teoriji da je priča omča između dva svijeta, onda je emocija omča između dvoje ljudi, omča koja ne mari za godine nego za uspomene, a njih sam imala i previše. One najljepše i najčišće, vezane su za Anu, moju najbolju prijateljicu, s kojom sam se rastala '92. Nakon toliko vremena, Ana je tu, u Sarajevu, u istoj onoj ulici gdje sam odrasla i istoj onoj kući, za koju sam sa sigurnošću mogla reći da mi pripada.

Bilo je ljeto, nepodnošljiva sparina. Držala sam otvorena balkonska vrata i sa mokrom krpom za vratom sjedila tik do natkasne na kojoj je stajala crno-bijela fotografija, napravljena kada sam imala tri/četiri godine. Na sebi sam imala haljinicu, ispod koje su virile pantalone. Bila je to neka vrsta kompromisa između bake i mene. Ja sam htjela da se fotografišem u svojim omiljenim pantalonama, a baka je insistirala na haljini. Gledajući tu djevojčicu, vidjela sam sebe kakvu Ana pamti i zna. Ana je moja najbolja prijateljica iz djetinjstva. Prijateljica koja je kada sam ja imala dvanaest imala trideset i pet godina. I da, Ana je opet u Sarajevu, vratila se iz Zagreba. Prije neki dan sam je vidjela u Ferhadiji. Onako iz prikrajka. Sigurna sam da nisam pogriješila. Takve se greške jednostavno ne događaju. Njen hod i izraz lica prepoznala bih bilo gdje, i bez razlike koliko je godina stajalo među nama.

Zagrcnula sam se, kao da mi je neko izbio dah iz trbuha. Htjela sam je dozvati, potčrati joj u susret, baš onako kako sam tada radila. Ali, nešto me je kočilo, učinilo da ustuknem, pogledom je ispratim dok nestaje iza ugla. Od tad, neki zaboravljeni nemir u meni, vratio se

isprva u noćima bez sna, potom šta god da bih radila. Ana me pamti kao djevojčicu spretniju sa loptom od svih dječaka u ulici. Šta bi prvo pomislila da me vidi sada? Da li bi me uopšte poznala? To mi je bilo najteže. Šta ako me ne prepozna? Šta ako se ona promijenila? Ta i hiljadu drugih pitanja rojilo mi se u glavi kao podivljali roj gladnih pčela. Čega sam se bojala? Onoga što sam postala, ili onoga što nikada nisam prestala biti? Zašto joj jednostavno nisam prišla onog dana? Možda i nisam htjela znati. Uglavnom, svake noći bih napuštala svoj stan, odbijala pozive prijatelja da zajedno idemo van, te bi se poput kakve uhode ili slučajnog prolaznika, polako penjala dobro poznatim ulicama. Prošla bi pored stare kuće u kojoj sam nekada živjela kao pored gomile kamenja, a noge su me vukle tamo, u slijepu ulicu u kojoj je živjela Ana. I dok bih se u sumrak motala unaokolo uzduž i poprijeko uličice, kao klupko, sjećanja su se odmotavala pred mojim koracima.

Gledajući u prozore obasjane svjetlošću, nešto je u meni zaigralo kao vreo krompir na dlanovima. Obuzima me prošlost, svaki mi atom pomišlja da opet sjedi u staroj kući, u sobici sa spuštenim roletnama. Ljeto je, vrelina ubija. Dosadno mi je, te lijeno promatram kako se prigušena svjetlost razlijeva po roskastim tapetama. Lutke nijeme na policama, bacaju sjenu na zelenu boju tepiha. Vrata sobe su zatvorena i niko ne zna da sam unutra. U susjednoj sobi tetka ispija kafu sa Sabinom. Obje čavrljaju i ja, nemajući drugog posla, prisluškujem njihov razgovor. Usputno, između dva gutljaja Sabina kaže da je tog dana srela Anu. Naprežem uši do bola, kako mi niti jedna riječ ne bi promakla. Glasovi iz susjedne sobe odjednom postaju ozbiljniji, hrapaviji i tiši, čini se da raspravljaju o nečemu o čemu ne bi trebalo biti spomena. Osjećam da mi srce poskakuje kao košarkaška lopta. One tamo više puta ponavljaju jednu riječ, koju nikada prije nisam čula. Mislim da kažu "lezbejka". Da, kažu da je Ana lezbejka. Ali, šta im to znači i zbog čega tako tiho pričaju? Mora da je ta riječ strašna, zaključila sam po boji njihovih glasova. Potom, Sabina pita gdje sam

ja, ali ne obraćam više pažnju na njihov razgovor. Uporno, da ne bi slučajno zaboravila ponavljam tu čudnu riječ bez prestanka. Najradije bih istrčala iz sobe i direktno ih pitala šta ta riječ znači, ali znam da bi se one ljutile što sam ih prisluškiivala. Odustajem od te ideje, i smišljam drugi plan. Sa poda uzimam jedan iz gomile razbacanih flomastera, koji su ostali stajati tu poslije jednog u nizu mojih crteža, te na lijevom dlanu krupnim i nezgrapnim slovima ispisujem riječ „lezbejka“, za svaki slučaj da ne bih zaboravila. Neko vrijeme netremice gledam u išarani dlan: napisana, ta riječ ne izgleda toliko opasna. Istog dana pretražila sam sve dječje enciklopedije i rječnike koje sam imala. Ali, nije davalo rezultata. Pomislih kako mora da je riječ “lezbejka” zabranjena za djecu. Odlučila sam da je bolje ne raspitivati se okolo o tome. Umjesto toga, najbolje bi bilo da razgovaram sa Anom. Znam da se ona na mene ne bi naljutila. Jer, uprkos razlici u godinama nas smo dvije najbolje prijateljice, bez ikakvog pretvaranja. Jedino me mučilo da je slučajno ne povrijedim, jer je ta riječ opisivala nju.

Sljedećeg dana, pravo s ulice, gdje sam se igrala sa vršnjacima, zaputih se pravac Anine kuće. Držeći loptu u rukama, nervozno sam sjedila na fotelji dok je Ana prala suđe. Ova je opet, po starom dobrom običaju, prokužila da nešto smjeram, te je požurila sa ispiranjem. Obrisala je ruke od kecelju i sjela pored mene. Nije me htjela požurivati. Znala je da ću joj reći, ma o čemu da se radi. Uvijek sam joj sve govorila. Skupila sam svu hrabrost, progutala knedlu u grlu i pitala: “Ana šta je to lezbejka?” Sjenka iznenađenja spustila se na njeno lice. Par trenutaka me gledala šutke, a onda je zbunjeno pitala: „Otkud sad pa to?“. „Znaš Sabina je jučer rekla da si ti lezbejka. Ja zaista ne znam šta to znači, i žao mi je ako je šta ružno i ako sam te povrijedila, ali ja bih samo da znam šta to znači i zašto je ona to rekla. Eto samo to...“ Obrazi su mi se zažarili dok sam govorila. Mora da sam izgledala poput klovn jer se Ana nasmiješila. Zagrlila me. „Pa dobro, bilo je pitanje vremena kada ćeš čuti tako nešto“, rekla je. Riječ po riječ sve mi je objasnila. Pomalo

joj je bilo neugodno, primijetila sam. Gledala sam je netremice. Osjećala sam da joj se pod kožu uvlači nervoza. Sada se ona pribojavala moje reakcije. A, iz mene je provalilo kao iz oblaka. Od srca sam se smijala. Zapravo, obje smo grcale od smijeha. Zavalila sam se na kauč i duboko otpuhнула. Mislila sam Bog zna šta je u pitanju. Čak sam se budila u toku noći zabrinuta. Sva briga sada je nestala. Osjećala sam se velikom kao planina, kao da sam upravo otkrila najveću tajnu svijeta.

Još uvijek stojim pored njene kuće. Sama, u društvu par svitaca, u neosvijetljenom dijelu ulice, hodam gore-dolje, korak bliže – korak dalje od Aninih vrata. Tako bih željela da se otvore. Da je vidim. Ali, nešto mi ne da. Još jednom, samo još jednom sam toliko oklijevala! Bilo je to davno, bez pitanja otišla sam malo dalje od kuće. Drugari i ja smo htjeli igrati košarku. Najbliži teren nalazio se u drugom kraju naselja. Ukućanima sam slagala da idem kod prijateljice. Igrali smo dva sata, bez predaha. Iscpurljena, jedva dolazeći do daha, zatražila sam tajm aut, i sjela na klupu. Noge su mi klecale od umora. Preko puta igrališta šetala su dva mladića. Nikada nisam vidjela takav prizor. Imali su tridesetak godina. Veliki fotoaparati su im visili na vratovima. Držali su se za ruke. Ustala sam, napravila par koraka, i da, nije bilo greške, držali su se za ruke! Sjećam se da sam nešto na brzaka promrmljala drugovima i potrčala. Neka nova snaga nagonila me je uz strmu ulicu. Trčala sam i trčala...

Nisam pokucala na vrata, čak nisam imala kad ni cipele izuti. Morala sam joj reći što prije. Bez daha banula sam u sobu. Ali, Ana je imala goste. Bila ih je puna kuća. Tog joj je dana bio rođendan, i ja sam svakako trebala, nekada kasnije, svratiti do nje. Vidjevši me onako zajapurenu i znojnu, hitro je skočila sa stolice, prepadnuta da se nešto loše desilo. Nisam znala da li je u redu reći joj pred svima. Uspjela sam je uvjeriti da je sve u redu, uzela jedan kolač sa stola, te sam izašla u hodnik. Odlučila sam čekati da se ostali razidu. Trebalo je da joj kažem u četiri oka. Bila sam uvjerena da će to biti najljepši rođendanski

poklon ikada. Prolazile su minute, pola sata, sat. Vrzerala sam se po kuhinji, stepenicama, spavaćoj sobi. Provirivala sam u dnevnu sobu. Svi su se dobro zabavljali i nije izgledalo da će uskoro ići. Postala sam nestrpljiva. Da li da je zovnem da izađe na kratko? Ali, ja sam htjela da joj nadugo i naširoko prepričam svaki detalj. U meni je sve kiptjelo. Nisam mogla izdržati. Stala na sred dnevne sobe i glasno, da svi dobro čuju, rekla: „Nikada nećeš pogoditi šta sam danas vidjela?“ Ana se nasimijala, vjerujući da je to još jedan od načina da pridobijem njenu pažnju samo za sebe. Jedan je čovjek, mislim da se zvao Asim rekao: „Sad, svi tišina. Mala ima nešto važno za reć.“ Kiptjela sam, kiptjela. „Ana, vidjela sam dva lezbejca! Kunem se ... dole kod Centra. Držali su se za ruke. Pravi lezbejci!“

Društvo se prevrtalo od smijeha. Naposljetku je i Ana popustila. Oslonila je laktove na sto, zarila lice u dlanove, tijelo joj je podrhtavalo, skoro da se zakocenula. Ništa mi ni je bilo jasno. Zbunjeno sam gledala oko sebe. Postidjela sam se. Obrazi su mi se zarumenili, i tiho gotovo bojažljivo pitala sam šta je toliko smiješno. Ana mi je prišla i čvrsto me zagrlila. „Zlato moje malo...“, rekla je. Priča o dva lezbejca postala je glavna zajebancija u krugu mojih bliskih prijatelja.

Šta me sprječava da, kao i tada, banem na njena vrata? Bojala sam se susreta sa onim sa čim se ustvari nikada nisam znala rastati. Šta bi rekla da me vidi sada? Do jučer su nas dijelile hiljade kilometara, sada smo tu na par koraka. Godinama sam zamišljala njen povratak. Hiljadu puta, u mašti sam joj sve ispričala. Za rat, za baku, za dedu ... Često sam zamišljala da me odnekud gleda. Nenadano vrata su se otvorila. Potrčala sam unazad, da me ne vidi. Drhtala sam od uzbuđenja. Svakog trena će izaći, mislila sam. Sad će, samo što nije. Umjesto Ane na vratima se ukazalo dijete. Bez ikakve žurbe vezalo je pertle na tenama. Vrata su se zatvorila, i dijete se zaputilo u suprotnom smjeru. Izvirila sam iz tame, nešto me snažno tjeralo da krenem za njim. Možda je osjetilo moje pristustvo. Zastalo je. Napravila sam još

nekoliko koraka. Okrenulo se. Pogledi su nam se sreli. Nešto u meni počelo je da puca. Tu, preko puta mene, stajala je djevojčica u haljini ispod koje su virile nogavice pantalona.

Danas je tačno sedam godina od bakine smrti, i nešto više od trinaest godina kako je umro deda. Oboje su sahranjeni u drugom gradu, kao izbjeglice iz vlastitog doma i vlastitog života. Njihov stan je zapečaćen, prepušten zubu vremena. Kiša ne prestaje padati od petka. Gledam kroz prozor. Noćni čuvar u kabanici stoji ispred zgrade. Stopala su mu umočena u prljavu lokvu. Voda curi okolo njegovih donova i polako otječe u kanalizaciju. Tačno ispod njegovih nogu, u prljavoj sarajevskoj kiši, valjuta se odraz Mjeseca. Izobličćen i razvučen, nalik ispućaloj jučki za pitu, kap po kap nestaje u crnoj rupi šahta. Tijelo mi je obamrlo. Misli utrnule u vrijeme kada je svijet mogao biti stvoren i uništen za tri dana. Kliker sam one noći izgubila pred Ananim vratima. Nepomično gledam u tminu. Znam da me od bakinog i dedinog stana dijeli tek jedna tramvajaska stanica. Ali znam i to da sam od topline doma udaljena koliko i Zemlja od Mjeseca.

Lejla Kalamujić (1980) Spisateljica. Rođena u Sarajevu. Završila je studij filozofije i sociologije na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Objavila je zbirku pripovijedaka „Anatomija osmijeha“. Kratke priče objavljuje u raznim časopisima u BiH i regiji. Uređuje Balkanski književni glasnik. Živi u Sarajevu.

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-32(082.2)

821.163.42-32(082.2)

821.163.4(497.6)-32(082.2)

821.163.6-32(082.2)

PRISTOJAN život : lezbejske kratke priče
sa prostora Ex Yu / Vesna Lemaić ... [et al.]
; [urednica Dragoslava Barzut ; prevoditeljka
sa slovenačkog Ana Ristović]. - Beograd :
Labris - organizacija za lezbejska ljudska
prava, 2012 (Novi Sad : Artprint). - 254 str.
; 20 cm. - (#Biblioteka #Posebna izdanja)

Tekst na srp., hrv. i bos. jeziku. - Tekst
lat. i ćir. - Tiraž 1.000. - Str. 9-12:
Predgovor / Dragoslava Barzut. - Beleške o
autorima uz tekst.

ISBN 978-86-86509-16-1

1. Лемаић, Весна, 1981- [аутор]

COBISS.SR-ID 193662988